

ตรี - ตรี - ตรีมาสาธุสรั

เมษายน 2486

พหุมีปี เจ สหิต์ ภาสमान น ตกโร โหติ นโร ปมตโต
โคโปว คาโว คณย์ ปเรส น ภากวา สามณฺญสฺส โหติ.

แม้เขาจะพูดคำที่เป็นธรรมมีประโยชน์ได้มากมาย แต่เป็นคนมัวเมาไม่ประพฤติตามนั้น, เขาก็ไม่มีส่วนดีมรสของความเป็นสมณะ เช่นเดียวกับคนเลี้ยงโคของคนอื่น (ซึ่งไม่มีส่วนจะได้ลิ้ม
ไอชารสอันเกิดจากโคที่เขาเลี้ยงนั้น) ฉะนั้น.

วหุมีปี สหิต้า ภาษมาณะ น ตกโร ภวติ นระ ปรมตตะ
โคโป อิว คา คณยนุ ปเรฆ่า น ภากวานุ สุรามณฺยสฺส ภวติ.

If a man talks much about the Teaching but acts not in accordance therewith, he is but little better than the cow-herd who only counts the cattle of others. He is no disciple of the Blessed One.

คุยฉัม ใต้เพราะพร้อม เหลือหลาย
แต่กลับ ประมาทการ— ประพริตีไว้
รือจัก ใต้ดีมตาย ัมรส
เช่นเด็กเลี้ยงโค ไร่ ดีมนม.

พริศภาค 2486

อปฺปมิป เจ สหิตํ ภาสमानํ ธรรมสุส โหติ อนุชฺมจจารี
ราคญจ โทสญจ ปหาย โมหํ สมฺมปฺปชาโน สุวิมุตฺตจิตฺโต
อนุปาทิยาโน อิธ วา หุริ วา ส ภาควา สามญฺญสุส โหติ.

แม้เขาจะพูดคำที่เป็นธรรมมีประโยชน์ได้แต่เพียงเล็กน้อย แต่เขาประพฤติตามธรรมนั้นได้ ละระคะ
โทสะ โมหะได้ ครอบรู้ มีจิตหลุดพ้นแล้ว ไม่ยึดมั่นอะไรในโลกนี้ หรือโลกไหน. เขานั้น
แหละ มีส่วนดื่มรสแห่งความเป็นสมณะ.

อลฺปามปิ สํหิตํ ภาษมาโน ธรรมสุย ภาวตฺย นุ ธรรม จา ริ
ราคํ จ เทวํ จ ปฺรหาย โมหิ สมฺยกฺ ปฺรชานนุ สุวิมุกฺตจิตฺตะ
อนุปาทาน อิห วามุตฺร วา ส ภาควานุ สฺรรามญฺยสุย ภาวติ.

If a man talks little about the Teaching but puts its precepts into practice, ridding himself of craving and of hatred and of delusion, possessed of right knowledge, truly delivered in mind, cleaving to nothing in this or in any other world - he is a disciple of the Blessed One.

คุณธรรม ได้เล็กน้อย	แต่ประพริติ
รอนกิเลส จืดเย็น	ครอบรู้
จิตหลุด เพราะไม่ยึด	สักสิ่ง
เขานั้นแหละ คือผู้	ดื่มรส.

มิถุนายน 2486

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา.

ไม่ประมาท เป็นทางไปสู่ความไม่ตาย, ประมาท เป็นทางของความตาย. พวกที่ไม่ประมาท
ไม่มีวันตาย, พวกที่ประมาท ก็คือตายอยู่แล้ว.

อปฺรมาโทมถตฺตปทํ ปฺรมาโท มถตฺตโยชะ ปทม
อปฺรมตฺตา น มฺริยนฺเต เย ปฺรมตฺตา ยถา มถตฺตา.

Vigilance is the way to the Deathless. Negligence is the way of death. Those that are vigilant do not die. Those that are negligent are as good as dead.

ไม่ประมาท ทางดิ่งแท้ ไปนิพาน
ประมาท คือทางตาย เร่งยิ่ง,
ไม่ประมาท ไม่มีการ ตายดอก
พวกประมาท ตายตั้ง แต่เปน.

กรกดาคม 2486

อุฏฐานวโต สติมโต สุจิตมฺมสุส นิสฺมมการิโน
สฺลยฺตฺตสุส จ ฌมฺมชีวิโน อปฺมตฺตสุส ยโส ภิวฑฺฒติ.
สำหรับผู้ที่มีความพากเพียร มีสติ มีการทำงานสะอาด ไคร่ครวนก่อนแล้วจึงทำเสมอ สำรวมดี
เปนอยู่ตามคลองธรรม ไม่ประมาท ยสยอมจเรินแก่เขาทุกเมื่อ.

อุตฺถานวตตะ สฺมฤติมตะ สุจิตกรมฺโณ นิสฺมยการิณะ
สํยตฺตสฺย จ ฌรมฺชีวิโน — ปฺรมตฺตสฺย ยโสภิวฑฺฒเต.
Whoso is earnestly recollected, pure in conduct, mindful in his every
action, self-restrained, righteous of lige, vigilant - the fame of such an
one grows and grows.

มีเพียร มีสติทั้ง กัมสะอาด
คิดก่อนทำ สำรวม ทุกด้าน
ครองตน ไม่ประมาท รู้พินิจ
ยสใหญ่ จักช้องชาน คู่ตน.

สิงหาคม 2486

อุฏฐานเนนปฺปมาเทน สฺลยฺตฺตเมน ทเมน จ
ทีปํ กยิราถ เมธาวิ ยํ โอโฆ นาภิกิรติ.
ปราชญ์สั่งเกาะที่น้ำท่วมไม่ถึงได้ ด้วยความเพียร. ความไม่ประมาท ความสำรวมตน
และความบังคับตน.

อดุตาเนนาปรมาเทน สยเมน ทเมน จ
ทวิปี กุรยาตุ เมธาวิ ยํ โไอโม นาถิกีรติ.

By diligence, by vigilance, by self-restraint, by self-mastery, let the man of understanding make to himself an island that no flood can overwhelm.

วิริยะ	อัประมาท	ทั้ง	ความถ้ำ	รวมแด
ความข่ม	บังคับตน		สี่นี้	
พึงเปน	เครื่องมือทำ		หมู่เกาะ	
น้ำจัก	ไม่บดบี้		ระบาดถึง.	

กันยายน 2486

ปมาทมนุญฺชุนฺติ พาลา ทุมเมธิโน ชนา
อปฺปมาทจ เมธาวิ ธนํ เสฏฺฐํ รกฺษติ.

พวกคนเขลาปัญญาซาม รั้งแต่จะประกอบความประมาทหู่เสมอ. ส่วนนักปราชญ์ระมัดระวัง
ในความไม่ประมาท เหมือนมนุสร์รักสารถพยอันประเลิด ก็ปานกัน.

ปฺรมาทมนุญฺชุนฺติ พาลา ทุมเมโส ชนา
อปฺรมาทํ จ เมธาวิ ธนํ เสฏฺฐํ รกฺษติ.

Fools of their foolishness give themselves over to negligence; but the man of understanding keeps watch over his vigilance as over his chiefest treasure.

รั้งแต่	ประมาทรั้น	เนื่องเนื่อง	
คือพวก	ผู้พาลเขลา	ฉลาดน้อย	
พวกผู้	ปัญญาเรื่อง	รักไม่	ประมาทแล
ดุจตั้ง	รักทรัพย์ส้อย	ประเลิดสาร.	

ตุลาคม 2486

มา ปมาทมนุญฺชุนฺติ มา กามรติสนุถว์
อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต ปปฺโปติ วิปลํ สฺขํ.

หย่ามัวประกอบนในความประมาทเลย, หย่ามัวมาชิดชมในความกำหนดทางกามเลย.
เพราะเมื่อไม่ประมาท สงบจิตหยู่ได้ ย่อมจะลูถึงสุขอันสูงกว่า.

มา ปรมาทมนุยัจิต มา กามรติสัตุตวม
อปรมตโต หิ ฐยาขน ปราโนปติ วิปลั สุขม.

Give not yourselves unto negligence. Have naught to do with the
lust of the flesh. The vigilant, the given to meditation, these attain
an overflowing happiness.

หย่ามัว ลุ่มหลงให้ เนินนาน
เล็กมัว มัวจอมกาม รติเร้า
เพียรเพ่ง ไปในฆาน หน้อยเถิด
จิตสุข จักเคลื่อนเข้า เขตสูง.

ฟรีสจิกายน 2486

ปมาทึ อปฺปมาเทน ยทา นุทติ ปณฺทิตโต
ปณฺญาปาสาทมารุห อโสโก โสกินี ปชั
ปพฺพตฺถุโฐ ว ภูมฺมฏฺฐู ธีโร พาเล อเวกฺขติ.

ยามใด คนฉลาดละความประมาทเสียได้ด้วยความไม่ประมาท ยามนั้นชื่อว่าขึ้นสู่ยอดปราสาท
แห่งปัญญา เป็นคนไม่โศก มองลงมาเห็นหมู่คนเขลาที่กำลังโศก คุณตั้งคนขึ้นบนยอดเขา
มองลงมาที่พื้นดิน ฉะนั้น.

ปรมาทมปรมาทเทน ยทา นุทติ ปณฺทิตะ
ปฺรชฺญาปฺราสาทมารุห อโสกะ โสกินี ปฺรชาม
ปฺรวตฺสฺถ อิว ภูมิตฺถานู ธีโร พาลานู อเวกฺสเสต.

When, vigilant, the wise man puts from him negligence, ascending the
tower of wisdom he look down, free from sorrow, upon the sorrow -
laden race of mankind. As from the mountain top the wise man
looks down upon the fools in the valley.

ยามใด ละประมาทด้วย
ก็อนั้น จื่นปราสาท
เห็นชัด หม่อมคนคง
ดั่งอยู่ ยอดเขาแก่ง

ไม่หลง
โศกเลี้ยง
จอมปลัก
มองดิน.

ฉันทนาถ 2486

อปรมตฺโต ปรมตฺเตสุ สุตฺเตสุ พหุชาคโร
อพลสฺสํว สีมฺสฺโส หิตฺวา ยาทิ สุมฺชโส.

เมื่อคนอื่นพากันประมาท เขาไม่ประมาท, เมื่อคนอื่นพากันหลับ เขาตื่นอยู่อย่างแจ่มใส,
เขานั้นแหละมีปัญญานัก จักขึ้นหน้าพวกคนเขลาเลยไปลิบ เหมือนม้าแข่งฝีเท้าเร็ววิ่งขึ้นหน้า
ม้าจะจอก ฉะนั้น.

อปรมตฺตะ ปรมตฺเตษุ สุปฺเตษุ พหุชาकरे
อपलासुमिव सीमसुसो हित्वा यาทि सुमेराः.

Vigilant among the negligent, awake among those asleep, as a fleet
courser leaves behind a sorry nag, so go the wise.

โลกเมมา मेमेटिद न्नि
โลกहल्लिब हल्लिबठेठेठन
खोไปก่อน ก้าวเอา
ม้าวิ่ง ทิ้งม้าแปล้
ยอมเมมา
ตื่นแท้
ห่างลิบ
เปรียบปาน.

ตรีมาสานุสรณ์

มกราคม 2487

อปฺรมาเทน มขฺวา เทวานํ เสฏฺฐติ คโต
อปฺรมาทํ ปฺลํสนฺติ ปฺมาโท ครฺหิตํ สทา.

ทำม้ความอ้ายความไม่ประมาท จึงขึ้นสู่ถานะเป็นจอมเทพในสวงสวรรค์, ฉะนั้น ผู้รู้จึง
พากันสั่นเสินความไม่ประมาท, และติเตียนความประมาทกันทุกเมื่อ.

อปฺรมาเทน มขฺวา เทวานํ เศฺรฺษฐิตํ คตะ
อปฺรมาทํ ปฺรคํสนฺติ ปฺรมาโท ครฺหิตะ สทา.

By vigilance it was that Indra attained chief place among the gods.
Vigilance is approved; negligence is ever contemned.

อินทํทําน เทอดทํานด้วย อํประมาท รัมแล
จึงจู้ ขึ้นเป็นจอม เทพถ้วน
เป็นรัม ที่ปวงปราชญ์ เปรมยก
ตรงข้า ความประมาท ถ้วน ทํานฉิน.

กุมภาพันธ์ 2487

อปฺรมาทรโต ภิกขุ ปฺมาเท ภยทฺสุติ วา
สฺลฺโยชนํ อณฺุ ฐฺถติ ทํหํ อคฺคิวิ คจฺจนฺติ.

ภิกขุ ผู้ชอบใจในความไม่ประมาท เห็นภัยในความประมาทอยู่ทุกเมื่อ เทอຍອມເສສັຍໂຮໜີ
ນ້ອຍໂຍ່ຍຂອງເທອໄດ້ ດັ່ງໄຟໄໝ້ປ່າ ສາມໄປ ຈະນັ້ນ.

อปฺรมาทรโต ภิกขุ ปฺรมาเท ภยทฺสุติ วา
สັโยชนํ อณฺุ ฐฺถติ ทหนุ อคฺคิวิวิ คจฺจนฺติ.

The Bhikkhu whose delight is in vigilance, negligence regarding with
dread his fetters great and small are all burned away. He goes about
like fire.

สมณะ ผู้ชอบใจ
คือท่าน เห็นโทษใน
รูดหน้า ตั้งไฟฉลาด
สังโยชน์ ไหว่น้อยไหม้

อัประมาท ัฒนอ
ประมาทได้
ลามป่า
บ่รอ.

มีนาคม 2487

อปรมาทรโต ภิกขุ
อภพโพ ปริหานาย

ปมาเท ภยทสุติ วา
นิพพานสุเสว สนฺติเก.

ภิกขุผู้ชอบใจในความไม่ประมาท เห็นภัยในความประมาทอยู่ทุกเมื่อ เถอนั้นไม่อยู่ในวิสัย
ที่จะตกต่ำ แต่เป็นผู้หยุ่ใกล้นิพานโดยแท้.

อปรมาทรโต ภิกขุ
อภว ปริหานาย

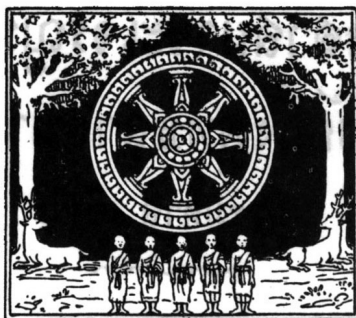
ปฺรมาเท ภยทฺสุติ วา
นินฺรยาณสุไยว อนฺตฺติเก.

The Bhikkhu whose delight is in vigilance, negligence regarding with
dread safe against falling away is he; nigh is he to Nibbana.

สมณะ ผู้ชอบใจ
คือท่าน เห็นโทษใน
ไม่พอ เพื่อจักพลาด
คือท่าน หยู่ใกล้ขึ้น

อัประมาท ัฒนอ
ประมาทนั้น
พลัดเสื่อม
นิพาน.

พระพุทธศาสนา ภาคความรู้ทั่วไป

คู่มืออ่านนันท! ภิกขุ ภิกขุณี อุบาสก อุบาสิกา ไฉๆ, ประพริติ
ธัมมสมควนแก่ธัมม ปติบัติชอบยิ่ง ปติบัติตามธัมมอยู่, ผู้นั้นยอม
ชื่อว่า สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด.

มหาปริณิพพาน. มหา. ที.

ปีที่ 11

2 4 8 6

เล่ม 1-2-3-4

บรรณาธิการแถลง

หนังสือพิมพ์พุทธศาสนาปี 2486 นี้ ได้จัดพิมพ์ตอนแรกตั้งแต่ปลายปี
2485 เพื่อให้ทันออกเปนนฉบับพิเศษในวันวิสาขะ แต่เนื่องจากเรื่องของท่าน
ที่นับถือยังมีมาก ทั้งหายากจะลงเรื่องเกี่ยวกับอานาจักรสรีวิชัยบางตอนให้
ทันในเล่มนี้ จึงได้ล่าช้ามาจนถึงสิ้นปี 2486 และเลยออกรวมคราวเดียวกัน
ทั้ง 4 เล่ม ดังที่ท่านเห็นอยู่ในบัดนี้.

ในการรวมเรื่องบันจุนหนังสือเล่มนี้ มีการเสียระเบียบไปบ้าง ดังเช่นมีตรี—ตรี—ตรีมาสาธุสรณ์แล้ว ยังมี ตรีมาสาธุสรณ์อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งท่านผู้อ่านคงจะหายได้คือว่า เป็นเพราะเหตุที่ครั้งแรกเราจะออกสามเล่มรวมกันก่อน แล้วออกเล่มเดียวอีกครั้งหนึ่งในตอนสิ้นปี ครั้นกลับความคิดเป็นออกคราวเดียวกัน จึงต้องพิมพ์ตรีมาสาธุสรณ์เพิ่มขึ้นอีกหมวดหนึ่ง. สำหรับเรื่องต่างๆในเล่มก็เช่นเดียวกัน บางเรื่องน่าจะหยุดต้นเล่ม แต่ไปหยุดกลางเล่มหรือปลายเล่ม นั่นก็เพราะเหตุผลอย่างเดียวกันอีก. แต่ข้อนี้ไม่เป็นที่เสียหายแก่การศึกษายังได้เลย.

ในปี 2487 อันจะมาถึงนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใดในการออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา แต่ว่าอาดจะเปลี่ยนแปลงจำนวนหน้ากระดาษบ้าง เนื่องจากกระดาษหายาก. ทั้งเวลาที่ออก อาดล่าช้ามากบ้างน้อยบ้างตามเหตุการ. อีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากกระดาษหายากนั่นเอง จำเป็นจะต้องพิมพ์จำนวนจำกัด ให้ใกล้ชิดกับจำนวนผู้ต้องการที่สุดที่จะทำได้ ขอได้โปรดบอกรับเสียแต่เนิ่นที่สุด มิฉะนั้นอาดจะไม่ได้รับหนังสือครบชุด.

คณะบรรณาธิการตั้งใจอยู่ว่า จะรับใช้พระศาสนาไปตราบเท่าถึงสมัยที่เราสมมติกันว่าเป็นกึ่งพุทธกาล ซึ่งเมื่อถึงสมัยอันสาธุสรณ์เรื่องนั้นแล้ว เราจึงจะได้จบหน้าที่ของเราลงด้วยความเจริญของพระพุทธศาสนา ไม่มีอะไรที่จะเผยแพร่อีกต่อไป.

ในที่สุด ขอขอบคุณมหาจุฬาราชวิทยาลัย ที่เจ้าหน้าที่ได้กรุณาเจียดปันกระดาษ ที่คณะธัมมทานยังขาดอยู่เล็กน้อยในการพิมพ์หนังสือเล่มนี้ประเภทพิเศษ ทำให้ได้รับความสะดวกและพิมพ์ได้เร็วขึ้นอีกเป็นอันมากไว้ในที่นี้ด้วย.

ใจความของพุทธประวัติ

พระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ในวารดิถีวิสาขบูชา ชาวเราเหล่าพุทธบริษัท ควนคำนึงถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ทั้งส่วนพระคุณ และประวัติ. เราเห็นว่าบทประพันธ์สั้น ๆ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้านี้ มีใจความรัดกุมครบถ้วน พอเป็นบทอนุสรณ์ในโอกาสจิตสมัยเช่นนี้ จึงนำมาลง เพื่อประโยชน์แก่ทั้งนักปฏิบัติ และนักศึกษิตตามควน.

-- คณะบรรณาธิการ

พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนั้น โดยพระชาติเป็นกัศัตร์ โดยพระวงศ์เป็นโคตมวงศ์ โดยชาติภูมิเป็นชาวสาकยะ ประสูติเมื่อก่อนพุทธศักราช 80 ปี ในหมู่เอรียกชาติ ในชนบทกลางที่เรียกว่ามัจฉิมประเทศ หรือมัธยมประเทศ เป็นพระเชลโอรสแห่งพระเจ้าสุทโธทนะ พระเจ้ากรุงกบิลพัสดุ์ และพระนางเจ้ามหายา. พระองค์ได้ชงรับทำนุทำรุงแลอบรมมาโดยลำดับ ตั้งแต่ยังชงพระเยาวจนชงพระจเริน. มีพระชายาชงพระนาม ยโสธรา อีกอย่างหนึ่งว่า พิมพา. มีพระโอรสด้วยพระนางพระองค์หนึ่ง ชงพระนาม ราหุล.

พระองค์เป็นกัศัตร์ ได้ชงรับอบรมมาในรัชชของกัศัตร์ และเป็นรัชทายาท แม้หย่างนั้นพระองค์มีอัธยาศัยแปลกจากกัศัตร์อื่น ไม่ชงนิยมความเป็นกัศัตร์ ชงเบื้อหน่ายแต่ความเป็นหญ่ของกัศัตร์ ที่ในยามว่างสงคราม เพลิดเพลินอยู่ในกามคุณ สตรีบำรุงหญ่ด้วยพื่อนรำขับร้อง ทำชีวิตให้เป็นหมัน เกิดแล้วแก่เจ็บตายไปเปล่า ชงสังเวช

พระหริทัย พระองค์มีพระกรุณาไต่ถามในมหาชน ชงพระดำหริจะ
 ขวนขวายหาประโยชน์ให้แก่เขา ในการแนะนำให้ประพริตคติความดี
 ความงาม อันเป็นมูลแห่งความสุขความเจริญในทางที่ถูก ชงพระดำหริ
 สืบไปว่า คราวาสคือการครองเรือนคับแคบไป เป็นทางมาแห่งฐิติ
 คือสิ่งอันกวนใจ หยู่ในคราวาส ไม่อดทำให้กว้างขวาง พระดำหริ
 หย่างนี้นำพระองค์ให้สิ้นอาลัยในคราวาสสมบัติ แลในปชาบดี แล
 โอรส สเด็ดออกชงผนวช ถือเพสเป็นบรรพชิต คือนักบวช ได้ชง
 สีกสาแลปฏิบัติลัทธิของบรรพชิตในครั้งนั้น ชงเห็นไม่เป็นทางที่ถูก
 จึงชงพระดำหริหาทาง แลชงปฏิบัติทดลองแก้ไขโดยลำดับมา จน
 ได้ความพอพระหริทัยว่า ได้ตรัสรู้ธรรมที่ถูก. พระองค์สเด็ดออกชง
 ผนวชเมื่อพระชนม์ได้ 29 พรรสา ชงสีกสาแลปฏิบัติลัทธิเดิม แล
 ทดลองแก้ไขได้ 6 ปี ได้ตรัสรู้เมื่อพระชนม์ได้ 35 พรรสา.

การตรัสรู้ธรรมที่ถูกนั้น คือหยั่งเห็นแน่แก้ไขว่า สิ่งทั้งปวงเป็น
 เหตุแลผลเกิดเนื่องกันไปโดยธัมมา เหตุสิ้น ผลสิ้น ตามกัน หาย
 หลงในบัญญัติแห่งลัทธิต่างๆ แลปฏิบัติตามทางนั้นจนจิตปลอดหมด
 จดสงบ.

จำเดิมแต่นั้น สเด็ดเที่ยวสั่งสอนบรรพชิตด้วยกันก่อน ได้ตรัด
 เทสนาเป็นคราวแรกแก่บรรพชิต 5 รูป เรียกว่าปัญจวัคคีย์ มีพระ
 โกญคัญญะเป็นหัวหน้า. เมื่อมีผู้รู้ตามเห็นตาม ยอมตนเป็นสาวก
 หลายรูปแล้ว ชงส่งพระสาวกเหล่านั้นกะจายกันไปในต่างทิศในต่าง
 ถิ่น เพื่อช่วยสั่งสอนมหาชน แนะนำให้รู้ธรรมแลให้ตั้งหยู่ในปฏิบัติ.
 มีบริสัทพ์ผู้นับถือทั้งบรรพชิตทั้งครีหสัทพ์ ต่างโดยเป็นชายก็มี เป็นหญิง
 ก็มี ในฝ่ายบรรพชิต ชายเป็นภิกษุ หญิงเป็นภิกษุณี มีวิธีรับตาม
 ระเบียบ. ในฝ่ายครีหสัทพ์ ชายเป็นอุบาสก หญิงเป็นอุบาสิกา

ใจความของพุทธประวัติ

สำหรับด้วยปติญญาตนถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ คือที่ระลึกนับถือ. พระสาวกผู้เป็นกำลังสั่งสอนธรรม คือพระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ เป็นคู่พระกรขวาซ้ายของพระศาสดา จัดเป็นพระอัครสาวก.

ในฝ่ายบรรพชิตบริษัท ชงตั้งพระบัญญัติเลขนับธรรมนิยมขึ้นไว้สำหรับปกครองโดยลำดับกาล นี้เรียกว่าพระวินัย.

คำสั่งสอนในตอนแรกเรียกว่าพระธรรม. เมื่อชงบัญญัติพระวินัยขึ้นแล้ว รวมเรียกว่าพระธรรมวินัย เมื่อตั้งเป็นหลักแล้ว เรียกว่าพระพุทธศาสนา.

ชงมอมให้สงฆ์คือประชุมภิกษุเป็นใหญ่ในกิจ เนื่องด้วยการปกครองคณะมีกำหนดจำนวนโดยควนแก่กิจการนั้นๆ. ตั้งแต่รับกุลบุตรอุปสมบทเป็นภิกษุเป็นต้นไป ในฝ่ายภิกษุนี้ก็โปรดให้เป็นคู่เดียวกัน แต่ต้องเนื่องด้วยภิกษุสงฆ์.

พระศาสดาชงบำเพ็ญพุทธกิจอยู่ได้ 45 พรรษา พระชนมายุได้ 80 พรรษาถ้วน. ประชวรพระโรคตกพระโลหิต ชงดับขันธุ์ เรียกว่าปรินิพาน.

สถานที่ประสูติ ลุมพินีวัน หมู่พรมแดนแห่งนครกบิลพัสดุ์ และนครเทวทหะ. สถานที่ตรัสรู้ พระศรีมหาโพธิ์ ใต้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา นะเสนานิคม จังหวัดอุรุเวลา. สถานที่แสดงพระธรรมเทศนา ป่าอิสิปตนะ จังหวัดนครพาราณสี. สถานที่ปรินิพาน สาละวันคือดงรัง จังหวัดนครกุสินารา. วันประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่ปรินิพาน ท่านกำหนดเอาวันเพ็ญแห่งวิสาขมาส ตรงวันเช่นนั้น ในเดือนพฤษภาคม ถ้าในเดือนนั้นมีวันเพ็ญเป็นสอง ตรงวันหลัง.

คณะมัลลกลศาสตร์ ผู้ครองนครกุสินารา จัดการถวายพระเพลิงพระ
พุทธศรีระแล้ว แจกพระธาตุแก่เจ้านครทั้งหลายผู้แต่งทูตมาขอ
ต่างเงินปันจุไว้ในพระสถูป (คือพระเจดีย์) ที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะใน
นครของตนๆ เพื่อเป็นที่สักการะบูชาแห่งประชาชนผู้นับถือ.

พระสาวกผู้ชงชนมาอยู่มาภายหลังแต่ปรินิพาน ที่เป็นผู้มีชื่อ
เสียง คือพระมหากัสสป พระอุบาลี พระอนรุทธ พระอานนท ได้
ประชุมสงฆ์ช่วยกันทำสังคายนา คือสอบถามกันแลกกันถึงพระธัมมวินัย
อันพระศาสดาได้ชงสแดงแลบัญญัติไว้อย่างไร ได้ความแล้วตั้งไว้
เป็นแบบแผน ชงจำไว้ แลสั่งสอนให้เล่าเรียนสืบมา.

ชาติไทยกับพุทธศาสนา
แยกกันไม่ได้

อริยสัจสี่ 4 ชั้น

ของท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระพุทธิโกศาจารย์

ข้อความเรื่องนี้ ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระพุทธิโกศาจารย์ วัดเทพศิรินทฯ กรุณาส่งมาเป็น “ของขวัน” ในการที่หนังสือพิมพ์ พุทธศาสนาออกมาได้ครบ 10 ปี บริบูรณ์. นักศึกษาที่ชอบพิจารณา ชัมหาย่างสุขุม จะได้รับความพอใจจากเรื่องนี้เหมือนได้อาหารที่ทั้ง แปลก และทั้งมีรสอร่อย. -- คณะบรรณาธิการ.

อริยสัจชั้นที่ 1 พระตรัสไว้ใน ธรรมจกกปาวตตนสูตร เล่ม 19 หน้า 528 ว่า

อิทัง โข ปน ภิกขเว ทุกขัง อริยสัจจํ ฯชาติปี ทุกขา ชราปี
ทุกขา มรณมุปี ทุกขัง สงขิตเตน ปญจุปาทานกฺขนฺธา ทุกขา ฯ

อิทัง โข ปน ภิกขเว ทุกฺขสมุทโย อริยสัจจํ ฯ ยายํ ตณฺหา
โปโนพฺภวิกา นนฺทิวราคสหคตา ตตฺร ตตฺรานิหนฺตินิ เสยฺยถิทํ
กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ฯ

อิทัง โข ปน ภิกขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสัจจํ ฯ โย ตสฺสาเยว
ตณฺหาเย อเสสวิวราคนิโรโธ จาโค ปญฺนิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ฯ

อิทัง โข ปน ภิกขเว ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทา อริยสัจจํ ฯ
อยมเว อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิทํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ
สมฺมาสมาธิ ฯ

ในพระวินัยปิฎก เล่ม 4 หน้า 18 (ก็มีอีกแห่งหนึ่ง)

อริยสังขันธ์ที่ 2 ในมหาหคฺฉิปโทปมฺสฺสุตต — เล่ม 12 หน้า 349 เปน
สาวกภาสิต พระสารีบุตรสแดงว่า

โย อิเมสฺส ปญฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺธเสสฺส จฺนฺโท อาลโย อนฺนโย
อชฺโฆसानํ โส ทฺกฺขสมฺมทโย ฯ

โย อิเมสฺส ปญฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺธเสสฺส จฺนฺทรากวินโย จฺนฺทราก-
คปฺปหานํ โส ทฺกฺขนิโรธโย ฯ

ส่วนทุกก็คือปัญญาปาทานนักขันธ์ อันสแดงไว้ในตอนต้นของสูตรนี้ ซึ่ง
ได้พิจารณาเห็นเปนยถาภูตญาณทัสสนะแล้ว. และทุกขนิโรทคามินีปฏิปทา
เล่า เพราะชงสแดง อฏฺฐจฺกิมฺคคฺค เปนพื้น จึงไม่เปนอันต้องสแดง.

อริยสังขันธ์ที่ 3 ในสพายตนวิภงฺกสฺสุตต — เล่ม 14 หน้า 521 แล
จตุกฺกุตฺตร — เล่ม 21 หน้า 333 ชงสแดงหย่างเดียวกัน ต่างกันเพียง
ในสพายตนวิภงฺกสฺสุตต ชงแจกปัญญาปาทานนักขันธ์ออกไปเท่านั้น. ใน
ทสฺสุตตรสฺสุตต — เล่ม 11 หน้า 288 พระสารีบุตรสแดง ก็เปนรูปเดียวกัน
แต่ย่อปัญญาปาทานนักขันธ์เปน 2 คือ นามรูป. เมื่อจัดรูปใหม่ เอาพระพุทฺธพจน์
ในอาคตสถานทั้ง 2 นั้นเปนหลัก จักเปนดังนี้

เทฺวา ชฺมมา อภินฺญา ปรีญฺญเยยฺยา นามนฺจ รฺูปนฺจ ฯ

เทฺวา ชฺมมา อภินฺญา ปหาตพฺพา อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จ ฯ

เทฺวา ชฺมมา อภินฺญา ภาเวตพฺพา สมฺโถ จ วิปสฺสนา จ ฯ

เทฺวา ชฺมมา อภินฺญา สจฺจนิกาทพฺพา วิชฺชา จ วิมุตฺติ จ ฯ

สแดงหน้าทีอันผู้ปฏิบัติพึงทำในธรรมนั้น ซึ่ให้เห็นว่า ชงสแดงอริยสังข 4 โดยตรง.

อริยสังขันธ์ที่ 4 ในติตฺถายตนสฺสุตต — เล่ม 20 หน้า 222 ทฺกฺขอริยสจฺจ
และ ทฺกฺขนิโรจคามินีปฏิปทา ชงสแดงเหมือนใน ธรรมจกฺกปฺปวตฺตนสฺสุตต,

แต่ทุกข์สมุทย และทุกข์นิโรธ ชงสแดงเป็นรูป ปฏิจจสมุปะบาท ฝ่ายสมุทย-
วารและนิโรธวาร ชงมุงสแดงวิปัสสนาเป็นข้อประสงค ในอันที่จะเขนค่า
อวิชาให้พินาสไป ว่า

กตมญจ ภิกขเว ทุกสมุทยอ อริยสจจ ๑ อวิชาปะจญา
สงขาราร ๑เป๑ เอวมตสสท เกวลสสท ทุกขกขนุชสสท สมุทย
โหติ ๑ อิหิ วุจจติ ภิกขเว ทุกขสมุทยอ อริยสจจ ๑

กตมญจ ภิกขเว ทุกขนิโรธอ อริยสจจ ๑ อวิชาขาย เตว
อเสสวिरากนิโรธาร สงขารนิโรธอ ๑เป๑ เอวมตสสท เกวลสสท
ทุกขกขนุชสสท นิโรธอ โหติ ๑ อิหิ วุจจติ ทุกขนิโรธอ อริยสจจ ๑

อริยสัจ 4 ประการ 4 ชั้น ตั้งพรรณนามานี้ ย่อมมีกิจที่ผู้ปฏิบัติพึงกระทำ
ประจำอยู่ทุกอริยสัจ คือทุกข์สัจ ต้องกำหนดรู้ เรียกว่า ปริณญาจัก.
ทุกข์สมุทัยต้องละ เรียกว่า ปหานจัก. ทุกขนิโรธ ต้องทำให้แจ่มใสแก่
ตน เรียกว่าสังขนิกรียากิจ. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อยังไม่มี ต้องทำให้มี
ยังไม่เป็น ต้องทำให้เป็น ยังไม่เกิด ต้องทำให้เกิด ยังไม่จเริน ต้องทำให้
จเริน เรียกว่าภาวนากิจ. และอริยสัจ 4 ประการ 4 ชั้นนี้เล่า แต่ละชั้นก็
ลุ่มลึกสูงขึ้นไปเป็นชั้น ๆ สมกับเป็นอริยสัจ อันพระอริยบุคคลพึงบำเพ็ญ
พิจารณา เพื่อเลื่อนระดับภูมิขมของท่าน. หากว่าพระอริยบุคคล 4 พวกได้
ผ่าน โดยทำกิจอันประจำในอริยสัจทั้ง 4 เหล่านี้มาแล้ว จักรวมกิจอันเป็น
กรณียที่พึงทำ ทำเส็ดแล้ว 16 ครั้ง ที่เรียกว่าโสฬสกิจจแล.

สมเด็จพระพุทธโศภาจารย์

(หมายเหตุ :- คำแปลของคำบาลีในเรื่องนี้ เราไม่ได้จัดหามาใส่ไว้คู่กัน ก็เพราะเห็น
ว่า เป็นข้อความที่ค้นได้จากหนังสือตามที่มานั้นๆ หรือถามจากนัก
ศึกษาก็ได้ โดยไม่ยาก. -- คณะบรรณารักษ).

พุทธศาสนาต้องสถิตสถาพร

เรานำบทประพันธ์นี้ ของท่านสามัคคีชัยมาลง ก็เพื่อเป็นการประกาศยืนยันแก่โลกว่า ไทยเรายึดมั่นในศาสนาของชาติเราเพียงใด. ไม่มีอะไรในโลก เป็นหลักยึดเหนี่ยวแห่งจิตใจของชาวไทย ยิ่งไปกว่า พุทธศาสนา. ยิ่งกว่านั้น เรายังจะเห็นว่า ท่านสามัคคีชัยผู้เขียนบทประพันธ์นี้ เข้าใจความหมายบางประการได้ลึกซึ้ง จนสามารถทำข้อความประเพณีธรรมมาสถิตสถาพร ที่เข้าใจได้ยากสำหรับคนทั่วไป ให้เป็นประเพณีบุคคลาธิสถาน เข้าใจและยึดถือได้ง่ายทั่วไปเพียงไรด้วย ในยามที่ประเทศชาติต้องการความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว.

คณะบรรณาธิการ

ฉันถามแก่ตัวฉันว่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ดิน น้ำ ลม ไฟ มนุษ สัตว์ พริกสชาติไหย่น้อย เหล่านี้ มีมาได้หย่างไรกัน ฉันไม่พูดทางศาสนา หรือทางนักปราชญ์พิสุจน์หย่างนั้นหย่างนี้ เพราะฉันไม่มีความรู้พอ และเป็นการฟังกันไม่เข้าใจดีเร็วด้วย ฉันยืนยันเพียงว่า สิ่งเหล่านั้นต้องมีผู้สร้างมา ใครเป็นคนสร้าง ฉันไม่ซาบว่าใคร แต่ฉันว่าเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้ซึ่งสร้างขึ้นมา และเมื่อสร้างแล้วท่านก็คงต้องดูแลอยู่ มิฉะนั้นพระอาทิตย์ พระจันทร์ อาจไม่หยุดตามทีๆ ตกลงกันไว้ก็ได้ เมื่อ 2485 ปีมาแล้วนั้น ท่านเชื่อไหมว่าคนในสมัยนั้นยังโง่มาก คงไม่เหมือนเราฉลาดสมัยนี้ แต่ทำไมพระพุทธรเจ้าของเราท่านจึงมีความเฉลียวฉลาดยิ่ง ฉลาดกว่าคนในสมัยเรา และฉันเชื่อว่ากว่าโลกจะแตกสลายไป คำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา

ก็ยังไม่มีการทำอะไรเทียมของท่านได้ คำสอนในศาสนาอื่นๆ ทุกศาสนา ไม่มีแปลกไปกว่าของพระพุทธเจ้าเลย ฉันเชื่อว่าศาสนาอื่นเอาไปจากพระพุทธศาสนาแน่นอน แล้วก็เอาไปดัดแปลงเสียเป็นของศาสนาใหม่ พยานเห็นชัดก็คือ พระพุทธศาสนามีมา 2485 ปีแล้ว เก่าที่สุด มีมาก่อนศาสนาใดๆ ในโลกนี้ พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาหลัก เป็นแบบอย่างของศาสนาอื่นๆ ทั่วไป การที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้เป็นพิสดารที่สุดในโลกมนุษย์ ไม่ว่าสมัยใดๆ นี้ ฉันจึงเชื่อว่า เทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่สร้าง พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ดิน น้ำ ไฟ ลม และอื่นๆ ท่านอันเชิญให้พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาเป็นผู้วางแนวปฏิบัติให้แก่ปวงมนุษย์ในโลกของเราแน่แน่นอน พระพุทธเจ้าของเราจึงอยู่ในวิมาน ที่เดียวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างสิ่งที่มีมหัศจรรย์ทั้งหลายที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้ ฉันจึงคิดว่าพระพุทธเจ้าของเราท่าน ก็เป็นเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ พระองค์หนึ่งนั่นเอง. เมื่อท่านเสด็จมายังโลกของเรา เพื่อสั่งสอนวางบทปฏิบัติให้มนุษย์เสียแล้ว ท่านก็สูนิพานกลับไปเป็นเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ตามเดิมต่อไป และเวลานี้ฉันยังมั่นใจว่า ท่านก็ยังอยู่ และคอยดูแลปวงมนุษย์ และความสงบไปของประชาชาติอยู่ ฉันกล่าวแล้วว่า เมื่อ 2485 ปีมาแล้ว มนุษย์โง่ โกรธเข้าใจเช่นนั้น แต่ทำไมพระพุทธเจ้า ท่านจึงเป็นมนุษย์คนเดียว ที่ฉลาดที่สุดกว่ามนุษย์ใดๆ ในโลกนี้ ไม่ว่าในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ดังได้ซาบตามคำสั่งสอนของพระองค์ท่าน หรือพูดง่ายๆ ว่า ในหมู่มนุษย์ในโลกนี้ ไม่ว่าสมัยใด ผู้ฉลาดที่สุดก็คือ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์เดียวเท่านั้น จะไม่มีเป็น 2 ได้เลย ดังนั้นจะมีอะไรที่สงสัยอีกหรือ ที่จะทำให้มนุษย์คนใดเข้าใจไปว่าพระพุทธเจ้ามิได้เป็นเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ของโลกทั่วไป.

ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในโลกนี้ ที่เป็นแหล่งพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ถ้าพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนี้ต้องถูกทำลายลงวันใด ก็เป็นสัญญาณว่าพระพุทธศาสนาจะหมดจากโลกนี้ ท่านเชื่อไหมว่า พระพุทธเจ้าซึ่งท่านเป็นเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ดูแลรักษาปวงมนุษย์และชาติอื่นๆทุกหย่าง ท่านจะยอมให้ศาสนาของท่านถูกทำลายลงจนหมดสิ้นไป ต้องเป็นไปไม่ได้เลย ท่านต้องป้องกันรักษาของท่านเองหย่างแน่นอน และคนไทยนับถือพระองค์ท่านยิ่งกว่าสิ่งใดๆ คนไทยก็ต้องอยู่ในข่ายพระเมตตากรุณา ซึ่งพระองค์จะต้องปกป้องรักษาไว้เต็มที่ด้วย เว้นแต่ใครทำลายศาสนา ทำลายชาติไทยนั้นแหละ พระพุทธเจ้าท่านคงประหารเสีย.

เมื่อคราวที่ทูตพิเสส อันมีท่านรัฐมนตรี ทำรงนาวาสวัสดิ์ ไปเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากอินเดียมาสู่ประเทศไทย แหล่งพระพุทธศาสนาของโลก นั้นเห็นสิ่งมหัศจรรย์เกิดขึ้นหลายประการ วันหนึ่งเมื่อเชินสเด็จพระบรมสารีริกธาตุมายังคณะรัฐมนตรี โดยขบวนรถม้าหย่างสมพระเกียรติเต็มที่ ในเวลานั้นที่วังสวนกุหลาบ ซึ่งเป็นที่ประชุมคณะรัฐมนตรี อากาศแจ่มใส ไม่มีเค้าว่าจะมีพายุและฝนเลย เมื่อได้เชิญพระบรมสารีริกธาตุเข้าสู่คณะรัฐมนตรี เพื่อสักการะท่านพอเปิดฝอบันจู่พระบรมสารีริกธาตุ ทันใดนั้นก็เกิดพายุพัดแรง จนประตูหน้าต่างดังสนั่นหวั่นไหว แล้วฝนก็ตกลงมาหย่างหนัก สาดเข้าไปถึงที่นั่งประชุมคณะรัฐมนตรี นั้นซาบว่าท่านรัฐมนตรีทุกท่านตกตลิ่งกันไปหมด ดีใจที่พระพุทธเจ้า เทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์เสด็จมาโปรดคุ้มครองรักษาชาติไทย ทุกท่านก็ได้สักการะพระบรมสารีริกธาตุ เป็นการน้อมเคารพสักการะองค์สมเด็จพระพุทธเจ้า ทำให้มั่นใจว่า ชาติไทยจะไม่มีเวลาดับสูญเลยเป็นอันขาด ต่อจากเหตุการณ์นี้มาไม่

ก็มาน้อย ชาติไทยก็ได้ดินแดนบางส่วนที่เสียไปคืนมา และเป็นดินแดนที่ประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าอีกด้วย หย่างนี้ ชาวไทยเราจะกลัวอะไร เรามีพระพุทธศาสนา เราสละชีวิตเพื่อพระพุทธศาสนาทุกคน ทุกเวลา เพื่อให้พระพุทธศาสนาขององค์เทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์สถิตยั่งยืนอยู่ในโลกนี้เช่นนี้ พระพุทธเจ้าต้องคุ้มครองปกป้องรักษาชาติไทยแน่นอน ขอให้ชาวไทยทุกท่านจงช่วยกันระลึกถึงองค์พระพุทธเจ้าใหญ่เสมอทุกทีพาราตริ ชาติไทย แห่ห่งของพระพุทธศาสนา และของตัวเอง จะได้ใหญ่เย็นเป็นสุขตลอดไป.

เพราะมีสงคราม น้ำท่วม เป็นดังนี้มาหลายหน เมื่อน้ำท่วม 2460 ก็เพราะมनुสรวรค่าพันกันมาหลายปี พอน้ำท่วมเส็ดลงสงครามก็เลิก แต่น้ำท่วมคราวก่อนนี้น้อยกว่าปีนี้ ฉันสันนิสฐานว่า เพราะคราวก่อนประเทศไทย แห่ห่งพระพุทธศาสนาของเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์มิได้ถูกสงครามโดยตรง และสงครามมิได้มาอยู่ในประเทศไทย แห่ห่งพระพุทธศาสนาหย่างทุกวันนี้ ท่านจึงบันดานให้น้ำท่วมแต่น้อยมาคราวนี้ ทั้งชาติไทย ทั้งพระพุทธศาสนา ต้องถูกสงครามโดยตรงทีเดียว เทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์คือพระพุทธเจ้า ท่านจึงบันดานให้น้ำท่วมมากมาย แต่ก็ไม่ทำให้ผลการทำมาหากินของชาวไทยเค็ดร้อนมากนัก เป็นการสแดงว่า พระพุทธเจ้าท่านสเค็ดมากุมคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระองค์ และสเค็ดมารักชาติไทย ชาติที่รักศาสนาของพระองค์ ชาติที่ยอมเส็ดสละทุกหย่างเพื่อความวัชนาถาวรของศาสนาของพระองค์ ฉะนั้นพี่น้องชาวไทยที่รัก จงตั้งจิตอธิสฐานและน้อมเคารพสักการะองค์สมเค็ดพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอให้พระพุทธศาสนาสถิตสถาพรต่อไปจนกัลปาวสาน.

น้ำท่วมปี 2485 เป็นน้ำที่เทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้ เพื่อ
เอกราชและอธิปไตยของชาวไทยไซ้ใหม่ ? และคนบันดาลเพื่อ
ความวัฒนาถาวรแห่งพระพุทธศาสนาไซ้ใหม่ ? ถ้าใช่ พี่น้องชาว
ไทยทุกท่านควนบูชาน้ำท่วมฉเพาะหน้าท่านไว้ เหมือนหนึ่งเป็นมนต์
ที่พระพุทธเจ้าชงเสกมาเพื่อโชคชัยของเราในอนาคต หย่าได้คิดเป็น
หย่างอื่นเลย.

ฉันพูดมายาว ตามความนึกคิดของฉัน นึกในใจว่า คงจะผิด
พลาดไปได้มากมาย ถ้าบกพร่องหวังว่าพี่น้องผู้ฟังทุกท่านคงประทาน
อภัยให้ฉันด้วย.

ขอให้พระพุทธศาสนาจงสถิตสถาพรชั่วกาลนาน และขอพระ
พุทธเจ้าได้โปรดปกปักษ์รักษาพี่น้องชาวไทยทุกท่าน พบแต่สรรพสุข
สิริสวัสดิพิพัฒนามงคลสมบูรณัพพผลล้วนสิ่งอันพึงปรารถนา ทุกทิวา-
ราตรีกาล เทอน.

สามัคคีชัย

16 ตุลาคม 2485

พุทธวณะที่ผิดเพี้ยน

ข้อความต่อไปนี้ เป็นตอนหนึ่งแห่งบทประพันธ์ชื่อ “มนุสปรวิติ” ของพระท่าน ว.วิจิตรวาทการ. ลักษณะอันหนึ่งที่เด่นที่สุด ที่เราจะพบได้ทั่วไปในบทประพันธ์ของท่านผู้นี้ ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ก็คือ การคุยเจียให้เห็น “ความหวังดีอันไหลเลื่อนจนเกินขีด ของ พระโบราณจารย์” ที่ทำให้เกิดความยุ่งยาก แก่อนุชนของพุทธศาสนา ในรุ่นต่อมา. ในสมัยที่ต้องการ การฟื้นตัว พุทธบริษัท ย่อมต้องการบทประพันธ์เช่นนี้ เป็นอย่างยิ่ง. - คณะบรรณาธิการ.

วรรณคดีภาสามคช ซึ่งเราได้รับจากลังการเป็นจำนวนอีกมากมาย วรรณคดีภาสามคชที่เราได้รับจากลังการนั้น มีอิทธิพลยิ่งใหญ่กว่า วรรณคดีภาสามคชสันสกฤตเป็นอันมา เพราะวรรณคดีภาสามคชเหล่านี้ เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา นักปราชญ์ชาวลังกาได้ประพันธ์ให้เป็น คำบ้นยายพุทธวณะ และเอาพระพุทธเจ้าเข้ามาเกี่ยวข้องกับเสมอ พวกเราเคารพบูชาพระพุทธศาสนา จึงต้องพลอยเคารพเชื่อถือ วรรณคดีของลังกาเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย บางเรื่องที่ไม่มีในพระ ไตรปิฎกเลย เช่นพรรณนาถึงความวิจิตรพิสดารแห่งศาสนาพระศรีอารย์ นั้น เรายังเชื่อเอาเป็นจริงจัง ข้อนี้ฉันไม่ตำหนินักปราชญ์ลังกา ที่ ประพันธ์เรื่องเช่นนั้น เพราะเป็นความจำเป็นสำหรับสภาพการณ์ของ ลังกา เราซาบกันอยู่แล้วว่า ในเกาะลังกาก็ดี ในภาคพื้นอินเดียโดย

ทั่วไปก็ดี มีคนอยู่เพียงสองชั้น คือชั้นที่มั่งคั่งที่สุด และชั้นที่ยากจนที่สุด เป็นความฉลาดของนักปราชญ์ลังกา ที่ให้ผู้มั่งคั่งสละทรัพย์แผ่เพื่อเจือจานแก่คนจน วรรณคดีของลังกาแทบทุกเรื่องจึงโน้มไปในทางนั้น กุสลมุลที่พระพุทธเจ้าชงวางไว้สามชั้น คือทานเป็นค่าที่สุด สีสสูงกว่ทาน และภาวนาเป็นสูงสุดนั้น ปราชญ์ลังกาทำที่จะกลับกันเสีย ยกย่องเรื่องทานมากที่สุด คนรักสาสียภาวนาไม่ค่อยได้รับยกย่องจากปราชญ์ลังกาเหมือนคนให้ทาน การให้ทานเป็นการลงทุน (Investment) ที่มีกำไรยิ่งกว่าการค้าอุตสาหกรรมใดๆ เพราะมีกำไรหย่างน้อยหมื่นเปอร์เซ็นต์ คือให้ทานเพียงหนึ่งในชาตินี้ จะได้รับร้อยหนึ่งในชาติหน้า ธนาคารที่ให้ดอกเบียแรงที่สุดนั้นคือคนขอทาน เป็นธนาคารที่มั่นคงถาวรไม่มีวันล้ม ฝากเงินชาตินี้แล้ว ไปถอนชาติหน้า ได้รับร้อยเท่าของต้นทุนที่ฝาก ใครจะไม่หยากฝาก เพราะดีกว่าธนาคารธัมดาหรือคลังออมสินหลายพันเท่า เมื่อคนขอทานทำคุณประโยชน์ให้ถึงเช่นนี้ คนขอทานก็กลายเป็นคนดี การขอทานกลายเป็นสัมมาชีพ พวกแย่งทานอันเป็นสภาพที่น่าอูจาดบัดสีก็กลายเป็นคนดี จนนักประพันธ์ของเราเองเอามาแต่งยกย่องชมเชย เป็นบทดอกส้อยสุภายิตให้เด็กเรียน เราจ้างชนกรรมาชีพทำอะไรให้เรา เราคิดหย่างละเอียดละออ ไม่ยอมให้เกินไปจนสตางค์เดียว แต่ถึงเวลาให้แก่คนขอทาน เราให้ได้หลายๆสตางค์โดยไม่คิดอะไร.

เนื่องจากความมุ่งหมายที่จะให้คนมั่งมี สละทรัพย์เพื่อแผ่แก่คนจนนั้น นักปราชญ์ได้อธิบายพุทธวจนะผิตเพี้ยนไปหลายเรื่อง เช่น มรณานุสติ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ชงสอนให้คนเราหมั่นระลึกถึงความ

ตายว่าเป็นของเที่ยงแท้ อาตมาถึงเมื่อไรก็ได้ ฉะนั้น จึงต้องรีบ ขวนขวายประกอบคุณงามความดีไว้ ความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้า เป็นไปในทางที่ชักจูงให้ขยันขันแข็ง รีบประกอบคุณงามความดีไว้ ก่อนจะตาย แต่นักปราชญ์มาอธิบายให้ผิดตรงกันข้าม คือกลับมา สอนว่าจะทำไปทำไม ขวนขวายไปทำไม จะตายเมื่อไรก็ไม่รู้ ตาย แล้วก็เอาไปไม่ได้ ผู้ที่ได้รับสอนก็เลยนิยมในการนอนสบาย ผลที่ได้แก่ชาติของเราที่ได้รับการสอนชนิดนี้ ก็คือ ความเกียจคร้าน ส่วนคำสอนของพระพุทธเจ้าในทางที่จะปลูกความขยันขันแข็ง เช่น สัมมาอาชีโว ให้ประกอบอาชีพให้ดี สัมมากรรมันโต ให้ทำการงาน ให้ดี สัมมาวาจาโม ให้ทำความพยายามให้ดี เช่นนี้ นักปราชญ์ ไม่ค่อยสนใจ ตรงกันข้าม กลับสั่นเสือนอนสบายไม่ทำอะไร ว่าเป็นผู้มีบุญอันได้ก่อสร้างแต่ปางก่อน และประณามคนที่ทำงาน เหนื่อยยากว่า เป็นผู้มีกัมทำความชั่วร้ายมาแต่ชาติโน้น.

เนื่องจากที่สอนกันมาว่าคนนอนสบายเป็นผู้มีบุญ และคนทำงานเป็นผู้มีกัมเช่นนี้ จึงเกิดมิตติอันน่าชิงอีกอย่างหนึ่งว่า คนนอน สบายนั้นเป็นคนชั้นสูง แต่คนทำงานลำบากตรากตรำนั้นเป็นคนชั้นต่ำ กะทำให้เกิดความคิดดูหมิ่นงานอาชีพ ว่าเป็นของต่ำของเลว และ ถือว่า การมีกินโดยไม่ต้องทำอะไรนั้น เป็นการประเสริฐสุด แม้ใน ปัจจุบันนี้เอง ก็มีคนเป็นอันมากที่ชอบพูดด้วยความภาคภูมิใจว่า “ฉันไม่ต้องทำอะไรก็มีกิน” ผู้ที่นอนกินเป็นผู้มีเกียรติ การนอนกิน เป็นยอดปรารถนา มีคนเป็นอันมากที่พากันไฝ่ฝันถึงศาสนาพระศรีอารย์ เพราะสอนกันว่า ศาสนาพระศรีอารย์นั้น มนุษย์ไม่ต้องทำอะไรเลย

นอนกันได้ทั้งกลางวันกลางคืน นอนกันตลอดเวลา แม้จะรับประทาน
อาหารก็ไม่ต้องเอามือหยิบ เป็นแต่นอนอ้าปากอยู่ ลูกกัลปพฤกส์ก็
หล่นมาเข้าปากเอง โลกพระศรีอารย์เป็นโลกแห่งความเกียจคร้าน
หย่างหาที่เปรียบมิได้ ฉันทขอกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า รายละเอียดอัน
วิจิตรพิสดารแห่งเรื่องศาสนาพระศรีอารย์นั้น ไม่ใช่พุทธวณะ ไม่มี
ในพระไตรปิฎก เป็นแต่เรื่องที่แต่งขึ้นด้วยความใฝ่ฝันหาความสุขใน
ทางเกียจคร้านเท่านั้น.

Religions, like everything else, require reform from time to time; and if Buddha were alive in our days he would probably be the first to reform the abuses that have crept into the Buddhism of Tibet, China, and Japan, as well as of Ceylon, Burma, and Thailand. A reformed Buddhism, such as I look forward to, would very considerably reduce the interval which now separates you from other religions, and would help in the distant future to bring about a mutual understanding and kindly feeling between those great religions of the world in place of the antagonism and the fiendish hatred that have hitherto prevailed among the believers in Christ, in Buddha, and Mohammed - a disgrace to humanity, an insult to religion, and a lasting affront to those who came to preach peace on earth, and good will to wards men.

F. Max Muller.

ตรี - ตรี - ตรี - มาสากิลักขิตกาลพจน์

มาคะบูชา 2486

ในคาบสมัย์มาคะบูชา เราไม่เคยลืมนึกถึงการที่ท่านผู้หมจดจจากเพลิงกิเลส และเพลิงทูป กล่าวคือพระอรหันต์ทั้งหลาย ได้ประชุมกันครั้งหนึ่งในวันเพ็ญแห่งเดือนนั้น. ข้อนี้ ยังคงเป็นเหมือนเครื่องข้ายู่ในใจ ถึงความเชื่อในข้อที่ว่า มนุษยเรานี้สามารถเอาชนะความทุกข์โดยเด็ดขาดได้ มิให้จางเลื่อนไปจากความรู้สึกของเรา. ถ้ามนุษย์ไม่สามารถเอาชนะความทุกข์ได้จึงพระอรหันต์ก็มีขึ้นในโลกนี้ไม่ได้. เพราะฉะนั้น ถ้ามีการระทมทุกข์อยู่ในที่ใด ก็เป็นอันเชื่อได้ว่า การประพริคตามร่องรอยของพระอรหันต์ไม่มีในที่นั้น และข้อนั้นต้องเป็นเพราะไม่มีความเชื่อว่า คนเราอาจครอบงำทำลายความกำหนัด ความโกรธ และความหลง ของตนได้, หรือที่ยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คือไม่รู้จักรว่า ความรัก ความโกรธ ความหลงนี้ เป็นไฟเผาผลาญให้เดือดร้อน ไม่ยอมเชื่อว่าเป็นสิ่งที่คุณทำลายเสียโดยเด็ดขาด. เห็นรสของกิเลสทั้งสามประการนี้ เป็นรสอร่อย เช่นกับคนบางคนที “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว.”

ในรอบปีหนึ่ง มีวันมาคะอันเป็นอนุสรณ์สักดิสิทธิถึงพระอรหันต์ทั้งหลายเพียงวันเดียวก็จึง แต่ก็พอแล้วสำหรับผู้รู้จักรักตัวสงวนตัว ในอันที่จะไม่ลืมนไปว่า เรานี้เกิดมาเพื่อสีกิสาสำหรับเอาชนะความทุกข์. วันมาคะเวียนมาปีละครั้งก็จึง แต่พระอรหันต์ทั้งหลายท่านไม่ตาย หยู่ตลอดอนันตกาล.

ดอกไม้ที่ไม่รู้จักโรยเหล่านี้ จะยิ่งสดชื่นแจ่มใสยิ่งขึ้นอีก เท่ากับที่สัตว์โลก ในสมัยนี้ยิ่งขุ่นมัวเส้าหมองลง เพราะอำนาจแห่งการเหินห่างไปจากคลองธรรม. ในสมัยที่โลกไม่สู้ระงมไปด้วยเพลิงแห่งความยุ่งยาก พระอรหันต์ทั้งหลายไม่เด่นจ้าแก่สายตา, แต่ในสมัยที่โลกมีดคลุ้มไปด้วยควันแห่งการเจ็บปวดเพราะ ประหัตประหารกัน พระอรหันต์ก็เด่นดังดวงจันทร์ที่พื้นหมอก ปรากฏแก่สายตาของ “ผู้มีตา” ยิ่งนัก แต่ก็ยังคงไม่ปรากฏแก่สายตาของผู้ที่มัวสาละวน ก้มหน้าประหัตประหารกันอยู่นั่นเอง. โลกกำลังเดินผิดแนวที่พระอรหันต์ ท่านเดิน : โลกแก้ความยุ่งยาก ด้วยการสร้างอะไรอย่างหนึ่งขึ้นกลบไว้ ซึ่ง การสร้างอันนั้น เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากอันใหม่ ซึ่งยุ่งยากยิ่งไปกว่าเก่า. แต่พระอรหันต์ ท่านแก้ด้วยการตัดต้นเหตุแห่งความยุ่งยากนั้นๆเสีย. เมื่อ พระอรหันต์จบกิจ หมดงานที่จะต้องทำ โลกยังมีงานทับถมทวีขึ้น โดยไม่มี ทางจะมองเห็นที่สิ้นสุด. เมื่อไร โลกจะเอาใจใส่กับวันมาคะบูชา ให้ลึก ซึ่งถึงความหมายอันแท้จริงของวันนั้น กล่าวคือเอาใจใส่กับเรื่องพระอรหันต์ อันเป็นเรื่องๆเดียวเท่านั้น ที่จะดับทุกข์ของมนุษย์ได้ คือดับทุกข์ของโลกทั้งหมด ได้ นั่นเอง.

วิสาขบูชา 2486

ในคาบสมัยแห่งวิสาขบูชา เราพากันระลึกถึงท่านผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้จุด ประทีปส่องโลกวิญญาณของหมู่สัตว์. พระหัตถ์ของท่านกวักเรียกว่า ท่าน จงมาทางนี้ มาเสียจากการหลงอยู่ในความเป็นทาสของตัณหาอันเร่าร้อน. วิญญาณดวงใด. เหลียวดูตนเองแล้วสำนึกได้ถึงสิ่งที่ตนถูกแผดเผาอยู่จริง ก็ ออกวิ่งตามพระองค์ไป. โดยท่านองนี้ไม่นานนัก บุคคลที่โลกเรียกกันว่า เป็นพระอรหันต์ ก็มีพอที่จะจับกลุ่มกันเป็นกลุ่มใหญ่ในโลก เพื่อรับช่วงการ ส่องประทีปให้แก่สัตว์โลก แทนพระองค์สืบไปโดยแพร่หลาย. แต่แสงสว่าง

อันนั้น ไม่มีประโยชน์อะไร แก่กึ่งก็อ และไส้เดือน. ไส้เดือนยังคงเปน ไส้เดือน กึ่งก็อยังคงเปนกึ่งก็อ, แต่สัตว์อาชาไนยเหล่านี้ ได้รับประโยชน์ จากแสงสว่างอันนั้นยิ่งนัก. สัตว์ที่รองลงมา ก็ยังได้รับประโยชน์ตามควน. แสงสว่างของพระองค์ไม่เป็นหมัน, และสัตว์ผู้มีฟ้าที่นัยตาแต่เพียงบางๆ ก็ ยังมีอยู่ในโลกสืบมาจนกระทั่งบัดนี้. เราต้อนรับวันเพ็ญวิสาขะนี้ โดยถาณะ เปนวันแห่งแสงสว่าง.

ดอกบัวดอกหนึ่ง ผลิขึ้นเมื่อ 80 ปีก่อนพุทธกาล. บานเมื่อ 45 ปีก่อน พุทธกาล. ไรอร่วงหมดไปเมื่อ 1 ปีก่อนพุทธกาล แต่กลิ่นอันฟุ้งขจรนั้น ยังคงหยู่จนกระทั่งบัดนี้. ตัวตะเกียงแตกเสียแล้ว แต่แสงสว่างยังคงหยู่เปน อนันตชัชวาล. ผู้ชี้ทางสิ้นชีพไปแล้ว แต่แผนที่ยังคงหยู่อย่างถูกต้อง. การเปิดเผยนั้นทำแล้ว ผู้เปิดก็ถ่วงลับไปแล้ว แต่การเปิดนั้นยังคงสแดงหยู่, ผู้ใดมีตา และรู้จักใช้ตาของตน ย่อมได้รับประโยชน์จากการเปิดเผยนั้น. ของที่กว้างหยู่ ถูกหงายขึ้นแล้ว, ของที่มีสิ่งอื่นปิดหยู่ ถูกเลิกขึ้นแล้ว, ยัง เหลือหยู่ก็แต่ว่าผู้ใดจะเปนคนมีโชค มองเห็นว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งที่เปิดขึ้นแล้ว หงายขึ้นแล้วจึง และถือโอกาสรีบสักสาเอา เท่านั้น. เราจะต้องรับวัน วิสาขะบูชา ในถาณะเปนวันเบิกบาน วันเปิดเผย วันหงายของคว่า วันเลิก ของที่ปกปิด.

สัตว์โลกเบียดเบียนกันหยู่พวยได้กะลาครอบ. พวยได้กะลาครอบนั้น ความต้องการมีมาก และไม่มีที่สิ้นสุด, ส่วนสิ่งที่จะสนองความต้องการนั้น มีน้อย และสแดงให้เห็นว่าจะสิ้นสุด จึงอันนี้เองเปนมูลเหตุที่ทำให้สัตว์ยกพวก เข้าประหารกันหยู่พวยได้กะลา. สัตว์ตัวใดหลุดออกมาได้ สูโลกอีกโลก หนึ่งซึ่งไม่มีความต้องการ หรือต้องการแต่น้อย ส่วนสิ่งที่จะสนองความต้องการนั้น มีมากมายเหลือเฟือ ทั้งสแดงว่าไม่มีวันจะสิ้นสุด สัตว์นั้นจึงนั่งนอน สบาย ไม่ต้องประหารประหารกัน แต่จับกลุ่มกันรื่นเริงบันเทิง โดยไม่ต้อง

อาศัยวัตถุอย่างใดเป็นเหยื่อ. ความแจ่มใสมีเอง โดยไม่ต้องมีใครช่วยเข้า, ความสดชื่นมีเอง โดยไม่ต้องรดน้ำ หรืออบเครื่องเย็น. เราเคยต้องรับ วันวิสาขบูชาใน ฐานะเป็นวันหลุดออกมา เป็นวันนั่งนอนสบาย เป็นวันแห่งความแจ่มใสสดชื่น เพราะอาศัยอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากเป็นวัน ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ของพระองค์. เพราะไม่ต้องอาศัยของหลอกมายั่ว เราจึงได้รับผลเป็นความสุขอันแท้จริง เนื่องมาจาก การรู้ การเห็น และการกระทำของเราเอง.

๗ เข้าพรรษา 2486

เราเลิกเข้าๆออกๆ วิ่งไปวิ่งมา โลกนั้นโลกนี้ ด้วยการเข้าหู่ในรั้มของพระผู้มีพระภาคเจ้า. จะนอกหรือในพรรษา เราก็คงอาบรดหู่ด้วยรั้มอย่างเดียวกัน โดยวิธีเดียวกัน. เราไม่ทำหน้าไหว้หลังหลอก ทำดีแต่เฉพาะในพรรษา, นอกพรรษา ก็ปล้ำความดีนั้น ๆ จนหมด เป็นคนหาเข้ากินค้ำพรรษาหน้าจึงค่อยสะสมความดีใหม่ต่อไป. ถ้าเราเป็นชาวนา ไร่หู่เข้าพรรษา ก็เปรียบเหมือนไร่หู่เก็บเกี่ยว ไร่หู่อื่นเป็นเหมือนไร่หู่ไถหว่าน กะทั้งไร่หู่เตรียมสิ่งของที่จะใช้ในการไถหว่าน ตลอดถึงเตรียมตัว ซ่อมแซมสิ่งที่จะต้องซ่อมแซม ไม่ใช่ไร่หู่แห่งการเหลวไหลเสเพลแม้แต่ขณะเดียว. เราเข้าพรรษา ด้วยการดีมรสแห่งรั้มเป็นพิเสส หรือชั้นพิเสส ไปกว่ารั้มดา หรือด้วยการประพฤติประโยชน์ผู้อื่น เนื่องจากเป็นเวลาที่ได้พบปะกันและหู่ร่วมกัน.

ตามรั้มดา ความเป็นมนุษย์ของคนเรา มีมาตรฐานตั้งหู่ที่ความสะอาดบริสุทธิ์ ตามกตเกณฑ์ที่นิยมกันว่า มนุสเราควนจะมีความบริสุทธิ์ตามรั้มดาสักเพียงไร หู่แล้ว. เราจะเปนมมนุษย์ที่ไม่ได้มาตรฐาน โดยยกข้อแก้ตัวเพียงว่าเป็นเวลานอกพรรษานั้น ย่อมเป็นการขบถต่อตัวเอง. ยิ่งเมื่อมา

คำนึงถึงว่า การเปนมनुสึนี้ ต้องลงทุนด้วยการอดทนหรือออกคลื่นบางประการ เพื่อเดินทางไปยังจุดหมายจุดหนึ่ง ด้วยแล้ว การวิ่งไปข้างหน้าในพรรษา สิ่งถอยหลังนอกพรรษา ก็คือการลวงตนของตนว่าเป็นคนขยันยิ่งนักเท่านั้น. เข้าพรรษา คือการรูดหน้าเข้าไปในธัมมสูงยิ่งขึ้นไป อีกก้าวหนึ่ง. เหมือนกับชาวไร่ชาวสวน บุกเบิกป่าออกไปในริคูแล้ง ทำให้เป็นสวนตามต้องการด้วยการตกแต่งปลูกฝังในริคูอื่น และจะบุกเบิกใหม่อีกในริคูแล้งข้างหน้า ดังนี้เสมอไป, นี่ฉันใด การเข้าพรรษาจะต้องเป็นการรูดหน้าก้าวหนึ่งเสมอในทางธัม แล้วเพียรพยายามทำให้มาก ทำให้ชำนาญ จนไม่กลับกำเริบในเวลา นอกจากนั้น. เพื่อว่าถึงพรรษาหน้า จะได้ก้าวรูดหน้าออกไปอีกก้าวหนึ่งดังนี้ ก็ฉันนั้น. แต่ถ้าหากว่าก้าวหน้าได้เรื่อยเป็นพิเศสไม่รู้หยุดหย่อน ก็เป็นการดี.

ธัมมานัจจกร เปนอานัจจกรที่เข้าหู่ของวิญญาณ ที่ได้รับการสีกสามาสูงพอควนแล้ว. บางพวกก็เพียงแต่มองเห็นความไม่เกิดไม่ตายของผู้อื่น แต่บางพวกก็มองเห็นของตนเอง. ในริคูกาลเข้าพรรษา พุทธบริษัทพากันห้วงเอาการเข้าไปสู่ธัมมานัจจกรอันสูงสุดเปนอารมณ์ กล้าสละสิ่งสละยากหลายๆอย่าง เพื่อให้ตนมีโอกาสว่างและโปร่งพอ ที่จะเคลื่อนดวงวิญญาณของตนเข้าไปในเขตอันสงบเย็น และเป็นอิสระอย่างยั่งยืน. การเขีนคนหนุ่มคนสาวที่หลงรักสวรักรงามให้เข้าวัดฟังธัมมนั้น ว่ากันว่ายากยิ่งกว่าการข่มเขาคโให้กินหย้า. แต่การที่จะข่มเขีนดวงวิญญาณอันคือดิ่งของตน ให้เข้าไปสู่เขตอันไม่มีแม้แต่ความปรารถนาเพื่อความเป็นหู่ของตัวตนเองนั้น ดูเหมือนจะเป็นการยากยิ่งไปกว่า. ถ้าอันนี้เป็นความจริงทั่วไป การเข้าพรรษตามอุดมคติอันนี้ ก็ไม่่ายเหมือนการเข้าพรรษาชนิดเข้าๆออกๆ ไม่รู้ที่สิ้นสุด เพราะการบังคับใจอันกลับกลอกของตนไว้ไม่ได้. ฉะนั้น เพื่อนพุทธบริษัทของเราไม่ควนจะประมาท หรือทำเล่นๆกับการเข้าพรรษา. และเราจะ

ต้อนรับวันเข้าพรรษากันในสถานะเป็นวันเดินเข้าไปในธรรมมาจักรของพระองค์ ลึกเข้าไปทุกที.

.

วันเวลาล่วงไปๆ และพาเอาความแก่ของเราไปด้วย ก็เพราะเราไปกำหนดเข้าที่สิ่งแปรผันไม่รู้หยุด หย่างใดหย่างหนึ่งไว้. ถ้าเราจะไม่เอาใจใส่กับสิ่งนี้ แต่ไปกำหนดสิ่งที่ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลงแปรผันแทนที่เสียแล้ว ความแก่ของเราก็จะเพียงแต่โดยสานติดไปกับเวลา แต่ส่วน “เรา” นั้นติดอยู่กับสิ่งอันไม่รู้จักแปรผันนั้นเสียแล้ว. สิ่งอันไม่รู้จักแปรผันนั้น มิใช่เป็นสิ่งที่รวมเรียกกันคลุมๆว่า ธรรม, เพราะธรรมที่แปรผันนั้นก็มี. แต่เป็นความจริงอยู่อย่างหนึ่งว่า เมื่อเอาธรรมที่รู้จักแปรผัน ออกไปให้หมดเสียทางหนึ่งแล้ว สิ่งที่เหลืออยู่นั้นแหละ คือธรรมพวกที่ไม่รู้จักแปรผัน อันเป็นธรรมควนแก่การที่จะนำมาคิดมาพิจารณา มาลึกลับกันในวันอภิสิทธิ์จิตกาล กล่าวคือวัน มาคะบูชา วิสาขบูชา และวันเข้าพรรษา นี้อย่างยิ่ง.

พุทธทาส ภิกขุ

กรกฎาคม 2486

ความสงบ

สแดงโดย ภิกขุพุทธทาส อินฺทปญฺโญ
นะ หอสมุดมหายานกุฎราชวิทยาลัย กรุงเทพฯ ๗

๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๕

เพื่อนสหรัชมิก และท่านสุภาพชนทั้งหลาย

ฉันรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งในที่นี่ ที่ได้พบเพื่อนนักศึกษ และรู้สึกสุขใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มานั่งหุ่ในท่ามกลางเพื่อนนักศึกษารัชมิกของพระผู้มีพระภาคเจ้าร่วมกัน. วันนี้มีโอกาสสแดงรัชมิกตา ซึ่งฉันถือว่าเป็นหน้าที่อันจะพึงทำต่อเพื่อนมุส ฉันจึงมีความยินดีเป็นพิเศษ และนึกในใจว่าควนจะมีข้อรัชมิกที่อาดเข้าใจได้ทั่วไปที่สุดสำหรับมาสแดง. ในที่สุดก็เลือกได้หลักพระพุทธรภาสิตที่สั้นที่สุด แต่อมความหมายไว้มากที่สุด คือภาสิตที่ว่า “นตฺถิ สนฺตปิรํสุจํ” — “สุขอื่น นอกจากความสงบแล้ว เป็นไม่มี” ฉันเห็นว่าหลักนี้ เป็นหลักที่ใช่ได้ทั้งทางทริสตี และทางปดฺบิตี ใช่ได้ตั้งแต่เบื่องต่ำที่สุดของการปดฺบิตีรัชม จนถึงเบื่องสูงที่สุด ใช่ได้ทั้งคราวาสและบรพชิต ใช่ได้ทั้งทางโลกและทางรัชม.

เมื่อกล่าวขึ้นดังนี้ อาดมีความรู้สึกเกิดขึ้นในใจผู้ฟัง แตกต่างกันเป็นพวกๆไปก็ได้ เช่นอาดมีบางท่านเกิดความรู้สึกแย่งขึ้นมาในใจว่า ในขั้นต่ำๆหรือขั้นโลกนั้น ไม่อาดมีความสุขที่เกิดจากความสงบ หรือคนเราในขั้นนี้ ไม่

ควนไปสนใจกับความสงบ ควนจะสนใจต่อเมื่อเป็นนักปฏิบัติขั้นสูงมากกว่า. หรืออาจมีบางท่าน ที่มีความชอบใจในภาสิดนี้จนตื่นตื่นมากไปก็ได้. เมื่อเป็นดังนี้ ขอให้ระงับความรู้สึกหรือความตื่นตื่นนั้นๆไว้เสียก่อน และทำใจถึงข้อความที่ฉันจะได้กล่าวต่อไป ซึ่งฉันขอกล่าวย้ำหัวข้อที่จะอธิบายนั้นอีกครั้งหนึ่งว่า “สุขอื่นนอกไปจากความสงบแล้ว เป็นไม่มี.”

สิ่งที่เรียกว่าความสงบนั้น มีอยู่หลายชั้น และยิ่งไปกว่านั้น มีทั้งที่แท้และที่ปลอมเทียม. เพื่อให้เข้าใจคำว่า ความสงบ หย่างน้อยที่สุดพอเป็นเค้าๆในขั้นต้นนี้ เราอาจทำได้โดยพิจารณาตามแนวแห่งเหตุผล เพื่อหาข้อเท็จจริงจากหัวข้อที่ยกมากล่าว หย่างคร่ำเสียชั้นหนึ่งก่อน ก็จะค่อยๆรู้จักตัวความสงบเข้าไปได้เป็นขั้นๆ ในภายหลัง. ความสงบนั้น เมื่อกล่าวตามนัยแห่งตัวอักษร ย่อมหมายถึง ความที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเดือดพลุ่งขึ้นมาแล้วได้ยุบสงบลงไป. ความเดือดพลุ่งขึ้นมา เป็นฝ่ายความทุกข์ หรือที่เรารู้จักสมมติเรียกกันว่าความทุกข์. ส่วนความยุบสงบลงไป เป็นฝ่ายสุข หรือสมมติเรียกว่าสุข. เมื่อกล่าวตามนัยแห่งความหมายทางจิตใจ ความสงบย่อมหมายถึงความจาง หรือความดับของความปรารถนาแห่งจิตใจของคนเรา. เราทุกคนมีความหยาก ความต้องการหรือความปรารถนา ใครจะได้สิ่งสนองความหยาก เพื่อมาทำให้ความหมายอันนั้นยุบแพบลงไปเป็นความสงบ นี่เป็นความสงบตามความหมายของทางฝ่ายโลก. ส่วนตามความหมายของทางฝ่ายธรรมนั้น เมื่อความหยากเกิดขึ้น แทนที่จะหาสิ่งสนองความหยากมาป้อนให้ เรากลับหาวิธีใดวิธีหนึ่ง ที่จะตัดรากของความหยากนั้นเสีย นี่เป็นความสงบอีกแบบหนึ่ง คือความสงบทางฝ่ายธรรม จัดเป็นความสงบที่ถูกแท้ ตรงกันข้ามกับความสงบหย่างแรก ซึ่งเป็นความสงบหย่างโลก จัดเป็นความสงบหย่างเทียม. ความสงบที่แท้ ย่อมให้ความสุขที่แท้, ซึ่งโดยทำนองเดียวกัน และเท่ากันนั้น ความสงบที่เทียม ก็ให้ความสุขที่เทียม. อุทาหรณ์ง่ายๆที่จะ

ช่วยให้เข้าใจในความสงบแท้และความสงบเทียมนั้น เช่นเมื่อคนเรามีอาการปวดท้อง ซึ่งนับว่าเป็นความทุกข์โพล่งขึ้นมา เราอาจทำให้สงบลงไปได้โดยวิธีรับประทานยาอ่อนระงับเส้นประสาทที่ท้อง ก็หายปวดท้องได้ แต่เป็นหย่างเทียม ไม่ช้าก็จะมีอาการชนิดเดียวกันหรือร้ายแรงไปกว่านั้นเกิดขึ้นมาอีก. ที่นี้ใช้ยาระบายของเสียออก หรือยาที่ทำการตัดต้นเหตุของอาการปวดท้องให้เด็ดขาดไป การหายปวดท้องนั้นก็เป็นหย่างแท้. แต่นี้เป็นเพียงอุทาหรณ์หรือตัวอย่างทางวัตถุ. ส่วนทางธัมก็ทำนองเดียวกัน เป็นแต่ละเอียดซับซ้อนกว่ากัน. สรุปรวมความว่า ความสงบนั้น มีทั้งหย่างแท้ และหย่างเทียม.

ผู้ที่เข้าใจว่า เรื่องทางฝ่ายโลกแล้วย่อมไม่มีความสงบ หรือไม่มีความสุขเกิดจากความสงบ นั้นเป็นเพราะมองข้ามความสงบหย่างโลก หรือหย่างเทียมไปเสีย ซึ่งที่จริงมันก็เป็นความสงบเหมือนกัน. ที่เป็นหย่างโลก และโลกหย่างต่ำๆที่สุดอีกด้วย ก็ยังอาจกล่าวได้ว่า ความสุขนั้นก็เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นจากความสงบเหมือนกัน. ตัวอย่างเช่นนายที่ดูร้ายคนหนึ่ง ตบตีบ่าวของตนด้วยความโกรธ แก่ได้รับความพอใจหรือเรียกอีกหย่างหนึ่งคือความสุข หายโมโห ความร้อนของแกระงับลงไปได้เป็นความสงบ, แต่่นั้นเป็นความสงบเทียม ความสุขของแกจึงกลายเป็นของเทียม หย่างนำเวทนาสงสารไปด้วย. แต่ถึงหย่างนั้นก็ดี เรายังจับใจความสำคัญได้ว่า ชื่อว่าความพอใจหรือความสุขแล้ว ไม่ว่าจะชนิดไหน ย่อมมาจากความสงบทั้งนั้น. ถ้าเป็นความสงบชนิดแท้ ความสุขก็พลอยแท้ไปด้วย. ถ้าความสงบเทียม ความสุขนั้นก็น่าสงสาร. ด้วยเหตุนี้ ฉันทจึงกล้ายืนยันพระพุทธรศาสดันั้นได้อีกว่า สุขอื่นนอกจากความสงบแล้ว เป็นไม่มี, และเราจะได้พิจารณากันโดยละเอียด.

ทำไมสุขอื่นนอกจากความสงบ ไม่มี ? ทั้งนี้เพราะมีความจริงสั้นๆ ว่า สิ่งอื่นไม่สามารถกลบทับ หรือข่ม หรือตัดรากความหยากความปรารถนา

ของจิตใจได้ จึงไม่ให้เกิดรสที่ชาวเราสมมติกันว่า ความสุข. หรือเมื่อพิจารณาถึงอาการ ย่อมจะเห็นได้ว่า สิ่งที่ไม่สงบหรือลูกโป่งนั้น จะต้องไหล ลูก และเผาไหม้, เรื่อยไปจนกว่ามันจะซาลงและสงบ. ส่วนสิ่งที่สงบ ย่อมตรงกันข้าม เช่น น้ำที่สงบย่อมไม่ไหล ลมที่สงบย่อมไม่พัดไป ไฟที่สงบย่อมไม่ลุก ดินที่สงบย่อมไม่มีการเผาไหม้ ดังนี้ เป็นต้น. การไหล การลุก หรือการเผาไหม้ ย่อมเป็นความต้องการของธรรมชาตินั้นๆ แม้มันจะไม่มีจิตใจ แต่ก็มีหรือเป็นความต้องการของกตัตถ์ชาติชนิดหนึ่ง, เพราะฉะนั้นมันจึงหยุดไม่ได้ หรือเมื่อหยุดเท่าใด ก็เป็นความสงบเท่านั้น. ส่วนการไหล การลุก การเผาไหม้ ของสิ่งที่มีชีวิต โดยชะเพาะของจิต เราย่อมเห็นได้หยุดในตัวแล้วว่า มันไม่เป็นความสุขเสียเลยแต่อย่างใด.

อีกอย่างหนึ่ง สิ่งทุกสิ่ง ถูก “ความสงบ” ดูดเข้าไปหามันเสมอ เมื่อมันมีการต้านทาน คือไม่ยอมเข้าหาความสงบ มันก็ต้องวิ่งว่อนไปมา ทำนองเดียวกับอาทิตย์จักรวาล (Solar system) ซึ่งมีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางแห่งความดึงดูด ดึงดูดดาวเคราะห์ต่างๆ ซึ่งมีการต้านทานในตัวมัน ให้วิ่งหุ้รอบๆดวงอาทิตย์. ตลอดเวลาที่มันยังไม่เข้าร่วมกับดวงอาทิตย์ได้ มันก็จะถูกเบียดเบียนอยู่ด้วยการดูด, ตลอดเวลาที่มันยังถูกดูด มันก็จะต้องวิ่งว่อนซึ่งเป็นความไหล ความวุ่นวาย ไร้ความสงบ และเกิดความพัลวันยุ่งยากไปหมด. ส่วนในด้านนามธัมก็ทำนองเดียวกัน นามและรูปทุกชิ้นทุกอันตกหยุดภายใต้ความดึงดูดของตัวความสงบ แต่เมื่อในตัวมันยังมีกำลังต้านทาน มันก็เข้าตัว “ความสงบ” ไม่ได้ ถึงกระนั้นมันก็ไม่เป็นอิสระไปจากอำนาจดึงดูดของความสงบ ทุขหรือความวุ่นวายจึงมีขึ้น และจักต้องมีเรื่อยไป จนกว่าเมื่อใดมันเข้าร่วมกันตัวความสงบ.

หรืออีกอย่างหนึ่ง เมื่อมองดูโดยปติโลม คือมองทางสิ่งต่างๆที่กำลังวุ่นวายหยุดในบัดนี้ เราก็จะพบว่า ความดิ้นรนของธัมชาติทุกๆสิ่งที่ยังมีการ

คืนรณหุ้ยนั้น มันคืนรณเพื่อจะสงบ มิใช่มันคืนรณเพื่อเหตุอย่างอื่น. ตลอดเวลาที่ยังสงบไม่ได้ มันก็ต้องคืนไม่สิ้นสุด แม้ว่าการคืนนั้น จะมีอาการหรือรูปร่างต่างกันอย่างไรก็ตาม. การคืนรณของมนุษย์เราในด้านการเมืองก็เพื่อความสงบสุขของชาติ แม้แต่ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่เราเห็นกันว่าโลดโผนหรือเป็นภัยจนถึงคิดช่วยกันกำจัด มันก็เนื่องมาจากความไม่สงบเป็นมูลเหตุ จึงเกิดมีลัทธินั้นขึ้นในโลก อันเป็นการเสนอวิธีทำความสงบให้แก่โลกอีกแบบหนึ่ง ในเมื่อวิธีอื่นหรือแบบอื่นไม่เหมาะแก่ในสมัยหนึ่งๆหรือถิ่นหนึ่งๆ. การสงคราม ก็คือการคืนรณของแต่ละประเทศ เพื่อหาทางออกไปสู่ความสงบตามอุดมคติ หรือตามความจำเป็นของตนๆ. การเสกกิจของชาติหรือส่วนตัวบุคคลก็ตาม เป็นการคืนรณหาคุศลภาพ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือความสงบทางด้านปัจจัยแห่งการครองชีพ. การแต่งกายทั้งเพื่อความงามและเพื่อระเบียบ ล้วนแต่เป็นความคืนรณของจิตที่มีสัญชาติญาณแห่งการรอดความงามของมัน ดังเช่นที่แม่แต่สัตว์ก็ทำเป็น. การสักสทา ก็คือการคืนรณของสัญชาติญาณแห่งการหยากรู้หยากเห็น ซึ่งมีติดมาแต่กำเนิด และลูกกลายยิ่งขึ้นๆทุกๆวัน. การรับประทาน การนอน เหล่านี้ ก็เป็นการคืนรณที่เห็นได้โดยประจักษ์ของสัญชาติญาณที่ต้องการขยายตัว ต้องการสับเปลี่ยน ซึ่งเป็นความหมายอันสำคัญสิ่งที่มีชีวิตทั้งหมด. การบริโภคนาม ก็คือการคืนรณโดยไม่รู้สีก เพื่อกาลสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาหยุดความต้องการของจิตใจส่วนหนึ่งๆ หรือตามความต้องการของสัญชาติญาณแห่งการมุ่งสืบพันธุ์ล้วนๆ. แม้ที่สุดแต่การได้ตีเขาต่ำเขานสมแก่น นั่นก็คือความคืนรณเพื่อหาความสงบ ด้วยการระบายความร้อนหรือโทสะออกไปนั่นเอง. เมื่อเราพิจารณาดูการเป็นไปของสัตว์และพืช เราก็ยังเห็นได้โดยทำนองเดียวกันว่า ทุกๆตัวหรือทุกๆชนิดคืนรณเข้าไปหาความสงบ เพราะว่าการแสวงหาและการกินอาหารของมันก็คือการจเรินเติบโตของมันก็ดี ล้วนแต่เป็นความคืนรณชนิดที่มันไม่รู้สีกตัว ว่า

เพื่อเข้าหาความสงบ. แม้สัตว์หรือพืชนั้นๆจะรู้จักแต่เพียงการต้องการอาหาร ต้องการรงอกงามของมันเองเท่านั้น แต่กะนั้น การงอกงามของมันก็ออกไปเพื่อความหยุดงอก ไม่ต้องงอก ซึ่งมันเองยังไม่รู้จัก, เช่นเดียวกับที่แม่มนุสเราก็คงไม่รู้สักกันว่า เรากินเพื่อจะไม่ต้องกิน, กินเพื่อจะได้หยุดกิน, แต่ไปรู้สึกอย่างมากในส่วนที่ว่า กินเพื่อถูกอกถูกใจ, ด้วยเหตุนี้เอง ความดิ้นรนนั้นจึงกลายเป็นดิ้นรนหนักเข้า จนเป็นการลืมตัวเต็มที. หรือถ้าเราจะพิจารณาดูให้ละเอียดลงไปถึงธรรมชาติล้วนๆ ที่ยังไม่ใช้สัตว์หรือพืช เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ชาติต่างๆ ก็จะพบว่า ทั้งหมดนั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์ของความดิ้นรนของธรรมชาติเองเท่านั้น ถ้าไม่มีการดิ้นรนอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จะไม่มีการปรากฏอะไรสีแดงออกมาให้ปรากฏเป็นนั่นเป็นนี่แก่ตาเราได้เลย. ความดิ้นรนของสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่นกรวดชายแผ่นดิน มีได้ด้วยการทำงานที่มันตกหยุดหายใจได้กตของอนิจจัง หรือความเปลี่ยนแปลงของชาตุนั้นๆ ด้วยอำนาจความดิ้นรนของเวลาอันเรวัตได้ด้วยลักษณะอันหนึ่งๆของอาการที่มันเปลี่ยนแปลงนั่นเอง ว่าเวลาได้ดิ้นรนไปทำอะไร. ความดิ้นรนของเวลา (กาล) นั่นเอง ก็เป็นการดิ้นรนเพื่อเข้าหาความสงบของเวลา คืออยู่นอกเวลาซึ่งเป็นฝ่ายอสังขตะ หรือนิพาน. เพราะฉะนั้น ตลอดเวลาที่ยังตกหยุดหายใจได้อำนาจของเวลา หรือของกตแห่งความเปลี่ยนแปลง ธรรมชาติทุกๆอย่างจะต้องดิ้นรน เพื่อหาทางออกไปสู่ความไม่ต้องดิ้นรน, ซึ่งมันจะพบหรือไม่นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษากับเป็นพิเศส. ในที่นี้สรุปความแต่เพียงว่า ทุกสิ่งทุกอย่าง ดิ้นรนไปหาความสงบ. ถ้ายังไม่ได้หยุดเพียงใด ความสุขยังมีไม่ได้ ไม่ว่าจะเป้นความสุขอย่างแท้ หรืออย่างเทียม. การดิ้นรนของมนุษย์ ของสัตว์และพืช กะทั่งถึงของธรรมชาติล้วนๆที่ไม่มีชีวิต ก็เพื่อจะระงับความต้องการอันใดอันหนึ่งเสมอ. แท้ที่จริงความต้องการของสิ่งที่ไม่มีชีวิตก็เหมือนกับความต้องการของสิ่งที่มีชีวิตเหมือนกัน ต่างกันก็แต่ว่าในสิ่งที่ไม่มี

ชีวิต มันไม่มีอะไรจะรู้สึกความต้องการของมันเท่านั้น. ทั้งนี้ก็เพราะว่าตัวความต้องการนั้น เป็นเพียงปฏิกิริยาอันหนึ่ง ซึ่งเป็นผลเกิดมาจากเหตุอื่นๆอีกหลายชั้น. เช่นความต้องการจะไปจากที่นี่ เป็นผลเกิดมาจากเหตุที่นี่ ถูกกะทบกะทั้งอย่างไรอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการดันให้ไปเสียจากที่นี่. ถ้าสิ่งที่ถูกกะทบนั้นมีจิต ก็รู้สึก และคิดนึกไปในด้านต่างๆ และเรียกการที่จะต้องไปเสียจากที่นี่ว่า เป็นความปรารถนาของตัวตน ของเขา. ถ้าจิตนั้นยังเป็นนามธรรมชั้นที่เลวเกินไป เช่นนามธรรมของชีวิตที่เป็นพืช หรือครึ่งพืชครึ่งสัตว์ ความรู้สึกนั้น ก็ไม่เด่นชัดเหมือนของมนุษย์ แต่ก็ยังเห็นว่าเป็นความต้องการของมันเหมือนกัน เช่นเมื่อต้นไม้ถูกบังแสงแดด มันก็ต้องการหลบออกไปหาแสงแดด. ส่วนธรรมชาติล้วนๆที่ไม่มีชีวิตนั้น มีความต้องการที่มีรูปร่างลงไปกว่านั้น เพราะเหตุที่ชีวิตของมันยังดำเนินไปจนเราไม่เรียกกันว่าชีวิต เป็นชีวิตที่ยังหลับอยู่ แต่มันก็ตกอยู่ภายใต้กตแห่งการที่จะถูกผลัดดันหรือปรุงแต่ง และมีปฏิกิริยาเกิดขึ้นเป็นรูปร่าง ว่ามันจะต้องเป็นไปอย่างนั้น เป็นไปอย่างนี้ ซึ่งถ้ามันมีความรู้สึก นั่นก็คือความต้องการของมัน. เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาถึงข้อที่ว่า ทุกๆสิ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจอันหนึ่ง คืออำนาจแห่งการปรุงแต่งหรือผลัดดันแล้ว เราจะเห็นได้ว่าทุกอย่างทั้งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตย่อมต้องได้รับปฏิกิริยาอันนี้ ซึ่งถูกสมมติเรียกว่าความต้องการนี้ ด้วยกันทั้งนั้น. มันจึงดำเนินร่นห่างเดียวกัน คือดำเนินร่นไปหาความหยุดถูกปรุงแต่ง หรือหยุดถูกผลัดดัน ห่างเดียวกัน โดยไม่มีผิดกันแต่อย่างไรเลย. มันจะต้องเปลี่ยนไปๆ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิวัฒนาการ เรื่อยไปจนกว่าจะถึงแดนที่ให้หยุดได้ ไม่มีการดำเนินร่นอีกต่อไป ซึ่งเรียกตามโฆหารัชมว่า นิพาน คือแดนเป็นที่เข้าไปสงบของสิ่งที่มีปัจจัยปรุงแต่ง ทั้งปวง.

ในระหว่างที่สิ่งเหล่านี้ กำลังดำเนินร่นวนเวียนอยู่อย่างไม่รู้จบ ก็เท่ากับมันกำลังเดินทางไปสู่ความหยุด หรือความสงบ หรือนิพาน ซึ่งเป็นความ

สงบอันแท้จริง. แต่ในระหว่างทาง ซึ่งยังมีความรู้ที่น้อยเกินไป จะมีพบบ้างเรื่อยๆ ก็คือความสงบชนิดเทียม ซึ่งให้ความสุขหย่างเทียม ซึ่งทั้งนี้ย่อมแล้วแต่ว่า ธรรมชาติที่เป็นความรู้แจ้ง ได้ค่อยเกิดมีขึ้นในสัตว์หรือสังขารนั้นๆ มากน้อยเพียงใด. ถ้าความรู้ค่อยมากขึ้น แม้พบความสงบที่ยังเป็นของเทียม ก็ยังดีกว่าที่จะไม่พบความสงบเสียเลย และเป็นความจำเป็นของการเดินทาง ที่จะต้องมีความสงบนี้หล่อเลี้ยงไป เพราะฉะนั้นจึงจัดว่า จะเป็นความสงบเทียมหรือหย่างไรก็ตาม นับว่าจำเป็นที่จะต้องมี และเราเรียกว่าความสงบทั้งนั้น เช่นเดียวกับเพชรพลอยหรือเงินทอง แม้จะเป็นหย่างเทียม ก็ยังพากันเรียกว่า เพชร พลอย หรือ เงิน ทอง หยุ่นั่นเอง ซึ่งแล้วแต่สติปัญญาหรือความรู้ของผู้พบ จะมีมากน้อยเพียงไร. คนเราสมมติสิ่งต่างๆ ตามความยึดถือของตน. คำว่าสงบออกสงบใจของคนบางคน มีความหมายเพียงไม่ถูกลูกเด็กๆ เข้ามากลุ่มมรรุมรบจนก็ไม่ได้, เพราะเขารู้จักความสงบเพียงเท่านั้น แม้จะนั้นก็ยังมีดีที่ว่ามันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้ชีวิตหน่วยนั้นดีขึ้นไปได้ต่อไป จนกว่าจะพบความสงบที่สูงขึ้น.

ในที่นี้ คณจะซาบไว้ด้วยอีกหย่างหนึ่งว่า มักจะมีผู้เข้าใจคำว่า สงบ ผิดไปมากๆ จนหมายถึงความเกียจคร้าน หรือหยู่นิ่งๆ เพื่อให้เข้าใจคำนี้ชัดไว้ พึงระลึกถึงข้อที่ฉันได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือความสงบนั้น หมายถึงมีอะไรมาดับความต้องการที่ร้อนระอุหยู่ที่นั่นเสีย และอาดมองพบได้ในความเป็นไปของมนุษย์เราเอง ว่าเท่าที่เป็นหยู่ทุกวันๆ เราทุกคนล้วนแต่อาศัยความสงบ เป็นปัจจัยสำคัญของการครองชีวิตเป็นมนุษย์แม้ที่สุดแต่เพื่อทำกิจเล็กๆ น้อยๆ. ความสงบนั้นช่วยให้เราทำหน้าที่ของเรา ไม่ใช่ทำให้จี๋เกียดเหลวไหล เช่นนักเรียน แม้หยากจะสอบไล่ได้เพียงใด ก็ต้องสงบความหยากของตนเพื่อให้เล่าเรียนไปได้ด้วยความสงบ มิใช่ด้วยความร้อนระอุ. เมื่อเราพิจารณาคูโดยละเอียดถึงจิตใจของนักเรียนที่ขยันคนหนึ่ง เราอาดจะ

พบว่า ความมานะพยายามจะสอบไล่ได้นั้นเกิดขึ้นรุนแรงพักหนึ่ง ซึ่งทำให้ความคิดเดือดพล่านฝันที่จะสร้างวิมานในอากาศไปตามความคิดของเขา แต่แล้วก็เกิดความคิดที่ว่าถ้าเขาจะสอบไล่ให้ได้จริงๆ ก็ต้องก้มหน้าก้มตาเรียน โดยลืมทุกอย่างเสีย ชั่วคราว ซึ่งแม้ตัวความทะเยอทะยานที่จะสอบไล่ได้นั้น ก็ต้องกดให้หยุดนิ่งๆไว้ชั่วคราวเหมือนกัน เรียนไปด้วยความสงบเต็มที่ นี่ก็คือความสงบแบบหนึ่ง ซึ่งมีสลับกันหยุดเป็นชั้นๆไป ทุกๆชั้นที่เขามีความพอใจ และทำให้นอนหลับได้. ขาวนาต้องรอผลแห่งการทำนาของตนด้วยความสงบ มิใช่ว่าหว่านลงไปเข้านี้ แล้วเย็นนี้ก็จะเกี่ยวได้. ในนิคมสร้างตนเอง กว่าที่ตัวเองจะเสียด ก็ต้องใช้ความสงบหลายร้อยครั้ง. ข้าราชการเจ้าหน้าที่ ล้วนแต่ต้องสงบใจทำงานไปจนกว่าจะถึงวันเงินเดือนออก หรือเลื่อนตำแหน่ง พระเนรก็สงบใจจากการเป็นห่วงในโลภกิยามรณ์ ทำกิจของบรรพชิต. ความสงบชนิดที่ช่วยให้คนเราทำหน้าที่ต่างๆของตนได้ ตามที่กล่าวมานี้ เป็นความสงบที่เอียงไปข้างความสงบชนิดแท้จึง แต่ยังไม่ไซ้ขั้นแท้จึงอันเด็ดขาด, เนื่องจากความสงบที่ยังต้องมีการกดไว้หรือข่มไว้ และสงบชั่วเวลาที่ยังมีการข่ม. ความสงบชนิดนี้เป็นไปในฝ่ายข่ม ไม่เหมือนความสงบอย่างโลก ซึ่งจะต้องหาสิ่งสนองความหยากมาป้อนให้. ส่วนความสงบในฝ่ายข่ม เป็นไปเพื่อการทำลายตัวความหยากนั้นเสีย ซึ่งการทำลายนั้น แบ่งได้เป็น ๒ ชั้น คือขั้นที่ข่มมันไว้ด้วยกำลังใจ ซึ่งเรียกตามทางฝ่ายศาสนาว่า สมถภาวนา, และขั้นต่อไปหรือขั้นสุดนั้น ตัดรากมันเสีย ด้วยการทำลายความเข้าใจผิดที่เป็นต้นเหตุให้เกิดความหยากนั้นๆเสีย ซึ่งเรียกตามโฆหารศาสนาว่า ทำลายอวิชชา, อันจัดเป็นวิปัสสนาภาวนา. ความสงบทั้งสองชนิดนี้ เป็นความสงบประเภทที่แท้จึง หรือสงเคราะห์เข้าไปในฝ่ายแท้จึง ซึ่งมีมากเท่าใด ก็เป็นผลดีเท่านั้น และในเบื้องต้นๆ ก็ได้อาศัยความสงบชนิดนี้เอง เป็นกำลังก้าวไปหาความสงบขั้นสูงสุดและเด็ดขาด. เพราะฉะนั้นเป็นอันสรุปได้ในตอนนี้ว่า

ความสงบเป็นของประจำวันที่เราจะต้องมีต้องใช้ เราจึงเป็นคนหยุดได้ หรือเป็นต่อไปได้. ทุกๆคราวที่เราได้รับความเพลิดเพลิน หรือทำงานสำหรับใครได้รับความพอใจ ก็เป็นอันกล่าวได้ว่านั่นเกิดมาจากความสงบ ถ้าไม่หย่างแท้ก็หย่างเทียมเป็นแน่.

ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความสงบของมนุษย์เรา มนุษย์เราส่วนมาก รู้จักความสงบผิดความจริงไปมาก ทั้งที่คำๆนี้ ก็เป็นคำที่มนุษย์ตั้งขึ้นใช้กันเอง. พอเอ่ยชื่อว่าความสงบ ความสงบ ขึ้นในสมัยนี้ บางคนถึงกับขงกและถอยหลัง โดยกลัวว่าความสงบนั้นทำให้เขาเหินห่างจากความสนุกสนานเพลิดเพลินต่างๆเสียสิ้น แล้วไปหยุดเป็นมุนีในป่า ซึ่งเขาไม่ยอมไปโดยเด็ดขาด และเกลียดเป็นอย่างมาก, ชอบแต่จะให้คนอื่นทิ้งโลกไปหาความสงบ แล้วทิ้งเขาไว้ในโลกแห่งความเพลิดเพลินเท่านั้น. แต่ถ้าถามเขา เขาก็ตอบว่าชอบความสงบเหมือนกัน และพูดถึงความสงบกันเสมอๆ. บุคคลประเภทนี้ ไม่รู้จักก้าวหน้าจากความสงบชั้นต่ำไปยังความสงบชั้นสูง ตามลำดับๆ คงสอบไล่หลักสูตรการเป็นคน ตกซ้ำแล้วซ้ำอีกหยุดนั้นเอง, ทั้งที่ทุกวันๆ เขาก็ตั้งอยู่ในความพอใจหรือความเพลิดเพลินหย่างใดหย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความสงบชั้นปลอมเทียม หรือเบื่องตันหยุดแล้ว. แทนที่เขาศึกษาและเขยิบเลื่อนขึ้นไปชั้นสูง กลับหยุดควนเวียนอยู่ในชั้นต้นนั้นเอง. นี่คือการไม่รู้จักความสงบซึ่งเกิดมาจากความเข้าใจผิดในคำว่า ความสงบ นั้นอีกต่อหนึ่ง.

เมื่อพิจารณากันถึงความสงบชั้นสูง หรือความสงบอันแท้จึง เรายังมีความเข้าใจผิดกันหยุดอีกหย่างหนึ่ง คือข้อที่ไม่เคยเข้าใจกันว่า มนุษย์และสัตว์มีความใคร่จะสงบ เป็นสัญชาติญาณอันหนึ่ง เหมือนกัน หรือพร้อมกันกับสัญชาติญาณอื่นๆที่มีหยุดในตัว และบางทีจะเป็นสัญชาติญาณอันหัวหน้า

ด้วยซ้ำไป. แม้มนุษย์จะมีสัญชาตญาณอันนี้ใหญ่ แต่ก็หาได้ส่งเสริมหรือแก้ไขให้เจริญงอกงามเหมือนสัญชาตญาณอันอื่นๆ ซึ่งกล่าวขวันถึงกันใหญ่เสมออันนั้นไม่ ยิ่งกว่านั้น ยังจะไม่ถูกนำมาใช้ หรือไม่รู้จักรักใช้ด้วยซ้ำไป นอกจากที่ความจำเป็นบังคับ. มนุษย์เรามีความใคร่จะสงบเป็นสัญชาตญาณจริงหรือไม่ เป็นสิ่งที่ควนพิจารณาดู.

ในบางครั้ง ทำไมเราไม่ชอบให้ใครมาแหย่เรา รบกวนเรา ทำความหนาวหูกิดขวางตาเรา โดยที่เราหยากนึ่งคนเดียวของเราเงียบๆ. แต่บางครั้งทำไม เราก็ไม่หยากหยู่นึงๆ หยากทำนั้นทำนี้. ข้อควนสงสัยจึงมีว่าอันไหนเป็นความต้องการของสัญชาตญาณ. เมื่อพิจารณาดูถึงสัตว์ ซึ่งไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจิตใจเหมือนมนุษย์ ยังคงเป็นไปตามธรรมชาติแท้ๆแล้ว เราจะเห็นว่ามันต้องการความสงบมากกว่าต้องการความวุ่นวาย ต้องการหยู่นึงมากกว่าวิ่งไปวิ่งมา ต้องการกินเพื่ออิ่ม ไม่เพื่อกินเล่นสนุกๆ. นอกจากความจำเป็นบังคับแล้ว มักไม่มีการเคลื่อนไหว. (ดูบางชนิดหยู่นึงๆ ตั้งวันๆ ที่มันเป็นอิสระไปไหนก็ไปได้ ซึ่งไม่มีความหมายอะไรมากไปกว่ามันหยากจะหยู่นึงๆ หรือขี้เกียจ), จนเรารู้เหมือนว่า เมื่อความจำเป็นเนื่องจากการบังคับของสัญชาตญาณอื่นๆ เช่นสัญชาตญาณแห่งการต้องการอาหารมาบำรุงและขยายตัว หหมดไปแล้ว สัญชาตญาณแห่งการใคร่จะสงบ ก็ปรากฏแทนที่ ซึ่งดูเหมือนว่ามันเป็นทุนเดิมหยู่นึงในสันดานของมัน มิฉะนั้นการพักผ่อนก็ไม่มีได้. เราพอจะเห็นได้ว่า ความใคร่จะสงบนี้ เป็นพื้นถานของจิตหยู่นึงตลอดกาล. พอความต้องการชนิดอื่นๆ มีสิ่งมาสนองความหยากของมัน จนจิตซี้ดหรือระงับไปแล้ว มันก็เล่นลงสู่พื้นถานเดิมคือความสงบ เช่นเดียวกับมลงมม มีเวลาของมันสำหรับนอนหยู่นึงที่ตรงใจกลางรัง มากกว่าเวลาที่มันวิ่งไปตามชายรังเพื่อจับสัตว์. จิตของมนุษย์เราก็ทำนองเดียวกัน เมื่อผุดขึ้นทำหน้าที่คิดนึกหรือรู้สึกอะไรเส็ดสิ้นแล้ว ก็ตกลงสู่พื้นถานเดิม คือภวังค์

หยุดเป็นปรกติ, และแม้เมื่อมันจะเป็นการคิดจากเรื่องหนึ่งไปยังอีกเรื่องหนึ่ง ก็ต้องตกพื้นถานเดิมคือวงค์เสียก่อนเหมือนกัน จึงเปลี่ยนไปได้ จนอาจกล่าวได้ว่า เมื่อนับรวมการตกลงวงค์ครั้งเล็กครั้งน้อยทุกๆครั้งเข้าด้วยแล้ว วันหนึ่งกับคืนหนึ่ง เวลาที่อยู่ในวงค์มากกว่าเวลาที่ขึ้นจากวงค์. ยิ่งสำหรับสัตว์ที่เป็นหยุดของมันเอง โดยไม่มีมนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องแล้ว เวลาที่สงบหรืออยู่ในวงค์ ย่อมมากกว่าเวลาที่ขึ้นมาทำกิจต่างๆมากนัก. ข้อนี้ทำให้เกิดความเห็นว่าการที่มันตกลงสู่ความสงบทุกๆคราวที่มีโอกาสนั้น เป็นความต้องการของสัญชาติญาณ. เพราะมัน “ลู่ไปทำงาน” จะเพาะเมื่อจำเป็นเท่านั้น. การที่คนเราทำงานมากกว่าสัตว์ ก็เพราะมนุษย์ได้สร้างวิชายายกำลังของความคิดนี้ให้กว้างออกไปกว่าสัตว์นั่นเอง และมีมูลมาจากค้นหาซึ่งเป็นฝักฝ่ายของความไม่สงบ. ด้วยเหตุนี้ เราจะได้สัญชาติญาณ เป็น ๒ ฝ่าย คือสัญชาติญาณฝ่ายที่ใคร่ความสงบโดยตรง, กับสัญชาติญาณฝ่ายไม่สงบ. แต่เมื่อพิจารณาดูอย่างประณีตอีกครั้งหนึ่งแล้ว เราจะมองเห็นตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง ว่าความไม่สงบหรือความดิ้นรนต่างนั้น มันก็ดิ้นมาหาความสงบอีกนั่นเอง แม้จะเป็นความสงบอย่างเทียมหรืออย่างแท้ก็ตาม. ฉะนั้นจึงเห็นว่า สัญชาติญาณขึ้นใหม่หรือชั้นหัวหน้าของจิต ก็คือการใคร่หรือการแส่หาความสงบ ซึ่งถ้าไม่ทางตรงก็ทางอ้อม. ส่วนสัญชาติญาณอื่นๆที่มีลักษณะต่างๆกันนั้น เป็นเพียงการใคร่ความสงบทางอ้อมเท่านั้น คือเพื่อจะสงบความใคร่ของมัน มันจึงดิ้นรนหา และไปจบลงคราวหนึ่งๆ ด้วยการสงบความหยากนั้นได้เป็นคราวๆ. เช่นสัญชาติญาณแห่งการต้องการอาหารทำให้หิว สัญชาติญาณแห่งการต้องการสืบพันธุ์ทำให้กะสัน ฯลฯ เป็นต้น ครั้นได้มาแล้ว ก็สงบอยู่ในสภาพเดิมที่เป็นพื้นถานคือความสงบ ซึ่งเห็นได้ว่าการดิ้นรนนั้น มีความมุ่งหมายมายังที่นี้. ความพอใจนั้นๆที่

เกิดขึ้นมากหรือน้อย ยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืน ย่อมแล้วแต่ความสงบนั้นๆ เป็นชนิดใด คือแท้หรือเทียม. เมื่อเรามองเห็นชัดแล้วว่า สัญชาติญาณฝ่ายที่มีลักษณะไม่สงบทุกๆอย่าง ล้วนแต่หมุนมาหาความสงบ มีความสงบเป็นที่มุ่งหมายในตอนหลัง ดังนี้แล้ว ปัญหาที่จะเกิดขึ้นว่า ความสงบเกิดก่อน หรือความไม่สงบเกิดอยู่ก่อน (ทำนองไก่เกิดก่อนไข่ หรือไข่เกิดก่อนไก่) ก็มีขึ้นไม่ได้ เพราะเราเห็นได้ว่า ความดิ้นรนนั้น เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งเข้าปรุงชั่วคราวเป็นคราวๆ และแล้วในที่สุด ก็จะเข้าสู่ภาวะที่สงบ หรือเข้าสู่ภาวะที่เหตุปัจจัยอะไรจะปรุงแต่งต่อไปอีกไม่ได้ ซึ่งเป็นความสงบอันเด็ดขาดแท้จริง หรือนิพาน. เมื่อนึกถึงหลักที่ว่า จิตนี้มักตกไปในกาม มีกามเป็นที่นอนจม ดิ้นรนแต่จะลงสู่กาม เหมือนปลาที่เขาโยนขึ้นบกคืนจะลงสู่น้ำเสมอแล้ว นั่นก็ยิ่งเห็นได้ว่า มันดิ้นลงสู่ความสงบชนิดเทียม เพราะความต้องการอันนั้นเกิดมาจากความโง่ หรือฝ่ายอวิชา. ถ้าฉลาดขึ้นเมื่อใด ก็จักค้นหาความสงบที่แท้มากขึ้นเมื่อนั้น. เพราะฉะนั้นเราควนเข้าใจเสียใหม่ว่า ความอะอะวุ่นวายทั้งหลายนั้น คืออาการที่มันแส่ไปหาความสงบของสัญชาติญาณ. เมื่อความเข้าใจผิด ที่ทำให้คนเรากลัวความสงบ หหมดไปแล้ว ก็ไม่เป็นการยากอะไรเลยที่จะเข้าใจ และพอใจในความสงบ ซึ่งคล้อยตามความต้องการของสัญชาติญาณหนุ่มก่อนแล้ว เรื่องของความสงบ จึงกลายเป็นเรื่องที่ไม่ยาก หรือหยุ่นอกเหนือวิสัยที่จะศึกษาและทำได้, และมีความสุข.

ความสงบ เป็นตัวความสุข เพราะเหตุไร ? ความสงบเป็นสุขได้จึงและแน่นอน ก็เพราะมันตรงตามต้องการของสัญชาติญาณ ทำให้ความต้องการหรือความกะวนกะวายของจิตดับหายไป. หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ก็เพราะตรงกับความต้องการของธรรมชาติ. สิ่งทุกอย่างเมื่อไม่มีอะไรมาผลักดัน

มันจะหยุดนิ่ง. สำหรับคนเรา ถ้าความโง่ ความหยาก ความยึดถือ หรือผลของกัม ไม่มาผลัดกัน เราจะหยุดนิ่งๆเอง ตามธรรมชาติ หรือดับสนิท. สัตว์ก็เหมือนกับคนเรา. พืชก็คล้ายกัน แต่ต่ำลงไปกว่านั้น. ธรรมชาติส่วนๆ ที่ไร้ชีวิตจิตใจ ยิ่งเห็นได้ง่ายว่าถ้าไม่มีอะไรไปรบกวน มันจะหยุดเฉยๆ. ถ้าไม่มีพายุพัดมา น้ำก็จะไม่มีคลื่น ต้นไม้จะไม่หักโค่น ฯลฯ ทุกสิ่งจะสงบเงียบ เป็นความเย็น.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อพิจารณากันในแง่การชงตัวเพื่อตั้งหยุด เราจะเห็นว่าความสงบ เป็นการสมดุลย์ (Balance), ไม่ต้องมีการชงตัว มันก็ยืนหรือตั้งตัวหยุดได้เอง. สิ่งที่ไม่สมดุลย์ จะต้องมีการหมุน หรือเล่นไป เอียงไปอย่างไรอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการชงตัว เลี้ยงตัวให้ตั้งหยุดได้ จึงเป็นภาระหนักและวุ่นวาย, สิ่งที่ไม่สงบ หรือยังไม่มี การสมดุลย์หยุดในตัวเอง จึงเป็นทุกข์. เมื่อใดมีการสมดุลย์ ภาระหนักแห่งการชงตัวย่อมไม่มี มีแต่ความเงียบ เบาสบาย นั่นคือความสงบ. แม้ความดี ความจริง และความยุติธรรมเหล่านี้ ก็เป็นตัวสมดุลย์ ตั้งหยุดเองได้โดยไม่ต้องมีอะไรช่วยพยุง, เพราะเหตุว่าแท้ที่จริง สิ่งทั้งสามนี้ ก็คือตัวความสงบแบบหนึ่งนั่นเอง. ถ้าไม่สมดุลย์หรือสงบ ก็ยังเป็นความดี ความจริง ความยุติธรรมขึ้นมาไม่ได้ แม้จะถูกสมมติก็เป็นแต่เพียงในนาม. ความสมดุลย์หรือความสงบ จึงเป็นความสุขหยุดในตัวเอง เพราะเหตุว่ามันเป็นภาวะของการที่ความวุ่นวายหรือความทุกข์หมดเกลี้ยงไป เช่นเดียวกับเมื่อไม่มีมูลฝอยกรงูรัง ที่นั่นก็สะอาดเกลี้ยงเกลาเอง โดยไม่ต้องสร้าง ความเกลี้ยงขึ้นมาใหม่. ส่วนความไม่สมดุลย์หรือความไม่สงบนั้น ต้องมีอะไรช่วยถ่วง ช่วยค้ำ เพราะมันคอยแต่จะล้มหยุดเสมอเหมือนเด็กเพิ่งสอนเดินสอนยืน, จักต้องมีการเอียงไปเอียงมา ด้วยอำนาจของส่วนที่ไม่สมดุลย์นั่นเอง. ตัวอย่างในชั้นต่ำๆ เช่นเมื่อจิตมีความหยากในทางกาม หย่างใดหย่างหนึ่งหยุด เมื่อยังไม่ได้มา ก็ไม่มีการชงตัว ต้องเอียงไป

ทางที่ยังขาด จึงเป็นความวุ่นวายหรือทุกข์. ครั้นได้มา ก็มีการสมคูลย์ได้ชั่วขณะหนึ่ง จึงสงบไปขณะหนึ่ง เป็นความสุขหรือพอใจชั่วขณะหนึ่ง. แต่เพราะเหตุที่ความสงบหรือสมคูลย์ชนิดนั้น ยังเป็นชนิดเทียม ไม่เท่าใดก็เกิดความหยากหย่างใหม่ขึ้นมาอีก และวนเวียนกันอยู่หย่างนั้นเรื่อยไป. แต่ถึงหย่างไรก็ตาม เรายังเห็นได้ว่า ความสงบนั้นมีในขณะที่สมคูลย์ และเป็นสุขจริง. แต่จะเป็นชนิดแท้หรือเทียมนั้น ย่อมแล้วแต่กรณี. ความหยากได้ลดลงไปเท่าใด ความสมคูลย์ก็ใกล้เข้ามาเท่านั้น ความสงบก็ใกล้เข้ามาเท่านั้น.

หรือเมื่อพิจารณากันอีกด้านหนึ่ง เราจะพบว่าความสงบนั้น คือที่สุดจบของสิ่งทั้งปวง. สิ่งทั้งปวงย่อมไปสู่จุดจบที่ความสงบ, ซึ่งในที่นี่หมายถึงความสงบหย่างแท้. สิ่งใดก็ตาม เมื่อมันเดินทางไปยังไม่ถึงที่สุด มันก็ยังคงเดินทางอยู่นั่นเอง. หรือเมื่อยังค้นหาที่สุดของมันไม่พบ มันก็ยังคงวนเวียนไปมาอยู่นั่นเอง. ความที่มันหยุดไม่ได้ นั่นคือความทุกข์. ความที่มันหยุดได้ คือความสุข หรือความสงบของมัน. สำหรับคนเรานั้น ความตายยังไม่ใช่ความสงบอันแท้จริง เพราะความตายยังเป็นเพียงการวิ่งไปวิ่งมาตอนหนึ่งเท่านั้น เช่นเดียวกับกลางวันและกลางคืน แม้สองหย่างนี้จะต่างกัน แต่ก็เป็นกาลล่วงไปๆของเวลาด้วยกัน หย่างไม่มีผิดกันเลย จะพูดว่ากลางวันกับกลางคืนเป็นของต่างตรงกันข้ามย่อมไม่ได้ เพราะชั่วโมงของกลางวันหรือกลางคืนก็ตาม ล่วงไปรวดเร็วหย่างเดียวกัน. ความตาย ซึ่งเปรียบเสมือนเวลากลางคืนของการเวียนว่ายตายเกิด จึงยังมีใช่ความสงบหรือการหยุด. เพื่อเข้าใจความข้อนี้ดี เราต้องนึกข้ามไปถึงสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งอยู่นอกอำนาจของกาลเวลา หรืออยู่นอกวงของการหมุนเวียน ไม่มีตาย ไม่มีเกิด ในที่นั้นไม่มีเวลา เพราะเวลาไม่อดล่วงไปๆ ในที่นั้น. เมื่อเราไปในงานชาปนะกิจ บทธรรมที่เราจะได้ยินเสมอๆ ก็คือบทว่า “สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง มีการเกิดขึ้นและการเสื่อมไปเป็นธรรมดา ครั้นเกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมดับ.

ความเข้าไปสงบรำงับของสังขารเหล่านั้น เป็นความสุข” ดังนี้ (ซึ่งท่านว่า โดยภาษาบาลี ว่า อนิจจา วต สงขารา ฯลฯ เตสึ รูปสโม สุโข). โดยมากมักจะเข้าใจกันว่า การตายนั่นเอง คือความสงบของสังขาร. แต่ที่จริง การตายซึ่งมีปรากฏในขณะนั้น เป็นเพียงการดับ ซึ่งเป็นตอนหนึ่งของความไม่เที่ยงเท่านั้น, เพราะว่าสังขารนั้น ยังหมุนต่อไปในลักษณะอีกอย่างหนึ่ง. ส่วนความสงบรำงับของสังขารนั้น มันมีอยู่เองโดยไม่เกี่ยวกับเวลา เพราะฉะนั้นมันจึงอาจมีได้ทั้งที่เรายังเป็นอยู่ คือยังไม่ตาย หรือเราจะตายไปแล้วก็ตาม, ไม่มีเนื่องกันแต่อย่างใด. สิ่งใดที่ยังหยุดได้อำนาจของเวลา สิ่งนั้นจะมีการจบสิ้นยังไม่ได้. การตายในความรู้สึกของคนธรรมดา ยังเกี่ยวเนื่องแน่นแฟ้นอยู่กับเวลา จึงยังไม่ใช่ตัว ความสงบรำงับของสังขาร ในแดนอันเป็นที่สงบรำงับของสังขาร, เป็นเพียงการตาย ที่มีหยุดที่ป่าช้า, ซึ่งเป็นเพียงระยะหนึ่ง ของการเดินทางของวิญญาณ. เมื่อใดวิญญาณนั้นๆ ไปจนถึงที่สุดของมัน และสงบรำงับไปได้จริง จึงจะมีความสุขจริง, ถ้าสงบรำงับเล่นๆ เช่นการตาย ก็เป็นความสุขเล่นๆ ซึ่งไม่จริง. เมื่อการไปจนถึงที่สุด เป็นการออกไปจากข้อผูกมัด, เช่นสังขารที่เข้าถึงความสงบ ย่อมพ้นจากข้อผูกมัดที่จะต้องเกิดต้องตายดังนี้ เป็นสิ่งที่ยอมรับรองกันทั่วไปแล้ว ความสงบก็ต้องเป็นความสุข เพราะข้อพิสูจน์ง่ายๆว่า ความสงบก็คือการไปจนถึงที่สุด พ้นจากข้อผูกมัดแล้วนั่นเอง.

ความสงบ เป็นทริสตีทั่วไปของพุทธศาสนา ในส่วนปริยัติ คือ การศึกษาในสำนักเรียนก็ดี พุทธปริสัทเรียนเรื่องสงบ กาย วาจา ใจ หัวข้อที่เรียนทุกข้อ สรุปลงใบนี. ในส่วนปฏิบัติ คือการทำจริงๆก็ดี พุทธปริสัททำหรือพยายามปฏิบัติเพื่อสงบ กาย สงบ ใจ, แนวปฏิบัติทุกแนว สรุปลงใบนี.

แม้ในส่วนปติเวธ คือการได้รับผลของงาน ในขั้นสุดท้ายนั้นแล้ว ก็หมายถึง ได้รับผล คือความสงบเย็นของ กาย วาจา ใจ อีกนั่นเอง. ความสงบกาย สงบวาจา และสงบใจ ทั้งสามขั้นนี้ เป็นความสงบฝ่ายแท้ คือเป็นการขุด เกลาความหยาก, มีใจหาสิ่งสนองความหยากมาป้อนให้สงบไปชั่วคราว ซึ่ง เป็นความสงบอย่างเทียม ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น. หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ความสงบเป็นลักษณะสังเกตเฉพาะ (Characteristic) ของพุทธศาสนา. การ กะทำ การพูด การคิดใดๆก็ตาม ถ้าหากมิได้เป็นไปเพื่อความสงบแล้ว พึง รู้ไว้ว่านั่นมิใช่ธรรมวินัยของพุทธศาสนา. คำว่าสงบ ย่อมคาบเกี่ยวไปถึง ความรู้แจ้ง ความบริสุทธิ์ และความสุข อยู่ในตัวมันเองแล้ว ด้วยเหตุที่ว่า เมื่อมีความสงบเมื่อใด ย่อมมีความรู้แจ้งสิ่งทั้งปวงตามที่เป็จริง, มีความ สงบเมื่อใด ย่อมหมายถึงมีความสุข เพราะไม่มีการวุ่นวายดังกล่าวแล้ว ด้วยเหตุ นั้น จึงหมายถึงการไม่มีการเบียดเบียนตน เบียดเบียนผู้อื่น รวมอยู่ ได้เสียด. และความสงบในที่นี้ หมายถึงความสงบอย่างแท้ทั้งนั้น.

อาดมีผู้สงสัย เพราะเคยได้ยินมาว่าหลักของพุทธศาสนานั้น มีต่างๆกัน เช่นอริยสัจเป็นต้น ทำไมในที่นี้จึงกล่าวว่า ได้แก่ความสงบ. ทั้งนี้ก็เพราะ ว่ามันเป็นอันเดียวกันนั่นเอง ต่างกันสักว่าชื่อ. ทุขและเหตุให้เกิดทุข เป็น ฝ่ายลูกขึ้นโพลงๆ เพราะอำนาจอวิชาเป็นมูลเหตุอันต้นที่สุด. นิโรธความ ดับสนิทของทุขนั้น กับหนทางหรือวิธีที่จะให้ถึงความดับทุข อันเรียกว่ามคมี องค์กรเบดนั้น ก็คือความสงบ และทางของความสงบนั่นเอง เพราะฉะนั้นจึง กล่าวได้ว่า คำว่าสงบ คำเดียวเท่านั้น คือใจความของพุทธศาสนา. หรือ พุทธศาสนา ก็คือความจริง เรื่องความสงบ, เป็นหลักวิทยาศาสตร์เรื่องความ สงบ ของทุกๆสิ่งทีวิ่งว่อนไปมาในสากลจักรวาล, เป็นเรื่องที่สอนให้เรา สามารถเอาสากลจักรวาลทั้งปวงมาไว้ในกำมือ และไม่ทำความยุ่งยากอันใด

ให้แก่เราสืบไป ถ้าหากว่าเราสามารถเข้าถึงความสงบนั้นจริง, ซึ่งที่แท้ ก็เป็น สิ่งที่มีอยู่ในที่ทั่วไป แต่เราไม่เห็นเอง.

ความสงบอาจค้นพบได้ในที่ทั่วไป ความสงบนั้น คือตัวมหาอำนาจ อันมหึมา ที่แฝงตัวคุ้มครองโลกเบื้องหลังความวุ่นวายนานาประการของโลก, ปลอ่ยไฟโลกอุบัติลุกเป็นไฟขึ้นมาเป็นคราวๆ ซึ่งแท้ที่จริงก็มีไชเหตุการณอัน ร้ายแรงหย่างใดนัก เพราะว่าเมื่อเปรียบเทียบถึงสากลจักรวาลทั้งสิ้นแล้ว โลก ก็เป็นของนิดเดียว ราวหยิบมือหนึ่งเท่านั้น. เมื่อมนุษย์ไม่รู้จักตัวความสงบ ซึ่งเป็น อัลดตาตัวใหญ่ ของสากลจักรวาล ก็เห็นโลกเป็นของโหยโตใหญ่อยู่ และพลอยเห็นเรื่องวุ่นวายต่างๆในโลก เป็นของโหยโตไปด้วย ซึ่งทั้งที่จริงไม่ ได้หนึ่งในล้านส่วนของสากลจักรวาล ส่วนที่ยังสงบบิหฺยู่, เสียงดังของการ ระเบิดในการสงครามทั้งหมด ไม่ดังเท่าเสียงของความสงบซึ่งมนุษย์มักจะ ไม่ค่อยได้ยิน. ถ้าใครจับตัวความสงบซึ่งเป็นอัลดตาตัวใหญ่ของโลกได้ ก็จะได้ยินเสียงของความสงบ อันไม่มีเสียงใดดังเท่า นั้นทันที. เมื่อจับไม่ได้ ก็ไม่รู้สึกรว่ามีหฺยู่ เช่นเดียวกับการรับคลื่นวิทยุที่เมื่อรับไม่ได้ ก็ไม่ได้ยิน ทั้งที่มันแผ่กระจายหฺยู่ทั่วไปในที่นั้นๆ หรืออาจรู้สึกว่ามันไม่มีเสียดว้เข้าไป. การที่ฉันเรียกความสงบ ว่าเป็นอัลดตาตัวใหญ่ของสากลจักรวาลนั้น ก็เพราะ ว่า ถ้าจะกล่าวให้มีตัวมีตนกันแล้ว ความซึ่ไปยังตัวความสงบ ซึ่งเป็นตัว มหาอำนาจครองโลก หรือสากลจักรวาล เป็นตัวซึ่งแผ่ซายเป็นตัวๆเดียวกัน ไปทั่วหมด เป็นตัวๆเดียวกันซึ่งอาจพบได้ในที่ทุกๆแห่ง ในสิ่งทุกๆสิ่ง ทุกๆ เวลา ที่มีดวงตาชนิดที่จะมองเห็นได้. และมีหฺยู่เบื้องหลังความวุ่นวายตรง นั้นเอง. รสของสิ่งใดๆก็ตาม ไม่มีรสใดที่สูงหรือมีรสดีไปกว่ารสของความ สงบ หรือที่เกิดจากความสงบ. แต่เนื่องจากไม่เคยพบตัวความสงบ จึง

ไม่เคยชิมและไม่ซาบว่าเปนครสเลิศกว่าสิ่งใด. เมื่อคนที่จมแน่นหุบในโลกรู้ว่า พวกเขากันพูดถึงความสงบนั้น พวกเขารู้สึกที่เหมือนกับจะต้องกินยาที่มีรสขมขึ้น แม้จะพูดถึงกันอยู่เสมอ ก็ไม่สามารถชิมรสล่งหน้าของความสงบได้ หรือแม้แต่คาดคะเนดูว่ามันจักมีรสอย่างไร. รสอร่อยของ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส อันใดอันหนึ่ง ซึ่งโลกถือกันว่าเลิศที่สุดนั้น เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับรสที่เกิดจากความซาบซ่าในทางธรรม ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ก็สู้กันไม่ได้เสียแล้ว เพราะว่าแต่ละจะนำเข้าไปเปรียบกับรสเกิดแต่ความสงบอันสูงสุดแท้จึงเลย. ฉันเชื่อว่าเมื่อตัวความสงบ ซึ่งควรรู้จักมันว่า อุตตาใหญ่ (Universal Soul) ของทุกๆสิ่ง ปรากฏแก่ใจของใครก็ตาม เขาจะต้องรู้สึกว่าเขาได้ยินเสียงที่ดังที่สุด ได้เห็นสิ่งที่ใหญ่กว้างที่สุด และพบสิ่งที่มีรสเลิศที่สุด ทุกคนไป.

ขอให้ท่านทั้งหลายลองคำนวณดูที่หรือว่า เสียงที่ดังที่สุดในโลกนี้ (เช่น เสียงระเบิดของภูเขาไฟที่ร้ายแรงเป็นต้น) ก็ยังไม่ได้ยินทั่วโลกซึ่งเป็นส่วนน้อยของสากลจักรวาล, แต่เสียงของความสงบนั้น ดังก้องทั่วสากลจักรวาลทั้งหมด และดังห่อหุ้มตลอดเวลา, เป็นเสียงที่ร้องตะโกนให้ซาบถึงความที่สิ่งทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, ให้ซาบถึงความโง่เขลาต่ำตุนของผู้ที่มีความตื้น ึ่ง หลงใหลในโลก, และให้ซาบถึงความที่นิพานหรือความสงบนั้นมีอยู่ทั่วไป สำหรับทุกคน, และมีหยที่นี้แล้ว. เมื่อใดใครเพิกโลกิยามอันเป็นเหมือนฝ้าบังหุบบังตาของตนออกเสียได้ ด้วยการมองเห็นโลกในด้านในตามที่เป็จริง เมื่อนั้น เขาจะได้ยินเสียงของความสงบ (Voice of Silence) ที่ว่านี้, และซาบได้ว่ามันดังก้องเป็นเสียงอันเดียวกันห่อหุ้มตลอดสากลจักรวาลอย่างไร, เปนครสที่เลิศกว่ารสทั้งปวงอย่างไร. ถ้าจิตใจของมนุสเรา ไม่ถูก รากะ โทสะ โมหะ เข้าครอบงำ, ไม่มีความกลัว, ความแค้น ความเจ็บ ความตาย เป็นของไร้ความหมาย ดังนี้แล้ว จะมีอะไรอีกเล่า

ที่เป็นความบันเทิงเรีงรึ้นยิ่งไปกว่านั้น คือยิ่งไปกว่าเสียงหัวเราะอันก้องกังวานของความสงบ ที่เป็นอัครตาตัวใหญ่ของสากลจักรวาล.

ความสงบ เป็นสิ่งที่เราอดหาพบได้ในทุกๆ สิ่ง ในทุกๆ สถานที ทุกๆ เวลา ถ้าหากว่าเรามองดูสิ่งนั้นๆ ในด้านใน. (การมองในด้านใน เป็นหย่างไร ฉันเคยอธิบายไว้หย่างยืดยาวแล้ว ในปาถกถาเรื่อง “วิถีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม” คราวก่อน). ความสงบที่เราพบได้ในสิ่งต่างๆ ทุกสิ่งนั้น นั้นเป็นเสมือนแกน หรือโครง เป็นทีเกาะจับของโลภิชัธม หรือสังขารทั้งหลาย คือร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ต่างๆ เพราะเมื่อเพิกถอนโลภิชัธมหรือสังขารเหล่านั้นทีกำลังไหลเวียนออกไปเสียให้หมดสิ้น สิ่งทีเหลืออยู่ก็คืความสงบ. ฉะนั้น ถ้าหากใครหยากจะมีอัครตา หรือตัวตนของตน ก็จึงมีทีความสงบทีไม่รู้จักดับสูญนั้นเกิด หย่ามีในส่วนของเป็นร่างกาย หรือจิตใจ แต่หย่างหนึ่งหย่างใดเลย, เขาจะมีหวังทีจะพบ หรือเข้าถึง หรือหย่างน้อยก็ได้อินเสียงอันดังก้อง ของ “อัครตาใหญ่ของสากลจักรวาล” กล่าวคืความสงบอันแท้จึงนั้นได้โดยง่าย, ดีกว่าทีจะมีตัวตนเป็นกลุ่มเป็นก้อนหัวเป็นหูหย่างนั้นหย่างนี้ ทีอื่น. การพบตัวความสงบ เท่ากับเป็นการพบแก่น หรือแก่นของทุกๆ สิ่ง รวมทั้งตัวเราเองและสิ่งทีเกี่ยวข้องกับเรา. ความวุ่นวายต่างๆ เป็นเพียงผิกเปลือกหรือกะพี้ ซึ่งหาความจริงอันใดไม่ได้ ไม่มีควมแน่นอน. ทำไมฉันจึงกล่าวว่ ความสงบเป็นมหาอำนาจทีคุ้มครองสากลจักรวาล ก็ด้วยเหตุว่ไม่มีอะไรขงอำนาจมากเหมือนสิ่งนี้. สิ่งทีลิ่งชิมอยู่ในสิ่งทุกๆ สิ่ง, สิ่งทีน้ำไหลท่วมไม่ได้ ไฟไหม้ไม่ได้ ลมพัดให้เหี่ยวแห้งไม่ได้ ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ไม่มีอะไรผ่าตัดหรือทำให้เปลี่ยนแปลงหย่างใดได้. เป็นสิ่งทีทุกคนจะต้องรับเอา ทุกคนต้องอาศัย เป็นสิ่งทีดังก้องอยู่ในทีทั่วไปในอนันตจักรวาล เป็นสิ่งทีเมื่อทุกสิ่งแม้จะวุ่นวายยุ่งเหยิงเพียงใด ก็ตาม ครันเข้าไปถึงแดนนั้น คืแดนของมหาอำนาจนั้นแล้ว จะต้องดับสนิมลง.

ในสมัยหนึ่ง สากลจักรวาลรวมทั้งพระเป็นเจ้าด้วย จะต้องดับไป แต่มหาอำนาจนั้นจะต้องยังอยู่ คือความสงบนั้นจะต้องเหลืออยู่ เพราะมันเป็นสิ่งที่ไม่มีการเกิดขึ้น และการดับ จึงเป็นอนันตกาลหรืออนันตชีพ. ขอท่านทั้งหลายจงหย่าถอยหลังจากความสงบ จงเปิดเครื่องรับของท่านขึ้นฟังเสียงของความสงบ ซึ่งเป็นโน้ตเพลงอันไพเราะ ดังก้องอยู่ไม่ขาดระยะ ใหนที่ทั่วไป. ท่านจงอาศัยเครื่องมือในการรับ ที่พระพุทธรองค์ซึ่งประทานไว้ กล่าวคือ สีสสมาธิ และปัญญา.

สีล สมาธิ ปัญญา คือวิถีแห่งความสงบ สีล สมาธิ ปัญญา ที่ท่านทั้งหลายย่อมเคยได้ยินชื่อมามากแล้วนั้น เป็นวิถีที่จะนำไปสู่ความสงบอันสูงสุด และพร้อมกันนั้น มันก็เป็นความสงบขั้นต่ำๆ พร้อมกันไปในตัวเป็นลำดับๆด้วย.

สีล คือปรกติภาพดั้งเดิมของกายวาจา ที่ไม่เป็นไปตามอำนาจกิเลส. สีลสแดงรูปของมันให้ปรากฏอยู่ได้ ด้วยเจตนาที่จะรักษาปรกติภาพดั้งเดิมอันบริสุทธิ์ ของบุคคลผู้ตั้งใจระมัดระวัง จนกระทั่งมันเป็นของหยุดตัว แม้ไม่ระวังก็ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอื่น อันเรียกว่าเรามีสีลจริงๆแล้ว. การล่วงสีลหรือทุสีลก็คือการลุกลองขึ้นของกิเลส ทำลายความสงบแล้วหลุดออกมาทางกายวาจา. เมื่อยังมีสีล ก็หมายถึงยังสงบหยุดได้ตามปรกติเดิม จึงจัดว่าเป็นความสงบขั้นหนึ่งได้ในเบื้องต้น, ตลอดที่เจตนาระมัดระวังนั้นยังเป็นไปได้ด้วยดี หรือว่าเคยชินจนไม่ต้องระวังแล้ว. คนเราควนพยายามทำตนให้มีสีลชนิดหลัง คือมีสีลที่เคยชินจนเป็นปรกติในสันดาน จึงจะได้รับประโยชน์ หรือรับความสงบจากสีลได้เต็มที่. มิฉะนั้นจะยังไม่ได้รับความสดวกและพอใจ. เปรียบเหมือนเด็กที่เพิ่งเรียนหนังสือ ยังต้องท่องบ่นกันลิ้มหยุดเสมอ จะเรียกว่ารู้หนังสือยังไม่ได้ ยังไม่ได้รับประโยชน์หรือสดวกสบายเหมือนเด็กหรือผู้ใหญ่

ที่รู้หนังสือดีแล้ว, ไม่ต้องมัวท่องสรวพยัญชนะเหมือนเด็กแรกเรียน. คนมีสติก็เหมือนกัน ต่อเมื่อมีได้โดยปรกติในสันดาน ไม่มีบกพร่อง เป็นสัทชนิดที่พระอรียเจ้าชมชื่นพอใจแล้ว ก็ชื่อว่าได้ความสงบอันแท้จริงในขั้นต้น มีโอกาสก้าวขึ้นขั้นต่อไปคือสมาธิได้ง่าย. เพราะเมื่อกายวาจาสงบดีไม่มีโทษรบกวนแล้ว ใจก็สงบได้ง่าย.

สมาธิ คือปรกติภาพของจิตในส่วนที่ไม่มีความรู้สึกอันชั่วร้ายเกิดขึ้นรบกวน คงแจ่มใสเหมาะแก่การเสกสา พิจารณาอรรถอันลึกซึ้งหยุดเสมอ และสงบเยือกเย็นเป็นความผาสุกของจิต เป็นการชิมรสของความสงบอันแท้จริงล่วงหน้า ในปัจจุบันทันตาเห็น. ความรู้สึกที่ชั่วร้ายในที่นี้ ก็หมายถึงความลุกโพล่งขึ้นของกิเลสเหมือนกัน แต่หมายถึงชนิดที่ไม่ถึงกับหลุดออกมาทางกายวาจา เพียงแต่คุกรุ่นหรือปั่นป่วนหยาบในพวยใน โดยจะเพาะ ได้แก่ความรู้สึกปั่นป่วนไปในทางกามารมณ์ คุกรุ่นไปในทางพยาบาท มินชาไปด้วยความง่วงซึม โยกโคลงไปด้วยความฟุ้งและความเบื่อ และมีดมัวหุ้มด้วยความง่วงซึม โยกโคลงไปด้วยความฟุ้งและความเบื่อ และมีดมัวหุ้มด้วยความล้งเล ไม่มีอะไรแน่นอน. ความรู้สึกอันชั่วร้ายเหล่านี้ รบกวนจิตใจให้หมัดสุข จึงจำเป็นที่จะต้องมามีวิธีอันแยบคาย สำหรับควบคุมไว้ให้หยุดในอำนาจ เป็นวิธีบังคับกันตรงๆก็มี เป็นอุบายประคับประคองให้มันพอใจไปในทางสงบก็มี เมื่อสงบหยุดในสภาพปรกติ ก็เรียกว่ามีสมาธิ ที่เป็นขั้นสูงถึงกับสงบความรู้สึกคิดนึกทั้งปวง หยุดการหายใจ หรือแทบจะหยุดการไหลเวียนทุกอย่าง จนคล้ายกับตายแล้ว ก็มี. หลักใจความของการที่จะทำจิตให้เป็นสมาธิเห็นปานดั่งนั้น ก็มีอยู่สั้นๆว่า ในขั้นแรก พรากจิตออกมาเสียจากการเดินไปตามความพอใจของมันเอง ซึ่งมักจะเดินไปในฝ่ายชั่วร้ายเป็นธรรมดา นั้น ให้มาเกาะหยุดที่อารมณ์อันใหม่ คืออารมณ์ของสมาธินั่นเอง เช่นการเจริญอานาปานสติ ก็ให้เกาะหยุดที่ลมหายใจเป็นต้น จนมันมาเกาะแน่วหยุดได้แล้ว ค่อยๆผ่อนความรู้สึกในการเกาะนั้นให้น้อยลงๆ จนเจียบสนิทไปเป็นขั้นๆ

ซึ่งลมหายใจ หรือการไหลเวียนของโลหิต เป็นต้น ก็ได้ไหลลงตามด้วย กะทั้งหยุด และดูเหมือนหยุด แล้วแต่ว่าจะเข้าไปได้ถึงชั้นไหน ความรู้สึกยังมีอยู่น้อยมากจนแทบไม่เป็นที่รู้สึกรู้ชาติ จึงคล้ายกับตาย. ด้วยการกระทำอย่างนี้ กิเลสขนาดกลางคือความชั่วร้ายทางจิต ชนิดที่ไม่ถึงกับหลุดออกมาทางกายวาจาก็เป็นอันร้างไปโดยสิ้นเชิง แต่ว่ากิเลสชั้นละเอียด หรือเชื้อของกิเลสชั้นนั้นยังคงซ่อนอยู่ในส่วนลึก ซึ่งจะต้องทำลายเสียอีกชั้นหนึ่งด้วยอำนาจวิปัสณา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าปัญญา หรือญาณ, ซึ่งเมื่อทำลายได้เด็ดขาดหมดเชื้อดังกล่าวนี้แล้ว ก็จะได้พบความสงบอันสูงสุด ได้รับผลชั้นเด็ดขาด ไม่มีความทุกข์อีกต่อไป.

ปัญญา หรือวิปัสณานั้น คือเห็นแจ้งสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง หรือได้ยินเสียงของความสงบ (Voice of Silence) เป็นความเห็นแจ้งที่เกิดขึ้นได้เฉพาะต่อเมื่อจิตเป็นสมาธิเท่านั้น. การเห็นแจ้งนี้ บังคับเอาไม่ได้ จะทำได้แต่เพียงประคองสมาธิไว้ให้ติดตลอดเวลา ในลักษณะที่อำนวยความสะดวกการพิจารณาสิ่งทั้งปวง (ไม่จำเป็นต้องประณีตถึงขั้นไม่หายใจหรือคล้ายกับตาย), จนกว่าเมื่อใดความเห็นแจ้งจะปรากฏขึ้นเท่านั้น. ความเห็นแจ้งที่ปรากฏขึ้นถึงขีดสุดนั้น สามารถทำลายอวิชชา คือความหลง อันเป็นเชื้อของกิเลสทั้งหลายทั้งปวงให้หมดสิ้นไปได้ กิเลสจึงไม่อาจเกิดขึ้นอีกแม้แต่อย่างใด ต่อขึ้นไปสื่อก็จะมีอยู่ในตัวเอง สมาธิก็อยู่ในตัวเองเป็นปกติและเด็ดขาด. ความเห็นแจ้งย่อมเป็นเหมือนแสงอันแรงกล้า ที่สามารถส่องลึกลงไปทำลายเชื้ออันละเอียดทั้งปวงในส่วนลึกที่สุดของสันดาน คือพื้นส่วนลึกที่สุดของจิต อันเป็นที่นอนแอบแฝงของเชื้อกิเลสเหล่านั้น. ส่วนลึกกล่าวคือความสงบ อันจะได้รับการเห็นแจ้งเห็นแจ้งอย่างเด็ดขาดนี้ จะมีเป็นอย่างไรนั้น ย่อมลึกลับซึ่งเหลือที่จะพรรณนา. ที่พอจะเข้าใจได้กว้างๆ และทั่วไปแก่นักศึกษาที่รักเหตุผลนั้น เห็นว่าควนพิจารณาย้อนไปจากโทษที่เกิดมาจากกิเลสชั้นละเอียด ที่นอนเป็น

เชื่ออยู่ในสันดานนั้น แล้วคำนวณดูในข้อที่ว่า ถ้าหากว่าโทษนั้นสงบไปสิ้นเชิงแล้ว มันจะเป็นความสงบที่แสนจะสงบสักเพียงใด. และการพิจารณาโทษนั้นๆ นั้นแล้ว ก็เป็นหย่างเดียวกับพิจารณาตัวเชื้อกิเลสที่ท่านจำแนกเป็นชนิดๆ เรียกนามว่า อนุสัย (แปลว่ากิเลสที่นอนในสันดาน) นั้นเอง ซึ่งเมื่อกกล่าวตามหลักแห่งการบันลุ่มักผลแล้ว พระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์เท่านั้น ที่สามารถทำลายเชื้อเหล่านี้ได้หมดจดสิ้นเชิง. เชื้อกิเลสหรืออนุสัยเหล่านั้นคือ

๑. **สักกายทิฐิ** ความเห็นว่ากายนี้ของตน ก่อให้เกิดความไม่สงบหย่างไรบ้าง เราท่านทั้งหลายพอจะมองเห็นได้ไม่ยากนัก. การร้องไห้ ความรัก ความเกลียด ความหึงหวง ความโกรธ ฯลฯ เหล่านี้ ส่วนมากที่สุด มีมูลมาจากความเห็นกายนี้เป็นของตน ซึ่งทำให้พลอยรวบเอาของที่เนื่องกับกายของตน กลายเป็นของๆตนไปด้วยอีกต่อหนึ่ง. ถ้าหากไม่มีความเข้าใจผิดอันนี้แล้ว ทุกจะเบาบางลงไปสักเพียงใด หรือจะได้รับความสงบสักเพียงใด. ร่างกายนี้ ประกอบด้วยธาตุต่างๆ ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่ใช่ตัวจิตใจหรือส่วนสำคัญอะไรนัก, แต่ความรู้สึกของคนผู้เป็นเจ้าของไม่หย่างนั้น กลายเป็นรู้สึกว่าการนี้แหละเป็นตน เอาเสียทีเดียว. เช่นเมื่อกัดนิ้วเท้าของเรา แทนที่จะรู้สึกว่า “กูกัดเพียงนิ้วเท้าของเรา” กลับไม่รู้สึกรู้ว่า “กูกัดเรา” และเราจะตายแล้ว. ด้วยเหตุนี้เอง ในบัดนี้ ความหลงเอานันเอานี้เป็นตนหลายต่อหลายหย่างด้วยกันนั้น ท่านยกเอาความเห็นกายเป็นตน ขึ้นเป็นข้อต้น เพราะเป็นสิ่งที่ความหลงของคนเราจะต้องคว้าหยาบขึ้นมาเป็นตนก่อนสิ่งอื่น, คือก่อนที่จะคว้าเอาจิตใจ หรือเอาธัมม์ ขึ้นมาเป็นตัวตน. ท่านจัดไว้เป็นกิเลสชั้นละเอียดข้อแรกที่สุด ก็สมแล้ว. ลองพิจารณาซ้ำดูอีกครั้งที่หรือว่า ถ้าหากว่ากิเลสอนุสัยอันนี้หมดไป มันจะสงบเย็นเกิดขึ้นแทนสักเพียงใด เป็นสุขสักเพียงใด.

๒. วิจิติจณา ความล้มเหลวของจิต ไม่แน่ว่าอะไรเป็นอย่างไหนแน่. ชีวิตนี้คืออะไร, คุณจะเอาอะไรอย่างไร เท่าไร จากชีวิตนี้, พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ดีแน่หรือ, งานหรือสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่ในบัดนี้ ดีแน่หรือ จะสำเร็จได้หรือ, ตายเสียเป็นสุขกว่าอยู่หรือ, ปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่มีคำตอบสลัวไปหมด เวลาหนึ่งเห็นอย่างหนึ่ง อีกเวลาหนึ่งเห็นอย่างหนึ่ง ดังนี้ ท่านลองทายดูทีหรือว่า ความไม่สงบอันนั้นมันจะเผาผลาญผู้นั้นสักเพียงไร. เขาอาจสงสัยได้ว่า ความดีนั้น เป็นสิ่งที่ดีแน่ละหรือ. ความชั่วนั้น เป็นสิ่งชั่วแน่ละหรือ เช่นนี้ได้เรื่อยไปไม่สิ้นสุด กะทั่งการทำกรรม และการรับผลกรรมของตน ก็ล้วนแต่เป็นปัญหาที่รบกวนความสงสัยไม่รู้จักหมดสิ้น เป็นความปั่นป่วนชนิดที่อาจทำให้ไม่ได้รับความพอใจใน การกิน การนอน การได้ลาภ และการใดอย่างอื่นๆ หย่างเต็มที หรือไม่ได้เลยก็ได้ ถ้าหากว่าความล้มเล่านั้นๆ ได้รับสิ่งแวดล้อมกระตุ้นให้ไปอย่างแรงกล้า. ความเป็นมนุษย์ของเราขาดผลกำไรไป เพราะเหตุที่ไม่ได้รับผลอันควรจะได้รับ เพราะโทษอันนี้เอง. เพราะฉะนั้น เมื่อใดเราอดดับมันเสียได้ เป็นผลดีเกิดขึ้นตรงกันข้ามกับโทษเหล่านั้นทุกๆ ประการแล้ว ท่านทั้งหลายลองคำนวณดูทีหรือว่า มันมันจะเป็นความสงบเย็นแก่จิตใจนั้นสักเพียงไร เป็นสุขสักเพียงไร. โดยจะเพาะท่านที่กำลังรับความยุ่งยากในใจเกี่ยวกับความรู้สึกชนิดนี้อยู่ในบัดนี้แล้ว ท่านจะซาบซึ้งกว่าใครๆ ว่าความสงบนั้นเป็นยาหอมชื่นใจกว่ายาหอมใดๆ จึงหรือไม่.

๓. สิลัพพตปริมาส ความลบล้างกิเลสและวัตรให้กลายเป็นของผิดความหมายเดิม. ข้อนี้หมายถึงการที่เข้าใจผิดในสิ่งๆหนึ่ง จนถึงกับทำสิ่งนั้นซึ่งมีความมุ่งหมายเป็นอย่างหนึ่ง ให้กลายเป็นอย่างอื่นไปจนผิดความประสงค์เดิม ถึงกับทำสิ่งนั้นให้กลายเป็นของมีมลทินต่ำซามไป. ทั้งนี้เนื่องมาจากความหลงใหลในสิ่งที่ลึกลับอัศจรรย์ที่เข้าใจไม่ได้ มากกว่าที่จะนิยมชมชอบสิ่งที่เปิดเผยชัดเจนเข้าใจได้. เช่นศีลวัตรข้อปฏิบัติต่างๆ ใน

พระศาสนา ซึ่งที่แท้มีเพื่อการขุดเกลากิเลสหาความสงบสุข กลับยึดถือไปว่า เป็นเครื่องมือที่จะทำผู้นั้นให้กลายเป็นผู้วิเศษ มีอำนาจกายสิทธิ์หย่างใดอย่างหนึ่งเหนือคนธรรมดา จนถึงกับปฏิบัติด้วยความลุ่มหลง ยังผลให้เกิดขึ้นคือการเสียดริตก็มี นั่นเป็นผลของการลูปคล้ำสี่ลวัตร ทำให้กลายเป็นของสกปรกไป. หรือเช่นพระพุทธรูป ซึ่งสร้างขึ้นบูชาตามความมุ่งหมายเดิม ก็เพียงเพื่อเป็นอนุสาวรีย์เครื่องเตือนใจให้เกิดความระลึก และเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า, ครั้นต่อมา ความหลงอันเป็นสมบัติเดิมในใจของผู้นิยมของอัสภรรยา ก็ทำพระพุทธรูปนั้นให้กลายเป็นของศักดิ์สิทธิ์ สำหรับอ่อนวอนขอสิ่งต่างๆตามทีตนปรารถนา หรือตามแต่ที่ตนจะสมมติให้พระพุทธรูปนั้นๆมีอานุภาพหย่างใด เช่นกลายเป็นพระเครื่องราง เป็นต้น. ความหลงอันนี้ นำความเสียหายมาให้หย่างไหย่หลวง โดยไม่รู้สึกรู้สึ ก็นั่นนอกจากจะลูปคล้ำสิ่งบริสุทธิ์ให้กลายเป็นของสกปรกไปแล้ว ยังทำให้มนุษย์ถอยหลังไกลไปจากความเป็นสัตว์ที่อยู่ในาอำนาจแห่งเหตุผลมากเข้าเท่านั้น. การยึดถือสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เป็นของศักดิ์สิทธิ์ด้วยอำนาจความซึ่ซลาดของตนนั้น มีมาแล้วตั้งแต่สมัยมนุษย์ป่าเถื่อน และมีมากระทั่งถึงพระพุทธรกาล. พระผู้มีพระภาคชงบัญญัติความรู้สึกรู้สึอันต่ำชื่อนี้ ให้เป็นความโง่เขลาชนิดหนึ่ง ในบัดนี้ความโง่เขลาพวกตื้นๆ ที่พระอรียบุคคลขั้นต้นที่สุด คือพระโศดาบันจะพึงละเสีย. พระผู้มีพระภาคเจ้าชงสอนให้ถือเอาบุญ หรือความดีที่ตนกะทำนั้เอง เป็นเครื่องราง สำหรับเป็นเครื่องอุ้ใจปลอบใจให้กล้าหาญ ซึ่งเป็นเครื่องรางอันสูงและแท้จริง ไม่ต้องเอาความขลังเข้ามาช่วย ก็เป็นเครื่องรางที่ทำหน้าที่ของมันจริงๆ. ชัมเป็นเครื่องรางได้ศักดิ์สิทธิ์กว่าสิ่งใดหมด ได้แก่ความเชื่อตัวเอง การเคารพตัวเอง ในการที่มีควมดีอยู่ในตัว ความสัตย์ซื่อต่อหน้าที่ ความรักชาติ เหล่านี้เป้นต้น เป้นชัมมะหรือองค์พระชัม ที่เป็นเครื่องรางอันแท้จริง ซึ่งผู้มีจิตใจสูงพอสมควนจะมองเห็นได้โดยทั่วไป ไม่ต้องมีการปลุกเสกขึ้นวัตถุหย่างใด

อย่างหนึ่งขึ้นยึดถือ ซึ่งเป็นของอ่อนแอจนคลอนแคลนยิ่งนัก. เมื่อยังไม่สามารถใช่ของจริงให้เป็นเครื่องวางใจหยุดเพียงใด ก็ยังเรียกว่าอริยชน หรือ อารยชนไม่ได้หยุดเพียงนั้น, ยังไม่มีความจริง ยังไม่มีความสงบ เพราะยังมีคัมภีร์ ต่อเหตุผล ต่อแนวทางที่จะนำไปสู่ขั้นสูงของจิต ไม่รู้จักต้นกระแสที่จะไหลไปสู่ความทุกข์, หรืออย่างน้อยที่สุดที่เป็นผู้มีการตั้งอยู่ในเหตุผลน้อยเกินไป จนนำอันตรายแก่สังคม คือชักจูงกันทำสิ่งที่น่าสงสารตัวเอง เป็นความไม่สงบชนิดที่ไม่รู้สึกตัว อย่างยิ่ง. พระอริยบุคคลแม้ขั้นต้นที่สุด คือพระโสดาบัน ย่อมละการลุ่มคลำผิดๆชนิดนี้ได้เด็ดขาด ไม่มีการถือที่พึงอันเท็ดเทียม เช่นถือต้นไม้สักคิสิทธิ์ พุทธสักคิสิทธิ์ วัตถุเครื่องรางที่สักคิสิทธิ์ ฯลฯ, นอกจากเครื่องราง คือธัมม์อย่างเดียว. ส่วนพระอริยบุคคลขั้นสูงคือพระอรหันต์นั้น พ้นจากการตายเสียแล้วด้วยอำนาจอมตัมที่ท่านบรรลุ เป็นอันไม่มีปัญหายุ่งยากอันใดที่เกี่ยวกับความยึดถือหรือลุ่มคลำเลย. เมื่อใดพิจารณาเห็นความวุ่นวายอันเกิดจากความมีคบอดอันนี้ เมื่อนั้นย่อมจะเห็นได้ว่า การละเสียได้ซึ่งสืลัทพตปรามาสนั้น จะเป็นความสงบเพียงใด และเป็นความสงบแจ่มใสชนิดที่คนธัมมายังไม่เคยรู้จักมาก่อนหรือไม่.

อนุสัยหรือโทสที่เป็นตะกอนนอนุ่นอยู่ในสันดานทั้งสามอย่างนี้ เป็นสิ่งที่พระโสดาบันจะต้องละเด็ดขาดมาแล้ว ในขณะที่บรรลุถึงภูมิธัมมขั้นนั้น. ท่านได้พบรุ่งอรุณอันแจ่มใสของพระนิพพาน เป็นรุ่งอรุณที่สดดงว่า พระนิพพานจักตามมาในเบื้องหลังโดยแน่แท้. ในบัดดาพระอริยบุคคลซึ่งมีหยุดด้วยกันสี่พวกนั้น ท่านเป็นพวกแรก คือพวกที่แรกเริ่มอย่างลงสู่กระแสหรือเกลียวอันจะนำไปยังบรมสันติ หรือความสงบอย่างยิ่ง ที่เราสมมติให้เป็นอิตตาใหญ่ของสากลจักรวาลนั่นเอง. ถ้าหากว่าท่านละอนุสัยสามประการนี้ได้แล้ว และยังสามารถทำ ราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลงไปบางส่วนยิ่งกว่าที่จะละได้

เพียงอนุสัยสามอย่างล้วนๆแล้ว ท่านเป็นพระสกทาคามี คือพระอริยบุคคลประเภทที่สอง.

๔. กามราคะ ความยินดีในกาม, ข้อนี้หมายถึงเพียงความเชื่อโยในกามอันเป็นเชื้อที่มักเหลืออยู่ไม่ขาดสาย และละได้แสนยาก. พระอริยบุคคลประเภทที่หนึ่ง และประเภทที่สอง ละไม่ขาด, คงละได้เฉพาะส่วนที่ค่อนข้างหายาบ, การละส่วนที่ละเอียด หรือละได้ขาดเชื่อนั้น เป็นหน้าที่ของพระอริยบุคคลประเภทที่สาม. คำว่ากามหมายถึงความใคร่ หรือความยินดีในรสของอารมณ์ที่ตรงกับความใคร่ของจิต. ความใคร่ในทางกาม ไม่หมายถึงเฉพาะที่ใคร่เพราะกำหนดปติพัธด้วยความหลงไหลอย่างเดียวก็น่าไม่ แต่หมายครอบคลุมไปถึงความใคร่ที่เป็นไปตามธรรมชาติล้วนๆ เช่นความใคร่ของสัญชาติญาณแห่งการสืบพันธุ์ เป็นต้น ซึ่งมีได้กะทั่งแม่แก่พวกพืช. สำหรับมนุษย์เรา ความใคร่อย่างหลงไหลนั้น พระอริยบุคคลชั้นแรกก็ละได้, แต่ความใคร่ที่เป็นไปอย่างธรรมชาตินั้น ท่านจัดเป็นชั้นที่พระอริยบุคคลประเภทที่สามจะพึงละ, คือพระอนาคามี. อันกามราคะนั้น เมื่อคุณรุ่มขึ้นมาแล้ว ย่อมทำความไม่สงบทั้งแก่ตนและผู้อื่นเพียงไร ใครก็ซาบหยุแล้ว, ฉะนั้นย่อมเป็นอันซาบได้ด้วยในตัวว่า ถ้าหากความรู้สึกอันแรงร้อนยากที่จะข่มนี้ ได้รับดับสนิทลงไปโดยไม่มีกรฝืน หรือต้องทน มันจะเป็นความสงบและการพักผ่อนเพียงใด.

๕. ปติคะ (ปฏิมะ) ความหงุดหงิดคับแคบใจ, หมายถึงความรู้สึกจำพวกความโกรธ หรือความไม่พอใจ ที่ยังเหลืออยู่แผ่วๆ พอทำให้รู้สึกอึดอัดบ้างเล็กน้อย. ชนิดที่เป็นอย่างรุนแรงอันเรียกว่าโทสะนั้น ละขาดเสียแล้วแต่ขั้นต้นๆ เหลืออยู่เพียงเป็นเชื้อกรุ่นๆ ซึ่งจะต้องละในขั้นนี้ และเป็นสิ่งที่ละแสนยากเหมือนกัน. ปติคะ อาคมีหยุในพายโนไม่มีใครซาบ, หรือ

แม้แต่ตัวเอง บางทีก็ไม่เชื่อว่านี่อะไรมันเหลืออยู่ เป็นความรำคาญ. ถ้าหากว่าหมดเกลี้ยงเกลามาจากจิต จะเป็นความบริสุทธิ์ผุดผ่องเพียงไรนั่น เป็นของที่พอหยั่งซาบได้แล้วคุณ.

อนุสัยที่สี่ ที่ห้า สองอย่างนี้ ละขาดไปได้ในพระอริยบุคคลประเภทที่สาม คือพระอนาคามี เพิ่มจากที่เคยละมาแล้วในพระอริยบุคคลประเภทต้น.

๖. รูปราคะ ความยินดีพอใจในความสงบชนิดที่มีรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นที่ตั้ง. ข้อนี้บางทีจะเข้าใจยากสำหรับคนธรรมดาทั่วไป แต่ก็มีทางที่จะเข้าใจได้ คือพระอริยบุคคลที่มีจิตใจสูงไม่กำหนดยินดีในกามคุณได้อีกต่อไปนั่น ก็มีสิ่งอื่นที่ทำให้ท่านพอใจจิตใจได้เหมือนกัน ข้อนั้นได้แก่สิ่งสูงกว่ากามคุณขึ้นไป คือรสของความสุขอันเกิดจากชาน หรือสมาธิชนิดที่มีอารมณ์เป็นวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบันดารูปชานทั้งหลาย. รสของความสงบจากกาม แห่งสนิทจากกามนั้น ก็เป็นรสที่ให้ความสุขชนิดที่อาดติดอกติดใจได้สำหรับท่านที่มีใจสูงเห็นปานนั้น คือท่านอาดยินดีในรสของรูปชานนั้นจนหลงติด ได้เท่ากับที่คนธรรมดาหลงจิตในกาม. จิตที่สูงเห็นปานนี้แล้ว ก็ยังมีไช้ถึงที่สุดของคุณธรรมฝ่ายสูง ยังจะต้องก้าวหน้าต่อไป เพราะว่ารสของสมาธินั้น ก็ยังเป็นของไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา ถ้าหลงติดก็ก้าวไปไม่ได้ จึงต้องละเสีย. แต่ขอให้คำนวณดูว่า เพียงแต่สงบจากกาม เราท่านก็ว่าสงบหย่างยิ่งหยู่แล้ว บัดนี้ท่านยังถือว่านั่นเป็นของหยาบ ยังทำความวุ่นวายให้ได้ ต้องก้าวต่อไปอีกเช่นนี้แล้ว ครั้นจะได้อีกขั้นหนึ่งดังนี้ มันจะเป็นการสงบที่ประณีตสักเพียงไร.

๗. อรูปราคะ ความยินดีหรือพอใจในความสงบชนิดที่มีรูปธรรมเป็นที่ตั้ง. ข้อนี้สูงขึ้นไปจากข้อที่แล้วมา แต่ว่าทำนองเดียวกันมาก. คือเมื่อท่านละความติดในรูปชานได้แล้ว อาดไปจิตใจในอรูปชาน ซึ่งเป็นของประณีตสุขุมกว่าขึ้นไปอีกก็ได้ จึงเป็นสิ่งที่ต้องละเสียด้วยคุณกัน ซึ่งทำให้เห็นได้ว่า

เมื่อละได้แล้ว ย่อมเป็นความสงบยิ่งขึ้นไปอีกเพียงไร. การที่ท่านใช้นามศัพท์ว่า รากะ กับริสของชานเช่นนี้ อาจทำให้มีผู้เข้าใจผิดไปบ้างก็ได้ ว่าเป็นความกำหนดหย่างรากะที่พูดถึงกันหยุดทั่วไป. รากะในที่นี้ หมายถึงแต่เพียงความติดอกติดใจ หรือใจยอมติดอยู่ในสิ่งนั้น คือรสของชาน เท่านั้น.

๘. **มานะ** ความสำคัญตนและคนอื่นว่าเป็นหย่างนั้นหย่างนี้ จนถึงกับให้เกิดการเปรียบเทียบขึ้นว่า เลวกว่ากัน เสมอกัน หรือดีกว่ากัน, แล้วเกิดความรู้สึกบางอย่างสืบไปอีก นี้เรียกว่ามานะ. ความหมายเช่นนี้ กว้างกว่าที่หมายแต่เพียงว่าคือกะด้าง, ซึ่งความคือกะด้างนั้นก็เปนมานะชนิดหนึ่งซึ่งเกิดมาแต่ความรู้สึกว่า เราเลวกว่าเขา เสมอเขา หรือดีกว่าเขา หย่างใดหย่างหนึ่งเสมอ. มานั้น อาจมีรูปเป็นควากะด้าง, ความน้อยใจเสียใจ, หรือหย่างอื่น ๆ ก็ได้อีกหลายประการ ล้วนแต่ทำความวุ่นวายให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนและผู้อื่น, ที่เป็นหย่างละเอียดที่สุด ไม่สแดงออกมาถึงพายนอกให้ผู้อื่นรู้ ก็ยังเป็นความหนักแก่ตัวเอง ที่ตนจะต้องแบกธารความรู้สึก ที่เป็นการจัดตัวเองให้เป็นหย่างใดหย่างหนึ่ง แล้วพวมใจหรือน้อยใจก็ตาม หรือน้อยที่สุดก็เป็นห่วงความเป็นหย่างนั้นหย่างนี้ของตัว. ถ้าละได้อีก ลองคำนวณดูทีหรือว่า มันจะสงบเงียบเย็นสนิทมากขึ้นไปอีกเพียงไร.

๙. **อุทัจจะ** เชื้อของความรู้สึกที่ทำให้เกิดความตื่นเต้น หรือคิดเพลนไปในเรื่องราวหรือในอารมณ์บางอย่าง ที่ก่อให้เกิดความตื่นเต้นหรือฟุ้งซ่าน. การตื่นเต้นหรือฟุ้งซ่านในผลของงาน หรือในความดีที่ตนทำสำหรับดี หรือเรื่องอันน่าตื่นเต้นหย่างอื่น ย่อมเป็นสิ่งยากที่จะห้าม, ในบางครั้ง ทั้งที่เราไม่หยากจะคิดต่อไป มันก็ยังหยุดคิดไม่ได้ หลับแล้วก็ยังอดฝันถึงไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมทำความวุ่นวายให้เป็นธัมดา แม้จะเป็นความวุ่นวายที่ประณีต แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ดีจนจะมีหยุดจกัน. ถ้ายังมีก็ไม่นับเป็นความสงบจึง จึงเป็นสิ่งที่จะต้องละเสีย,

๑๐. **อวิชชา** ความเขลาที่เป็นเงื่อนไขในสันดาน เป็นเหตุให้ไม่รู้สิ่ง
 ความรู้ หรือให้รู้ผิดตรงข้ามกับที่ควรรู้ ทำให้เกิดอาการที่เรียกเส้นผม
 บังพู่เขา หรือแสงสว่างบังลูกตา มองไม่เห็นสิ่งที่ควรรู้เห็น, โดยจะเพาะ
 หมายถึงความไม่รู้ทุก และความดับทุกข์อันเด็ดขาด. และที่สำคัญที่สุดนั้นก็
 คือ ความไม่รู้ตัวเดี๋ยวนี้เอง เป็นมูลเหตุให้เกิดความเห็นผิดอย่างอื่นดังที่
 กล่าวมาแล้วข้างต้นด้วย จึงเป็นเสมือนรากเงาของกิเลสอื่นๆทั้งสิ้น. เมื่อ
 ทำลายอวิชชาได้แล้ว กิเลสอื่นย่อมเป็นอันว่าถูกทำลายแล้วด้วย. แต่เมื่อ
 กิเลสอื่นถูกทำลาย อวิชชาอาจยังไม่ถูกทำลายก็ได้. เช่นเดียวกับการทำลาย
 ต้นไม้ ถ้าเพียงแต่ใบหรือกิ่งถูกทำลาย รากเงาอาจไม่ถูกทำลายและยังไม่
 ตายก็ได้. ถ้ารากเงาถูกทำลาย แม้ใบกิ่งไม่ถูกทำลาย มันก็พลอยตายไปด้วย
 กันหมด. เพราะฉะนั้นย่อมเห็นได้ว่า การทำลายอวิชชาได้เด็ดขาดนั้น เป็น
 การทำลายกิเลสได้ทั้งหมดจุดสิ้นเชิงเพียงไร และจะเกิดความสงบชั้นสูงสุด
 ไม่มีความสงบอันใดสูงไปกว่านี้แล้วเพียงไร.

เมื่อท่านทั้งหลายใคร่ครวญถึงอนุสัยแต่ละอย่าง ทั้ง ๑๐ อย่างตามที่
 กล่าวมาแล้ว ซึ่งการอบรมปัญญาให้แก่กล้าแล้วตัดเสียได้เช่นนี้ ย่อมจะ
 เห็นได้แล้วว่าปัญญาเป็นเครื่องปราบปรามอันเด็ดขาด. รองจากปัญญาลง
 ไปก็คือสมาธิ. รองจากสมาธิลงไปก็คือศีล. ศีลเปรียบเหมือนเครื่อง
 กลบเกลื่อน, สมาธิเหมือนเครื่องข่ม, และปัญญาคือเครื่องตัดรากเด็ดขาด.
 ตัวอย่างเช่นในการปราบวัชพืช เช่นหญ้าคาอันรกร้างและเป็นโทษแก่สวน,
 อาจมีวิธีปราบที่หนักเบาต่างกันเป็นชั้นๆก็ได้ เช่นวิธีที่เบาที่สุดก็ได้แก่การถาก
 ถาง มันจะราบเตียนไปชั่วคราว รากที่ยังเหลืออยู่พวยได้จะงอกขึ้นมาอีกใน
 ไม่ช้า ถ้าไม่ถากถางซ้ำอีกอยู่เรื่อยๆ นี้พอเปรียบกันได้กับความสงบที่ได้รับ
 ในขั้นศีล. วิธีที่สองได้แก่การเอาแผ่นดินหรือแผ่นกระดาษทับไว้ มันจะราบ
 เตียนไปชั่วที่แผ่นดินนั้นยังกดอยู่ ดูเรียบร้อยเพราะมีแผ่นดินปูก็จริง แต่เมื่อยก

ของทับนั้นขึ้นเสีย ไม่ข้ามมันจะกลับออกขึ้นอีก และต้องกดทับลงไปอีก. นี่พอจะเปรียบเทียบได้กับความสงบที่ได้รับในขั้นสมาธิ. ส่วนวิธีปราบอันสุดท้ายนั้นคือ การขูดรากของมันขึ้นมาแล้ว สุมไฟเผาให้เป็นขี้เถ้า ละลายลงในแม่น้ำให้สูญสิ้นไป ก็จะหมดจดเด็ดขาด และเป็นครั้งสุดท้ายจริงๆ. นี่เปรียบกันได้กับการปราบและได้รับความสงบในขั้นปัญญาที่ถึงที่สุด.

ด้วยเหตุผลและอุทาหรณ์ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ เราพบจะจับใจความสำคัญได้ว่า ถ้าความสงบที่เกิดขึ้นเป็นความสงบขั้นสูง ความสุขหรือความพอใจก็จะเป็นขั้นสูง ซึ่งเป็นคนละชั้นกับความพอใจของคนธัมดา หรือคนธัมดาอาดไม่พอใจก็ได้. แต่ก็ยังมีความสงบขั้นต่ำ ที่พอเหมาะกับภูมิแห่งจิตใจ หรือต่ำลงไปกระทั่งถึงความสงบขั้นเทียม กล่าวคือความสงบชนิดที่ต้องขวนขวายหาสิ่งสนองความหยากมาป้อนให้ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น. แต่ถึงกระนั้นก็ดี เราย่อมพบใจความอันน่าอัศจรรย์อยู่นั่นเอง คือว่า ความสุขหรือความพอใจที่เกิดมาจากสิ่งอื่นนั้น ย่อมไม่มี, เป็นสิ่งที่น่าเสียดาย น่าพิจารณาอย่างยิ่ง.

แต่ตามนัยแห่งพุทธปรัชญานั้นยังมีอีกที่ลึกซึ้งซึ่งเป็นรสอร่อยแก่การเสียดาย และความรู้แจ้งยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก คือความจริงที่เราจะได้พิจารณากันต่อไปอีกชั้นหนึ่งว่า สิ่งที่เราเรียกกันว่าความสุขนั้น มันเป็นของไม่มีตัวจริง เป็นคำที่สมมติขึ้น ไม่ว่าจะเป็ความสุขแท้หรือสุขเทียม คือสุขเกิดแต่โลกิยารมณ์ หรือสุขเกิดแต่ธัมมก็ตาม. คือตามความเป็นจริงนั้น มีแต่ความทุกข์ที่โพล่งขึ้น กับความสงบลงๆ ของความทุกข์นั้นๆเท่านั้น พระองค์จึงทรงสแดงเปิดเผยแก่โลกเพียงแต่ความทุกข์ กับความดับของทุกข์ เช่นที่ทรงสแดงไว้ในรูปแห่งอริยสัจสี่ประการ ซึ่งมีแต่ทุกข์, เหตุให้เกิดทุกข์, ความดับทุกข์, และทางที่จะเข้าถึงความดับทุกข์นั้น. ไม่มีที่ซึ่งเอ่ยถึงความสุข เว้นแต่ในที่ซึ่งทรงสแดงด้วยโลกิยโฆหารตามภาษาชาวโลก ซึ่งจะให้แง่แก่การฟังของชาวโลก หรือเมื่อพูดกันด้วยสำนวนธัมมา เช่นที่ว่า นิพพานํ ปรมํ สุขํ นิพานเป็ความสุขอย่างยิ่ง ดังนี้เป็

ต้นนั้น เท่านั้น. ภาษาของมนุษย์ มีเรียกสิ่งที่คุณชอบว่าความสุข เลยมีคำๆ นี้ที่เข้าใจกันดีอยู่แล้ว และเป็นคำคู่กันกับคำว่าทุกข์. ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสรู้ความจริง โดยจะเพาะมีเพียงอันเดียวโดด คือ ที่สุดของทุกข์ ซึ่งหมายความว่า ทุกข์ทั้งหมดจะต้องดับลงที่นั่น จึงมีโฆหารพุดที่พระองค์จะต้องชงใช้ถึงสองชนิด หรือโลกียโฆหาร เรียกที่สุดทุกข์นั้นว่า ความสุข ดังที่มีตรัดถึงโดยทั่วไป, และโลกุตระโฆหาร เช่นที่ใช้ชงสแดงอริยสัง หรือปติจสมุบาท เป็นต้น ซึ่งไม่มีเอ่ยถึงคำว่าสุขเลย เมื่อพุดถึงที่สุดเด็ดขาดของทุกข์แล้ว ก็หมดสิ้นกันเพียงแค่นั้น ซึ่งเป็นโฆหารปรัชญา หรือวิทยาศาสตร์. ถ้าเราเข้าใจความจริงในข้อนี้ดี เราก็จะรู้จักสิ่งที่เราหลงเรียกกันว่าความสุขนั้น ได้ดียิ่งขึ้น และซาบซึ้งว่าพระพุทธรองศ์ได้ชงค้นพบหรือได้ตรัสรู้อะไรกันโดยชัดเจน และเราจะซาบซึ้งอีกอย่างหนึ่งด้วยว่า ของคู่ๆ คือสุข ทุกข์, ดีชั่ว, เย็นร้อน ฯลฯ เหล่านี้ มีอยู่แต่ในโลกียโฆหาร คือภาษาโลกเท่านั้น, ไม่มีในโลกุตระโฆหาร. เช่นการสแดงปติจสมุบาท เราจะเห็นได้ว่า ชงสแดงเรื่องทุกข์อย่างเดียว สแดงว่าทุกข์มีขึ้นและมากขึ้นๆ ได้อย่างไร, แล้วทุกข์นั้นน้อยลงๆ จนถึงที่สุดทุกข์ได้อย่างไร . และเมื่อชงซักชวนใครมาประพริติพรหมจรรยในศาสนานี้ พระองค์ย่อมตรัดว่า มาประพริติพรหมจรรยเพื่อทำที่สุดทุกข์กันเถิด ดังนี้ เป็นต้น, ไม่มีการเอ่ยถึงความสุข ซึ่งเป็นสิ่งสมมตินั้นเลย. คำว่าสุขๆ เป็นของสมมติ ทั้งๆที่มันเป็นที่รู้จักกันมากที่สุด ในหมู่มนุษย์ และกล่าววันถึงกันมากที่สุดกว่าคำใดๆ หย่างไรนั้น เราจะได้พิจารณากันต่อไปหย่างละเอียด.

“สุข” เป็นสิ่งสมมติ คำว่าสุข เป็นคำที่สมมติให้แก่สิ่งที่ไม่มีความจริงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อมองตามแง่ของพุทธศาสนา. และแม้เราจะมองดูกัน

ด้วยแง่ของวิทยาศาสตร์หรือหลักของเหตุผลทั่วไป เราก็ยังพบว่าเปนครีสมมติเหมือนกัน. ถ้าเราจะมองหาตัวอย่างที่ง่าย ๆ ที่สุดเสียก่อน เพื่อเป็นเครื่องช่วยความเข้าใจ เราจะหาได้จากวิทยาสาตรนั่นเอง. เช่นวิทยาศาสตร์ก็พูดได้แต่ว่าร้อนเท่านั้นเท่านั้น แต่ไม่อาจพูดว่าเย็นเท่านั้นเท่านั้น พร้อมไปด้วยกันทั้งสองอย่าง. เมื่อพูดว่าร้อน 100 องศา ย่อมหมายถึงร้อนจนทนไม่ไหว และเป็นการเผาไหม้ใหญ่แล้ว, เมื่อพูดว่าร้อน 100 องศา ย่อมหมายถึงเย็นจนทนไม่ไหว, หรือเมื่อพูดว่า 0 องศา ย่อมหมายถึงเกินกว่าที่จะเย็นเสียแล้วดังนี้. ความจริงก็เพราะมีความร้อนหยาบมากหรือน้อยต่างกันนั่นเอง เช่นเมื่อมีความร้อน 10 องศา ดังนี้ มนุษยชนตาย ทั้งที่ความร้อนมีอยู่ ก็เรียกว่าเย็น, แต่ว่าอาจมีสัตว์ชนิดอื่น ที่ไม่เห็นว่าเย็นก็ได้, นั่นเป็นเราเอามาตรฐานความรู้สึกของมนุษย์เปนครีสมมติ จึงมีร้อนมีเย็น ซึ่งตามความจริงควนจะมีอย่างเดียว เป็นแต่ว่ามันมากหรือน้อยเท่านั้น จึงจะเป็นคำพูดที่ถูกต้องตามความจริงหรือตายตัว และใช้ได้ทั่วไปไม่จำกัดเวลาและสถานที่ หรืออื่นๆ. นี้เราจะเห็นได้ชัดเจนอย่างหนึ่งแล้วว่า คำว่าเย็นๆนั้น เราสมมติให้เข้าที่ความร้อนซึ่งค่อยๆต่ำกว่า 20 องศาลงมา (แต่ตอนนี้ใครอาจยังร้อนอยู่ก็ได้), เมื่อลดมาถึง 10-15 องศา จึงจะรู้ชัดว่าเย็นแล้วจริงๆจนทนไม่ไหว. เราสมมติคำว่าร้อน ให้ที่ความร้อน 100 องศา คือร้อนจนเผาไหม้ได้แล้ว, ถ้าความร้อนทวีขึ้นไปจนถึง 1000 องศา เราอาจสมมติให้มันว่าร้อนที่สุด, แต่ถ้าถึงล้านองศา เช่นความร้อนที่ดวงอาทิตย์ดังนี้ มนุษยชนจะจนคำพูดที่จะเรียกมันว่าอะไรเป็นแน่. เราได้ความชัดอีกอย่างหนึ่งว่า การสมมตินั้น ยากที่จะเอาความจริงแน่นอน, ควนจะบัญญัติ (บัญญัติ ก็คล้ายสมมติเหมือนกัน แต่ชัดเจนกว่า) เป็นความจริงที่แน่ชัดขึ้นไปกว่า. เพราะเหตุนี้เอง วิทยาศาสตร์จึงมีภาสาจะเพาะว่า ร้อนเท่านั้นเท่านั้น กะทั้งร้อนต่ำกว่า 0 องศา. ไม่มีภาสาวาเย็นเท่านั้นเท่านั้น คู่กัน. แต่สำหรับในพุทธปรัชญานั้น ยังมีความ

หมายที่ลึกซึ้งไปกว่านั้น คือว่า สุขนั้นไม่มีเอาเสียจริงๆ เพราะถือว่าการที่ยังต้องเป็นสัตว์สังขารอยู่นั้น ยังเป็นความทุกข์อยู่ แม้มันจะเบาบางลงเท่าใด ก็ยังเรียกว่า ทุกเท่า นั้น อยู่นั่นเอง เมื่อทุกข์หมด เรียกว่า “ที่สุดทุกข์” แล้วก็ไม่มีอะไรอีก. ส่วนสุขนั้น คือคำที่สมมติให้แก่อาการตอนต้นๆ ตอนใดตอนหนึ่งก็ตาม ตามความพอใจของผู้สมมติ และอาจแตกต่างกันเป็นฟ้าแลดินก็ได้ สำหรับสุขของคนหนึ่ง กับของอีกคนหนึ่ง. เช่นคนหนึ่งกำลังเดือดร้อนหรือเห็นเป็นทุกข์อยู่ในเมื่อต้องทำอะไรชนิดเบกเกียรติยศ หรือเรียกว่าขายผ้าเอาหน้ารอด, แต่อีกคนหนึ่งอาจเห็นเป็นสุขไปก็ได้. ดังนั้นเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้องและชัดเจนหรืออย่างที่เราเรียกว่า ปรมัตตโฆหารแล้ว ท่านจึงบัญญัติเอาที่ทุกข์ และความลดลงของทุกข์ โดยลำดับๆว่าจะถึงทุกข์สูญ คือที่สุดทุกข์. อาการต่างๆในระหว่างนั้น ใครจะสมมติว่าสุขหรืออะไร ก็แล้วแต่จะพอใจ. นี่ย่อมเห็นได้ว่า ที่เราเรียกกันว่าสุขๆนั้น หมายถึงความสงบของความทุกข์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งจะเป็นอย่างแท้หรืออย่างเทียมก็ได้ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น. เมื่อหมดทุกข์ ก็แปลว่าหยุดเหนือทุกข์ เหนือทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีการยึดถืออะไรว่าเป็นอะไร เพราะการยึดถือว่าอย่างไรอยู่นั้น ยังไม่ใช่ที่สุดทุกข์ ยังเป็นทุกข์ชนิดหนึ่งเหมือนกัน แม้ว่าจะมองเห็นยากเพียงใดก็ตาม.

อีกประการหนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงสิ่งที่เรียกว่าสุขๆ ของคนเราแล้ว นอกจากจะพบว่ามันได้แก่ความที่ทุกข์สงบไปตามส่วนแล้ว ยังพบต่อไปว่า มันต้องมีทุกข์มาให้เป็นพื้นตายเสียก่อน สำหรับจะได้คู่ขึ้นเป็นความไม่สงบ เช่นความหยากได้เป็นต้น. และแล้วเมื่อสิ่งที่คู่ขึ้นสงบไป หย่างเด็ดขาดหรือไม่เด็ดขาดก็ตาม อาการที่คนเราสมมติชื่อให้ว่าความสุขก็เกิดขึ้น. เช่นถ้าไม่มีอะไรยั่วให้เกิดความรักหรือความหยากเสียก่อน การได้สมรักหรือสมหยากก็มีไม่ได้ ความสุขเพราะสิ่งนั้นเลยมีไม่ได้ ดูเป็นของหลอกลวงเต็มที่หยุดแล้ว. หรือถ้าพิจารณาจากข้อที่ว่า สิ่งที่เราหลงเรียกว่าความสุขนั้น คือการถ่วง

ให้สมดุลกับความทุกข์ หรือความหลงใหลของเราในการที่สร้างความพร่องหรือความเอียงเอนไปทางหนึ่งทางใดเอาเอง สำหรับจะได้หลุดตัวเองว่าสุขๆ เมื่อได้สิ่งนั้นมาถ่วงให้แก่คณหาของตัวดังนี้แล้ว เราจะเห็นได้ว่า สุขนั้นก็คือการหลุดตัวเองเท่านั้น. ข้อที่ว่าต้องมีทุกข์มาเป็นพื้นฐาน สำหรับให้คนเราหาความสุข หรือทำนาหาความสุขบนความทุกข์นั้น เป็นของที่เห็นกันได้ทั่วไป มติของคริสตัง ก็คือว่ามีบาปดั้งเดิม (Original Sin) ของมนุษย์ โดยไม่ต้องมีการสืบสวน หรือสืบสวนไม่ได้ ว่ามันมีมาแต่เมื่อไร และเพราะเหตุไร. โสฬสขึ้น ก็ให้มนุษย์มีบาปมาเต็มที่แล้ว ทำความดีไถ่ถอนบาปหาความสุข โดยการทำตามคำสอนของพระเป็นเจ้า. แม้ในฝ่ายพุทธศาสนาเรา ก็ถือว่า ชาติขรา มรณะ หรือทุกข์ทั้งสิ้นนี้ มีมาจากอวิชชา และอวิชชานั้นมีได้ด้วยอวิชชาเองนั่นเอง ซึ่งยอมรับรองว่าเป็นบาปดั้งเดิมของชีวิตทุกๆชีวิตมาแล้วเหมือนกัน. โดยถือเสียว่า ถ้าไม่มีอวิชชาเป็นของปรุงแต่งแล้ว สัตว์ในโลกนี้มีขึ้นมาไม่ได้. ครั้นมีขึ้นมาแล้ว ก็มีบาปติดมาเสียดแล้ว ก็ต้อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย และความทุกข์อย่างอื่น มีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นของสำหรับเผาผลาญตัวเองมาพร้อมดังนี้. ไม่มีอะไรอื่นอีกนอกจากเป็นไปตามอำนาจของกิเลส นั้นๆ ได้รับผลคือความทุกข์ แล้วก็หาวิธีบำบัดไปตามที่จำเป็นหรือตามที่จะคิดออก. เมื่อบำบัดทุกข์สิ้นไปเท่าใด จะถือว่าสุขเกิดขึ้นมาอย่างไร เพราะที่จึงเป็นแต่ทุกข์ส่วนมากน้อยลงไปบ้างเท่านั้น. เช่นเมื่ออุณหภูมิลดลงไป 10 องศา จากร้อยองศา เราจะเรียกว่าเย็นเท่านั้นเท่านั้นไปทางไหนได้ นอกจากว่ามันร้อนน้อยลงเท่านั้น. ข้อที่ความทุกข์อันมีอยู่ก่อนมาสงบไป เป็นเพียงการถูกลดโทษ ไม่ใช่การได้รางวัล มันจึงไม่ใช่ความสุขอยู่ในตัว เป็นเพียงความสุขที่ไวยาหารโลกเรียกกัน การที่ตกอยู่ภายใต้โมหะคือความหลง ตามทางซั่ม เห็นว่าการยอมตนอยู่ภายใต้ความเร่าร้อนของความกำหนัดยินดีในอารมณ์ที่กำหนดนั้นเป็นความทุกข์, แต่ตามความรู้สึกของสัตว์โลกที่ยังไม่รู้จัก

กิเลสอันนี้ ย่อมพอใจและเห็นเป็นความสุขไปเอง ความสุขจึงเกิดมีขึ้นในโลกได้ และมีคำนามสำหรับเรียกคาดคิดยิ่งกว่าความสุขเสียอีก. ความทุกข์เป็นของมีอยู่แท้ แต่ไม่ค่อยมีใครเรียกหาหรือกล่าวขวันถึงกันนัก คงเรียกร่องจะเพาะความสุขซึ่งไม่ใช่ของมีอยู่จริง เป็นเพียงมายาที่เข้าๆออกๆ ตามแต่ใครจะมีความคิดสูงต่ำ หรือตกอยู่ภายใต้อำนาจกิเลสเล็กน้อยเพียงใด. และด้วยเหตุที่ความสุขเป็นนามศัพท์ที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจของสัตว์ มากกว่าความทุกข์มากนัก จึงในการพูดกับชาวโลกเพื่อแนะนำข้อปฏิบัติธรรมให้ ต้องพลอยใช้คำว่าความสุขไปตามด้วย แทนที่จะใช้ว่าความทุกข์ซึ่งน้อยลงไป เพราะสัตว์นั้นๆไม่เคยนึกว่าตนมีทุกข์อยู่ในตนเป็นพื้นถาวร สำหรับไถ่ถอนออกไปเสีย มิหนำซ้ำยังสำคัญว่าตนกำลังจะมีสุข, โดยที่จิตใจในขณะนั้นก็เพ่งมองอยู่ที่ความทุกข์อันน้อยลงไปนั่นเอง. สิ่งๆเดียวกันกลับให้ชื่อต่างกัน ทั้งนี้ก็เพราะความที่รู้จักสิ่งนั้นคนละแง่คนละมุม. เมื่อสิ่งที่เราหลงเรียกกันว่าความสุขๆนั้น เป็นเพียงความกลบเกลื่อนหรือหย่างดีที่สุดก็เป็นการได้โทษบาปของตัวเอง ดังนี้แล้ว สุขนั้นก็ย่อมไม่มีความจริง. และที่เห็นว่ามีสุขนั้น ก็เป็นเพียงมายา ก็ต้องมีทุกข์อันร้ายกาจมาเป็นพื้นถาวรหรือต้นทุนให้เสียก่อน จึงค่อยทำการปลดเปลื้องมันออก เรียกส่วนที่ปลดเปลื้องออกได้บ้างนั้นว่าเป็นรางวัล หรือความสุขที่ตนได้รับ เป็นกำไรของชีวิตนี้ ซึ่งถ้าพิจารณาดูให้ดีแล้ว คุณจะรู้สึกเวทนาสงสารตัวเองเป็นที่ยิ่ง. คือเราจะต้องเงื่อนไขของเราเอง ให้เป็นแผลเสียก่อน เพื่อจะได้รักษาแผลนั้น แล้วดีใจมีความสุขว่าเราหายจากแผล มีโชคดีมาก. ความไพเราะของคนตรี และความงามของศิลปะต่างๆนั้น ไม่มีความต้องการในจิตใจของคนธรรมดา ที่ยังไม่มีแผลของความหยาก อันเกิดขึ้นเพราะไปหลงทูลูกสาวว่า คนตรีหรือศิลปะนั้นๆมีความไพเราะและความงามอย่างไร. ชาวไร่ชาวนาที่ไร้แผลอันนี้ ถูกหาว่าเป็นคนป่าเถื่อนยังไม่เจริญ ซึ่งที่จริงนั้นเขาเป็นเพียงผู้ที่ไม่ต้องรักษาแผลที่เขาจะเงื่อนไข

ทำมันขึ้นเองเท่านั้น. ก็เมื่อความสุขนั้น เป็นเพียงรางวัลที่ได้รับจากการที่ตนหลงทำให้เป็นแผล แล้วรักสาเอาเอง และรางวัลนั้นก็คือการที่ตนได้หายนั่นเอง. ดังนั้นแล้ว จะเห็นเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ว่า สุขนั้นไม่ใช่ของสมมติ หรือเป็นเพียงคำพูดของสัตว์โลกที่ยังมีตัณหาอุปาทาน. และเป็นโฆหารพูดตายตัวของโลก จนกระทั่งแม้ท่านผู้พ้นจากสมมติแล้ว ก็ต้องพลอยผสมโรงใช้คำๆนี้ด้วย. ในเมื่อจะพูดกับชาวโลกหรือพูดตามภาษาโลก เพราะว่าภาษาของชาวโลกนั้น ไม่มีคำที่ตั้งไว้สำหรับเรียกสิ่งที่ไม่เคยมีในโลก หรือที่พ้นวิสัยโลก.

หลักของพุทธศาสนามีอยู่อย่างชัดเจนแล้วว่า “ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้นทุกข์เท่านั้นตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นดับไป, นอกจากทุกข์แล้ว (ในโลกนี้) หามีอะไรเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปไม่.” โลกุตระโฆหารเช่นนี้ อาดจะฟังยากสำหรับผู้ที่กำลังมัวแต่จะเนียนแผลขึ้นรักสาเอง โดยไม่รู้รู้สึกตัว. ขณะที่ทำตัวเองให้เป็นแผล ตนไม่รู้รู้สึก เช่นขณะที่ตนเองอุตริไปยึดถือตามเขาว่า นั่นคือความงามความไพเราะของศิลปะชั้นสูง, หรือที่ปล่อยให้ตนหลงไปกำหนดรักด้วยความยึดถือแน่นแฟ้นในสิ่งที่ตนรัก. แต่ข้อนี้จะโทษใครไม่ถนัด หรือจะตีว่าเป็นความผิดของผู้นั้นเองก็ไม่ถนัด นอกจากจะปล่อยให้ตนบาปกันของมนุส ที่ได้เกิดขึ้นมาจากอวิชาปฐงแต่ง. เพราะมีอวิชาเป็นแดนเกิดนั่นเอง จึงไม่รู้รู้สึกเมื่อเนียนตนให้เป็นแผลทุกครั้งไป. ในเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญที่สุดอันถึงกับจะต้องใช้ สีส สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องรักสาแผล ก็เป็นเช่นเดียวกัน คืออวิชาของผู้นั้นนั่นเอง ที่ทำทุกข์โทษต่างๆให้เกิดขึ้น จนกว่าผู้นั้นจะรู้สึกได้ว่า ผู้ที่ตลอดตนมานั่นเอง คือข้าศึกของตน และทำลายมัน (อวิชาผู้ตลอด) เสีย ซึ่งเมื่อท่านจะพูดให้เป็นคำลึกซึ้งกินใจ ท่านกล่าวว่า “ให้ค่าบิคารมารดาของตนเสีย,” หรือที่ฉันจะพูดในที่นี้ว่า “ให้หัดมือที่เนียนแผลให้แก่ตนเองนั่นเอง เสีย. เมื่อ“หัดมือที่จะเนียนแผลให้แก่ตนเอง” เสียได้แล้ว ก็จะไม่มีความวุ่นวายใดเกิดขึ้นอีกต่อไป และถึงที่สุดทุกข์กันเพียง

นั่น เพราะว่าการหกดมือได้นั้น ก็คือทำลายอวิชชาซึ่งเป็นรากเงาของสิ่งทั้งปวง ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์เสียได้เด็ดขาดนั่นเอง. เท่าที่กล่าวขอมเห็นได้อีกชั้นหนึ่งว่า สุขนั้นๆ เป็นของที่หลงสมมติกันขึ้นเพราะความเข้าใจผิด หรือโดยเจาจะจง ก็เพราะอำนาจอวิชชา ซึ่งในขณะนั้นได้เป็นผู้สร้างและครอบครองอยู่ตลอดเวลาที่เรายังไม่รู้จักมัน และทำลายมันเสียได้. นับเป็นข้อที่น่าประหลาดหยุด.

และยังมีข้อที่น่าประหลาดไปกว่านั้นอีกประการหนึ่ง คือข้อที่ว่า แม้สุขนั้นจะเป็นเพียงของที่สมมติขึ้นยิ่งกว่านั้นยังเป็นการสมมติผิดที่ๆควนสมมติอีกด้วย. เช่นความสุขที่เกิดจากได้อะไรสมปราณา แทนที่จะกล่าวว่าการได้สมปราณา เป็นความสุข, กลับไปกล่าวว่า วัตถุที่ได้นั้น เป็นความสุข, ซึ่งจะได้พิจารณากันสืบไป.

ความสุขที่สมมติขึ้น สมมติผิด ที่เห็นว่าสมมติผิดได้ชัดเจน
 เช่นเมื่อพูดว่า “นิพานเป็นสุขอย่างยิ่ง.” ข้อนี้ใครๆขอมเห็นได้แล้วว่า
 นิพานนั้นหยุดเหนือการเป็นสุขหรือเป็นทุกข์. จิตที่ได้ประสพนิพานต่างหาก
 เป็นตัวได้รับความสุข, การที่จิตได้ความรู้สึกอย่างหนึ่งในเมื่อประสพกับนิพาน
 ต่างหาก เป็นการได้สุขของจิต. และตัวความรู้สึกหรือรสที่ได้จากการ
 ประสพกับนิพานนั่นเอง คือตัวความสุข, หาใช่ตัวนิพานไม่. เพื่อให้เข้าใจ
 ความข้อนี้ได้ง่ายๆ เราควนเปรียบเทียบกับโหวหารสามัญที่เรามักพูดกันอยู่
 ทั่วไปๆ เช่นคำพูดที่ว่า กรุงเทพฯสนุก, ดังนี้ เราขอมเห็นได้ว่าสมมติความ
 สนุกนั้นผิดที่เสียแล้ว. ที่จริงจิตที่พอใจในกรุงเทพฯต่างหาก ที่รู้สึกสนุก,
 ความรู้สึกของจิตที่พอใจต่างหากเป็นความสนุก. กรุงเทพฯ เป็นเพียงที่ๆ
 ให้เกิดความสนุก แก่จิตของผู้ที่พอใจเท่านั้น. กรุงเทพฯ อาจเป็นทุกข์ หรือ
 ยัดเยียดสกปรกสำหรับอีกคนหนึ่งก็ได้ ซึ่งถ้าให้ถูกต้องจริงๆแล้ว ขอมกล่าว

ไม่ได้เลยว่าตัวกรงนั้นสนุก หรือไม่สนุก. ความสนุกอยู่ที่จิตของคนที่พอใจต่างหาก แต่โศกนาฏของชาวโลกยอมโยกไปได้ตามอำนาจของความที่มัวแต่จะหลงไปเพลิดเพลิน เลยมองไม่เห็นสิ่งทั้งปวงตามที่เปนจริงไป เลยเกิดการสมมติพิศที่ขึ้นในโศกนาฏของโลก และกลายเป็นของธมดาไป. เมื่อไม่พิจารณาโดยแยกคาย ก็ไม่เปนของสำคัญ. แต่สำหรับการถอนตัวออกจากทุกหรือทำความสงบนั้น ย่อมต้องอาศัยการพิจารณาโดยแยกคายอยู่ไม่น้อย จึงควนฝึกหัดพิจารณาอย่างละเอียดไว้บ้าง. ในอุททาหรณ์ของคำว่า กรุงทพฯสนุก เรายอมเห็นการสมมติพิศที่ฉันใด ในข้อว่า พระนิพานเปนสุข ก็เปนการสมมติพิศที่ฉันนั้น. ทั้งนั้นทั้งนี้ ก็เพราะเหตุที่สุขเปนของไม่มีจิง มีเพียงที่สมมติให้แก่ความสงบของความทุกข์ เปนขั้นๆไปเท่านั้น. เมื่อเปนของสมมติไม่มีตัวจิงแล้ว การสมมติพิศที่ก็เปนของธมดาของสิ่งทีสมมติทั้งหลายไปด้วย ซึ่งเมื่อใดเห็นประจักษ์ในความจริงข้อนี้แล้ว ก็จะไม่มีการยึดถือ. แทนที่จะยึดถือว่าศีลเปนสุข ก็จะได้เห็นตามทีเปนจิง ว่าศีลเปนเครื่องให้เกิดความสงบจากโทษทางกายและวาจา และเราเรียกรสทีได้รับจากความสงบนั้นว่า ความสุข ซึ่งเปนการสมมติให้แก่การทีความทุกข์มาน้อยลงไป ก็คือดับไปส่วนหนึ่งๆ. แทนทีจะยึดถือว่าสมาธิเปนสุข ก็จะได้เห็นตามทีเปนจิงว่า สมาธิเปนเพียงเครื่องมือให้เกิดความสงบทางจิต และเราเรียกรสทีได้รับจากความสงบนั้นว่า ความสุข, ซึ่งเปนคำทีสมมติให้แก่การทีความทุกข์ได้ดับน้อยลงไปอีกส่วนหนึ่งอีก. แทนทีจะยึดปัญหาหรือวิปัสณาว่าเปนความสุข จะเห็นตามทีเปนจิงว่าเปนเพียงเครื่องมือทีตัดรากเชื้อกิเลส ทีนอนนิ่งอยู่ในสันดานให้ขาดสูญ ไม่มีวันทีจะกำเริบขึ้นอีกต่อไป และได้รับความสงบอย่างเด็ดขาด และเราเรียกรสทีจิตได้รับจากความสงบอันนี้ ว่าเปน ความสุขอย่างยั้ง ซึ่งเป็นคำทีสมมติให้แก่ทีสุดจบของความทุกข์นั่นเอง. ทั้งหมดนี้ เปนไปในฝ่ายทีเปนความสงบแท้หรือเมื่อกล่าวโดยสมมติก็คือ สุขแท้.

ส่วนในฝ่ายความสงบเทียมหรือสุขเทียมนั้น ก็เป็นไปได้ในทำนองเดียวกัน. เช่นแทนที่จะยึดถือว่า ลาภ ยศ สันติ เป็นความสุข ก็จะเห็นตามที่เป็นจริงว่า มันเป็นเรื่องที่สนองความหยากของผู้หยากได้ เพื่อให้ความหยากนั้นๆ ระวังสงบไปเป็นครั้งคราวเท่านั้น และเราเรียกความไม่คืนรนของค้นหา เพราะมันได้รับความพอใจชั่วคราวนั้น ว่าเป็นความสุข. และเพราะเหตุที่มันเป็นความสงบหย่างเทียม ไม่ซำมันก็จะกำเริบขึ้นอีก เหมือนกับเอาเหยื่อไปจ้างเสือให้หยุดทำร้าย ซึ่งเป็นไปได้เพียงชั่วคราว, มันจึงเป็นสุขเทียม, เป็นความเท็จสองชั้น คือเป็นของสมมติชั้นหนึ่งแล้ว ยังเป็นของชั่วคราวอีกด้วย. สำหรับความพอใจหลงไหลในกามคุณ ของสัตว์ที่ติดใจในกามคุณก็ทำนองเดียวกันกับลาภยศเป็นต้นเหล่านั้น. คือกามคุณที่ได้รับนั้นๆ เป็นเพียงเครื่องช่วยให้ค้นหาหยุดคืนรนไปชั่วคราว เพราะมีสิ่งสนองความพอใจมากลอบเคลื่อนไ้ว จนกว่ามันจะเปลี่ยนไปเป็นความคืนรนในรูปอื่นหรือครั้งอื่น. เพราะฉะนั้นเป็นอันกล่าวได้ว่า ถ้ามันยังกลับคืนขึ้นมาเผาไหม้ได้ไหม้ แม้จะเล็กน้อยหรือโดยอ้อมเพียงไรก็ตาม ยังไม่เรียกได้ว่า มันเป็นความสงบที่แท้จริง และทุบดับไปหย่างเด็ดขาด.

ลักษณะของความสงบหย่างเทียม หรือสงบเพียงเอกเทศ ที่ค่อยสูงขึ้นไปตามลำดับๆ จนกระทั่งถึงความสงบอันแท้จริงนั้น มีลักษณะพอเป็นเครื่องสังเกตหย่างคร่าวๆ ดังต่อไปนี้

การได้ตามใจตัวไปเสียทุกหย่าง (Self-Indulgence) ในส่วนอารมณ์ที่ตนปรารถนาทาง ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส เหล่านี้ เป็นการได้อะไรมากลอบเคลื่อนความหยากหรือป้อนความหยาก พอที่จะไม่รู้สึกเรำร้อนได้ก็จริง แต่ในที่สุดก็ฉิบหาย เป็นความสุขที่เท็จเทียมที่สุด หาใช่ความสงบไม่. เมื่อมีเหตุในทีใด ฟังรู้จักว่านั่นเป็นเพียงการได้ตามใจตัว.

การฟุ่มเฟือย (Luxury) คือการมีสิ่งสวยงามสดวกสบายเกินกว่าที่จะพึงมี ทำความพอใจให้ในตอนแรกๆ ขณะที่ตนยังไม่เคยผ่าน คล้ายกับว่าเป็นแดนสวรรค์ในโลกนี้ ใจคงไม่คืนรนหู่ชั่วขณะที่ยังไม่เบื่อ ราวจะว่ามันจะไม่มีความต้องการอันใดอีก แต่ในที่สุดก็เป็นของเกะกะรำคาญจนหยากจะพ้นไปเสีย ซึ่งเจ้าชายสิทธัตถะเคยผ่านมาแล้ว นี่ก็ไม่ใช่ความสงบ. มีในทีใดพึงรู้นั่นเป็นเพียงความฟุ่มเฟือย ได้ความสงบอย่างเทียม.

ความเพลิน หรือ **นันทิ** (Pleasure) คือความที่พอใจในรสที่ถูกอารมณ์อย่างแรงกล้า อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งแม้มีเพียงอย่างเดียวก็ได้. เป็นการแวดว่งให้กะแสร์ของตัณหาไหลเชี่ยวเป็นเกลียวแนไปทางใดทางหนึ่ง ซึ่งเป็นสมาธิของกาม นี่ก็หาใช่ความสงบอันแท้จึงไม่ มีขึ้นเมื่อใด พึงรู้นั่นเป็นแต่ความเพลิน.

ความสบาย หรือ **สัปปายะ** (Ease) คือการได้อะไรพอเหมาะๆกับความต้องการที่ไม่มีมากเกินของจิตไปนัก เช่นได้ การกินหู่ การสมาคม หรือสิ่งแวดล้อมที่พอเหมาะกะกับตน ทำความพอใจให้หย่างมาก นี่ก็ยังไม่ใช่ตัวความสงบแท้ เป็นเพียงความสบาย ที่อาจใช้เป็นอุปกรณ์หาความสงบที่สูงขึ้นไป. มีขึ้น ก็พึงรู้จักว่าเป็นเพียงความสบาย.

ความสุข หรือ **สุข** (Happiness) หมายถึงความที่ได้รับความพอใจจากการทำความดีสำหรั้ดี เป็นหว่างๆไป รู้สึกพุมใจด้วยเกียรติที่เป็นน้ำพักน้ำแรงของตน ปกครองครอบครั้วผู้คนได้เรียบร้อยสมหมายเหล่านี้ อาจเป็นเครื่องมือสำหรั้สืบสานในด้านจิตใจ เพื่อค้นหาความสงบหย่างสูงได้ง่ายเข้า. แต่ก็ยังไม่ใช่ความสงบตามความหมายของธัม, จะเป็นความสงบได้ ก็เฉพาะเพียงฝ่ายโลกและเฉพาะตัว.

ฉันทหยากจะยุติความสงบชนิดที่ไม่แท้ไว้เพียงเท่านี้ เพราะรู้สึกว่สูงพอแล้วทีจะเป็นบันไดก้าวไปหาความสงบตามแบบของโลุตระ ต่อไป, ได้แก่ความสงบที่แท้ หรือเป็นฝักฝายของฝายแท้, กล่าวคือ

1. **สীล** สงบโทสทางกายวาจาได้ เพราะการปฏิบัติตามระบอบอย่างใดอย่างหนึ่งนี้เป็นเหตุให้สงบใจ. แต่ตัวสীลเอง เป็นความสงบเพียงเอกเทศ ยังไม่ใช่สงบแท้ถึงที่สุด.

2. **สมาธิ** สงบโทสหรือความรู้สึกชั่วร้ายที่กลุ่มมรุมจิต ได้ด้วยการทำตามสมาธิวิธีระบบใดระบอบหนึ่ง. นี้เป็นเหตุให้เกิดปัญญา ที่สามารถสงบเชื้อของกิเลสที่นอนในสันดาน แต่ตัวสมาธิเอง ก็เป็นความสงบโดยเอกกาล คือเฉพาะกาล ยังไม่ใช่สงบแท้ถึงที่สุด.

3. **ปัญญา** เป็นความรู้แจ้ง หรือแสงสว่างที่ส่องลงไปยังส่วนลึกของสันดาน เพื่อขุดเกลาเชื้อกิเลสที่ตกตะกอนอยู่ในที่นั่น ได้หมดสิ้นไป เพื่อว่าจักเกิดปัญญาเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป้นจริง ส่งขึ้นมาจากภายใน, ความโง่หลงสงบไปบ้างในขั้นนี้ก็จริง แต่ถ้ายังไม่เด็ดขาด ความสงบนั้นยังไม่แท้ จึงเป็นเครื่องมือของความสงบอย่างหนึ่ง ที่ใกล้ชิดต่อความสำหรััด หรือหวังความสำหรััดได้ โดยจะก้าวไปโดยลำดับๆ ที่พอพิจารณาได้หย่างละเอียดต่อไป.

4. **ความหน่าย (นิพพิทา)** เมื่อเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป้นจริงด้วยอำนาจของปัญญาแล้ว ย่อมหมายความว่า ได้เห็นความที่สิ่งทั้งปวงในโลก เป้นเพียงมายา ไม่เที่ยง เป้นทุกข์ เป้นอนัตตา จึงเกิดความระอา ไม่หยากทะเยอทะยานในการได้อะไรอีก. แต่นี้ก็เป้นเพียง นิพพิทา ความหน่าย ซึ่งยังไม่ถึงความสงบเด็ดขาด.

5. **ความสำรอกสิ่งย้อม (วิราคะ)** เมื่อหน่ายในโลกียารมณั ความย้อมติดอยู่ในโลกเหมือนสีที่ย้อมติดอยู่กับผ้า ก็สำรอกออก ละลายออก แต่นี้ก็เป้นเพียงความจากออก ของการย้อมใจด้วยอารมณั ยังไม่ใช่ตัวความสงบเด็ดขาด, มีจึ้น ก็รู้ว่ายังเป็นเพียงวิราคะ.

6. **ความหลุดพ้น (วิมุตติ)** เมื่อไม่ย้อมติด ก็หลุดออกได้จากโลก คือ จากกาม จากภพ และจากวิภพ, ไม่มีความจำเป้นที่จะต้องหมุ่นไปกับ

โลก หรือหมุนไปในภพอีกต่อไป, แต่ก็ยังเป็นเพียงความรอดออกมาได้ใหม่ๆ.

7. ความบริสุทธิ์ (สุทธิ) เมื่อหลุดออกมาได้ ก็เป็นอิสระแก่ตัว มีความบริสุทธิ์จากสิ่งท่วมทับ ผูกมัด เย็บข้อม ทั้งที่เป็นเหตุและเป็นผล ทั้งคุณและโทษ ทั้งดีและชั่ว ทั้งบุญและบาป ทุกๆประการ. ซึ่งต่อจากนั้น ก็คือความสงบอันแท้จริง.

8. ความสงบ (สันติ) เพราะบริสุทธิ์จากสิ่งเล้าหมองที่เคยพัวพัน ดังกล่าวมาแล้ว ก็สงบจากปวงทุกข์ สงบจากกิเลสพร้อมทั้งเชื้อ ไม่มีการหมุนของวัฏสงสาร กัมเก่าขกเลิก, กัมใหม่ก็ไม่มี ความต้องเกิดใหม่ก็ไม่มี หน้าที่อันจะพึงทำต่อไปอีก หย่างใดหย่างหนึ่งก็ไม่มี, ไม่มีการหยากได้ ไม่มีการหยากเป็น หยากรู้ ไม่มีความสงสัยกะหายจะรู้แจ้งในสิ่งใดๆ, ไม่มีข้อผูกมัดหรือบังคับว่า ต่อนี้ไปจะต้องเป็นอย่างนั้นหย่างนี้, ใครรักไม่ได้เกลียดไม่ได้ ไม่ทิ้งร่องรอยไว้ให้ใครตามพบ ฯลฯ และเป็นความสงบเงียบเพราะไม่มีการกระทำ, ไม่มีการถูกรกระทำ, การไปการมา, เหล่านี้คือความหมายของคำว่าสงบในที่นี้ ซึ่งเป็นความสงบอันเด็ดขาด.

9. บรมสันติ (นิพานธาตุ) หมายถึงภาวะแห่งความสงบ ของความสงบเอง ซึ่งฉันทเคยสมมติเรียกมาแล้วในตอนต้นๆว่า **“อัตตาใหญ่ของสากลจักรวาล,”** คือว่าเมื่อกวาดสากลจักรวาลนี้ทั้งหมดออกไปทิ้งเสีย พร้อมทั้งเหตุ พร้อมทั้งปัจจัยของมัน พร้อมทั้งพระเป็นเจ้าของผู้สร้าง และเหตุที่ทำให้พระเป็นเจ้าของผู้สร้าง เหล่านี้ออกไปหมดแล้ว ไม่มีส่วนเหลือทิ้งฝ่ายรูปธรรมและฝ่ายนามธรรม (คือทั้งรูปธาตุ มโนธาตุ หรือวิญญาณธาตุ), อะไรยังเหลืออยู่นั้นแหละป่าช้า ของสังขารทั้งหลาย เป็นที่เข้าไปสงบของสังขารทั้งหลาย,

1. คำว่าสังขาร เป็นคำบัญญัติเฉพาะ Technical term ที่กว้างมาก, คือหมายถึงทุกๆ สิ่งที่มีสิ่งอื่นปรุงแต่ง ทั้งที่เป็นวัตถุ และที่เป็นจิตใจ คือไม่มีอะไรที่ไม่เป็นสังขาร นอกจากนิพานอย่างเดียว. ท่านผู้อ่านผู้ฟังโปรดระวังให้ดี มิฉะนั้นจะเข้าใจผิด.

ชงตัวมันเองหยุดได้โดยไม่ต้องมีอะไรสั่ง ไม่ต้องมีอะไรช่วย หรือปรุแง, เป็นตัวมันเอง ซึ่งไม่ต้องมีการเกิด การดับหรือการตาย การมาหรือการไปในตัวมันเอง แต่คงมีตัวมันเองหยุดได้ โดยไม่ต้องมีการชงตัว หรือมีการเป็นชนิดที่เป็นความไหลเวียน ซึ่งเป็นการแยกตัวเอง หรือแยกความมีความเป็น ของตัวเองไว้ ดังเช่นที่สรรพสังขารทั้งหลายกะทำกันหยุด จึงเป็นความสงบเงียบจากความคับแคบวุ่นวายโดยเด็ดขาด ซึ่งเมื่อจิตได้เข้าถึงแล้ว ย่อมรู้ความสุขอันไม่เคยพบเห็นมาก่อน และสูงสุดเด็ดขาดเพียงเท่านั้นเอง, และเป็นกรกล่าวได้ว่า ได้ออกไปพ้นจากโลก หรือสิ่งทั้งปวงได้แล้ว โดยที่เมื่อรู้จัก “สิ่ง” สิ่งเดียวนี้แล้ว ความไม่เที่ยงผันแปร และความเป็นทุกข์ของสิ่งทั้งปวง ไม่อาจครอบงำจิตของผู้นี้ได้อีกต่อไป จึงกล่าวได้ว่า เขาผู้นั้นได้เดินทางไปถึงที่สุดจบ หรือสุดสิ้น ของความทุกข์แล้ว.

สรุปความว่า สุขอื่น นอกไปจากความสงบแล้วเป็นไม่มี. ถ้าความสงบเป็นอย่างเทียม ความสุขนั้นก็เทียม. ถ้าความสงบเป็นอย่างแท้ ความสุขก็แท้. สงบมากก็สุขมาก, สงบน้อยก็สุขน้อย. และนี่เป็นกตตายตัวของธรรมชาติ ทั้งฝ่ายรูปและฝ่ายนาม.

ฉันขอจบธรรมกถาด้วยความสมควนแก่เวลา และขอขอบคุณท่านทั้งหลายที่ได้ตั้งอกตั้งใจฟัง มาตั้งแต่ต้นจนจบ. ขอให้ธรรม พระและเมตตาจงจรินแก่ท่านทุกเมื่อ. ขอจงมีแต่ความสวัสดิ.

สวัสดิ

อริยสัจและนิพพาน

ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

ตอนนี้ฟังเผินๆ อาจจะเข้าใจ ด้วยเพนองค์ซั่มแท้ ขอเตือนพ่อหนุ่มแม่สาวตั้งใจสำเหนียกสักหน่อย จึงจะประสบคุณานิสงส์.

อริยสัจมี 4 ประการ ประการที่ 1 ท่านเรียกทุกข์สัจ หรือกองทุกข์ ได้แก่ กายใจเราเป็นสักแต่ว่าบ่อเกิดทุกข์ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย โสกสัลลย์ ราพันเพื่อระกำกาย ระทมใจ และคับแค้น รวมลงก็คือความไม่สมปรารถนานั่นเอง. ข้อนี้เป็นข้อควนกำหนดรู้ไว้. ประการที่ ๒ ท่านเรียกสมุทัยสัจ. คือสาเหตุเกิดทุกข์ ทุกข์เกิดเพราะตัณหาคือความร่ำน พุเขาเป็นต้น มันไม่มีความร่ำน มันก็ไม่สำนึกทุกข์ ความร่ำนนั่นท่านแบ่งเป็น ๓ ประเภท 1 กามตัณหา ร่ำนกะดีรี ยินดี 2 ภวตัณหา ร่ำนใครให้ข้อพอใจหยุดด้วย. และ 3 วิภวตัณหา ร่ำนใครให้ข้อมิพอใจไม่หยุดด้วย. ร่ำนนี เป็นข้อที่ควนสละมันเสีย. ประการที่ 3 ท่านเรียกนิโรธสัจ คือข้อดับทุกข์ ทุกข์ดับเพราะดับตัณหาคือดับร่ำนเสียให้ขาดจากสันดานนั่นเอง. ข้อนี้เป็นข้อควนกะทำให้ปรากฏ. และประเภทที่ 4 ท่านเรียกมคธสัจ คือหนทางที่จะทำให้ดับทุกข์ได้นั้น ก็ให้บำเพ็ญไตรสิกขา คือ 1 สีสมาทานสำรวมอริยาบถ ไม่ประพริตข้อที่จะร่ำนให้เกิดกิเลส คือโลภ โกรธ หลง หยุดเป็นปรกติ. ๒ สมาธิสำรวมใจให้สงบพุ่งสำนหยุดเป็นปรกติ. และ 3 วิปัสณาปัญญา หมั่นครุ่นไต่ตรองถึงนิยามซั่มและอริยสัจให้ครอบงำใจหยุดเนื่องนิจเป็นปรกติ. ข้อนี้เป็นข้อควนบำเพ็ญให้เจริญขึ้น. หักฉนวน

แก้กถาจนเคยตัวก็บันลืออริยผลเป็นผู้สำเร็จเรียกอริยบุคคล อริยบุคคลท่านแบ่งเป็น 4 ชั้น แต่ชั้นต่ำขึ้นไปหาชั้นสูงสุด คือชั้นที่ 4 เรียกพระโสดาบัน ซึ่งคุณละสังโยชน์ คือเครื่องล่ามเบื้องต่ำได้ 3 ประการ คือ 1 มละสักกายะ-ทิตถิ. ไม่ถือรูปนามว่าเป็นตัวของตนได้ขาด โดยรู้ว่าเป็นสภาพของกลางสำหรับโลก. 2 มละวิจิกิจฉา ไม่สงสัยในนิยามธรรมและอริยสังว่าจะไม่จริง. และ 3 มละสีลพัตตะปราคาส ไม่เชื่ออุปเท่ห์หลังได้หมด. อริยบุคคลชั้นที่ 3 เรียกพระสกทาคามี บันเทาสังโยชน์เบื้องต่ำได้อีก 2 ประการ คือ 1 บันเทาราคะกามะกำหนด. และ 2 บันเทาโทสะเบาบางลงได้. อริยบุคคลชั้นที่ 2 เรียกพระอนาคามี มละสังโยชน์เบื้องต่ำได้ขาดหมดทั้ง 5 ประการ และอริยบุคคลชั้นที่ 1 สูงสุดนั้น เรียกพระอรหัตต์ ละสังโยชน์เบื้องสูงได้อีก 5 ประการ. คือ 1 ละรูปราค กำหนดในรูป 2 อรูปราค กำหนดในสำนึก 3 ละมานะ เย่อหยิ่งค้นตั้ง 4 ละอุทธัจจะ ฟุ้งส้าน และ 5 ละอวิชชา ข้อไม่รู้ธัมมคชาโลก นั้นได้สิ้นเชิง คือไม่ยึดมั่นในสมมติว่ากายใจเป็นตัวตนของใคร ทั้งละร่านได้ขาด ไมโลภไม่โกรธไม่หลง คงแต่สภาวะชาตูปริสุทธิ เป็นสุตทุกข์ ท่านเรียกสำเร็จพระนิพานเป็นพระอรหันต์เจ้า พระอรหันต์เจ้านั้นท่านว่าเป็นใหญ่ได้แต่ในสมณะเพศ.

การสำเร็จพระโพธิญาณนี้ เกิดจากมนุสเมื่อครั้ง 25 สัตกะโพ้น ต่างพอใจนับถือและวางตนเป็นผู้สำเร็จ เป็นศาสดาตั้งศาสนาขึ้นหลายลัทธิ โดยหลงหรือโดยลวง ตามอุปเท่ห์พราหมณ์ดังกล่าวมาแล้ว. แต่พระพุทธเจ้าสำเร็จพระอรหัตต์ผลจึงตามธัมมคชาโลก ครั้นมาถึงยุคนี้ ไม่มีใครมีใครนิยมนวางตนเช่นนั้น ผู้สำเร็จหรืออริยบุคคลก็สาปสูญไปจนขาดตอน. (นี้ว่าตามเข้าใจกันทั่วไป อาจจะมีบ้างก็ได้ เพราะพระอริยบุคคลท่านคงไม่พอใจโอ้อวด). ที่จะหาว่าเป็นธัมสังหารโลกนั้นไม่ถูก, ด้วยถ้าโลกมีคนอยู่แล้วจะไม่ให้มีมนุสที่นิยมการมักน้อยและถือพรหมจรรย์ไม่ได้ แม้ไม่มี

พุทธศาสนา ก็ยังยอมมีในศาสนาหรือในสมาคมอื่นทั่วไปทุกชาติทุกศาสนาและทุกยุคแต่ไหนๆมากระทั่งกาละบัดนี้ ต่างใจก็ต่างอุปนิสัยต่างความพอใจ แต่ในโลกนี้ไม่ว่าสมัยไหน ถ้าไม่มีผู้สอนศาสนาเสียเลย จะยิ่งร้ายกว่าขาดหมอขึ้นไปเสียอีก. ยิ่งผู้สอนเป็นผู้สำหรับดีด้วย ก็ยิ่งน่ากราบไหว้นับถือยิ่งขึ้นหยุดเอง.

ภิกษุสงฆ์ที่ปลงใจจะดำรงชีพในสมณะเพศ นำพยายามทำตนให้สำหรับอริยมัคคอรียผล เพราะถ้าพยายามจึง ก็สำหรับได้จึงด้วย ด้วยการหักกายกะหักใจ หักได้เหมือนกัน. ที่เจ้ากวางมือเสียไม่มีใครกล้าพยายาม, ก็ชวนให้เข้าใจว่า น่าจะเพราะการจเรินสมณะธัมมาตตอนกันมาเสียแล้ว โดยไม่เห็นเยี่ยงต่อตา มีแต่ในตัวอักษร เลยถือการบวชเพียงเป็นอาชีพจันปฤชนเท่านั้น. หรือมิฉะนั้นก็เพราะหลงตื่นนึกว่าอริยมัคคอรียผลศักดิ์สิทธิ์เกินคำหนึ่ง เกินหน้าเจ้ากวางจะเอื้อมไหว. โดยถูกขู่ถูกหลอก ให้นับถือหลงไปจนละถานมาเสียแต่ไหนแต่ไรแล้ว นำเสียคายนักหนา.

นักปราชญ์สมัยนี้นิยมในโลกียประโยชน์เสียเป็นพื้น หยากแต่เพียงทะนุบำรุงชีวิตให้สุขสันต์ไปตามธัมมาตสังขาร เพื่อบำรุงสัตว์โลกให้จเรินสถาวร ยิ่งๆขึ้นตามสมมติ จึงนิยมพระพุทธรศาสนาโนวาทเพียงโลกียปฏิบัติทา เสียเป็นพื้นและนับวันนำที่ความเห็นทำนองนี้จะแพร่หลายมากขึ้น เทบยากที่ใครจะหยายามฝ่าฝืนเสียแล้ว.

คำว่าอนัตตาใช่ตัวไหนตน เดียวนี้่นักรู้ชอบเข้าใจว่า เป็นของเล่นๆ ไม่จริงไม่จริง คืออิลลัสโสรี ให้ตระหนักญาณสมสมัยยิ่งขึ้น. ทุกศาสนาที่จเรินแพร่หลายได้ถึงในบัดนี้ ก็อาศัยผู้ชงศาสนาเข้าใจผอนผันปฏิบัติทาให้สมสมัยมาเป็นชั้นๆ สมมุงมหาชนนิยม แต่มีให้ผิดหลักธัม เช่นศาสนาคริสตัง เดิมก็ห้ามการคำสัตว์เหมือนปานาติปาตสิกขาบทของพุทธศาสนา ก็ผอนเพียงการห้ามคำมนุษย์ในทสปกาสิต อ้างเครัจจานสำหรับเป็นอาหารเป็นต้น. หรือ

การเมถุนวิบัติของบาดหลวง ก็หาเหตุอ้างพระนางเมรีคริสตมาตาก็เป็นพระเจ้าองค์หนึ่ง แต่ก็มีพระสาวมี จนเกิดพระอนุชาพระเยซูคริสต์เป็นนิตสนีย์, กลับให้นักพรตคริสตังมีภรรยาได้ แยกออกเป็นนิกายโปรเตสแตนต์เป็นต้น. ก็เพื่อทั้งไม่เข้าใครออกใคร และทั้งไม่หยากให้ครหาว่าเป็นลัทธิคลายโลกด้วย. ฝรั่งเศสเดี๋ยวนี้ถือศาสนาคริสต์ตามสกุลและเกทบ้านเกทเมือง เมื่อมานิยมวิทยาศาสตร์ คนฉลาดๆก็ยังคงถือแต่เพียงเป็นพิธีกันเสียมาก และแสวงวิถีอธิบายแก่ผู้มีพระเจ้าบนสวรรค์ว่า เพียงเป็นอุปมาอุปมัยในโลกวิสัยตามธรรมชาติเท่านั้น. พวกแขกพราหมณ์ที่ไปศึกษาในมหาวิทยาลัยยุโรป ก็เริ่มอธิบายลัทธิศาสนาธรรมนั้นบ้าง. ยังยันกรานแต่พวกอิสลาม ไม่ยอมแยมพรายอุปมาอุปมัยบ้างเลย. เพราะต่างเชื่อกันว่า นักวิทยาศาสตร์นับวันมีแต่จะแพร่หลายขึ้น หัวตัดกั๊งขาวรนี้ให้น้อมอนุโลมตามกันได้. เห็นได้ว่าผู้ซึ่งศาสนาคริสต์ฉลาดสามารถมาก จึงผูกใจให้คนนับถือได้มาก ถัดพุทธศาสนาโดยเข้าใจเหนียวจิตสะกิดสำนึก ให้ประณอมหา ดังโคลงอุทานบท 1 ของฉันว่า –

ผูก ปราชญ์ด้วยสมาธิ	วิชา	ชะโลงเพื่อน
ผูก หยิ่งด้วยมายา	แห่	ร้าย
ผูก โง่โง่อิทธิปา-	ติหารย	เคร่ง ขลังรื้อ
ผูก สัตว์หู่หมัดทั้ง	หมด	ต้องของกิน.

ฉันจึงกล่าวกลอนสรูปได้ว่า –

ธัมมา	เกิดมา	มิช้าดับ
แล้วหวนกลับ	เกิดใหม่	วิสัยหล้า
ทุกมนุส	สุดแต่กัม	ที่ทำมา
อนัตตา	หย่าหวัง	จึงจ้งเอย.

ความมุ่งหมายของพุทธศาสนา

ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

พระพุทธเจ้าตั้งพุทธหริทัยจะโปรดสัตว์ ในทางที่สมที่สุด จึงชงวางหลัก
ชัมมุ่งให้ชนกรได้รับสุขสันติฉ้นชงสัมภาพ คือเสมอหน้ากันถ้วนหน้า. ข้อ
หนึ่งชงตระหนักว่า ทรัพย์สมบัติเป็นเครื่องส่ออุปกิเลสโลกเจตนาพารานให้
ฟุ้ง ถ่วงญาณคนให้มัวในหีนะพริติกัม เหตุชัมคานรชนกลัวิกิเลสติดสันคาน
มาแต่กำเนิด จึงเป็นการสุดวิสัยในยามคนยังเขलगมมายอยู่ จะฝืนให้ชงชัม
ปฏิบัติโดยสำเร็จสัมภาพได้ทั่วกันไหว, แม้เพียงตัดความโลภทรัพย์เท่านั้น ก็
ยังหาไหวไม่. ข้อหนึ่งหลักที่จะบำเพ็ญพุทธกิจนั้นเล่า ก็ชงยึดพระมหากรุณา-
ธิคุณเป็นที่ตั้ง. ชงเห็นว่าการชัมชี่ด้วยพลังการนั้น แม้เจตนาใครให้ดี ก็ไม่
เป็นวิถีสถาวรประโยชน์ เห็นเยี่ยงพระเจ้าจักรพรรดิราชาธิราชในปางหลังมา
แล้ว. เมื่อราชสันตติกัศตรเสื่อมคุณสมบัติและเดชานุภาพลงปางใด พระมหา
ราชอนาจักรพระราชวงส์และพระโอวาทราชกริสดีกา ก็ล้วนพินาสสาปสูญไป
สิ้น. จึงดำเนินพระพุทโธบายทางค่อยเป็นค่อยไป เพียงชงตั้งสังคมนทล
ประดิสถานพุททวินัยและพุทโธวาท เพื่อเป็นนิตสนียปฏิบัติ ซึ่งจะทะนุบำรุง
นรชาติ ละเพาะเพียงแคบก่อน เท่าที่มีผู้สมักรับปฏิบัติเองเท่านั้น. พระ
ภิกสุสงค์ชงสัมภาพเรียงลำดับอาวุโสตามพรสาอุปสมบท ไม่นิยมชาติตระกูล
ไม่นิยมยศถาบรรดาศักดิ์ นอกจากคุณสมบัติเอตทัคคะ และไม่มีทรัพย์สมบัติส่วนตัว
ปฏิบัติโลกานุเคราะห์ตามกรณียะของสังขาร. เพื่อสนองทักษิณาทานที่

พึงทายกอำนาจจตุปัจจัยเกื้อกูลการเขี้ยวอาชีพเท่านั้น. พุทธสาวกบัณฑิต พยกรณ์ศาสนาพระศรีอารยเมตไตรว่า จะมาในอนาคตเมื่อสิ้น 5000 พระวรรษาแล้ว (ต่อจากนี้ไปอีก 25 สัตตะกะ) ใช้อุประมาอุประมัยความสุขสันติ โดยสัมภาพนั้นว่า คนลงจากเรือนแล้วจำหน้ากันไม่ได้ น่าจะหมายความว่า ประดับอาภรณ์ชงถานันดร และชงอิสราภาพเสมอกัน มีต้นกัลปพฤกษ์ 4 มุม เมือง ไครปราถนาอันใดก็หนักก็หล่นลงให้สมมโนรส. อาตจะหมายความว่า มีรัฐบาลคอยวยลิ่งต้องการเลี้ยงชีพให้สมมาด. น้ำในแม่น้ำก็ไหลขึ้นและไหลลงกันคนละฟาก. น่าจะหมายความว่าถึงคมนาคนมสดวก. การกำหนดเวลาต่ออีก 25 ร้อยปีข้างหน้านั้น ก็น่าจะหมายความว่าความเจริญของการศึกษาในอนาคต กว่าจะแพร่หลายทั่วมนุสภูวคต ชุบคนให้เป็นมนุสเรื่องรอบรู้ทั่วเมทนี จึงเนิ่นนาน.

ในสมัยปรตยุคนี้ มีนักการเมืองฝรั่งคนะโสเซียลิสต์ ถือลัทธินะโสเซียลิสซึม ก็มุ่งสัมภาพเป็นที่ตั้ง โดยค่อยเป็นค่อยไปสมกาลสมัย ไม่ชิงสุกก่อนห้ามหย่างกะหายโลหิต คล้อยทำนองพุทโธบาย ทั้งลัทธินิยมและมคตปิพทา จะโดยได้เค้าพุทธศาสนาไป หรือคิดขึ้นใหม่โดนกันก็เปนได้ทั้งคู่ แต่คนอุทลุมกิเลสหยาบคิดตัดหลักสันติภาพอันสำคัญเสียตะกรรมตะกรามคระวีคระวาดริก่อคาคถัย เพื่อบ่มผลที่สุดให้บันลุตันทะเขยอทะยาน แทนทวิสาทลสิกสา ลิมนี้ก ว่าขึ้นชื่อว่ามนุสแล้ว จะคิดจะทำหย่างไรได้หมด ถ้าไม่ค้ำนึ่งถึงเหตุถึงผล ว่าเปนวิสัยจะทำสำหระไรได้หรือไม่ จะดีหรือจะร้ายต่อเพื่อนมนุส จึงเกิดพวกอนาคิสต์ เอกสตรีมิสต์ คอมูนิสต์ จนโซเวียตหรือบอลเชวิกขึ้น นัยว่าคิดจะรวมรัธศาสนากับรัฐบาลเข้าเปนอันเดียวกันทั่วไกวลยโลก แม้ลัทธินิยมที่ตั้งศูนย์นั้นจะไถ่ดีไป แต่การดำเนินประสาตโนบายจะให้บันลุตผลพ่างเอื้อมเอียงไปข้างซ้าย ก็สุควิสัยจะเถลิงผลดีได้เหมือนหมาย แม้มีหมายจริง ไม่ใช่หมายลวงโลกรวบประโยชนไว้ใส่พวกตน.

เมื่อเกิดจลาจลขึ้นในรัสเซีย พวกอุทลุมเลยคว้าโอกาสถือลัทธิหักค้ำ
 พรวดด้วยหัวเข้า สังหารกันลงยับเยินชิงริบที่ดิน ชิงริบทรัพย์สินด้วยคม
 สัตราวุธ อ่างจะเอามารวมเปนของกลาง เอกชนเล็กมีทรัพย์สินสมบัติ นัยว่านั่น
 รัฐบาลจะจัดเครื่องอุปกรณ์ชีวิตให้เป็นสุขเสมอกันสิ้น โดยตั้งลัทธิปกครอง
 หย่างบอกเชวิซั่ม คือลัทธิเสมอภาพ เพื่อสุขสันติต่อมวลนรนิกรทั่วสากลพิภพ
 อ่างเหตุไม่ทำพร้อมกันไม่ได้ แม้จะต้องสังหารชีวิตมนุษยพลเสียตั้งล้าน
 แต่ชีวิตมนุษยอื่นอีกหลายหมื่นล้าน จะได้รับสุขสันติเสมอภาพได้แล้ว ก็ยัง
 พยายาม. แต่ยังมีทันไร พ่อพวกพระสรีอารยรัสเซียเหล่านั้น ก็ฉวยเอา
 ทรัพย์สินของกลางที่ริบไว้ปาดิหารยัจุดิไปตั้งตัวเสียประเทศอื่น โดยแปลงนามหรือ
 มิปลอมบ้างก็มากท่าน. ถ้างก็ไม่รู้จักสุข แต่งาก็ใหม่ลงทุกวัน ช้ำหาความ
 มั่งมีเช่นคนอังกฤษและอเมริกันเปนต์ัน ที่มีเสตถิคริหบดีมากนั้น ว่าโลกเจตนา
 รุมเกียดกันความเจริญของเพื่อนมนุษยที่ยากจน ไม่ยอมให้ความเสมอภาพ โดย
 เห็นแก่ตัวเปนประมาณ จึงเกล้งใส่โคลใส่ความปรักปรำพวกเขา แต่แท้ที่จริง
 วิญญูชนไม่ว่าชาติไหน ไม่มีใครคัดค้านต่อหลักขัมสัมภาพเลย แต่ใครจะให้
 ดำเนินในทางที่จะสำเร็จได้จึงโดยนุมนวน. ไม่เพียงแต่สำหรับจอมปลอม
 โดยสุกเอาเผากิน คือให้ค่อยเปนค่อยไปไม่กะโจมกะจาม สมความสามารถ
 ของมนุษย ที่พอจะรับขงคุณสมบัติเสมอภาพนั้นโดยสุขสันติได้หย่างละม่อม
 เพราะการคิดแต่งงานเด็ก 3 ขวบให้ออกเรือน ปล่อยเลี้ยงคูกันเอง เพื่อสืบ
 พืชพันธุ์นั้น มันเปนเช่นคิดไปไม่ไหว นอกจากอุตริให้เด็กที่ไม่เพียงสาคอหัก
 หรืออดตายพินาสไป รังแต่คนสอพลล่อหลอกยักยกเอาประโยชน์เสียเท่านั้น
 จึงจำต้องพยายามป้องกันขัดขวาง มิปล่อยให้ความพินาสโดยอุตริอุทลุมของ
 พวกบอลเชวิกเข้ามาท่วมทับชาติของตนพลอยยับเยินไปด้วย โดยหาอันไม่.
 รัฐบาลไทยอันเปนที่รักของเรา จึงร่วมมือกับอนกชาติราชสัมพันธมิตร
 ป้องกันด้วย.

แต่เมืองไทยเกือบจะเป็นเมืองजरินแล้ว แหล่งท้ายที่จะปลุกจลาจลเช่นนั้นได้ นอกจากพวกจีนที่หลงหลอกหรือหลงโลกเห่อ เพราะลัทธิบอลเชวิกเปรียบเหมือนไฟ จะจุดให้ลุกฮือใหม่ได้ก็โดยแต่ต้องมีเชื้อเพลิง ลักสนะในทวีปยุโรปและอเมริกา เมืองจีนและญี่ปุ่นเหมือนกองฟืนที่มีเชื้อชุ่มหุ่มอยู่แล้ว ไม่น่ากลัวก็น้อย แต่เมืองไทยเปรียบเหมือนพระเจดีย์ก่ออิฐเป็นแท่งที่บิ่นก็ไม่มีผิด ยากที่ใครจะเหยื่อไฟจุดเผา เชื่อที่ว่านี้ หมายความว่าถึงสมาคมคนงานเข้ากันเป็นก๊กๆ ทั้งการอาชีพอดคัดแสนเงิน และการทะเลาะทะเลาะยานหยากเป็นไหย่แก่ตนเหล่านี้ มีหรือในน้ำใจไทยพื้นเมืองเหล่านี้ สมาคมไทยก็ยังไม่ใคร่มีคิด ไทยพื้นเมืองก็ยังไม่ประสา อาจารย์เจ๊กพยายามจะสอนลัทธิอั้งยี่บิณฑะภูด รัฐบาลก็คอยขัดคอกอยู่ การหาเลี้ยงชีวิตหรือก็แสนจะง่ายตายและอุดม ชั้นแต่สุนัขกลางถนนก็ยังไม่อดตายไม่เป็น จนต้องร้อนถึงแสดงใจของกรมสาธารณสุข ยามโรคกลัวน้ำชุกชุมขึ้น ความทะเลาะทะเลาะตะโกนเอื้อมสิทธิไม่เลือกคนแก่ไหน ก็ยังค่อนข้างแค้นแค้นหุ่มมากๆ นอกจากพ่อนักรู้รุ่นใหม่ๆ หัดเป็นนักการเมืองเจ้าลำดับตำนวนขึ้นน้อยตนเท่านั้น.

การชงเสมอภาพอย่างประณีต โดยมีทรัพย์ส่วนตัว แต่มีขัน มีพิริยุต-
 สาทกัม สมกกรณียมนุสชาตินั้น ต้องการชงคุณวุธสามารถรู้วิชา รู้ขัน และ
 รู้บันเทากิเลสลามกอนาจารโดยสุขุมญาณ โดยรู้จักผิดรู้จักชอบว่าแก่ไหน
 และตรงไหน. คนในโลกทุกวันนี้ ถึงแท้เป็นมนุษย์แล้วมาก แต่ที่ยังมากกว่า
 นั้นก็ยังคงเป็นสักแต่ว่าคน บกพร่องลึกล้ำสาหุ่เป็นพื้น ก่นแต่จะเดือดร้อน
 ด้วยครันโดนเข้าจึง น่าจะรู้สำนึกความเสมอภาพที่ปรองดองจะจัดให้มัน เมื่อ
 ธรรมชาติออกจะสนุกน้อย ทำนองถูกเกณฑ์ให้เล่นไฟกันหยอกๆ เสียยิ่งกว่าอื่น.

พวกเรามากท่านที่ได้รับลึกล้ำรู้ผิดชอบพอตัวแล้ว ย่อมรู้กรณียของชีวิต
 เราเมื่อเป็นข้าราชการก็ดี เป็นลูกจ้างท่านก็ดี หรือทำงานหาเลี้ยงชีพโดยลำแข้ง

ของตนเองก็ดี ก็ต้องขยันเอางานจริงจัง ทำโดยดีที่สุดๆแต่จะทำสนองหน้าที่
ได้โดยสุจริต ดังมนต์บทหนึ่งของฉันเคยภาวนาสอนใจว่า -

จะทำใด	ทำให้	ดีเอกอุตม์
หากเห็นสุด	กำลัง	หวังทำไหว
หย่าทำดี	กว่าทำ	ทำทำไม
ต่อไม่ทำ	ไม่ได้	จึงทำเอย.

แต่ชาวบ้านนอก หรือแม้ชาวพระนครที่อ่อนลึกลับสามียุ้อีกอนกนั้น ทำ
อย่างเราทำอย่างเต็มใจ โดยรู้จักกรณีจะนั้นหรือ จึงรัดประสาธโนบายของ
อนกชาติที่จรีนแล้ว รวมไทยเราด้วย ก็ดำเนินนิติธัมไปหาศาสนาพระศรีอารย์
คือมุ่งอำนวยความสะดวกแก่ชาติ โดยค่อยเป็นค่อยไป อีโวลูชั่น น้อย
บ้างมากบ้าง คล้อยทางพุทธโบาย สุดแต่ทางไหนจะพอทำได้เหมาะสมภูมิ
ราสตร์ ไม่กะทำกะเทือนต่อสันติสุขถึงเดือคร้อน ก็ต่างตั้งหน้า เดินหุ่ยหรือ
คลานหุ่ยหรืองีบหุ่ยบ้างก็มี ตามสมัยที่รัฐบาลผู้ชงอำนาจ จะพอใจเห็นชอบ
หรือเห็นสะดวก.

การหุ่ยในที่ร้อนจัดกลับถูกเย็นจัดเข้าทันควัน ส่อให้เกิดโรคร้ายต่อ
ร่างกายได้ฉับใจ การกลับลัทธินิกครองหรือศาสนาไม่ว่าประเภทไหนๆ หย่าง
มาแจกตุ้มตาม ก็ย่อมปั่นป่วนส่อภยันตรายได้ทำนองเดียวกัน. ความหวังดี
ด้วยกัน แต่ทางดำเนินไปหาความสำหรัคต่างกัน ก็ย่อมได้ผลต่างกัน จนถึง
ชาวกลับเป็นคำก็ได้ โดยความหลงความเขลา ความเหลิง หรือความโกง
หลายประการหุ่ย.

ความคิดอุทลุมที่พลุ่งขึ้นมาโดยเห็นว่าได้เปรียบ นำจะสมมโนรสด้วย
จำนวนคนจนมากกว่าคนมั่งมีหลายเท่า. ไม่ว่าชาติไหนบ้านเมืองไหน มี
โอกาสขยงคนจนให้ระดมกันทำร้ายคนมั่งมี โดยเอาเหยื่อเสมอภาพมาอ้างล่อ
ทะนงนี้กว่าอาคจะเอาชนะได้ละนี้ ถ้าไม่ใช่ตัวผู้ร้าย ก็พี่น้องร่วมท้องหรือ

ต่างห้องของผู้ร้ายตรงตัวทีเดียว. อำนวยสุขต่อคนจนโดยสุจริตแล้ว เป็นไรต้องสังหารคนมั่งมีที่ไม่สุจริตด้วย. คนมั่งมีเคยสำเร็จชีวิตในสมาคมชั้นสูง จะจับตัวคนบ้านนอกขอกตื้อให้มาสำเร็จชีวิตในสมาคมผู้ดีเสดถิ หรืออุคเสดถิครีบตีให้ไปสำเร็จชีวิตหย่างชาวบ้านนอกขอกตื้อ ในปรตยุบันทันค่วน เช่นนั้น ฉันหวาดว่ จะหาสุขได้ยากด้วยกันทั้งสองข้างเสียกะมั่ง. แต่ถ้าให้ค่อยเปนค่อยไปก็ไปอีกหย่างหนึ่ง. ชาวพระนครผู้ดี กินหนูกินอึ่งหรือกินตุ๊กแกก็ไม่เปน. ชาวบ้านนอกเล่าก็กินนมกินเนยเปนเมื่อไร.

จึงรตประศาสนัยมากชาติ ทะนุบำรุงให้กลมกลืนกันไปหย่างราบรื่น ทำนุกสิกสาให้ประเตื้องขึ้น เข้าทางเกาสลบถโดยค่อยเปนค่อยไปคล้อยพระบรมพุทโธบาย เราไม่น่าลืมหล็กศาสนาพระสรีอารยจะมีได้ ไม่ใช่ในวันในพรงุ่น ไม่น่าลืมนึกถึงสามัคคีธัม และไม่น่าลืมนึกถึงอกเขากเรา จึงหนอสติปัญญา อุตสาหะ และโชคของคนเราไม่เหมือนกัน กะนั้น คนมั่งมีที่ทำได้โดยชอบธัม คนจนไม่น่าอิจฉาเลย.

การที่พวกพระสรีอารยรัสเซยตะโกนว่ จะมีรตบาลให้โภชนาหารบริโภคบริบูรณ ให้อากรณแต่งกายบริบูรณ ให้เคสสถานหยุบริบูรณ ซ้าให้อดิเรกสุขหย่างอื่นๆบริบูรณ เช่นมีโรงละคอนหย่างทรูหระให้ดูด้วย ให้ยานพาหนะไปมาบริบูรณ มีโรงพยาบาลคอยถ้ารักสาเพลาเจ็บบริบูรณ มีโรงเรียนคอยรับบุตรหลานให้สิกสาบิบบม่อมให้เข้ารตบอลเซวิก ตามละเมอทะนงว่ ในสองซั่วคนเปนหัดให้หน้าใจเปนบอลเซวิกได้ทั่วโลกก็บริบูรณ และยังกล่าวกันว่ จะจัดให้ได้ภรรยาสามีสวຍบริบูรณอีกด้วย. จึง หรือไล่ความเกินจึงไม่รู้ด้วยนั้น โดยมีต้องออกเงินให้สั๊กสตาจค์เดียว ฟิงคู้ก็น่ายินดีเพลินหุพอไซ้. เมื่อยังไม่ได้ฟิงต่อไปว่ จะต้องถูกเกณฑ์ให้ทำงานตราคราทร้าหยุใต้อำนาจท่านบ้งคับสิทธิชาด โดยไม่ได้สินจ้างเลยนอกจากตัว. ทำนองเปนทาสน้ำเงินหรือทาสชะเลย ไม่ใช่ทาสสินไถ่ด้วยซ้าไป เพราะท่านไม่ยอมจะ

ให้ใคร มีสินสำหรับไถ่ค่าตัวได้นั้น จึงจะได้รับสำนองสิ่งบริบูรณ์ต่างๆดั่ง
 รำพันมาแล้ว ก็รู้สึกชักสะคุ้งไปอีกอย่างหนึ่ง แปลกกว่ายินดีถ่ายเดียว แต่
 เมื่อยังตระหนักชัดต่อไปอีกว่า ถ้าเกิดคร้านบิดตะกูดไม่เอางาน ยังจะต้อง
 รับโทษด้วย ก็ยิ่งรู้สึกสยองไปอีกอย่างหนึ่ง สยองอย่างพิลึกๆด้วย นี่แหละ
 รูปวาดโครงลัทธิบอลเชวิกละ มีอุทานฉันกล่าวสรุปความไว้ว่า —

ความหมายปอง	ของพุทธ-	ศาสนา
ให้ทั่วหน้า	มนุสเลอ	เสมอศักดิ์
โดยซงคุณ	ละมุนมุ่ง	ผดุงซัก
นุโลมหลัก	สุขสันต์	ผ่อนผันเอย.

การศึกษา

ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

บริวารการพระสาสนาก็การศึกษา. เมื่อมนุษย์สมบูรณ์ด้วยศึกษาแล้ว ก็ยอมตระหนักซึมได้ง่าย ท่านเปรียบเหมือนดอกบัวที่ชูก้านโผล่น้ำรออยู่แล้ว พอสบสุริยภาสก็เบิกบาน.

เมื่อสำนักนิคมธัมว่า กายใจเรารู้สึกแต่เป็นธาตุอาศัยปัจจัยปรุงเป็นขึ้น จเรินแวนหนึ่งก็เสื่อมพินาส แปรโฉมไปเป็นสถานะอื่นตามธรรมชาติของมัน ฉะนั้น ก็น่าจะรู้สัญชาติสัตว์โลกจากพุทโธวาท และบำเพ็ญกรณียะให้สมชีวิต ไม่เกิดมาเปลืองเข้าสู่กุเปลา เครื่องมือที่จะช่วยกำลังเราให้สามารถกอบกรณียะ ให้ลุล่วงไปได้ ก็ศึกษาตั้งใจประพริตอนุโลมตามพุทโธวาท โดยไม่เลินเล่อหยุด จนตลอดชีวิตเท่านั้น.

การศึกษานี้อาดจะลุกฮือขึ้นได้เหมือนไฟป่า ถ้าเชื้อให้ถูกโกเหมาะๆ เหมือนกะตุนให้เจ็กตัดเปียที่แสนจะหวงเมื่อคราวตื่นเก็กเหม็ง. เราารู้สึกแก่ใจว่า รัฐบาลแทบทุกประเทศ รวมไทยเราด้วย ต่างก็เอาใจอุดหนุน แม้ ฉะนั้น ถ้าเราทุกใจไม่พากันนิคมและกะตือรือร้นร่วมมือช่วยท่านด้วยแล้ว จะมี รัฐบาลไหนหรืออาดจะอนุกุลให้สำเร็จดีโดยรวดเร็วได้.

การทะยานใจใคร่ย่นเวลาสาสนาพระศรีอารยให้มาถึงเร็วเข้านั้น ทาง ห่วงดีที่สุด ไม่ใช่การยุแหย่ให้เกิดจลาจลเป็นสัดถันครยุคขึ้นทุกหัวระแหงโลก, แต่ยุแหย่เถิด ให้เกิดแพร่หลายการศึกษากะพือขึ้นในทางที่ชอบ ยิ่งทุกหัวระแหง โลกได้ก็ยิ่งดี.

อายุไขยของคน จำมะหรี, แต่คุณสมบัติของคนเป็นเยี่ยงหยุดได้ยิดยาว. การทำบุญไม่มีหย่างไหนดีเท่าทำเยี่ยงดีฝากโลกไว้. จีน แยก ฝรั่งเศส หรือไทย

เป็นต้น มีน้ำใจและอาการกิริยาผูกพันกัน ก็เพราะไถ่ทิตถานุคติกัน. ไทยเรานิยมทำเนียมอินเดียมาพักหนึ่ง ทำเนียมจีนอีกพักหนึ่ง จึงถึงทำเนียมฝรั่งก็อาศัยเยี่ยงที่เชื่อว่าดีกว่าเก่ากว่า เป็นหลักของการเรียน. ทำตัวอย่างดีๆ ไว้ให้คนพายนหน้าเรียนเกิดได้บุญ. การทำบุญหรืออุทิศทานแม้จนการบริจาค ถ้าทำเหมาะหน้าก็นำโมทนาสาธุด้วย ถ้าทำเกินหน้า หย่างท่านก่อนว่า “ทำบุญเอาหน้า ภาวนาเป่าเล่น” ฉะนั้น ไม่สู้ کم คาย แต่ کم คายกว่าไปโปรยทางอุบายมุขนั้นแน่นอน. การสมหน้านั้น จิตเส้นเพียงทำมาหาได้เพียงพอเลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัวของตัว และถ้ายังมีเหลืออีกถึงเก็บเงินเพื่อสักการบูชา และเลี้ยงตัวยามทุกข์พลภาพ หรือเมื่ออุบัติเหตุถูกเงินจนปลงศพด้วยแล้ว ไม่ทำบุญไม่อุทิศทาน แต่เก็บหวงไว้โดยวิธีโลกเจตนา ก็มักได้รับคำครหาว่าตระหนี่ ส่อเยี่ยงไม่งามออกบาปๆ บางทีเกือบบาปมากกว่าผลานหนูตัวแม่สื่อกาลโรคก็เปนได้. มีน้อยทำน้อยไม่น่าอาย. แต่มีมากทำน้อย ไม่ชั่วแต่หน้าอาย ทั้งน่าโลกคติฉินด้วย. น่าคติฉินเช่นทำนองมีน้อยทำมากเหมือนกัน. หากเวลาเฉียบขาดมาถึงเข้า เราจะต้องช่วยชาติช่วยพระศาสนา และช่วยพระมหากษัตริย์เจ้านายของเรา, แม้ถึงจะต้องยอมบริจาคทรัพย์จนล่อนตัวแล้ว ยังซ้ำจะต้องถึงสละชีวิตด้วย ก็ไม่น่าหวง น่าพลีถวายโดยเต็มใจด้วย. การมุ่งต่อประโยชน์คนหมู่มากเป็นที่ยิ่ง ยิ่งกว่าเห็นแก่ตนนั้น น่าสันเสิน และน่าเป็นเยี่ยงอันงามที่สุด. จึงอุทานของฉินกล่าวว่า -

การสักการ	เป็นพลา	นุภาพมนุส
ผดุงพุทธ -	ธศาสนา	ประชาจำ
สักการแผ่	แพร่ไพศ	ไซใครทำ
แท้เรานำ	รัธบาล	บงการเอย.
	เท่านั้นที.	

จากปาถกถาพิเศษของสามัคยาจารย์สมาคม

เราจะทำอย่างไรกับ ตุ๊กตาตัวที่เรามีอยู่

เมื่อนั้นซื้อตุ๊กตาเครื่องกลไกลานมาให้ลูกฉันเล่น ลูกฉันมักจะ
ดีใจหลงไหลและไกลานเสียพักใหญ่ๆ แล้วก็มีการสแดงเหมือน
กับว่า ตนมีความฉงนสนเท่ห์ในความสามารถของเครื่องกลไกที่มัน
วิ่งไปได้รอบๆนั้น แล้วก็เริ่มระบายความหยากรู้หยากรเห็นของตน
ออก โดยอาการหีบยกขึ้นดูทางใต้ท้อง แล้วก็ทดลองไขคูใหม่ มัน
ก็วิ่งไปได้ดี น่าประหลาดที่ในใต้ท้องมันก็ไม่มีอะไรมาก มันเล่น
ไปได้อย่างไรหนอ ไกลานที่โรมันก็ออกเล่นวิ่งปรือไปได้ทุกที ลอง
คูใหม่ ทีนี้จะไกลานกลับ มันจะไปได้ไหมหนอ แล้วลูกฉันก็เริ่ม
ค้นไกลานกลับ แต่มันไม่ยกไป ทีนี้ลองอีก ให้มันเล่นไปข้างหลัง
คูบ้าง แต่มันก็ไปไม่ได้ เมื่อรู้ว่ามันไม่เก่งจึง ได้แต่ไปข้างหน้า
ถ้ายเดียว ก็ให้มันเล่นไปแต่ข้างหน้า แต่เมื่อเล่นไปข้างหน้าบ่อยๆ
เข้าก็ออกจะชักเบื้อ จึงให้เล่นลงมาจากที่สูง คือบนเก้าอี้ บนโต๊ะ
แล้วให้ตกลงมาบ้าง ไม่ช้าเครื่องทำท่าจะฝืดติดขัดถึงกับต้องช่วยปลัก
กัน ก็ยังไม่ค่อยเล่นเหมือนเมื่อไคราวแรกๆ ชักเกิดความไม่พอใจ
จึงเร่งไกลานเสียจนถึงเครียด แต่ตุ๊กตาเจ้าก็มลานขาดดั่งแซ็ด ทำ
ให้เจ้าของตกใจ แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะอะไรแน่ ได้ไกลานจะให้เล่นใหม่
ทีนี้ไกลานทำอะไรลานก็ไม่ถึง กุนแจที่ไขหมุนตามไปได้รอบๆ ครั้นปล่อย

ให้ลองวิ่งดูก็ไม่วิ่ง เดินก็ไม่เดิน ชักมีความกลัวว่า ผู้ใหญ่อาจจะดู
 ที่ท่าของเสีย เลยต้องเก็บเอาซ่อนเสียพักหนึ่ง แต่เมื่อหันไปเล่นกับ
 ของอะไรอื่นๆ เสียพักใหญ่แล้วก็เบื่ออีก จำต้องเอาเจ้ารถที่เสียนั้น
 ออกมาเล่นใหม่ คราวนี้ทำให้หยากรู้ต่อไปอีกว่า ทำไมจึงไม่เดิน นำ
 โมโหจึง ทำอย่างไรก็แล้วไม่ยักเดิน จนปัญญา และชักออกจะ
 เคืองๆ จึงดึงลานออกมาดู ลานก็เลยหลุดออกมา ดังนี้เปนต์ัน. นี้
 เป็นเรื่องเกี่ยวกับเด็กชาย และได้กับเด็กชายที่สามารถหาตุ๊กตาเครื่อง
 เล่นได้เกือบทุกคน ส่วนเด็กหญิง ตุ๊กตาของเล่นมักจะเปนต์ักตา
 เด็กหญิงฝรั่งสวมใส่กะโปรงเสียโดยมาก เด็กหญิงเล่นของทนกว่า
 เด็กชายมาก และมักจะไม่ค่อยเสียง่าย แต่มีข้อที่น่าสังเกตอยู่
 อย่างหนึ่งเหมือนกัน ที่เด็กหญิงก็อดจะแสดงความสนทน่ให้ไม่ได้
 เบื่องแรกที่ได้ตุ๊กตามา มันจะต้องเลิกกะโปรงดูก่อน แม้บางคนไม่
 ทำต่อหน้า แต่ไม่ต้องสงสัย เมื่อลบหลังก็ต้องทำดั่งนั้นทุกคน นี้
 เป็นสัญชาติญาณที่เราจะทำมาแล้วเมื่อเปนต์ัก จิงหู่ เดียวนี้เราไม่
 ได้เล่นตุ๊กตาเหมือนเมื่อเล็กๆ แต่จะว่าเราไม่มีตุ๊กตาจะเล่นเสียเลย
 ก็ยังไม่ตรงต่อความจริง ความจริงเราเคลื่อนไหวจับใช้เล่นกับตุ๊กตาตัว
 นี้หู่ทุกวัน ไม่เคยมีใครกระตุ้นให้เรานึกคิดเอง ตุ๊กตาตัวนี้เราไม่
 ต้องไขลานหรือทำอย่างไรด้วยซ้ำ เปนต์ักบังคับด้วยจิตใจ ให้ทำ
 อย่างไร ก็ทำได้ดั่งใจ จะเดินหน้า ถอยหลัง หกจะเมน ลงน้ำ ขน
 พูเขา ก็ได้ดั่งใจนึก เพียงใช้ใจบังคับเท่านั้น ดั่งกับสารพัดนึก จะ
 เปนต์ักทำให้ได้ดั่งใจง่ายจนเกินไป ทำให้เราสมประสงค์ได้ทุก
 อย่างนี้เองกะมัง จึงทำให้เราผู้เล่นเลยไม่รู้สึกรู้ว่าจะต้องสนใจกับ
 ตัวตนของเรา หรือที่ฉันใช้เรียกว่าตุ๊กตาของเราในที่นี้ เพราะเกือบ
 ไม่มีอะไรที่จะทำให้เราต้องสนใจ จะไปสนใจทำไมในเมื่อจะให้ทำ

อะไรก็ได้ดังใจนึกทุกอย่าง ดังที่เรียกมาข้างต้นว่าสารพัดนึกอยู่แล้ว มนุษย์เลยแกล้งข้ามความที่จะสนใจนี้ไปเสีย และยังเมื่อหนุ่มสาว กลายเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ความต้องการ หยากโน่น หยากนี่ มีมากกว่าเมื่อ เด็กรๆ หรือหนุ่มสาวมาก เพียงแต่จะเอาใจใส่ต่อความหยากให้ได้ ตามความพอใจเท่านั้น ก็หาเวลาหยากเสียแล้ว เวลาไม่สู้จะมีพอเพียง กับความต้องการเลย แต่ความหยากหรือรสแห่งความสนุกเพลิดเพลิน ทั้งหลายทั้งปวงเป็นของอนิจจัง ทำความพอใจให้ชั่วครู่ชั่วประเดี๋ยว พอความกะหายระงับลงแล้ว ความซัดซาก็ตามมา และความเบื่อหน่ายก็บังเกิดขึ้น จนกว่าจะได้เปลี่ยนรสหรือมีสิ่งอื่นมาเป็นเครื่อง เล่นแทนใหม่ เหตุใดจึงเป็นเช่นนี้ ทั้งๆที่ตุ๊กตาตัวของเรานี้ก็เก่ง ทายาท ไม่ว่าจะให้ทำอะไร เป็นทำได้ทุกอย่าง แม้จะทำได้ดังใจนึก ถึงเพียงนี้แล้วก็ดี ก็มีติดขัดบ้างเหมือนกัน ถ้าจะเอาแต่ใช้โดยไม่ ให้พักผ่อนเสียบ้างเลย และเมื่อครบอายุไขถึงวัยชรา ก็ชำรุดชุกโสมม เอาได้มากๆ และบางทีก็เสียดลงโดยปัจจุบันทันด่วน จะเยียวยาแก้ไข หารังไรก็ไม่คืนดีได้ เช่นเดียวกับตุ๊กตาที่เราเล่นเมื่อเด็กรๆ เว้นแต่ ตุ๊กตานี้เป็นตุ๊กตาของเรามีมาแต่กำเนิด เราไม่ได้ซื้อหามา เมื่อถึง อายุไขก็จะชำรุด เราไม่ชอบใจ จะทิ้งขว้างหาใหม่ก็ไม่ได้ และเมื่อ ตุ๊กตาของเราเสียดลงจนหมดทางแก้ไข เราผู้เป็นเจ้าของก็พลอยต้อง สิ้นชื่อไปด้วย ฉะนั้นผู้เป็นเจ้าของทุกคน หารังไรๆ ก็ไม่มีใครยอม ทอดทิ้งตุ๊กตาของตนง่ายๆ แต่เมื่อสลายลง จะไม่ทอดทิ้งก็ไม่ได้ ฉะนั้นเราจะพึงปฏิบัติหารังไร ส่วนฉันเห็นว่า ความที่เราจะลดความ เอาใจใส่ต่อสิ่งพายนอกที่แวดล้อมให้น้อยลง และหันมาเอาใจใส่ต่อ ตัวตนคือตุ๊กตาของเรา และสิ่งที่เป็นไปพายนในร่างกายนั้นให้มากขึ้น ไม่ควนจะทอดทิ้งปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมตั้งแต่ก่อน ฉันทเห็นว่า

ถ้าเราจะแบ่งเวลาที่เราเอาใจใส่ต่อสิ่งอื่น มาเอาใจใส่สนใจในตัวของเราเพียงเล็กน้อย ก็จะได้ผลเห็นทันตา จิงหยู่ทางที่จะช่วยมิให้ ตึกตาของเราทำอาการมรณะสลายลงนั้นไม่มี แต่เรามีทางที่จะช่วยผู้ เป็นเจ้าของให้มีความสงบสันติ คลายวิตกวิจารณ์ หมดความกลัวมรณะ หรืออาการสลายที่จะมาถึงนั้นได้เป็นหย่างน้อย ผลเพียงเท่านี้ก็นับว่า มากอยู่ จะคุ้มหรือเกินคุ้มกับเวลาที่ต้องเสียไปเสียอีก เพียงแต่ สาละวนเพื่อหาความสนุกเล็กๆน้อยๆ มาย้อมใจให้เพลินเพลิน มนุส ยังสละเวลาและทรัพย์ได้มากมาย ซึ่งการนั้นๆจะหาสาระประโยชน์ จิงจิงอะไรก็มีได้ รังแต่จะก่อควนให้เกิดความเพลินติดมีนเมาอยู่ ในรศหรือความเพลินนั้นมากขึ้น จนนั้นน่าที่เราจะใคร่ควนไต่ร่ตรอง ดูให้ซึ่ง ถึงแม้ไม่มากเพียงสนใจหย่างที่เด็กหยิงยกเล็กฝ้ากะโปรง ตึกตาขึ้นดูก่อนก็ได้ ในเบื้องแรกๆ ว่าที่จิงการสีกสาหาความเข้าใจ ในตึกตาตัวนี้ของเรา ไม่ใช่เป็นการยากลำบากจนเหลือวิสัยเลย สิ่ง ต่างๆมีอีกมากที่ยากกว่านี้ มนุสก็ยังสามารถทำได้ ในชั้นต้นขอให้เรา ตั้งต้นเป็นขั้นๆไปได้ถูก ความเบื่อหน่ายก็จะมีได้น้อยเข้า เพราะ เป็นเรื่องที่ไม่มีความมีนเมา หรือทำให้เพลินเพลินเหมือนสิ่งทั้งหลาย บางสิ่งปะปนอยู่ การสีกสาผิดทางอาดจะเบือได้ง่าย เพราะเป็นสิ่งที่ ยากจะปลุกความสนใจ และยากที่จะมิให้เกิดความเบื่อหน่ายอยู่แล้ว แต่ถ้าสีกสาถูกทางก็อาดจะก้าวหน้าไปได้เร็ว และได้พบปะลิมกับ รศความปีติอันเป็นเลิศแห่งรศ ซึ่งจะทำให้หัวใจเบิกบาน ดีใจหย่าง ไม่เคยเบิกบานดีใจมาแต่ก่อนเช่นนั้นเลยในชีวิต ปีติที่เกิดเช่นนี้ ยากที่จะหาถ้อยคำใดมาเปรียบเทียบ เป็นความอิมเอิบใจที่ซงตัวเอง ได้นานๆ จนกว่าเหตุแห่งการปีตินั้นจะค่อยจืดจางลง บางครั้งถึงกับ เพลินในปีตินี้ และเมื่อเพลินแล้ว จะรู้สึกเหยียดดูแคลนต่อบันดา

รสทั้งหลายทั้งปวงที่ได้เคยผ่านพบมาแล้ว ซึ่งครั้งหนึ่งเคยนึกว่า เป็นยอดแห่งรสอันจะมีได้ผ่านพบเช่นนั้นอีก เหตุใดจึงกล่าวเช่นนั้น ก็เพราะการที่มนุสรู้จักตัวจริงแห่งตัวตนของตน ซึ่งรวมทั้งรู้จักตัวผู้ที่ทักทว่าเป็นเจ้าของตุ๊กตานั้นด้วยแล้ว มนุสก็จะหมดความกลัวต่างๆ ที่สำคัญที่สุดก็คือความกลัวแห่งการสลายของร่าง หมดความเขลาหรือทำให้ความเขลาเบาบางลงไปมาก และแทนความเขลาที่หมดไป ปัญญาอันแจ่มใสสว่างได้เข้ามาหยุดแทนที่ เราเอาใจใส่ต่ออะไร และอะไรอันเหลวแหลกมาแล้ว ยังเอาใจใส่ได้ ทั้งที่เราสนใจเอาใจใส่มานั้น บางสิ่งจะทำให้เกิดทุกข์เวทนา ทำให้ตัวเราต่ำลง และเหลวไหลไปก็คงมี บางทีเวลาต่างๆชีวิตได้เสียหายหมดเปลืองไปเปล่า เกิดแล้วตายเล่า เราก็ยังไม่รู้สึก ว่าควนจะหาความเข้าใจและเอาใจใส่ต่อตัวเรานี้อย่างไร ชาติแล้วก็ชาติอีก ผ่านพ้นไปโดยไม่มีสิ่งใดมากระตุ้นเตือนให้จิตใจเราสำนึกหาความเข้าใจในตัวนี้เลย.

เราจะทำอย่างไรกับตุ๊กตาตัวนี้บ้างหรือยัง เพราะเวลาท่านไม่คอยถ้า เพลอประเดี๋ยวเดียวท่านก็คร่ำก็ทำให้ตุ๊กตาของเราชำรุด ชุบโสม จนถึงกับสลายลงได้ และพร้อมกันนั้นผู้เป็นเจ้าของผู้เชิดชูตุ๊กตานั้น ก็จะต้องเลิกการเล่นการสแดงตุ๊กตานั้น แลถึงกับพลอยเข้าโรงไปชั่วคราวด้วย หรือเราชอบ เราหยากออกโรง เพื่อจะสแดงตุ๊กตาตัวนี้ใหญ่เสมอ ยังไม่เมื่อต่อการที่แบกเชิดชูไว้ หรือพาไปเพื่อสแดงในที่ต่างๆ เพราะไม่ว่าจะนำไปฉายหรือไปสแดงในที่ใดๆ ทุกคราวที่ออกโรงนั้น ก็มีแต่ความสนุกสนานและสุขสำราญบานใจ ดีใหญ่

ว. ลัดพลีธัมประคัลภ์

ถนนไชยยศ, พระนคร.

อริยสัจสี่ประการ คือ วิชาสำหรับชีวิตมนุษย์

เพียรชอบ

ฉัมทาส พานิช

ความเพียร คือความขยันขันแข็ง พยายามทำแล้วทำอีก จนบันลือผล สำเร็จตามที่ตนปรารถนา. มนุษย์ปรารถนาสิ่งใดเล่า ? เขาทั้งหลายปรารถนาความสุข หยากให้มีความสุขสมใจใหญ่เสมอทุกขณะ. ถ้าเช่นนั้นเขาผู้ยังละความปรารถนานั้นไม่ได้ก็ต้องพยายาม แสวงหาความสุขนั้น โดยไม่ทอดอຍ จนกว่าจะได้รับสมประสงค์.

ถ้าท่านไปในทะเล เรือแตก แต่ไปขึ้นฝั่งได้ที่เกาะแห่งหนึ่ง ปราศจากมนุษย์ ปราศจากสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆแก่ท่าน ท่านจะนอนรอความช่วยเหลือหรือจะพยายามช่วยตัวเอง. เรื่องโรบินสัน ครูโซ มนุษย์ผู้ไปตกค้างอยู่บนเกาะกลางมหาสมุทรเป็นเวลาถึงยี่สิบแปดปี สามารถสร้างสิ่งต่างๆ คือที่อยู่อาศัย หาผักผลไม้ที่เป็นอาหารมาเก็บสะสมไว้ ทำสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นขึ้นใช้ หาต้นไม้พืชพรรณที่เป็นอาหารได้มาเพาะปลูก สร้างเกาะอันรกร้างว่างเปล่าให้กลายเป็นดินแดนสวรรค์ในความต้องการของตนได้ มีชีวิตอยู่ด้วยความผาสุก ทั้งยังสามารถช่วยเหลือผู้อื่นที่มาได้รับอันตรายบนเกาะนั้นภายหลังเขาได้อีกด้วย. เรื่องนี้จะมีความจริงเพียงไรก็ตาม แต่ก็น่าจะใช้เป็นตัวอย่างความเพียรในทางโลกได้เป็นอย่างดี.

มนุษย์ส่วนมาก หลงเข้าใจผิดไปว่า ถ้าได้หยุดเฉยๆ โดยไม่ต้องทำงานอะไร เป็นความสุข. ในขณะที่คนมีกินมีใช้จึงไม่พยายามทำอะไรเลย อบรมตนด้วยความอ่อนแอใจี้เกียด เหลวไหล จนกลายเป็นนิสัย. เมื่อประสบความขาดแคลนเล็กน้อยในยามสงคราม ก็รู้สึกว่าคุณแทบจะไม่มีความสุขได้เลย. มนุษยชาตินี้ ถ้าหากไปตกอยู่บนเกาะร้างดังที่กล่าวมาข้างต้น คงจะต้องกะโศกน้ำตาย หรือนอนอดตายหุ่ยริมฝั่งทะเลนั่นเอง.

มนุษย์ทั่วไปต้องพะเนินความยากจน ขาดแคลนเงินทองใช้จ่ายหุ่ยเสมอ. เพื่อนมนุษย์ของเขาได้เอาชนะความยากจนได้หย่างไรเล่า ? ประหยัด ใช้จ่ายแต่น้อยเท่าที่จำเป็น ขยันทำงาน สะสมเงินทองทรัพย์สมบัติไว้ รักษาทรัพย์สมบัติที่มีหุ่ยไว้ให้ปลอดภัย ไม่ถูกลักขื้อโกงหรือสูญหายไป. เขาก็กลายเป็นคนมั่งมีได้สมปรารถนา. ถ้าคนจนละทิ้งความ อ่อนแอ ใจี้เกียด เหลวไหลและความเข้าใจผิดว่า คนหย่างเขาสามารถทำงานได้เพียงเท่าที่ทำหุ่ยเสียได้ กลายเป็นคนเข้มแข็ง ขยันทำงาน เองงานเอาการ เขาจะกลายเป็นคนมั่งมีได้ โดยไม่ต้องสงสัย.

ความทุกข์ยากลำบาก ความร้อนรอนกะวนกะวายใจของมนุษย์ เกิดขึ้นที่ใจโดยจะพะพะ ใจเป็นส่วนสำคัญที่สุด ในเรื่องมีสุขและมีทุกข์. คนโดยมากเข้าใจว่า จิตใจเปลี่ยนได้ยาก หรือแทบจะเปลี่ยนไม่ได้. นี้ก็เท่ากับเข้าใจผิดว่า คนเราจะต้องทนรับความทุกข์ยากลำบากหุ่ยเสมอ ต้องยากจนหุ่ยเสมอ หาโอกาสมั่งมีและเป็นสุขไม่ได้เลย.

จงดูตัวหย่าง การสร้างตนเองของมนุษย์ที่สร้างตนจากขั้นต่ำที่สุด จนถึงขั้นสูงที่สุดได้ ในระยะเวลาไม่กี่ปี. เด็กไล่ฝ่บาตรสามารถสร้างตัวเองขึ้นจนได้เป็นมหาอำมาจนายก หรืออัครมหาเสนาบดีแห่งประเทศไทย. มะกะโทสร้างตัวจากการเก็บเบี้ยไต้คุณโรงซ้างไปซื้อเม็ดฝักกาดมาปลูก จนได้เป็นเจ้าแผ่นดินเมืองมอน. ท่านผู้นำของประเทศต่างๆ ในทุกวันนี้ ล้วนได้สร้างตัว

ขึ้นมาด้วยความขยันขันแข็ง เองงานเอการ ไม่รู้จักพักผ่อน. มีความมุ่งหมายแต่ที่จะก่ออุ้ประเทศชาติ ด้วยการทำงาน นับตั้งแต่เวลาตื่นเช้ากะทั่งเข้านอน.

งานที่คนขยัน มีความเพียรพยายาม ทำในวันหนึ่ง ได้ผลนับตั้งร้อยเท่าของงานที่คนขี้เกียจทำ. งานของคนขยันทำหนึ่งปี ได้ผลมากกว่างานที่คนขี้เกียจทำร้อยปี, หรือบางที่ตั้งพันปี.

ในด้านการอบรมจิตใจที่เต็มไปด้วยความซื่อ และความทุกข์ ให้กลายเป็นจิตใจที่มีแต่ความดีและเป็นสุข ก็เช่นกัน. คนขยันและมีความเพียรพยายาม สามารถเปลี่ยนใจของเขา ให้กลายเป็นจิตใจที่ดีมีประโยชน์แต่ส่วนเดียวได้ภายในเวลาเพียง 7 วัน. คนที่มีจิตใจดี ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นต้นว่า ความโกรธ ความโลภ ความกลัว มาทำให้เขาเป็นทุกข์ได้.

พระพุทธเจ้าได้ประกาศพระธัมมคำสั่งสอนของพระองค์ ซึ่งเป็นเพียงวิถีหรือวิธีที่มนุษย์ทั้งหลายผู้แสวงสุขจะได้ปฏิบัติตาม แล้วกลายเป็นผู้มีดวงใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขสมปราถนาทุกขณะเช่นพระองค์. ทุกๆคนที่ปราถนาความสุข จะต้องปฏิบัติตามวิถีหรือวิธีนั้น โดยตัวเอง ช่วยตัวเอง ฟังตัวเอง ในเรื่องนี้ไม่มีใครช่วยทำแทนให้กันได้. เทวดา เทพเจ้า พระผู้เป็นเจ้า หรือพระพุทธเจ้าพระองค์ใด ไม่สามารถช่วยใครได้ ในการฝึกใจของผู้นั้น.

การข้ามจากฝั่งความยากจนและความทุกข์ ไปสู่ฝั่งแห่งความมั่งมีและความสุข หรือการฝึกใจซื่อให้กลายเป็นใจดีนั้น ผู้ปราถนาข้ามต้องพยายามโดยตนเองเต็มความสามารถ เพราะจิตใจเป็นส่วนภายใน ฉะเพาะตนเองผู้เดียว. ผู้ปราถนาข้ามแม่น้ำแห่งชีวิตนั้น ต้องพยายามเก็บเอาท่อนไม้กิ่งไม้ที่บาลอยน้ำได้ หาให้ได้เป็นจำนวนมากพอที่จะรับน้ำหนักของตน หาเชือกที่เหนียวแน่นมันคงพอ มาผูกมัดไม้เหล่านั้นเข้าเป็นแพ ด้วยความรอบคอบ จนเป็นแพที่แข็งแรง แล้วจึงใช้กำลังมือและเท้าของตนถ่อแพข้ามฟากไป.

การฝึกใจ เป็นสิ่งที่ทำได้ดีเช่นกับการฝึกกาย. เราฝึกเล่นฟุตบอลเดินนิสจนเล่นได้ดี. เราเรียนหนังสือไทยและต่างประเทศจนเข้าใจอ่านออกเขียนได้. ขอให้เราฝึกใจ เช่นกับเราเรียนหนังสือหรือหัดเล่นเดินนิสฟุตบอลดูบ้าง. เราจะได้รับผลดีจากการฝึกเพียงไร.

ความโลภ หยากได้

เมื่อท่านหยากได้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่พอใจมาก ใฝ่ฝันที่จะได้ ร้อนใจเพราะไม่แน่ใจว่าจะได้สมประสงค์, นอนไม่หลับเพราะคิดถึงสิ่งนั้นหยุ่เสมอ คอแห้งเพราะกะหายหยากได้เหลือเกิน. พี่สาวเถิดว่า ความทุกข์ชนิดนี้เกิดขึ้นเพราะ ใจของท่านอบรมมาผิด, เช่นกับเด็กที่ร้องไห้เอาตุ๊กตา เพราะเคยถูกตามใจมาจนชิน. หาใช่เกิดเพราะสิ่งนั้นคุณคิดถึงท่าน หรือเพราะ เจ้าของสิ่งนั้นเขาไม่ยอมมอบให้แก่ท่านไม่. จิตใจของท่านเองร้อนขึ้นมา คุณร้อนขึ้นมาถ้าท่านเป็นผู้มีผู้ตามใจมาจนเคยชิน ไม่ค่อยได้พะเชินความไม่สมประสงค์ เชื้อแห่งความเพลินใจที่เคยได้รับมา ก็จะถูกโพล่งขึ้นแผดเผาท่าน ให้กะวนกะวายมีอาการต่างๆ ท่านจะเอาชนะความทุกข์นี้ได้อย่างไร.

ลองพยายามตามวิธีต่อไปนี้ดู. ก่อนอื่นท่านต้องไม่นึกถึงความหยากได้สิ่งนั้น พยายามที่จะลืมความหยาก นึกถึงภาวะแห่งจิตใจของท่าน เมื่อยังไม่มีความต้องการสิ่งนั้น ซึ่งในขณะนั้นจิตใจของท่านไม่ถูกเผา สบายและเป็นสุขกว่าในขณะนี้. ในขณะนั้น สิ่งที่ท่านต้องการนี้ ดูเหมือนว่ายังไม่เป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิตของท่านเลย.

ในสถานะเช่นนี้ ท่านจะเห็นความจำเป็นในการพึ่งตนเองอย่างเต็มที่ที่ท่านนึกหาที่พึ่ง หาผู้ช่วยเหลือ ผู้ช่วยให้ท่านหลับได้บ้าง คือยาระงับประสาท ชั่วคราว หรือหมอดูโชคชะตา หรือคำปลอบใจ ซึ่งเป็นของชั่วคราวเท่านั้น. ถ้าท่านเป็นคนเข้มแข็ง ท่านจะรู้สึกได้ว่า ความมีใจสงบเย็น ช่วยท่านได้ดีที่สุด

ในเรื่องเช่นนี้. วิธีที่กล่าวข้างต้นเพียงแต่ช่วยเหลือท่านได้เล็กน้อยเป็นเบื้องต้นเท่านั้น. ในพุทธศาสนามีวิธี ระลึกชอบ ตั้งใจมั่นชอบ (สัมมาสติ สัมมาสมาธิ) ซึ่งเป็นการศึกษา ให้เปลี่ยนจากใจที่มีความทุกข์ ให้กลายเป็นใจที่มีความสุขได้. และถ้าได้ฝึกใจไว้ก่อนแล้ว จิตใจที่ฝึกไว้ดีแล้ว จะไม่ถูกความทุกข์เช่นนี้รบกวนได้เลย.

ความเสียหาย เสียของรัก

เมื่อท่านต้องเสียของรัก ต้องเสียทรัพย์จำนวนมากมาถึงกับหน้ามืด ท่านรู้สึกอึดอัด ไม่หยากอาหาร กินไม่ได้ นอนไม่หลับ รู้สึกว่าชีวิตแห่งนี้เป็นที่น่าทุกข์. ภาวะเช่นนี้ เกิดขึ้นเองในใจของท่าน หาใช่ของรักหรือทรัพย์ที่เสียไปเป็นต้นเหตุไม่. ท่านจะหาทางแก้ไขเอาชนะความทุกข์เนื่องจากเสียของรัก ได้อย่างไร ?

ลองพยายามตามวิธีต่อไปนี้ดู. พยายามลืมไม่นึกถึงการจาก การเสียไปของสิ่งเป็นที่รักนั้นๆ แต่คิดถึงสมัยเมื่อท่านยังไม่ได้สิ่งนั้นๆมา แต่ก่อนท่านมีชีวิตอยู่ได้อย่างสุขสบาย โดยไม่มีของรัก หรือทรัพย์นั้น ไม่รู้สึกว้าขาดแคลน. ต่อมาท่านได้สิ่งอันเป็นที่รักหรือทรัพย์นั้นมา ความได้หยุร่วม และได้มีสิ่งนั้นยึดและผูกพันชีวิตท่านให้มีความรักและยึดมั่น และบัดนี้ถึงคราวที่สิ่งนั้นจะต้องสูญเสียจากไปตามธรรมชาติ. เมื่อท่านได้ของรักมาได้รับความสุขความเพลิดเพลิน บางประการจากของรักนั้น เมื่อมาจากไป จิตใจไม่อาดกลับสู่ภาวะเดิมได้ในทันที จึงรู้สึกว่าการขาดแคลนสูญเสียไปเป็นทุกข์. ท่านอยู่ในโลกอันไม่แน่นอน ไม่มีอะไรตามใจใครเสมอไปนี้ จะมีอะไรๆตามใจท่านเสมอไปอย่างไรได้. เมื่อเราคงอยู่ในโลกนี้ ต้องทำตนให้เป็นสุขสดชื่นเท่าที่จะเป็นไปได้ ไม่ว่าจะขาดแคลนสิ่งใดๆ. การฝึกใจในพุทธศาสนาจะช่วยท่านได้มากในเรื่องเช่นนี้.

สำหรับผู้เป่ยนห้วง ตระหนี่ทรัพย์ ควนจะได้ฝึกใจด้วยการให้ทาน และรู้สึกว่าการให้ทานเป็นการฝึกเสียสละสิ่งอันเป็นที่รัก ไม่หวังสิ่งใดตอบแทน นอกจากผลทางใจ. ผู้ให้ทานที่หวังตอบแทน เป็นสิ่งของในพายนหน้า นับว่าผิดความมุ่งหมายของการให้ทานในพุทธศาสนา. เมื่อถึงคราวเสียทรัพย์ ตามธัมมดาของเหตุการณ์ในโลก จิตใจควารู้สึกเสียสละได้ไม่มีทุกข์, เช่นกับที่ เคยสละเป็นทานในยามปรกติ. ผู้ที่ให้ทานไปโดยถูกวิธี เท่ากับได้ฝึกใจทุกคราว เมื่อเสียของรักหรือเสียทรัพย์จะไม่รู้สึกเสียคายนมากเท่าผู้ที่ไม่เคยฝึก, หรืออาจไม่มีความเสียคายนเลย.

การถือศีลอุโบสถ เป็นการฝึกใจได้เป็นอย่างดี. โปรดพิจารณาในข้อต่อไป

การละเว้นเสพกามในวันอุโบสถ ฝึกให้เคยชินในการสละกาม. คนที่สละหรือเว้นสิ่งนี้ไม่ได้เมื่อควนเว้น มีจิตใจต่ำซามมาก ภายและใจของเขา ชูดโชมลงโดยรวดเร็ว.

การกินอาหารมือเดียวในวันหนึ่ง มีประโยชน์ในการฝึกใจไม่ให้เปนนทาสของรสอาหาร กินอาหารชนิดใดก็อร่อยทั้งสิ้น. เพราะเมื่อท้องว่างนาน ความพร้อมที่จะอร่อยมีมาก ทุกสิ่งกะทั่งข้าวหย่างเดียวก็อร่อยและกินได้ดีทั้งสิ้น. ลิ้น ปาก และกะเพาะ ไม่ต้องการปรุงแต่งอะไรมากนัก ที่ปรุงแต่งกันให้อร่อยและแปลกๆไปนั้น เปนนความต้องการของใจที่อบรมไปในทางไม่รู้พอ. อาหารวิเสสเพียงไร ถ้ายังอิมหยุ่ง ก็กินไม่อร่อย. การกินอาหารหย่างง่าๆเพียงวันละ 1-2 มื้อ มีประโยชน์ในการฝึกใจหย่างมาก และไม่ไห้โทสแก่ร่างกายเลย.

การละเว้น รื่นเรึง สนุกสนาน เต็มร่า ร้องเพลง เปนสิ่งจำเป็นในการฝึกใจให้สงบเย็น รู้จักความเป็นกลาง ความพอดีแห่งชีวิต. ในชีวิตคนเรามีทั้งด้านสนุกรื่นเรึง เปนกลางพอดี และความทุกข์โศก. เราจะต้อง

ฝึกใจให้เคยชินกับด้านต่างๆของชีวิต จนด้านนั้นๆไม่กระทบกะเทือนใจเราได้เลย. การละเว้นระดับตกแต่งให้สวยงาม ไม่มีกลิ่นหอมเป็นที่ช่วยวนใจ การเว้นนอนบนเตียง บนฟูก ที่ให้ความสำคัญมาก ก็เป็นการฝึกใจ ให้เคยชินกับความเปนกลางพอดีแห่งชีวิต เช่นเดียวกัน.

ทุกคนที่ได้ฝึกใจ จิตใจจะปรับปรุงตัวเอง ให้ทนทานเข้มแข็งเตรียมพร้อม เมื่อคราวความทุกข์ยากมาถึง จะไม่มีความทุกข์หย่างใด ก่อให้ใจแพ้ เกิดทุกข์ขึ้นได้เลย. ผู้ที่ฝึกตัดห่วงใยใน การงาน บ้านเรือน บุตร ภรรยา ทรัพย์สินสมบัติ ด้วยการเข้าถือศีลอุโบสถในวันอุโบสถ ด้วยความมุ่งหมายฝึกหัดใจให้รู้จักเสียสละไว้ก่อนแล้ว เมื่อถึงคราวความเสียดาย และการสูญเสียของรักเกิดขึ้น จะไม่มีทุกข์มากเท่ากับคนธรรมดาที่ไม่เคยฝึก, และจะชงตัวอยู่ในความเปนกลางได้มากที่สุด.

ความโกรธ ความพยาบาท

เมื่อความโกรธเกิดขึ้น เมื่อท่านโกรธผู้ใด ความร้อนใจจะเกิดขึ้นทันที คุกรุ่นขึ้นมาจากภายใน ลูกโพล่งขึ้นแผดเผาใจให้เราร้อน นอนไม่หลับ คิดจะตอบแทนแก้แค้น ลงโทษและทำลายสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้อง กะทั่งทำลายตัวเอง. ท่านมีทางเอาชนะความโกรธ ทำให้ความร้อนใจ ความพยาบาท สงบลงได้หย่างไร ?

ลองพยายามตามวิธีต่อไปนี้ดูบ้าง. ลืมความโกรธนั้นไว้ก่อน นึกถึงไมตรีจิตระหว่างมนุษย์ ความเมตตา เอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันและกัน ซึ่งทำให้โลกนี้เปนที่น่าอยู่. ไม่มีใครโกรธคนที่ไม่โกรธตอบ. ถ้าไม่มีการโกรธตอบ ในไม่ช้าความแตกร้าวจะหายไป.

ถ้าท่านโกรธตัวเอง โกรธการงาน หรือสิ่งของที่ท่านกะทำ จงรีบคิดค้นหาต้นเหตุของความโกรธ. ทำไมจึงโกรธตัวเอง. ทำไมจึงจุดไฟขึ้น

เผาตัวเอง. เป็นเรื่องน่าขันที่สุดเรื่องหนึ่งในชีวิตมนุษย์. โจรสิ่งของที่ไม่
มีชีวิตจิตใจจะทำความผิดได้ โจรศรัทธาที่เราจะทำนุเอง. เป็นเรื่อง
โง่งๆที่เห็นได้ชัดเหลือเกิน. ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุผล. ถ้าเราทำผิด ผล
ก็เป็นความผิดและความทุกข์. ถ้าเราใช้คนและสิ่งของไม่ถูกหลัก ผลของงาน
จะไม่ตรงความประสงค์ ความผิดเนื่องมาจากผู้ใช้. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เด็กและคนใช้นั้น เป็นหน้าที่ของผู้ใช้ ผู้เป็นนาย จะต้องใช้ให้ถูกวิธีจึงจะ
ได้ผลตามต้องการ. ไม่มีคนที่มีจิตใจสมบูรณ์คนใดตั้งตัวเองไม่ได้. คนที่
ยังคงเป็นคนใช้นั้น ล้วนแต่ไม่เอาตัวเอง เนื่องจากกายหรือตั้งใจด้วย
ไม่สมบูรณ์พอ จึงต้องเป็นคนรับใช้ตลอดไป. ถ้าคนใช้ทำผิด เราต้อง
ใช้ใหม่ให้เข้าใจ. ถ้ายางรถรั่ว เราต้องปะเสียใหม่. แทนที่เราจะโกรธสิ่ง
เหล่านี้ซึ่งไม่ได้รับอะไรดีจากการโกรธนั้นเลย.

โดยเฉพาะการฝึกใจไม่โกรธนี้ คนเรารู้สึกว่าค่อนข้างยาก. เพราะ
ว่าเราตามใจตัวเองกันเสียจนชิน. แล้วไปเข้าใจว่าการฝึกไม่โกรธนั้นทำไม่
ได้. ที่จึงการฝึกไม่โกรธยากไปกว่าการเล่นกีฬาต่างๆเลย. ท่านคงจะ
เคยเห็นนักกีฬาที่เล่นแพ้เดินยิ้มออกมาจากสนาม. นักการเมืองโต้เถียงกัน
แล้วไม่โกรธกัน. นักรบเดินยิ้มไปสู่สนามรบ. ผู้พลีชีพเพื่อชาติยิ้มเมื่อ
โอกาสแห่งการพลีชีพมาถึง. นักวิทยาศาสตร์ยิ้ม เมื่อการทดลองครั้งที่ 999
ไม่ได้ผล ทำการทดลองครั้งที่ 1000 ต่อไป. ผู้มีน้ำใจดียิ้มเมื่อเด็กหรือ
คนใช้ทำผิดความประสงค์

การฝึกใจไม่โกรธนั้น จะฝึกได้ผลทุกคน. จงยิ้มไว้ก่อน ทำใจเย็นไว้
แล้วพยายามค้นดูความจริงว่า ความโกรธเกิดเมื่อไร ? โกรธใคร ? ทำไม
จึงโกรธ ? จะพบความจริงว่าเรื่องโกรธนั้นๆ โดยมากไม่ควนจะโกรธเลย.
บางทีเป็นความเข้าใจผิดเล็กน้อย ไม่เข้าใจคำสั่ง ไม่รู้เท่าทันการ ซึ่งเป็น
ธัมมาของเหตุการณ์ทั่วไป.

มีวิธีปฏิบัติกายซึ่งมีผลไปถึงการบังคับใจได้ด้วย. คือเมื่อมีความทุกข์ ความหยากได้ ความโกรธ เกิดขึ้น จงรีบไปหยุดที่สงบแต่คนเดียว นั่งลงบนเก้าอี้ หรือนั่งขัดสมาธิที่พื้นตามสบาย พยายามหายใจเข้าออกอย่างเรื่อยๆตามสบายหลายๆนาที (อย่าหายใจเร็วหรือช้า จนต้องฝืนทำ) โดยวิธีนี้ความร้อนรณะวณกะวายใจจะลดน้อยลงมาก. พยายามนึกคิดในทางที่เบิกบาน ความสดชื่น ความชนะใจ ของท่านผู้ข่มความชั่วได้ดีกว่าเรา.

เพียรอบรมจิตใจ

คนเราเมื่อแรกเกิดมา มีจิตใจสะอาด เบิกบานและเป็นสุข. มี โลก โกรธ หลง น้อย. แต่เมื่อโตขึ้นได้รับการอบรมใจในทางผิด ได้รับการอบรมใจให้หยากได้มากไม่รู้พอ ให้โกรธในเมื่อมีอะไรไม่เป็นที่พอใจ และหลงยึดถือสิ่งต่างๆ เช่นกถาผี หวังให้สิ่งต่างๆเป็นไปตามพอใจตนเสมอ. ถูกอบรมอยู่ในสังคมที่หยูกในความมืด คืออวิชชา (ดูบทอวิชชาในอริยสัจ) จึงไม่ซาบความจริงในชีวิตอีกด้านหนึ่งที่รุ่งเรืองแจ่มใสไว้ในชีวิตอันเป็นปัจจุบันนี้ มนุสควนครองชีพอยู่ด้วยความสุข ความเบิกบานใจทุกขณะ. ถ้าหากเขามีจิตใจบริสุทธิ์ตามธรรมชาติแล้ว จะเข้าใจสิ่งต่างๆตามที่เป็นจริง อยู่ในอำนาจแห่งเหตุผล, จิตใจของเขาจะมีอิสระจากความทุกข์ทั้งหลายได้ จิตใจที่ได้รับการอบรมดีแล้ว จะไม่มีความชั่ว ความทุกข์มาจับเกาะได้ เช่นกับดอกบัวที่ไหลขึ้นพ้นน้ำแล้ว น้ำหรือสิ่งโสโครกไม่มาจับเกาะได้อีก จะเบิกบานแจ่มใสสดชื่นตลอดไป.

ในพุทธศาสนามีวิธีอบรมจิตใจ ให้ส่วนที่เป็นบาป ส่วนที่เป็นทุกข์เกิดขึ้นไม่ได้ ให้ส่วนที่เกิดมีเคยชินหยุดก่อนหมดไป และให้ส่วนที่ดีมีประโยชน์เป็นความดีและความสุขเจริญขึ้น รักส่วนที่ดีให้คงมั่นคงอยู่ จนคงมีแต่ความดีความบริสุทธิ์ โดยสมบูรณ์สิ้นเชิง. ในการอบรมจิตใจนี้ ผู้อบรมจะต้อง

มีความเพียร ขยัน และพยายามอย่างเต็มที่ตามวิธีที่พระพุทธเจ้าได้กระทำเป็นตัวอย่าง.

วิธีนั้นมี การให้ทาน การรักษาสีล การฝึกใจให้สงบเย็น การอบรมใจให้มีปัญญา รู้แจ้งเห็นจริง ซึ่งผู้ฝึกจะต้องกระทำด้วยความเพียร ไม่ท้อถอย มีความมุ่งหมายที่แน่นอนถูกต้อง จนกว่าจะมีจิตใจที่บริสุทธิ์ ตามธรรมชาติแท้จริง.

เมื่อได้อบรมใจในขั้นต้นๆ มีให้ทานรักษาสีลแล้ว กวนจะได้มีโอกาสอบรมใจด้วยสมาธิ ดังจะได้กล่าวในบทระลึกชอบ ตั้งใจมันชอบ (สัมมาสติ สัมมาสมาธิ) เพื่อให้จิตใจสงบเย็น และเกิดปัญญา รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทุกด้าน เชื่อว่าเป็นผู้มีใจหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกต่อไป.

ลิงเฝือก – คนเฝือก

ลิงจะเฝือก เพราะชน มันสีขาว	ส่วนคนเรา เฝือกได้ ใครก้มเสียร
ก็เนื่องจาก ลีกลา ไม่อาเกียรณ์	ใครพากเพียร เฝือกได้ ไม่เว้นตน.
ฝรั่งเฝือก ผิวขาว เปล่าแก่นสาร	เที่ยวพ่นพ่น มีได้ ทุกแห่งหน
คนเราเฝือก ไม่ได้ เพียงกายยล	เปนสีขาว เฝือกคน ไม่เฝือกลิง.
ฝรั่งเปน ครูเรา ไช้เขาเฝือก	ที่ตรงเปลือก หย่าคิด ให้ผิดยิ่ง

มัวเลียนแบบ ที่ตรงเปลือกจะ ‘เฝือกลิง’ แล้วจะยิ่ง กว่าไม่เฝือก เลือกให้ดี.

จะเอาหย่าง ฝรั่งบ้าง เลือกข้างเหมาะ	จึงอาดเพาะ สักดา สง่าศรี
วิชาเณทร เปนอนุส สาวรีย์	ฝรั่งที่ ไม่เฝือก แต่เปลือกตัว.

จาก นิราศไปตพบุรี

ลิง หรือคน

มีโรงแรม เป็นของ ทหานหาญ ศาลพระกาล ไกล่กัน ชั้นเต็มที
ฝูงลิงบน ต้นไซ ไห่ยน้อยมี หลายสิบตัว เห็นที่ ไม่คูละย.
กล้าลงมา รับของ จากมือคน ไม่รุกรน หรือตา ทำหน้าเฉย
เป็นสัตว์ปราชญ์ ฉลาดทำ ความคุ้นเคย ได้งอกเงย ลากผล จนเหลือกิน.
วางท่าที มิให้ คนหวาดกลัว แต่มิใช่ ปล่อยตัว จนหมดสิ้น
ยังมีทำ นำขาม ยามลงดิน เป็นนักปลิ้น แกมปราชญ์ ฉลาดพอ.
เป็นขอทาน แกมโกง ได้งๆหู่ เรายืนดู นึกไป ให้หัวร่อ
เลยไม่หยาก ให้อะไร ไม่นึกพอ — ใจจะต่อ ไมตรี กับพีลิง.

ความไว้ใจ หาได้ยาก ในโลกนี้ หรือ ลิงนี้ จึงระแวง หยุ่บางสิ่ง
สัญชาติญาณที่เป็นของสัตว์จริงๆคือ ‘ความจริง’ ข้อหนึ่งแน่เป็นแท้เทียว.
โลกเราอ่อย ถ้ายิ่งเห็น เช่นว่ามา หย่าอวดว่า สูงส่ง จงเฉลียว
แม้แต่สัตว์ ก็ระแวง ตำแหน่งเดียว กับที่คน จับเคียว กันไปมา.
เพราะมีความ ระแวง แผงเงื่อหยุ่ มึงจะดี กว่ากู เลยกันท่า
จนค่าฟัน กันเลือด เป็นธารา สุนัขป่า ดีกว่าลิง ยังกริ่งใจ.
มนุษย์เรา เอากำเนิด เกิดจากลิง มีส่วนจิง หยุ่บ้าง หรือหาไม
เราไม่ขอ ชี้ขาด พรวดพราดไป แต่ข้อใหญ่ คล้ายกัน นั้นมากมาย.
ถ้าไร้ความ รู้สึก อันสูงจิง ที่จะดี กว่าลิง นั้นหย่าหมาย
เมื่อเปรียบเทียบ สุขทุกข์ ในใจกาย มีแง่หลาย ที่คนอ่อน หย่อนกว่าลิง.

จาก นิราศไปลพบุรี

ไหว้พระบาท

โนมนคป มีรอยบาท ขนาดใหญ่ ถ้ำเท้าของ จึงใช้ ก็นำขัน
คนนอนใน ใต้ดี ผิดทีครัน ถ้ำเช่นนั้น พระองค์ คงสูงราว.
สัก 8 วา หย่างน้อย หย่าสงสัย ที่โตใหญ่ งดงาม นั้นตามข่าว
ว่าเป็นเพราะ ปติหาร จึงไห่ยยาว ไว้ให้ชาว เราระลึก นึกถึงคุณ.
ที่กว้างใหญ่ ไผสาด กว่าสามโลก ชงเป็นผู้ ดับโศก สัตว์ที่หมุน
ไปตามวัด - ตสงสาร กานการุน เป็นบ่อบุญ ของสัตว์ ปัดมลทิน.
เพราะเป็นอัจ-ฉริยะ มนุสพื้น ไปกว่าชน ใดๆ ในทุกถิ่น
ควนมีรอย โตกว่าใคร ในแผ่นดิน โลกทั้งสิ้น มีใคร ไห่ยเปรียบปาน.

เห็นรอยไห่ย ควนจะได้อู้ตำนิก ถึงพระคุณ อันพิลึก มหาศาล
เห็นรอยงาม ควนทำตาม พจมาลย์ ประกอบงาน งามดี ที่กายใจ.
เห็นทอดปิด ควนคิด ทำดีบ้าง เหมือนกับสร้าง อนุสา-วริย์ไว้
เห็นเขากราบ ควนจะปลุก สัทธาไป ในพวยใน ดิ่งลง และคงทน.
เห็นเขามา จากไกล ให้นึกรู้ ว่าพระองค์ ชงอยู่ ทุกแห่งหน
เห็นเขาเหน้อย ฟังรู้ ว่าเขาคณ ผู้ใช้ความ อดทน เป็นรูปเทียน.
เห็นเขาจุด สักการ จงอ่านออก ว่ามิใช่ เรื่องหลอก ธิบ้น้อมเสียร
เห็นเทียนลุก ปลุกใจ ให้นับเนียน เผากิเลส ให้นับเทียน หมดเยื่อใย.
เห็นรูปจุด หอมเย็น จงเห็นอ้อ พระพุทธรัตน์ หอมกว่าเป็นไไหนๆ
เห็นเนื้อหิน องค์พระบาท จงคาดไว้ ว่าคงได้ สงบเย็น เห็นปานกัน.
เห็นเสื่อเงิน จงรู้ว่า เงินเป็นของ สำหรับรอง บาทา นำสวดสันดี
เห็นทองเกลื่อน กล่นไป ให้อู้ทัน ว่าทองนั้น ของใช้ ไช้นายคน.

อานาปานสติ

โดย

พระมหาพร กุลยานจาโร

อานิสงส์อานาปานสติสมาธิ

สมาธิซึ่งประกอบด้วยสติกำหนดลมหายใจเข้าออก เรียกว่าอานาปานสติสมาธิ. สมาธิมีอานิสงส์มาก เช่นที่พระองค์ตรัสไว้ว่า, “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุทำให้มีแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำจิตให้สงบ ทำจิตให้ประณีต ทำจิตให้เยือกเย็น ทำจิตให้หยุดเปนสุข. บาปชัมกุสลธัมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้วๆ ย่อมทำให้อันตรายสงบไปโดยเร็ว.”

วิตกทั้งหลายย่อมเปนอันตรายแก่สมาธิ, เพราะทำให้จิตวิ่งพล่านไปในอารมณ์ต่างๆ. อานาปานสติสมาธิย่อมตัดวิตกทั้งหลายได้ แล้วทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในลมหายใจเข้าออก. เพราะฉะนั้น พระองค์จึงตรัสไว้ว่า “อานาปานสติ อันภิกษุควนจริน เพื่อเข้าไปตัดวิตก.”

อนึ่งอานาปานสติสมาธินี้ นับว่าเปนมูลให้วิชาและวิมุติบริบูรณ์ หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่า ผู้จรินอานาปานสติบริบูรณ์แล้ว ย่อมได้วิชาและวิมุติ. เพราะฉะนั้น พระองค์จึงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุจรินแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปีตถานสี่ให้บริบูรณ์. สติปีตถานสี่ อันภิกษุจรินแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชชงค์เจ็ดให้บริบูรณ์. โพชชงค์เจ็ด อันภิกษุจรินแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.”

อนึ่ง ผู้ที่ได้อานาปานสติสมาธิ ย่อมรู้ลมหายใจที่จะดับครั้งสุดท้ายของตน. สมดังคำที่พระองค์ตรัสไว้ว่า “ราหุล อานาปานสติ เมื่อภิกษุใดเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ อัสสาสะ ปัสสะครั้งสุดท้าย อันภิกษุนั้นรู้แล้วทีเดียว จึงดับ ยังไม่รู้ ก็ยังไม่ดับ.”

อนึ่งผู้ที่เจริญอานาปานสติจนได้บันลือรหัตต์ ย่อมกำหนดจิตอายุของตนเองได้ เช่นพระเถระสองคนพี่น้องผู้หยู่ในจิตตลบรรพวิหาร (ในเกาะลังกา) เรื่องของท่านมีว่า พระเถระองค์หนึ่ง ในบันดาพระเถระสองพี่น้องนี้ สวดปาติโมกข์ในวันอุโบสถเพ็ญแล้ว ก็ไปสู่ที่หยู่ของตน มีหมู่ภิกษุแวดล้อมไปด้วย ได้ยื่นหยู่บนที่จงกรม แลดูแสงสว่างของพระจันทร์ ไคร่ครวนดูอายุและสังขารของตนแล้วพูดกับหมู่ภิกษุว่า ท่านเคยเห็นภิกษุปรินิพานอย่างไร. ในบันดาภิกษุเหล่านั้น บางพวกพูดว่า ผมเคยเห็นภิกษุที่นั่งหยู่บนอาสนะนั้นเองปรินิพาน. บางพวกพูดว่า ผมเคยเห็นภิกษุที่นั่งคู้บัลลังก์ในอากาศปรินิพาน. พระเถระพูดว่า บัดนี้เราจะแสดงผู้ที่กำลังเดินจงกรมหยู่ปรินิพานแก่พวกท่าน. ต่อแต่นั้นท่านจึงขีตรอยในที่จงกรมแล้ว พูดว่า เราไปจากที่สุดของที่จงกรมข้างนี้ ถึงที่สุดข้างโน้นแล้ว กลับมาถึงรอยขีตนี้ จักปรินิพาน ดังนี้แล้ว จึงลงจงกรมไปถึงที่สุดข้างโน้นแล้ว กลับมาปรินิพานในขณะที่เท้าข้างหนึ่งเหยียบรอยขีตทีเดียว.

อานาปานสติมีอานิสงส์มากอย่างนี้. เพราะฉะนั้นบัณฑิตผู้ไม่ประมาท พึงหมั่นประกอบในกาลทุกเมื่อ.

หัวข้อแห่งการเจริญอานาปานสติ

หลักแห่งการเจริญอานาปานสติ พระพุทธเจ้าได้ชงวางไว้ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญ (คือทำให้มี ทำให้เกิด) หย่างไร

1. อัสสาสะ แปลว่าลมหายใจเข้า. ปัสสาสะ แปลว่าลมหายใจออก. นี้แปลตามอรรถกถาพระสูตร. ส่วนในอรรถกถาวินัย แปลตรงกันข้าม.

ทำให้มากอย่างไร จึงทำให้จิตสงบ ประณีต เยือกเย็น หยู่เป็นสุข. บาบ
 ัมภุสสธัมมทั้งหลายที่บังเกิดแล้วๆ ย่อมทำให้อันตรายสงบไปโดยเร็ว.
 ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธัมมวินัยนี้ ไปสู่ป่า หรือไปสู่โคนไม้ หรือไปสู่เรือน
 วางเปล้า (สถานที่ซึ่งสังัดจากคนและเสียงรบกวน) นั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง
 ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออกไว้ให้มั่น เเทมมีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก.

ปถมจตุกกะ(หมวดสี่ที่ 1)

1. เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว. เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว.
2. หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น.
3. เเทย่อมสักสา ว่า เราจักกำหนดรู้เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง (เมื่อ) หายใจเข้า. เราจักกำหนดรู้เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง (เมื่อ) หายใจออก.
4. ย่อมสักสาวา เราจักให้กายสังขารสงบ (เมื่อ) หายใจเข้า เราจักให้กายสังขารสงบ (เมื่อ) หายใจออก.

ทุติยจตุกกะ(หมวดสี่ที่ 2)

5. ย่อมสักสาวา เราจักกำหนดรู้เฉพาะซึ่งปีติ(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักกำหนดรู้เฉพาะซึ่งปีติ(เมื่อ)หายใจออก
6. ย่อมสักสาวา เราจักกำหนดรู้เฉพาะซึ่งสุข(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักกำหนดรู้เฉพาะซึ่งสุข(เมื่อ)หายใจออก
7. ย่อมสักสาวา เราจักกำหนดรู้เฉพาะซึ่งจิตสังขาร(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักกำหนดรู้เฉพาะซึ่งจิตสังขาร(เมื่อ)หายใจออก

1. หมายเหตุ : สักสาคำนี้ท่านอธิบายว่า สักสาด้วยการตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก. ไม่ใช่ สักสาด้วยการอ่านหรือการฟัง; อีกนัยหนึ่ง ได้แก่การพยายาม.

8. ย่อมสีกสาว่า เราจักให้จิตสังขารสงบ (เมื่อ)หายใจเข้า เราจักให้จิตสังขารสงบ(เมื่อ)หายใจออก

ตติยจตุกกะ(หมวดสี่ที่ 3)

9. ย่อมสีกสาว่า เราจักกำหนดรู้มพะซึ่งจิต(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักกำหนดรู้มพะซึ่งจิต(เมื่อ)หายใจออก

10. ย่อมสีกสาว่า เราจักให้จิตปราโมทยอย่างยิ่ง(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักให้จิตปราโมทยอย่างยิ่ง(เมื่อ)หายใจออก.

11. ย่อมสีกสาว่า เราจักให้จิตตั้งมั่น(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักให้จิตตั้งมั่น(เมื่อ)หายใจออก.

12. ย่อมสีกสาว่า เราจักให้จิตหลุดพ้น(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักให้จิตหลุดพ้น(เมื่อ)หายใจออก.

จตุตถจตุกกะ(หมวดสี่ที่ 4)

13. ย่อมสีกสาว่า เราจักพิจารณาเห็นอนิจจ(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักพิจารณาเห็นอนิจจ(เมื่อ)หายใจออก.

14. ย่อมสีกสาว่า เราจักพิจารณาเห็นวิราคะ(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักพิจารณาเห็นวิราคะ(เมื่อ)หายใจออก

15. ย่อมสีกสาว่า เราจักพิจารณาเห็นนิโรธ(เมื่อ)หายใจเข้า เราจักพิจารณาเห็นนิโรธ(เมื่อ)หายใจออก.

16. ย่อมสีกสาว่า เราจักพิจารณาเห็นปตินิสัสัคคะ(เมื่อ)หายใจเข้า เราจะพิจารณาเห็นปตินิสัสัคคะ(เมื่อ)หายใจออก.

คำอธิบายอาณาปาสติ

สมาธิ ต้องเจริญในที่สงบ

พระองค์ตรัสให้ภิกษุผู้ปฏิบัติไปสู่ป่า ไปสู่โคนไม้ หรือไปสู่เรือนว่างเปล่า นั้น เพราะ ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การเจริญสมาธิ. ที่ว่าเหมาะสม ก็เพราะจิตที่เคยแผ่สำนไปในอารมณ์ต่างๆ อยู่เสมอเป็นเวลานาน ย่อมไม่ปรารถนาที่จะตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์อันเดียว คือลมหายใจเข้าออก. เพราะฉะนั้น การที่จะฝึกจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์อันเดียวได้ ก็จำเป็นต้องพรากจิตไปจากอารมณ์ที่เคยชิน ต้องจากไปอยู่ในที่ซึ่งไม่มีอารมณ์นั้น. เมื่อจิตอยู่ห่างจากอารมณ์แล้ว ก็อาจจะฝึกให้ตั้งมั่นได้สำหรับ. เปรียบเหมือนลูกโคที่โกง จرينขึ้นเพราะการค่อมน้ำนมของแม่โคที่โกง คนเลี้ยงโคต้องการจะฝึกลูกโค ก็ต้องพรากไปจากแม่โค ฝูงเส้าใหญ่ไว้ในที่แห่งหนึ่งผูกมันไว้ที่เส้านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ มันก็คั่นรนไปข้างโน้นข้างนี้ เมื่อไม่อาจหนีไปได้ ก็นั่งหรือนอนอยู่ใกล้เส้านั้นเอง. ฉะนั้น จิตที่ชั่วซึ่งจรินขึ้น เพราะการค่อมรสของอารมณ์ต่างๆ สิ้นกาลนาน บุคคลที่ต้องการจะฝึกลูกโค ก็ต้องพรากไปจากอารมณ์นั้น แล้วเข้าไปสู่ป่าหรือโคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า ผูกมันไว้ด้วยเชือกคือสติ ที่เสาคือลมหายใจเข้าออก เมื่อมันไม่ได้อารมณ์ที่เคยชินเมื่อก่อน เมื่อไม่อาจจะตัดเชือกคือสติหนีไป ก็นั่งนอนอยู่ใกล้อารมณ์นั้นนั่นเอง คือเป็นอุچارสมาธิและอัปนาสมาธิ. เพราะฉะนั้น พระโบราณจารย์จึงกล่าวไว้ว่า

“คนในโลกนี้ เมื่อจะฝึกลูกวัว ฟังผูกไว้
ที่เส้านั้นใด พระโยคาวจร ฟังผูกจิตของตน
ไว้ให้มั่นในอารมณ์ด้วยสติ ฉะนั้น.”

อีกนัยหนึ่ง การที่ต้องเจริญในป่าเป็นต้น ก็เพราะเสียงเปนนาม (เป็นอันตราย) ของชาน. พระโยคาวจร ไม่สละแดนบ้านซึ่งเคลื่อนกล่นไปด้วยเสียงผู้หยิง ผู้ชาย ช้าง ม้า เป็นต้น ก็จะทำอานาปานสติกัมมัตถานไม่ได้ง่าย. ที่จะให้เกิดชาน. แต่จะทำได้ง่ายในป่าซึ่งไม่หยุดใกล้หมู่บ้าน.

การเจริญสมาธิต้องนั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายให้ตรง

พระองค์ตรัดให้ นั่งนั้น เพราะการนั่งเป็นอิริยาบถที่สงบ ไม่ทำให้ตกอยู่ในฝ่ายของความหดหู่และความฟุ้งส่าน. ที่ตรัดให้ นั่งคู้บัลลังก์ก็เนื่องขัดสมาธิ เพราะการนั่งแบบนี้เป็นไปได้นาน ลมหายใจเข้าออกได้สะดวก. และทำให้กำหนดลมได้ง่ายด้วย. ที่ตรัดให้ตั้งกายตรง คือเหยียดหลังให้ตรง ทั้งนี้เพื่อป้องกันทุกเวทนาที่เกิดจาก หนั่ง เนื้อ เอ็น น้อมไป เพราะทุกเวทนาเป็นอันตรายต่อสมาธิ. เมื่อทุกเวทนาไม่เกิด จิตจึงจะเป็นสมาธิได้.

ต้องตั้งสติกำหนดลมหายใจไว้ให้มั่น

คำว่าตั้งสติกำหนดลมหายใจไว้ให้มั่นนั้น หมายความว่าตั้งสติกำหนดรู้แต่ลมหายใจเข้าออกเท่านั้น ไม่นึกถึงอารมณ์อื่นเลย และกำหนดในที่ซึ่งลมถูกต้อง คือที่ริมฝีปากเบื้องบน หรือปลายจมูก หรือพวยในช่องจมูก. ตั้งสติไว้มั่นอย่างนี้ทุกๆครั้งที่หายใจเข้าหายใจออก เรียกว่ามีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก. ทำอย่างไรสติจึงจะตั้งมั่น ? พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า “ผู้ที่รู้ว่าจิตเป็นเอกัคคตา (คือมีอารมณ์อันเดียว) ไม่ฟุ้งส่าน (คือไม่คิดถึงอารมณ์อะไรๆเลย) สติของเขาข้อมตั้งมั่นด้วยอำนาจลมหายใจเข้าออกยาว หรือหายใจเข้าออกสั้น ฯลฯ” ฉะนั้นผู้ปฏิบัติจะต้องรู้สึกตัวว่า จิตเป็นเอกัคคตาไม่ฟุ้งส่าน หรือเปล่า ทุกครั้งที่หายใจเข้าและหายใจออก สติจึงจะตั้งมั่นอยู่ได้. ถ้าผลอไม่รู้สีกตัว สติก็จะลอยไปในอารมณ์อื่น.

คำอธิบายในปกมจตุกกะ

1-2. คำว่าหายใจเข้าออกยาว หมายความว่าหายใจเข้าออกสิ้นเวลานาน คำว่าหายใจเข้าออกสั้น หมายความว่าหายใจเข้าออกสิ้นเวลานิดหน่อย.

3. คำว่า กำหนดรู้เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง กายในที่นี้ หมายถึงลมหายใจ ทั้งปวง หมายถึงทั้ง เบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด. ในข้อนี้หมายความว่า เมื่อตั้งสติไว้ที่ลมถูกต้องแล้ว ลมเข้าไปข้างในและออกมาข้างนอก ให้พยายามกำหนดรู้ทุกๆระยะของลมที่ผ่านไปจนหมด. โดยไม่ให้โอกาสแก่จิตคิดนึกถึงอารมณ์อะไรๆได้. เมื่อทำได้ดังนี้ ชื่อว่ากำหนดรู้เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง.

ในบทนี้อาดทำให้เข้าใจว่า หมายถึงให้กำหนดรู้ลมที่สะอาด ที่หน้าอก ตรงกับหัวใจ และที่ปลายจมูก. เพราะท่านกล่าวไว้ว่า สำหรับลมที่เข้าไปข้างใน เบื้องต้นของลมอยู่ที่ปลายจมูก, ท่ามกลางหยุดตรงหัวใจ ที่สุดหยุดที่สะอาด. สำหรับลมที่ออกมาข้างนอก เบื้องต้นหยุดที่สะอาด ท่ามกลางหยุดที่หัวใจ ที่สุดหยุดที่ปลายจมูก ถ้าหมายถึงให้ทำเช่นนี้ ก็จะต้องส่งสติไปตามลมที่เข้าไปข้างในและออกมาข้างนอก. ซึ่งเป็นข้อที่พระสารีบุตรห้าม เพราะจะทำให้จิตฟุ้งส้าน.

4. คำว่า จักให้กายสังขารสงบ กายสังขารในที่นี้ หมายถึงลมหายใจ. กายสังขารแปลว่าสิ่งที่ปรุงแต่งกายให้เป็นหยุด กายนี้ถ้าปราศจากลมหายใจเสียแล้ว ก็จะเป็นหยุดไม่ได้. ฉะนั้น ลมหายใจจึงเรียกว่ากายสังขาร. ที่ว่าให้กายสังขารสงบ หมายถึงให้ลมหายใจที่หยาบๆสงบ. ลมหยาบได้แก่ลมที่เข้าออกแรง. ลมหยาบนี้เมื่อถูกกำหนดด้วยความตั้งใจที่จะให้สงบ ย่อมละเอียดยิ่งขึ้นทุกที จนในที่สุดถึงกับต้องพิจารณาว่ามีหรือไม่มี. เมื่อลมหายใจที่หยาบสงบระงับ ทั้งกายและจิตย่อมสงบระงับด้วย.

ลมละเอียดด้วยอำนาจ ฉันทะ ปราโมทย์

พระสารีบุตรกล่าวไว้เป็นใจความว่า “ภิกษุผู้หายใจเข้าออกยาว ก็รู้ว่าหายใจเข้าออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้าออกสั้น ก็รู้ว่าหายใจเข้าออกสั้น. ฉันทะ(ความพอใจ)ย่อมบังเกิดแก่เทอ. ด้วยอำนาจฉันทะ อัสสาสะ ปัสสาสะ ก็ละเอียดยิ่งกว่าเดิม. เมื่อภิกษุหายใจเข้าออกด้วย อัสสาสะ ปัสสาสะ ที่ละเอียดนี้ ปราโมทย์ (ความเบิกบาน) ย่อมบังเกิดแก่เทอ. ด้วยอำนาจปราโมทย์ อัสสาสะ ปัสสาสะ ก็ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก. เมื่อภิกษุหายใจเข้าออกด้วย อัสสาสะ ปัสสาสะ ที่ละเอียดนี้ จิตย่อมกลับจาก อัสสาสะ ปัสสาสะ อุเบกขา ย่อมดำรงอยู่ได้”

ในปติสัมภิทาหน้า 145 ข้อ 222 พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า “ผู้เข้าถึงทุติยขาน วจีสังขาร คือวิตกวิจาร์สงบระงับแล้ว ผู้เข้าถึงจตุตถขาน กายสังขารคืออัสสาสะปัสสาสะสงบระงับแล้ว ผู้เข้าถึงสัญญาเวทยิตนโรธ จิตสังขารคือ สัญญา เวทนา สงบระงับแล้ว.” และมติของอาจารย์ผู้กล่าว คัมภีร์ที่คณิกายและสังยุตตคณิกายว่า “ในจตุตถขาน กายสังขารละเอียดหย่างยิ่งถึงซึ่งความไม่แปรไปทีเดียว.” โดยคำอธิบายนี้ ผู้ที่มีจิตกลับจากอัสสาสะปัสสาสะ คือผู้เข้าถึงจตุตถขาน. และอุเบกขานั้นเล่าก็เป็นองค์จตุตถขาน. ในที่นี้ผู้ศึกษาพึงสังเกตว่า ตามนัยแห่งปติสัมภิทา ไม่ได้ตั้งจิตไว้ให้นิมิตรคือมโนภาพเหมือนกับวิธีของพระโบราณอาจารย์ ซึ่งจะได้อีกกล่าวต่อไปในตอนวิธีปฏิบัติ. คงตั้งจิตไว้ในนิมิตรแห่งอัสสาสะปัสสาสะเรื่อยไป.

ลมละเอียดขึ้นไปเป็นขั้นๆ

มติของอาจารย์ผู้กล่าวคัมภีร์ที่คณิกายและสังยุตตคณิกายว่า “กายสังขารแม้ในเวลากำหนด ก็ยังหยาบ ในอุปจารของปถมขานละเอียดว่า แม้ในอุปจารของปถมขาน ก็ยังหยาบ ในปถมขานละเอียดว่า ในปถมขานและ

อุปจารของทุติยฆานก็ยังหยาบ ในทุติยฆานละเอียดกว่า ในทุติยฆานและอุปจารของตติยฆานก็ยังหยาบ ในตติยฆานละเอียดกว่า ในตติยฆานและอุปจารของจตุตถฆานก็ยังหยาบ ในจตุตถฆานละเอียดอย่างยิ่ง. ถึงซึ่งความไม่เป็นไปที่เดียว.”

ตามมติของอาจารย์เหล่านี้ได้ความว่า กายสังขารที่penไปในเวลาที่ยังไม่ได้กำหนด ย่อมสงบระงับในเวลาที่กำหนดแล้ว. กายสังขารที่penไปในเวลาที่กำหนดแล้ว ย่อมสงบระงับในอุปจารของปถมฆาน. ฯลฯ กายสังขารที่penไปในอุปจารของจตุตถฆาน ย่อมสงบระงับในจตุตถฆาน.

เมื่อจิตมีนิมิตรแห่งอัสสาสะปัสสาสะปนอารมณ์ ย่อมเปนสมาธิ

พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า “เมื่อระคัง ถูกตีแล้ว (ด้วยซึ่งเหล็กใหญ่เพียงครั้งเดียว) เสียงหยาบpenไปก่อน เพราะถือไว้ด้วยดี ใสไว้ด้วยดี เข้าไปชงไว้ด้วยดี ซึ่งนิมิตรของเสียงหยาบ. เมื่อเสียงหยาบดับแล้ว ต่อจากนั้นเสียงละเอียดก็penไปทีหลัง. เพราะถือไว้ด้วยดี ใสไว้ด้วยดี เข้าไปชงไว้ด้วยดี ซึ่งนิมิตรของเสียงละเอียด. เมื่อเสียงละเอียดนี้ดับแล้ว ต่อจากนั้นจิตก็penไปทีหลัง เพราะมีนิมิตรของเสียงที่ละเอียด (กว่าเสียงที่ละเอียดนั้น) เปนอารมณ์. ฉนใด อัสสาสะ ปัสสาสะ ที่หยาบยอมpenไปก่อน เพราะถือไว้ด้วยดี ใสไว้ด้วยดี เข้าไปชงไว้ด้วยดี ซึ่งนิมิตรของอัสสาสะปัสสาสะที่หยาบ. เมื่ออัสสาสะปัสสาสะที่หยาบดับแล้ว ต่อจากนั้น อัสสาสะปัสสาสะที่ละเอียดก็penไปทีหลัง เพราะถือไว้ด้วยดี ใสไว้ด้วยดี เข้าไปชงไว้ด้วยดี ซึ่งนิมิตรของอัสสาสะปัสสาสะที่ละเอียด. เมื่ออัสสาสะปัสสาสะที่ละเอียดนี้ดับแล้ว ต่อจากนั้น จิตก็ไม่ถึงความฟุ้งส่าน เพราะมีนิมิตรของ อัสสาสะ

1. สัพพทเดิมเปน กัสกาล, แต่ฉนใช้ระคังแทน ก็เพื่อให้เข้าใจง่าย.

ปีศาจที่ละเอียด (กว่าที่ละเอียดนั้น) เป็นอารมณ์ ฉะนั้นเหมือนกัน. เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เป็นอันสำเร็จอานาปานสติสมาธิ.”

ผู้รู้สามอย่างย่อมได้สมาธิ

พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า “ธัม 3 อย่างคือ นิมิตร 1 อัสสาสะ 1 ปีศาจ 1 ไม่ใช่อารมณ์ของจิตดวงเดียวกัน ผู้ที่ไม่รู้ธัม 3 อย่างเหล่านี้ ย่อมไม่ได้ภาวนาสมหมาย นิมิตร 1 อัสสาสะ 1 ปีศาจ 1 ไม่ใช่อารมณ์ของจิตดวงเดียวกัน. ผู้ที่รู้ธัม 3 อย่างเหล่านี้ ย่อมได้ภาวนาสมหมาย.”

แล้วท่านอธิบายต่อไปว่า “ธัม 3 อย่างเหล่านี้ ไม่ใช่อารมณ์ของจิตดวงเดียวกัน คืออย่างไร ? ก็ธัม 3 อย่างเหล่านี้ ไซ้ว่าภิกษุไม่รู้ และจิตไม่ส่งความฟุ้งส่าน ประชานก็ปรากฏ และยังประโยชน์ให้สำหรับ ทั้งบัณฑิตคุณวิเศษด้วย. เปรียบเหมือนต้นไม้ที่เขาปลูกไว้ในภูมิภาคอันเสมอ บุรุษพึงตัดต้นไม้ขึ้นด้วยเลื่อย สติของบุรุษตั้งมั่นด้วยอำนาจฟันเลื่อยที่ถูไม้ เขาไม่ได้ใส่ใจถึงฟันเลื่อยที่มาหรือที่ไป แต่ฟันเลื่อยที่มาหรือที่ไป เขาไม่รู้ก็หาไม่ ประชานก็ปรากฏ และยังประโยชน์ให้สำหรับ ทั้งบัณฑิตคุณวิเศษด้วย.

นิมิตรที่เข้าไปผูกไว้(ที่ซึ่งสติเข้าไปกำหนดว่าลมมาถูกต้องตรงนี้) เปรียบเหมือนต้นไม้ที่เขาปลูกไว้ในภูมิภาคอันเสมอ. อัสสาสะ ปีศาจ เปรียบเหมือนกับฟันเลื่อย ภิกษุตั้งสติไว้ที่ปลายจุก หรือที่มุงนิมิตร (ที่หมายซึ่งกำหนดไว้ที่ริมฝีปากเบื้องบน) เทอไม่ได้ใส่ใจถึงอัสสาสะปีศาจที่มาหรือที่ไป แต่อัสสาสะปีศาจที่มาหรือที่ไป เทอไม่รู้ก็หาไม่. ประชานก็ปรากฏ และยังประโยชน์ให้สำหรับ ทั้งบัณฑิตคุณวิเศษด้วย. เปรียบเหมือนกับสติของบุรุษตั้งมั่นด้วยอำนาจฟันเลื่อยที่ถูไม้ เขาไม่ได้ใส่ใจถึงฟันเลื่อยที่มาหรือที่ไป แต่ฟันเลื่อยที่มาหรือที่ไป เขาไม่รู้ก็หาไม่ ประชานก็ปรากฏ และยังประโยชน์ให้สำหรับ ทั้งบัณฑิตคุณวิเศษด้วย.

ประธานเป็นไหน ? ทั้งกายและจิตของผู้ปรารถนาความเพียร ย่อมควนแก่การงาน, นี่คือประธาน. ประโยคเป็นไหน ? ผู้ปรารถนาความเพียร ย่อมละอุปกิเลสทั้งหลายได้ วิตกทั้งหลายก็สงบ นี่คือประโยค. คุณวิเสสเป็นไหน ? ผู้ปรารถนาความเพียร ย่อมละสังโยชน์ทั้งหลายได้ อนุสัยทั้งหลายก็เสื่อมสูญ นี่คือคุณวิเสส. ธรรม 3 อย่างเหล่านี้ไม่ใช่อารมณ์ของจิตดวงเดียวกัน. ก็ธรรม 3 อย่างนี้ เหล่านี้ ไม่ใช่ภิกขุไม่รู้ และจิตก็ไม่ถึงความพึงส่าน ประธานก็ปรากฏ และยังประโยคให้สำหรัค ทั้งบันลुकุณวิเสสด้วย. มีอธิบายดังที่กล่าวมานี้แล.

ฉันขออธิบายเพิ่มเติมอีกสักเล็กน้อย เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น. คำว่า นิมิตร 1 อัศสาสะ 1 ปีศสาสะ 1 ไม่ใช่อารมณ์แห่งจิตดวงเดียวกัน. นิมิตรในที่นี้ หมายถึงลมหายใจที่ปรากฏให้รู้สึกลเฉพาะตรงที่ปลายจมูก หรือที่ मुखนิมิตร ซึ่งเรียกว่านิมิตรแห่งอัศสาสะปีศสาสะ. การที่ท่านกล่าวว่า ไม่ใช่อารมณ์แห่งจิตดวงเดียวกัน ก็โดยมีความมุ่งหมายให้ผู้ปฏิบัติตั้งสติกำหนดรู้เฉพาะนิมิตรแห่งอัศสาสะปีศสาสะเท่านั้น. มิให้ส่งสติไปตามลมที่เข้าข้างในหรือออกมาข้างนอก. เมื่อตั้งสติไว้เช่นนี้ ลมที่ผ่านเข้าไปหรือที่ผ่านออกมา ก็เป็นรู้ได้ ผู้ที่ตั้งสติไว้เช่นนี้ ชื่อว่ารู้ธรรม 3 อย่าง. หมายถึงรู้ทั้ง 3 อย่างในขณะเดียวกัน และย่อมได้ภาวนาสมหมาย คือได้อุปจารสมาธิและอัปนาสมาธิ. ส่วนผู้ที่ไม่ได้ตั้งสติไว้เช่นนั้น ก็ย่อมไม่รู้ธรรมทั้ง 3 อย่างนี้ในขณะเดียวกัน. และย่อมไม่ได้ภาวนาสมหมาย .

อนึ่ง การที่ท่านกล่าวว่าธรรม 3 อย่างนี้ ไม่ใช่อารมณ์แห่งจิตดวงเดียวกัน เพราะตามธรรมคัจฉาตั้งอยู่ในอารมณ์อันเดียวไม่นาน เพียงชั่วเวลาหายใจเข้าหรือออกเท่านั้น แล้วก็ตกภวังค์. นี้สำหรับบุคคลที่กำหนดลมหายใจเข้าหรือออกเป็นอารมณ์. บุคคลที่กำหนดอารมณ์อย่างอื่น เวลาอาดจะเร็วหรือช้ากว่านี้ก็ไม่ได้ สุดแล้วแต่อารมณ์. คำว่าจิตดวงเดียวในที่นี้ หมายถึงจิตที่เกิด

ขึ้นแล้วก็ตกวงค์ครั้งหนึ่งๆ. จิตจะเป็นสมาธิได้ก็ต่อเมื่อตั้งมั่นอยู่ใน
 อารมณ์อันเดียวเป็นเวลานานๆ โดยไม่ตกวงค์ นี่หมายถึงอัปนาสมาธิ.
 ส่วนอุจารสมาธิ จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์อันเดียวไม่นานเท่าไรก็ตกวงค์ ครั้น
 แล้วก็เกิดขึ้นมานึกถึงอารมณ์เดิมอีก ไม่นึกถึงอารมณ์อื่นเลย, เป็นหยูเช่นนี้
 เรื่อยๆไป. ส่วนจิตที่ไม่เป็นสมาธิตกวงค์แล้ว เกิดขึ้นมาอีกไม่ได้นึกถึง
 อารมณ์เดิม. ผู้ที่ส่งสติไปตามลมที่เข้าไปข้างใน ประเดี๋ยวก็ต้องส่งสติ
 ไปตามลมที่ออกมาข้างนอกอีก. เมื่อจิตต้องเปลี่ยนอารมณ์หยูเช่นนี้ จะเป็น
 สมาธิอย่างไรได้. ฉะนั้นท่านจึงห้ามไม่ให้ส่งสติไปตามลม.

ธัมที่เป็นอันตรายและเป็นอุปการะแก่สมาธิ

พระสารีบุตรได้สแดงธัมที่เป็นอันตราย และเป็นอุปการะแก่สมาธิไว้ 8
 อย่างดังนี้

1. **กามฉันทะ** (ความพอใจในกาม) เป็นอันตรายแก่สมาธิ. เนกขัมมะ
 (การออกจากกามฉันทะ) เป็นอุปการะแก่สมาธิ.
2. **พยาบาท** (ความอาคาต) เป็นอันตรายแก่สมาธิ. อัพยาบาท
 (ความไม่อาคาต) เป็นอุปการะแก่สมาธิ.
3. **ถีนมิตฺตะ** (ถีนะความท้อแท้ มิทตะความเชื่อมซิมหรือหาวนอน)
 เป็นอันตรายแก่สมาธิ. อาโลกสัจญญา (ความสำคัญหมายในแสงสว่าง)
 เป็นอุปการะแก่สมาธิ.
4. **อุทฺธัจจะ** (ความฟุ้งส้าน) เป็นอันตรายแก่สมาธิ. อวิกเขปะ
 (ความไม่ฟุ้งส้าน) เป็นอุปการะแก่สมาธิ.
5. **วิจิกิจฉา** (ความสงสัย) เป็นอันตรายแก่สมาธิ. ธัมมวอฏฺถาน
 (การกำหนดธัม) เป็นอุปการะแก่สมาธิ.

6. **อวิชา** (ความไม่รู้แจ้ง) เป็นอันตรายแก่สมาธิ. **ญาณ** (ความรู้) เป็นอุปการะแก่สมาธิ.

7. **อรติ** (ความขี้เกียจ หรือความไม่พอใจ) เป็นอันตรายแก่สมาธิ. **ปราโมทย์** (ความเบิกบาน) เป็นอุปการะแก่สมาธิ.

8. **อกุสลัมเม** ทั้งสิ้นเป็นอันตรายแก่สมาธิ. **กุสลัมเม** ทั้งสิ้นเป็นอุปการะแก่สมาธิ.

และท่านได้กล่าวต่อไปอีกว่า “ผู้ที่เจริญอานาปานสติ 16 อย่าง มีจิตบริสุทธิ์จากนิวรณ์เหล่านั้นแล้ว (นิวรณ์แปลว่าธรรมที่กั้นจิตมิให้บันลึสมาธิ ซึ่งได้แก่ธรรมที่เป็นอันตราย 8 อย่างนั่นเอง). อุปกิเลส 18 อย่างเหล่านี้ ย่อมบังเกิดขึ้นได้ชั่วขณะหนึ่ง คือ

1. เมื่อส่งสติไปตามเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ของอัสสาสะ จิตก็ถึงความฟุ้งส้านในพายน เป็นอันตรายแก่สมาธิ.

2. เมื่อส่งสติไปตามเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ของปีสสาสะ จิตก็ถึงความฟุ้งส้านในพายนอก เป็นอันตรายแก่สมาธิ.

3. ความปราถนาเฉพาะต่อปีสสาสะ ความพอใจ ความท่องเที่ยวไป (ของใจ) ด้วยอำนาจค้นหาในอัสสาสะ เป็นอันตรายแก่สมาธิ.

4. ความปราถนาเฉพาะต่อปีสสาสะ ความพอใจ ความท่องเที่ยวไป (ของใจ) ด้วยอำนาจค้นหาในปีสสาสะ เป็นอันตรายแก่สมาธิ.

5. ความหลงลืมในการได้ณะเฉพาะซึ่งอัสสาสะ ของภิกษุผู้ถูกอัสสาสะเสียดแทง เป็นอันตรายแก่สมาธิ.

6. ความหลงลืมในการได้ณะเฉพาะซึ่งปีสสาสะ ของภิกษุผู้ถูกปีสสาสะเสียดแทง เป็นอันตรายแก่สมาธิ.

7. เมื่อนึกถึงนิมิต (1) จิตย่อมหวั่นไหวในอัสสาสะ เป็นอันตรายแก่สมาธิ.

8. เมื่อนึกถึงอัสสาสะ จิตย่อมหวั่นไหวในนิมิตร เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
9. เมื่อนึกถึงนิมิตร จิตย่อมหวั่นไหวในปัสสาสะ เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
10. เมื่อนึกถึงปัสสาสะ จิตย่อมหวั่นไหวในนิมิตร เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
11. เมื่อนึกถึงอัสสาสะ จิตย่อมหวั่นไหวในปัสสาสะ เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
12. เมื่อนึกถึงปัสสาสะ จิตย่อมหวั่นไหวในอัสสาสะ เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
13. จิตที่วิ่งไปตามอารมณ์ที่ล่วงมาแล้ว ก็ตามไปตามฟุ้งส้าน เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
14. จิตที่วิ่งไปตามอารมณ์ที่ยังไม่มาถึง ก็หวั่นไหว เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
15. จิตที่ท้อแท้ ก็ตามไปตามความเกียจคร้าน เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
16. จิตที่ระคองไว้เกินพอดี (ปรารถนาความเพียรจัดเกินไป) ก็ตกไปตามความฟุ้งส้าน เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
17. จิตที่รู้ยิ่ง (อภิญาต) ก็ตกไปตามราคะ เป็นอันตรายแก่สมาธิ.
18. จิตที่ไม่รู้ทั่ว (อปญาต) ก็ตกไปตามความพยายาบท เป็นอันตรายแก่สมาธิ.

ท่านยังได้สแดงต่อไปว่า “อุปกิเลส 18 อย่างเหล่านี้ ทำให้ทั้งกายทั้งจิตกะสับกะส่าย หวั่นไหวคั่นรน” เมื่อกายและจิตกะสับกะส่าย หวั่นไหวคั่นรน อัสสาสะปัสสาสะ ก็เป็นดังที่พระโบราณจารย์กล่าวว่า “เมื่อกาย

และจิตกะสับกะส่าย กายสังขารย่อมเป่นไปเกินประมาณ. เมื่อกายและจิต
ไม่กะสับกะส่าย กายสังขารย่อมเป่นไปละเอียด.”

อนึ่ง ท่านกล่าวไว้อีกว่า “อานาปานสติ อันบุคคลไดอบรมให้บริบูรณ์
ดีแล้ว สะสมโดยรอบไปโดยลำดับ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ บุคคลนั้น
ย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง คุณพระจันท์ที่พ้นจากกليبเมคขณะนั้น.”

(ยังมีต่อ)

พระพุทธภาสิต

ภิกขุ ท. เราอบรมฉันโภชนะแต่ในที่นังคราวเดียว (คือลูกจากที่นั่นแล้ว
ไม่ฉันอีก ไนวันนั้น). ภิกขุ ท. เมื่อเราฉันโภชนะแต่ในที่นังคราวเดียวอยู่
ย่อมรู้สึกว่าเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุขน้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า
มีกำลังและมีความสุขด้วย.

ภิกขุ ท. มาเถิด แม้พวกเทอทั้งหลาย ก็จงฉันโภชนะแต่ในที่นังคราว
เดียว. ภิกขุ ท. พวกเทอทั้งหลาย เมื่อมันแต่โภชนะในที่นังคราวเดียวอยู่
ก็จรรู้สึกในความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุขน้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า
มีกำลัง และมีความสุขด้วย.

สันดานจิต

สังเกตดู ฉันทมู่ กลางทุ่งนา มีรศกว่า ที่วัด เปนไหนๆ
ความแปลกตา โปร่งจิต ติดเข้าไป ในคำข้าว หรือไร จังรศทวิ.
ว่าจะเหน้อย ก็มีไซ้ เพราะไซ้รด ว่าหิวอด ก็มีไซ้ ยังเข้านี้
หรือจะว่า แกงกับ ปรับปรุงดี ก็ไซ้ที่ เพราะเปน เช่นทุกวัน.

สันดานจิต ชอบเวียน เปลี่ยนเสมอ มันเฝ้าเพื่อ หาใหม่ ใฝ่กะสัน-
จะเปลี่ยนรศ เปลี่ยนที่ เปลี่ยนสิ่งอัน- แวดล้อมมัน เปลี่ยนเวลา
เปลี่ยนอารมณ์.

รศของความ เปลี่ยนแปลง แฝงเจือหยู่ จึงได้ดู เปนรศ ที่เหมาะสม
เปนรศแห่ง อนิจจัง ช้างลับลม ไม้รู้ถึง จังงม ว่าเลิศดี.

ตามธัมมา ถ้าไม่มี ความเปลี่ยนแปลง มาบังแฝง คนจะเบือ จนเหลือที่
จะเป็นคน ทนหยู่ ในโลกนี้ หนักเข้ามี แต่หยาก ให้ดับไป.

ดับจากโลก เพราะโลก มันน่าชัง แต่ใครบ้าง รู้สึก เช่นนี้ได้
เพราะโลกนี้ อนิจจัง บังเอาไว้ คนเราไซ้ อนิจจัง ชังตัวเอง.

อันชีวิต นี้หรือ คือความไหล ของกายใจ ในเหลือว ที่เหมาะสม
ตามความลวงของอารมณ์บ่มตัวเต่ง ให้สูกเปล่งหยู่ ด้วยหลอกตลอดมา.

อันความหลอก คือรศ อร่อยนัก ที่คอยชัก หุ่นใจ ให้ใฝหา-
ความหลอกใหม่มาเปนเหยื่อของวิญญาน์ เรือยไปกว่าจะดับเนาเปนเถ่าไป.

ตัวอย่างน้อย น้อยมี หยู่นี้แล้ว มันมีแนว คิดดู พอเห็นได้
ฉันข้าวกับ แกงเนื้อ เหลือพอใจ ไม่เท่าไร เร่หา ช้างปลาเค็ม.

ไม่ก็คำ จำลา หาหอยเปรี้ยว ที่ต้องเคี้ยว กับผัก เพราะรศเข้ม
เลยกลับมาหาหมูหวานน้ำตาลเค็ม เทียว วนเต็ม หลอกลื่น กิรศลวง.

จึงพอใจ ในการกิน จนสิ้นชีพ ซึ่งรีดบีบ ชีวิต หย่างไหย่หลวง
ทั้งที่นึก หยู่เสมอ ยังเปลอทวง เอนั้นนี้ บำบวง ลิ่นของตน.

ถ้าไม่นึก จะไป ถึงไหนนั่น ลองนึกดู เกิดท่าน ผู้มุงผล-
ข้างสงบ และพบ ความจริงจน ข้ามขึ้นพื้น สงสาร นิพานไป.

จาก นิราศไปลพบุรี

ไหว้พระ – ไหว้ก้อนหิน

เขาแจกรูปเขียนให้เราไหว้พระ ถูกแล้วละ มิได้ไหว้ ทยายหินนี้
เราไหว้พระ พุทธคุณ บันดามี ในโลกนี้ ทั่วไป ไม่gayงม.
การพูดว่า ชวนกันไป “ไหว้พระฉาย” น่าจะย้าย พูดใหม่ ให้เหมาะสม
ว่า “ไหว้พระ ที่พระฉาย” จึงคายคม ธรรมเนียม จึงหย่างนี้ มิพ่นเพื่อน.
ไหว้พระฉาย จะได้ อะไรนั้น กับไหว้ท่าน องค์ศรีรัฐ คุไม่เหมือน
ถ้าหลงไปไหว้หินผาท่าละเอเลือน ที่ตรัดเตอน นั้นต้องไหว้ ให้ถูกองค์.
ถึงไหว้ที่ พระกาย พระองค์จึง ก็ไม่ยั้ง กว่าสิดา หย่ามัวหลง
เพราะตรัดว่าถ้าไม่เห็นพระธัมตรง ชื่อว่าไม่ เห็นองค์ พระทสพล.
แม้ผู้นั้น จะจับชาย พระจีวร เทียวเร่ร้อน ไปด้วย ทุกแห่งหน
ชื่อว่าเห็นเพียงรูปกายหมายสกันธ เปนแยบยล ลึกซง พึ่งใคร่ครวน.
เราถ่อกาย มาไหว้ กันถึงนี้ และทั้งมี จิตมั่น ไม่ผันผวน
กล้าสละ เรี่ยวแรง แต่งกะบวน มีครบถ้วนหมดเปเลื่องนั้นเรื่องอะไร
อันความจริง เราพอรู้ หยู่แจ่มแจ้ง ว่าพระมี ทุกแห่ง แล้วไหน
จะต้องมา ถึงนี้ ผิดทีไป หรือมุ่งใช้พระบังหน้าหาความเพลิน.
เทียวปคินิค แก่เกี้ยว ว่าเทียวไหว้ กะนั้นหรือ จะให้ เขาสันเสิน
ถ้าคิดไป เช่นนี้ ผิดทีเกิน เราขอเชิน ครอบคุ หยาว่าวม.

จาก นิราศไปตพบุรี

ควันทองของอนัตตา

บ.ช. เขมาภีรุต

ผู้สนใจในธรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับอนัตตาทำที่ได้ลึกถึงกันในด้านหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา, คงจะรู้สึกประหลาดใจในความเย็บของฉันทบ้างว่าทำไมฉันทจึงได้รามือไปเสีย หลังจากที่ได้เปิดฉากการโต้ขึ้นเป็นครั้งแรกแล้ว. ฉันทไม่มีข้อแก้ตัวอันใด ที่จะเสนอเพื่อแก้ความฉงนสนเท่ห์ของท่านผู้อ่าน นอกจากว่า การที่ฉันทรามือไปนั้น ไม่ใช่เพราะเบื่อหน่ายหรือเกียดคร้านต่อการโต้ตอบปัญหาชนิดนี้ที่ห้ามมิได้, แต่เป็นเพราะฉันทกำลังตรึงฟังความเห็นทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายสนับสนุนของฉันทต่างหาก. หย่างไรก็ดี เมื่อเห็นว่าฉันทได้ให้ความยุติธรรม โดยให้โอกาสและเวลาแก่ผู้ค้านและผู้สนับสนุนทั้งสองฝ่ายหย่างเพียงพอแล้ว, ประกอบกับ “พุทธศาสนา” ครบอายุ 10 ปี อันเป็นสุกมมงคลกาล, ฉันทจึงถือโอกาสขอเสนอความเห็นของฉันทด้วยเรื่องอนัตตาอีกครั้งหนึ่ง, ซึ่งฉันทขอหวังล่วงหน้าไว้ว่า ท่านผู้อ่านคงมีใจเป็นธรรมพอที่จะสละเวลาอันมีค่าพิจารณาเรื่องนี้โดยรอบคอบ.

อันผู้ที่พิจารณาหาความเข้าใจ ในเรื่องอตตตาและอนัตตาให้ถูกต้องตามคัมภีร์พุทธศาสนานั้น, ถ้ามีโอกาสได้ศึกษาพิจารณาหลักคำสอนโดยเฉพาะของศาสนาอื่นและศาสนาพราหมณ์ และอื่นๆในอินเดีย หรือชมพูทวีปให้ดีเสียก่อนแล้ว คงจะได้รับแสงสว่างในเรื่องนี้มากขึ้น. เพราะพระพุทธรองค์ชง

ประสูติจเรินเดบิต, ตรัสรู้และสแดงัมเทศนาในระหว่างหมู่ชนและศาสนาใน
 ชมพูทวีป, คำสอนของพระองค์จึงต้องเป็นไปในทางใดทางหนึ่ง คือสมกัน
 มิฉะนั้นก็ตรงกันข้ามกับลัทธิศาสนาของชนเหล่านั้น. ฉันทองยอมรับว่าไม่
 ได้ศึกษาหลักลัทธิคำสอนของศาสนาอื่น ที่สำคัญๆ ในอินเดีย หย่างละเอียด
 ถี่ถ้วน, แม้กระนั้น ความรู้เท่าที่ฉันได้รับจากการดูตำราสำหรับตำรา อันเกี่ยวกับ
 หลักศาสนาเหล่านั้น ทำให้ฉันได้รับแสงสว่างพอเป็นเครื่องส่องให้ฉันเห็นว่า
 แม้คำสอนของพุทธศาสนาพ้องหรือตรงกับคำสอนในศาสนาอื่นๆ เช่นศาสนา
 พราหมณ์และไชนบ้าง ก็เพียงส่วนประกอบที่เกี่ยวกับขนบทำเนียม และการ
 ปฏิบัติที่เกี่ยวกับประเพณีนิยมเล็กน้อยเท่านั้น, ส่วนหลักธรรมขั้นสูงหรืออุดมคติ
 ของพุทธศาสนา ต่างกันไกลกับของศาสนาอื่นๆ. ถ้าเราจะพิจารณาหลักคำ
 สอนของศาสนาอื่นๆ ในอินเดีย นอกจากพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นว่าคำสอนของ
 ศาสนาเหล่านั้นในที่สุดก็ตกอยู่ในชั้นอุปาทาน หรือชั้นอิตตาด้วยกันทั้งสิ้น
 ศาสนาไชน ซึ่งเป็นศาสนาที่แม้พระอถกถาจารย์ของเรายังรับรองว่า คล้าย
 คลึงกับกับพุทธศาสนา ก็ต้อนรับอิตตาไว้ในที่สุด, คือพวกไชนนี้ถือว่า เมื่อ
 อิตตาหรืออาตมะได้ความบริสุทธิ์ คือหมดกิเลสเป็นวิสุทธอิตตาแล้ว ก็บรรลุ
 นิรวาน หรือนิพาน, ไม่เข้าหาปรมาตมุนุหย่างศาสนาพราหมณ์ หรือเข้าถึง
 พรหมหย่างลัทธิเวทานตะ. แต่ก็คล้ายกับพุทธศาสนาที่รับอิตตาเพียงชั้น
 สมมติ ส่วนในชั้นวิมุตติ พุทธศาสนาหารับว่ามีวิสุทธอิตตาไม่ เพราะอิตตวาทุ-
 ปาทาน (ความยึดถืออวาตะวาทน) ก็ดับตั้งแต่ชั้นโศคาปัตติมค โศคาปัตติผล
 เสียแล้ว. จึงมีทางให้เห็นได้ว่า การที่พระพุทธรองค์ชงนำคำอิตตามาใช้ใน
 วงพุทธศาสนา คงเนื่องมาจากเหตุที่ว่า พระองค์ชงรับมาเพื่อใช้เรียกตาม
 สมมติของโลกหย่างหนึ่ง และเพื่อยกขึ้นปติเสหหย่างหนึ่ง, ความจริงมีอยู่ว่า
 ถ้าไม่มีตัวสมมติ เราก็ไม่มีวิธีจะเรียกชื่อสภาพธรรมที่รองรับสมมติได้เลย.
 การตั้งชื่อ นายคำ นางขาว พระยาแดง คุณหญิงเขียว ก็ดี การเรียกสภาพ

ซั่มว่า จิต เจตสิก รูป นิพาน ก็ดี หรือการตั้งสัพพามัน ท่าน เขามัน ตลอดจนการตั้งคำ คุณศัพท์ หรือ กริยาวิเศษ อื่นๆก็ดี, ล้วนเป็นสมมติบัญญัติที่ตั้งขึ้น เพื่อความสะดวกในอันที่จะชี้ลักษณะการต่างๆของซั่มเท่าที่รับรองกันตามภาษาสมมติ หรือโลกียโวหารนั่นเอง, ไม่ใช่เพื่อจะให้คิดหรือยึดมั่นเพียงแค่นั้น. เพราะตัวสมมติเป็นตัวหมุนได้ เช่นวันหนึ่งคนหนึ่งชื่อคำ แต่อีกวันหนึ่งคนเดียวกันนั้นอาจถูกสมมติให้เป็น ขุนคำ พระยาคำนายร้อยคำ หรืออะไรอื่นๆอีก ตามที่ถูกสมมติหรือปรุงแต่งขึ้นตามความแก่เหตุ, คล้ายกันการสมมติชื่อของตัวละคร. แม้จะนั้น ตัวสภาพซั่มที่รองรับสมมติก็มีได้รับสมอ้าง หรือปติเสธว่า เป็นไปหรือไม่เป็นไปตามที่เขาสมมติ. มันมีหน้าที่อย่างไรก็ไปไปตามสภาพและเหตุผลของมันเอง. มันมีทางเดินของมันเอง. ใครจะว่าหรือสมมติให้มันเป็นนั่นเป็นนี่ หรือมีอาการอย่างนั้นอย่างนี้ เช่นว่ามันเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง แก่ ไข้ ตาย หรืออะไรต่ออะไรอีก ก็ว่ากันเองตามสมมติ หรือปรุงแต่งกันขึ้นเองต่างหาก. ฉะนั้น ตัวสมมติจึงเป็นเหมือนเงาฉายออกมาจากของจริง ซึ่งเป็นสภาพซั่มที่ยืนตัว แต่ก็จัดว่าเป็นตัวสำคัญตัวหนึ่ง ซึ่งคล้ายกับเป็นสัญญาณบอกทางให้เราเดินเข้าไปถึงสภาพซั่มที่แท้จริง หรือคล้ายกับเปลือกที่ห่อหุ้มแก่นไม้ไว้ฉะนั้น. เพราะเหตุนี้เอง พระพุทธองค์จึงทรงรับสมมติไว้ ซึ่งในพวกสมมติทั้งหลายมีอิตตารวมอยู่ด้วย.

ที่นี้ ที่ว่าพระองค์ทรงรับอิตตาทเพื่อยกขึ้นปติเสธนั้น คือหมายความทางปรมัตต, ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า เมื่อชงตรัดทางปรมัตตแล้ว พระองค์ตรัดว่าซั่มทั้งหลายทั้งปวงไม่มีตัว คือเป็นอนัตตาทั้งสิ้น. เมื่อเราซาบเค้าหรือวิถีแห่งการสแดงซั่มของพระองค์ดังนี้แล้ว จะทำให้เราเห็นพุทธประสงค์ที่ชงตรัดว่า “อตุตทาหิ อตุตโน นาโถ,” “อตุตทีปา อตุตสรนา” ฝ่ายหนึ่ง และ “สพฺเพ ธมฺมา อนตุตตา” “ธมฺมทีปา ธมฺมสรนา” อีกฝ่ายหนึ่ง อย่างชัดเจน

ว่า ที่ชงยกอิตตาขึ้นตรัคนั้น โดยอิงสมมติหรืออิงโลก แต่เมื่อพระองค์ชงตรัครวบยอดว่า “สพเพ ชมฺมา อนตฺตตา” นั้นอิงปรมัตถหรืออิงธัม ซึ่งเพิกอิตตานั้นเป็นเพียงชั้นสมมติไปในตัวอย่างสิ้นเชิง.

เพื่อความแจ่มแจ้งแห่งเรื่องนี้, ขอให้เราพิจารณาหาหลักต้นที่พระองค์ประสงค์ให้พวกเราค้นหาเสียก่อน. เรายอมรับกันแล้วว่า คำสอนของพระพุทธองค์คือพระธัม. แต่เมื่อพูดถึงธัม เรามักคิดขยายออกไปต่างๆเป็นธัมมากมายหลายประเภท, เลยทำให้เราคิดในอาการอันเป็นเงาหรือเปลือกของธัม ซึ่งเป็นเพียงชั้นโลกสมมติหรือสัญญาไปเสียหมด. ฉะนั้น ทางที่ดีเราควนทำความเข้าใจคำว่า ธัม เสียก่อน ธัม คำนี้เคยแปลกันว่า สภาพที่ชงไว้. สภาพหมายความว่าตนเอง. ธัมที่แปลกันว่าสภาพที่ชงไว้ นั้น ถ้าจะให้มีความชัดกับผู้ไม่ใช่นักวัดก็หมายความว่า สิ่งที่ชงหรือรองรับ. ทีนี้ต่อไปปัญหาที่มีขึ้นว่า ชงหรือรองรับอะไร ? คำตอบก็คือ ชงหรือรองรับสมมติบัญญัติ, การปรุงแต่ง บุญบาป ดีชั่ว เป็นต้น. คำตอบอย่างย่อๆเช่นนี้แน่นอน บางท่านคงยังไม่เข้าใจชัด, แต่ขอให้อดใจไว้ก่อน และตั้งใจพิจารณาคำอธิบายต่อไป.

ก่อนอื่น, ขอให้เราร่างกายและใจให้เป็นตัวประธานเพื่อเป็นหลักพิจารณาไว้ก่อน. เพราะการพิจารณาธัมต้องพิจารณาที่กายและใจ. ถ้าไม่คิดค้นที่กายใจแล้ว จะเห็นธัมฝ่าย สมมติ สัญญา ซึ่งเป็นอาการธัมเสียหมด. ขอให้เราทำความเข้าใจว่า กายใจนี้เป็นตัวรับสมมติและบัญญัติ (การแต่งตั้ง) ต่างๆ. ในส่วนกาย นับตั้งแต่ปลายผมกะทั่งพื้นเท้า เต็มไปด้วยสมมติทั้งนั้น. เราสมมติส่วนต่างๆของกายให้เป็น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ฯลฯ เป็นต้น. ไซ้แต่เท่านั้น เรายังสมมติอื่นๆทับลงไปอีก เช่นสมมติว่า เด็ก หนุ่มสาว เล้าแก่ น้อย พี่ พ่อ แม่ ขุน หลวง พระยา และอะไรต่ออะไรอีกจนนับไม่ถ้วน. เมื่อกายถูกทับถมด้วยสมมติหลายชั้นหลายเชิงเช่นนี้, ใจก็เข้าไป

ยึดและติดสมมติของกาย, เลยเป็นอันว่ากายใจถูกปิดหายหุบในสมมตินั้นเอง. กายถูกสมมติอย่างไร ใจเป็นว่าตามหมด. กายใจตัวเดิมเลยกลายเป็นสมมติทั้งสิ้น. เมื่อเป็นสมมติก็ต้องลอยตามกระแสสมมติ, รับ ดี ชั่ว สุข ทุก ตามสมมติที่โลกแต่งตั้งขึ้น. ในที่สุดกายใจก็เหมือนกับคนดูภาพยนตร์ ซึ่งพลอย โสกเส้า สุข ทุก ตามเรื่องที่เขาสร้างขึ้น, หรือ มิฉะนั้นก็คล้ายกับรูปหุ่นที่ถูกสร้างขึ้นแล้ว ถูกชักยักย้ายไปต่างๆ ตามที่เขาชอบใจ.

สมมติต่างๆดังที่กล่าวข้างต้นนั้นเป็นตัวนอก เกี่ยวด้วยกายเป็นพื้น, ใจเป็นเพียงผู้ยึดเงาฉายของสมมติ ซึ่งมีคติคล้ายกับคนซึ่งยึดถือเงาของตน ซึ่งปรากฏในกระจกเงาจะนั้น. เพื่อจะให้เราเห็นชัดที่ลึกลงไป, และเพื่อจะแก้ตัวสมมติซึ่งทับถมหุบให้ออก พระพุทธองค์จึงขงสอนเราต่อไปว่า สัตว์บุคคล ตัว ตน เรา เขา ไม่มี มีแต่ จันทร ายตนะ ธาตุ อินทริย เป็นต้นต่างหาก. มาถึงตอนนี้ เกี่ยวด้วยใจมาก เพราะเกี่ยวกับการรู้. ใจรู้ว่าสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ไม่มี, จะมองกายใจ ก็เห็นเป็น จันทร ายตนะ ธาตุ ฯลฯ เสียทั้งสิ้น. หนักเข้า บิดา มารดา สวรรค นรก นิพาน ก็เห็นว่าไม่มี, เห็นที่สุดของทุกคือนิพาน เพียงการดับจันทรหรือตายเท่านั้น, เลยกลายเป็นอุจเฉททิติ และนัตถิกทิติไปโดยไม่รู้ตัว. ความรู้ในบัญญัตินี้ก็เหมือนเครื่องปิดรั้วอย่างหนึ่งเหมือนกัน พระพุทธเจ้าจึงสอนไม่ให้ยึดถือ เพียงแต่ให้รู้ตามความเป็นจริงอย่างไร, เพื่อจะได้ปล่อยวางเท่านั้น สมกับธัมมภาสิตที่ว่า “สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสย” ธัมมทั้งหลายทั้งปวงไม่ควนยึดมั่น.

จากที่กล่าวมาในเรื่องสมมติบัญญัติข้างต้น พอทำให้เราเห็นได้ว่า ตัวสมมติบัญญัติ เป็นตัวบังรั้ว หรือระคนหุบกับรั้ว. ความจริงตัวสมมติบัญญัตินั้น เป็นตัวที่เข้ามาใหม่หรือตัวนอก จะมีหรือไม่มีก็แล้วแต่ตัวรั้ว

พวยในยังตั้งอยู่หรือดับไป. หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็ว่า แล้วแต่ความยึดถือ. บางคราวเราไปทะเลทั้งที่เราอยู่ถึงน้ำ เราก็มองคิดว่าเราเห็นน้ำไม่, กลับเห็นระลอกคลื่นไปเสีย, ซึ่งความจริงระลอกหรือคลื่นก็คือน้ำนั่นเอง แต่มันแสดงอาการตามเหตุปัจจัยที่เข้าไปปรุงแต่งมัน. จากอุปมานี้ เราย่อมซาบได้ว่า สมมติบัญญัติ ซึ่งเปรียบเหมือนระลอกหรือคลื่นนั้น อาคมได้เพียงชั้นไหน ที่นี้ขอให้เรานึกโดยนัยที่ตรงกันข้ามบ้างว่า ถ้ากายใจพ้นจากสมมติ, ไม่รับไม่คิดสมมติหรือบัญญัติ คือหมายความว่าทำใจไม่ได้ยึดอารมณ์พวกกาย และเรื่องต่างๆของใจ กายใจจะอยู่ในสภาพอย่างไร. ไม่มีข้อสงสัย, ถ้ากายใจเป็นเช่นนั้น กายใจก็ต้องอยู่ในสภาพปกติ คือกายใจเป็นธรรมหรือเป็นธาตุ. เมื่อเราเห็นกายใจเป็นธรรมขึ้นแล้ว ทัศนานุตตรियะก็เกิด. ต่อจากนั้นเราก็เข้าใจธรรมประกอบอื่นชัดเจนขึ้น. เช่นเราจะเอาสมมติอะไรสวมลงที่กายใจ กายใจก็เป็นสมมติธรรม, จะบัญญัติอะไรลงที่กายใจ ก็เรียกบัญญัติธรรม. ถ้ากายใจถูกปรุงแต่งในทางดี เราก็มักเรียกว่ากุศลธรรม ถ้าปรุงแต่งในทางตรงกันข้าม ก็เรียกว่าอกุศลธรรม. เมื่อกายใจยังเป็นกลางจะเป็นด้วยอำนาจอวิชชาหรือวิชชาก็ตาม ก็เรียกว่าอพฺยาการธรรม. ในทำนองและเหตุผลเดียวกัน เราเรียกกายใจที่ปกติเรียบร้อยว่าสีลธรรม, ใจยึดปรกติของกายใจไว้ได้เรียกสมาธิธรรม, ใจรู้ทั่วกายใจเรียกปัญญธรรม, ใจไม่ยึดถือกายใจและธรรมอื่นๆอันเป็นอาการของกายใจ เรียกว่าวิมุติธรรม, ความรู้ว่าใจไม่ยึดถือกายใจ และอาการต่างๆของกายใจจัดเป็นวิมุติญาณทัสนธรรม.

นอกจากนี้ เราอาจแยกประเภทของกายใจให้เป็นธรรมประเภทใดๆอีกก็ได้ เช่นกายนับเป็นรูปธรรม ใจเป็นนามธรรม, ใจที่ยึดกายใจหรืออารมณ์ของกายใจเป็นโลกียธรรม ใจที่ปล่อยกายใจหรืออารมณ์ของกายใจ เรียกว่าโลกุตระธรรม, กายใจที่ยังถูกปรุงแต่งด้วยกิเลสจัดเป็นสังขารธรรม, ใจที่พ้นจากการปรุงแต่งของกิเลส นับเป็นวิสังขารธรรม. หากจะชื่อเรียกที่กายใจก็อาจชื่อ

ได้ว่า ภายใจที่เป็นทุกข์เพราะอวิชชาหรือตัณหาเป็นเหตุ เรียกว่าทุกข์สัง, ภายใจที่ยังถูกรอบงำด้วยอวิชชาและตัณหา จัดเป็นสมุทัยสัง, การดำเนินการปฏิบัติของภายใจให้ถึงสภาพปรกติโดยสมณะหรือวิปัสสนาวิธี เป็นมัคสัง, เมื่อภายใจที่เป็นมัคเกิดขึ้น สมุทัยของภายใจก็ดับ ทุกข์ของภายใจก็ดับตามกัน เหลือแต่สภาพที่บริสุทธิ์ของภายใจ นั่นคือนิโรจสัง. การเห็นสภาพปรกติของภายใจด้วยปัญญา จึงนับว่าเป็นทัสนานุตตริยะ, การปฏิบัติของภายใจนับแต่ได้ทัสนานุตตริยะแล้ว จัดเป็นปฏิบัติทานุตตริยะ (การปฏิบัติหย่างเยี่ยม) ซึ่งจะดำเนินถึงวิมุตติดานุตตริยะ (การหลุดพ้นหย่างเยี่ยมเป็นที่สุด). ภายใจสำคัญหย่างนี้จึงเป็นปริญฺยชัม (ชัมควนกำหนดให้รู้), การละอวิชชาและตัณหาอันเป็นสมุทัยของภายใจ จึงเป็นปหาตัพชัม (ชัมที่ควนละ), การปฏิบัติเพื่อทำภายใจให้เป็นมัคกำจัดสมุทัยของภายใจเสีย จึงเป็นภาเวตัพชัม (ชัมที่ควรทำให้เกิดมี) และภายใจที่เหลือเป็นสภาพชัมที่ปรกติเพราะสมุทัยและทุกข์ซึ่งเป็นผลมาแต่สมุทัยดับจึงเป็นสังจิกาทัพชัม (ชัมที่ควนทำให้แจ้ง).

การที่กล่าวชี้และแจกภายใจออกเป็นชัมต่างๆหลายประเภทเช่นนี้ เพื่อทำความเข้าใจคำว่าชัมให้ง่ายเข้า. ถ้าเราไม่ตั้งภายใจให้เป็นหลักที่เห็นได้ง่ายก่อนแล้ว การค้นหาจะพบแต่อาการชัมชั้นสมมติสัญญา, ซึ่งมีผลแต่จะทำตัวให้พองด้วยสมมติสัญญา เหมือนลูกบอลที่เต็มด้วยลม มีแต่จะกะดอนเต้นไปตามเท่าที่เตะเท่านั้น. แต่หย่างไรก็ดี หย่าเข้าใจว่าภายใจที่เข้าถึงสภาพปรกติหมดการปรุงแต่งดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นที่สุดของชัมอันเป็นอุดมคติของเรา. เพราะภายใจเช่นนั้นยังเป็นอาการของอมตชัมอีกชั้นหนึ่ง อมตชัมเป็นสภาพยืนตัว เป็นตัวเที่ยง อนันตกาล ไม่หยู่ใจวงจำกัดของกาลและอากาศ (Time & Space). จากนั้นจึงทำให้เราเห็นได้ว่ามีชัมที่สำคัญ 3 ชั้น คือ ชั้นนอก ได้แก่ชัมซึ่งเป็นอาการของภายใจ, ชั้นกลาง คือภายใจที่ปรกติหรือภายใจล้วน อันเป็นอาการของอมตชัมซึ่งเป็นชั้นใน. ชั้นนอกปิดชั้นกลาง

และชั้นกลางปิดชั้นในตามลำดับ คล้ายกับคลื่นหรือระลอกบึงน้ำ น้ำบึงธาตุหรือธัม.

เมื่อเราทำความเข้าใจเรื่องธัมดังกล่าวข้างต้นให้ดีแล้ว, เราก็อาจทำความเข้าใจเอาต์ตาและอนัตตาได้ว่า อุตตานันกินความหมายหรือใช้ได้เพียงชั้นสมมติหรือฝักฝ่ายสมมติเท่านั้น. แต่ถ้าเพ่งธัมโดยปรมัตถแล้ว ธัมทุกประเภทตั้งแต่ชั้นนอกที่สุดถึงในที่สุด เป็นอนัตตาทั้งสิ้น ซึ่งตรงกับพุทธภาสิตที่ว่า “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา” “ธัมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตาหรือไม่ใช่ตัว” เป็นข้อที่น่าสังเกตไว้ด้วยว่า เราพุทธศาสนิกชาวไทยโดยมาก เข้าใจคำว่าอัตราน้อยไป. เรามักเข้าใจอัตรตาเพียงสมมติที่เราให้แก่สกลกายของเราเท่านั้น. อัตรตามหลักเดิมหมายถึงสภาพอันหนึ่ง ซึ่งเป็นเหมือนคนเล็กที่ไม่รู้จัก เปลี่ยนแปลง, แก่, ตาย, อันสิ่งอาศัยอยู่ในร่างกายอันนี้ และมีลักษณะอย่างอื่นอีก ซึ่งฉันเคยเขียนลงในพุทธศาสนาที่ไหนแล้ว ผู้ต้องการซาบโปรดดูจากหนังสือที่ออกนามนั้น. แต่จะเป็นอัตรตาของลัทธิไหน ศาสนาไหน ก็ตาม, ถ้ากล่าวโดยปรมัตถแล้ว พระพุทธองค์ซึ่งปติเสชอย่างเด็ดขาด. พุทธศาสนิกบางท่าน ที่นิยมอัตรตาเข้าใจอัตรตาเพียงบางลักษณะ จึงเอามาใช้อย่างผิดๆ, เช่นบางท่านเข้าใจว่าอัตรตา เลยที่กักเอาอัตรตาไปเป็นลักษณะของนิพานก็มี. ร้ายไปกว่านั้นบางคนเอาจิต, วิญญาณเป็นอัตรตา ซึ่งเหตุผลคู่กันเองในตัว. เพราะจิตก็ดี วิญญาณก็ดี เป็นสเหตุธัม, มีเกิดมีดับตามเหตุ, ซึ่งไม่สมกับลักษณะของอัตรตา ที่พวกอัตรตาดั้งเดิมเขาเข้าใจกัน. บางพวกชอบยก “อตุตทิปา อตุตสรนา ธมฺมทิปา ธมฺมสรนา” ซึ่งเป็นบาลีพุทธภาสิตขึ้นมาอ้าง, แต่หาได้คิดมูลเดิมที่ซึ่งตรัดภาสิตนี้ไม่. แท้จริงที่พระพุทธองค์ซึ่งตรัดภาสิตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “อตุตทิปา อตุตสรนา” (ท่านทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะหรือแสงสว่าง จงมีตนเป็นระลึคนั้น, ซึ่งตรัดโดยยกบุคคลขึ้นตั้งที่เรียกว่าบุคคลาทิตถาน, และโดยอิงสมมติ

ก่อน จึงตรัสไขความในพุทธภาสิตต่อไปว่า “ธมฺมทีปา ธมฺมสรนา” (คือว่าท่านทั้งหลายจงมีธัมมเปนเกาะหรือแสงสว่าง, จงมีธัมมเป็นที่ระลึก) อันเป็นภาสิตที่ตรัสโดยยกธัมมขึ้นแสดง ซึ่งเรียกว่าธัมมาทิตถาน, หรือเป็นพุทธพจน์ที่ตรัสอิมปรมัตถ. พระองค์ยังทรงอธิบายต่อไปอีกโดยชัดเจนว่า “ธัม” ในบาลีพุทธภาสิตนี้ซึ่งหมายถึงสติปีตถาน 4. ที่นี้ถ้าเราหันมาดูสติปีตถาน 4 จะเห็นว่าท่านสอนให้พิจารณาภายในใจ (เวทนา จิต, ธัม) ว่าไม่ใช่ สัตว์บุคคล ตัวตน (อัตตา) เรา เขา. เช่นนี้จึงไม่น่าเป็นข้อที่ทำให้เราสงสัยในเรื่องอัตตา ที่พระองค์ทรงนำมาใช้ในศาสนาของพระองค์เลย.

เท่าที่เขียนมาด้วยเวลาอันจำกัดนี้ อาดมีการผิดพลาดหรือบกพร่องไปบ้าง. จึงหวังอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับการทักท้วงหรือค้านติงจากท่านนักศึกษามุขธัมมด้วยความเมตตากรุณา. ทั้งนี้เพื่อหาทางทำความเข้าใจในธัมที่ถูกต้อง. อนึ่งเนื่องจากเรื่องที่เขียนมานี้เกี่ยวกับความเห็นส่วนตัวเป็นส่วนมาก ซึ่งฉันจะต้องรับผิดชอบแต่ผู้เดียว ฉันจำต้องขอความกรุณาคณะบรรณาธิการหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา โปรดช่วยลงเรื่องนี้ให้ฉันด้วย, แม้ว่าความคิดเห็นที่ฉันเสนอมาอาจไม่ตรงกับอุดมคติของหนังสือพิมพ์ของท่านบ้างก็ตาม. ฉันปรารถนาเพียงขอให้หนังสือ “พุทธศาสนา” ที่ฉันเคารพ ทำหน้าที่เป็นสื่อนำความคิดเห็นของฉันไปเสนอท่านนักศึกษาท่านนั้น. บางทีนักศึกษบางท่านอาจแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์แก่ฉันและผู้อ่าน “พุทธศาสนา” อีกไม่มากนักน้อย, ซึ่งฉันจะถือว่าเป็นบุญของฉันอย่างสูง.

ขอความสวัสดิ์ดีจงมีแก่ท่านผู้อ่านทุกท่าน

MY PRAYERS

ป.ช.เขมาภีรุต

O Buddha Thou, th' deliverers,
Save not the careless fools who err ;
Do let them down the deep hell fare
To disobey Thy words who dare.

Help not wretched idlers
Who care to be malingerers
U pon them close Thy Golden Door,
Raise not who like remaining poor.

Waste not Thy Nectar sweet to wet
The shameless' throat whroat who never get;
Pray, let them sink in their own throes
And realise their evil woes.

O Buddha Thou, the Savior kind.
Give them, the thoughtful, who do mind
Thy words of truth, th'ambrosial meal;
And bathe them happily in weal.

Do help the rogues who did repent
Of evil deeds; remorse thy felt,
And up their roguish habit gave
With evil winds ne'er did they wave.

To them pray, open "Golden Door"
And let the wand'ers safely moor,
Who trod the Golden Path that paves
Right to Nirvan - no woes, nor waves.

“คำแปลบทสวดอ้อนวอนพระเจ้าของฉัน”

บ.ช. เขมาภีร์ และ ข.ช. เพชรมนี

โอ้พระพุทธรูปประเลิดเลิดสามโลก ผู้รื้อสัตว์ข้ามโศกสงสาร
ขอพระองค์หย่าได้ชงช่วยคนพาล ผู้กอบการนี้ ทูจริต ผิดศีลธัม
ของปล่อย ผู้ไม่ทำ ตามคำสอน ลงไปนอน ในอบาย ให้อิ่มหนา
ขอหย่าช่วย คนคร้าน พาลระยำ ซึ่งไม่นำ พาพินิจ ในกิจการ
ประตุทอง ของพระองค์ จงชงปิด กั้นพวกพาล ทูจริต ทุกสถาน
หย่ายกชู ผู้จนทรัพย์ อปรมาณ ที่หน้าด้าน ยอมจน ทนกอดมือ
ขอพระองค์หย่าชงเปลื้องอมโตทก โดยยื่นยก หยอดคอคคน ไม่นับถือ
มีสันดาน ชั่วช้า เกินหัดปรือ เฝ้าตั้งดี้อ ทางเขลา เมมาตะบัน
พวกเผ่าพาล สันดานหยาบทั้งบาปหนา หย่ากรุณา ชี้อ่อง ปล่อยสวรรค์
ปล่อยให้อ้อม งมโง่ ในโลกกันต์ กว่าพบวัน กลับตน เป็นคนดี

โอ้พระองค์ผู้ชงการุณยภาพ บันเทาบาป ปวงสัตว์ ทูกราตี
จงประทาน สุทธาโภชน โปรดอารี แก่ผู้ที่ ไม่ประมาท สาสนธัม
ของอาบ กายมนุส สุจริต ด้วยพิพิช โภคทรัพย์ นับร้อยจนำ
ของช่วย ชูชน คนระยำ ผู้ละกัม อันเปนบาป หยาบลามก
รู้สึกชั่ว กลับตัว เอาดีได้ ชำระกาย ใจใส ตั้งสียหยก
ไม่หันเห ตามลมชั่ว กลับนรก อีกกั้วตก ห้วยมหันต์ อันชพาล
คนเช่นนี้ ของจงมี เมตตาโปรด ให้อันโชด เข้าเขต กเสมสถานต์
ล่องปวงทุข ถึงแคว้น แดนสำราน ลุณีพาน ลิ่นทุข สบสุขขอย.

เรื่องปรัชญา ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลง

นายสมัค บราวาส

ก่อนอื่น ฉันใคร่จะขอให้ท่านระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นนักปรัชญาที่เกิดที่สุดของโลก และเป็นผู้ให้กำเนิดพุทธปรัชญาที่ฝังหลักมั่นคงลงในดวงใจของมนุษยส่วนใหญ่ของโลก. ฉันพูดมานี้ ไม่ใช่เพราะลำเอียงว่า พุทธศาสนาเป็นของไทย พุทธศาสนาจะต้องดีเลิศในโลก เปล่า ฉันมีเหตุผลเพียงพอที่จะพิสูจน์ว่า ปรัชญาของพระพุทธเจ้าเป็นปรัชญาที่ถึงที่สุดแล้ว จะไม่มีผู้ใดค้นพบฉลาดยิ่งไปกว่านี้อีกได้. ฉันเคยค้นคว้าผลการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ทางจิตวิทยา และทางปรัชญาสมัยใหม่แล้วอย่างถี่ถ้วน ฉันเองมีความรู้ เป็นพิเศษทางธรมชาติวิทยา แต่ก็ยังไม่เห็นว่ามีหลักวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา หรือปรัชญาสมัยใหม่อันใดที่ค้านพุทธศาสนา วิชาต่างๆเหล่านี้เสียอีก กลับช่วยอธิบายพระธรรมให้กระจ่างแจ้งขึ้น. ขอบอกตามจริงว่า ฉันสามารถเข้าใจพุทธศาสนาได้สำหรััด ก็โดยการศึกษาศาสตร์ชาติวิทยาและจิตวิทยานำทางมาก่อน. ฉะนั้น ถ้าวิชาสมัยใหม่ค้านพุทธศาสนาอย่างไร ฉันคงจะซาบดี. ตรงกันข้าม คำสอนในพุทธศาสนากลับช่วยให้ฉันเข้าใจวิชาสมัยใหม่ดีขึ้น. ถ้าชาวยุโรปรู้พุทธศาสนา เขาจะค้นทริสตีวีธนาการ ทริสตีการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา ทริสตีการสลายตัวของธาตุแท้ และทริสตีว่าด้วย

การสัมพันธ์ของท่านราชบัณฑิตไอแซคไอน์สไตน์ เร็วกว่านี้สัก 100 ปี. เป็นที่น่าอัศจรรย์ที่ความรู้เมื่อ 2485 ปีมาแล้วนั้น จนบัดนี้ก็ยังไม่มีความสามารถค้นพบให้ดีกว่าได้.

ความจริงชั้นกลางๆที่ฉันได้อ่านมา คือ ความจริงเรื่องการเปลี่ยนแปลงดังปรากฏในคำสอนของพุทธศาสนา อนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้น สามคำนี้ให้ความหมายว่า สังขารหรือสิ่งที่ปรุงแต่งทั้งหลายจะหยุดคงทนถาวรไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลงและเป็นของไม่มีตน.

ความจริงเรื่องการเปลี่ยนแปลงนี้ เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนไว้แล้ว ก็ดูเหมือนจะไม่แพร่หลายไปถึงยุโรป โดยที่ไปขัดกับคำสอนในศาสนาของดินนั้นเสีย. ถึงในทวีปเอเชียก็หาคนเข้าใจปรัชญาชั้นนี้จริงๆได้ยาก ผู้ที่เข้าใจจึงกลับเป็นชาวยุโรป โดยการค้นพบใหม่ของเขา หลังพระพุทธเจ้าไม่ต่ำกว่า 2300 ปี พายหลังที่ได้คิดทบทวนเทียบความจริงต่างๆอยู่นาน.

นักปรัชญา เช่น เดคาร์ท์ คันท์ และแบรคช็อง ถือเอาทริสตีความเปลี่ยนแปลง เป็นยอดความคิดของเขา. แต่เดคาร์ท์คงนับถือทริสตีทางโลกของคริสตศาสนาอยู่นั่นเอง จึงได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงโดยลุ่มมอลวยให้เข้ากับคริสตศาสนาได้. ท่านผู้นี้เชื่อว่าสิ่งต่างๆไม่คงทนจริง ต้องเปลี่ยนแปลงจริง, แต่การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปชนิดเกิดๆดับๆสลับกัน คือถ้าอะไรสักอย่างหนึ่งจะเปลี่ยนแปลง มันต้องสูญไปหรือดับไปเสียก่อน, แล้วมีการสร้างหรือเกิดขึ้นใหม่ผุดกับของแรกเล็กน้อย ต่อไปของใหม่นี้ก็ตายไปอีก เกิด - ดับ เกิด - ดับ อยู่เช่นนี้ไม่มีที่สิ้นสุด.

จะเห็นว่า เดคาร์ท์ คงเคารพต่อทริสตีสร้างโลกอยู่ จึงกล่าวถึงการเกิดว่าเป็นการสร้างขึ้นมาใหม่พายหลังการดับสูญแห่งของที่เปลี่ยนแปลงนั้น ถึงกระนั้นความคิดและวิธีอธิบายของเขาแยบคายมากน่าชมเชย. และแม้ในการอธิบายเรื่องอนัตตา ของนักปราชญ์ทางพุทธศาสนาของเรา เราก็นิยมอ้างว่าสังขาร

เปลี่ยนชนิด เกิด - ดับ เกิด - ดับ เหมือนกัน. เพราะนี่เป็นวิธีอันเดียวที่จะพูดถึงการเปลี่ยนแปลงได้. อย่างไรก็ดี มาสมัยนี้เราถือว่า เดค้ำทซ์ เข้าใจการเปลี่ยนแปลงผิด. เรานับถือเดค้ำทซ์ไม่ใช่ในข้อที่เขารู้ว่าการเปลี่ยนแปลงคืออะไร. แต่นับถือในข้อที่เขาซึมซาบได้ถึงการรับรู้สัมผัสของมนุษย์ว่า รับรู้ชนิดเครื่องถ่ายภาพยนต์ คือรับรู้ไว้เป็นรูปๆ เรียงตามเวลาที่รับรู้ แต่นี่เป็นภาพถ่ายเท่านั้น ไม่ใช่ของจริง. ความคิดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของ เดค้ำทซ์ เป็นการนำการค้นพบในเรื่องคณิตศาสตร์ชนิดแคลคูลัส กล่าวคือมนุษย์เราแบ่งสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเป็นส่วนย่อยๆ มีตัวมีตน มีตัวเลขแทนปริมาณของมัน แล้วคิดต่อไปตามความต้องการในคณิตศาสตร์นั้นๆ ไม่ทำเช่นนี้คิดไม่ออก หาวิธีคิดอย่างอื่นก็ไม่ได้. เดค้ำทซ์ เป็นผู้จับวิธีรับสัมผัสของมนุษย์ได้ ถ้าเขาศึกษาคณิตศาสตร์แคลคูลัส เขาก็จะเป็นนักคณิตศาสตร์ที่เยี่ยมที่สุดของโลกคนหนึ่ง.

แบรคซ็อง ชาวฝรั่งเศสชาติเดียวกับเดค้ำทซ์ เป็นผู้ที่เข้าใจการเปลี่ยนแปลงได้ถูกต้อง. ท่านผู้นี้เป็นผู้อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปเรื่อยๆ ไม่ขยักขยอนหย่าง เดค้ำทซ์ เข้าใจ. ถ้าจะเทียบการเปลี่ยนแปลงกับการเคลื่อนไหวยของรถไฟจากที่หนึ่งถึงอีกที่หนึ่ง การเปลี่ยนแปลงแบบ เดค้ำทซ์ ได้แก่รถไฟวิ่งแล้วหยุด วิ่งแล้วหยุด สลับกันเรื่อยๆจนถึงที่หมาย. ส่วนการเปลี่ยนแปลงแบบ แบรคซ็อง นั้น ได้แก่รถไฟที่วิ่งหยุดเรื่อยๆโดยความเร็วสม่ำเสมอ. ท่านผู้นี้อ้างว่า หากการเปลี่ยนแปลงเป็นชนิด เกิด - ดับ เกิด - ดับ แบบ เดค้ำทซ์ แล้ว ก็เท่ากับเข้าใจว่า มีของหยุดสิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงได้. เป็นการสมมติสิ่งอันไม่คงทนถาวร ที่เกิดขึ้นวูบวาบเพียงในเวลาทีน้อยถึงขั้นอสงไขยให้มีตัวตนขึ้น แบรคซ็อง ว่าผิด “ไม่มีอะไรที่เปลี่ยนแปลง ที่มีอยู่จริง คือการเปลี่ยนแปลงนั่นเอง.” นี่หมายความว่า ถ้าพูดว่าคนเปลี่ยนแปลงผิด เพราะคนไม่มี ถ้าพูดว่าการเปลี่ยนแปลงของคน ถูก. เพราะนั่นแหละเป็นของจริงที่เราเห็น

การเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งและเตือนเราอยู่เสมอว่า ตัวเราผู้เป็นมนุษย์กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกๆ สิ้นส่วนของวินาที ให้ออกมาเป็นสัตว์อย่างอื่นที่วิเศษยิ่งกว่านี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงในวงสัฟิซและสัตว์ การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ เราเรียกว่าวิวัฒนาการ.

ทริสตีวิวัฒนาการ หรือที่ตรงกับคำฝรั่งว่า อีโวลูชัน หาใช่ของใหม่ของโลกไม่ ในสมัยพระพุทธเจ้าก็ได้มีผู้ชิมชาเป็นอันดี ถึงข้อเกี่ยวข้องกับทางเชื้อสายระหว่างวงสัฟิซกับวงสัฟิซ. แต่คนสมัยนี้รู้แต่ในแง่ปรัชญา ยังไม่รู้ชิมชาดีวิทยาเพียงพอที่จะสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ว่า มนุษย์เป็นที่สุดแห่งวิวัฒนาการของสัตว์ และสัตว์เป็นโคตรเก่าของมนุษย์. ชาดกต่างๆ บางชิ้นของพุทธศาสนาอันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกลับชาติของสัตว์ต่างๆ ที่สูงขึ้นทุกทีจนถึงมนุษย์ เป็นเรื่องสแดงได้เป็นอย่างดีว่า พระพุทธองค์ได้ชงชาหยุดดีแล้ว ถึงเรื่องวิวัฒนาการของสัตว์จากง่ายที่สุดมาจนถึงเกิดเป็นมนุษย์ เพราะนี่เข้ากับหลักปรัชญาของพระองค์ในข้อเกี่ยวกับ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หยุดแล้ว.

โลกได้รอฟังคำอธิบายที่กะจ่างแจ้งในเรื่องนี้ จนกระทั่งนักปราชญ์ดาวินได้แยกแยะปัญหาอธิบายให้เห็นจริงจังกวว่า ในทีแรกเมื่อโลกยังหนุ่มหยุด ได้เกิดสัตว์มีอวัยวะง่ายๆ คือสัตว์เซลล์เดียวขึ้นก่อน ต่อมาสัตว์เหล่านี้ได้วิวัฒนาการไปเป็นสัตว์หลายเซลล์ ผ่านวงสัฟิซ หอย ปู ปลา สัตว์เลื้อยคลาน นก สัตว์เลือดอุ่น มาจนถึงลิง เช่น ชะนี และกอริลลา แล้วจึงถึงมนุษย์. การสำรวจค้นคว้าชั้นทับถมของหินโดยธรณีวิทยา ได้ช่วยพิสูจน์ทริสตีอันนี้ให้กลายเป็นความจริงขึ้น. หินที่หยุดต่ำที่สุดเก่าที่สุด จะมีสัตว์งายๆ เป็นซากโบราณติดหยุด เมื่อพิจารณาหินชั้นสูงๆ ขึ้นมา เราก็พบซากสัตว์ที่มีอวัยวะยุ่งยากเข้า จนถึงหินชั้นใหม่เกิดขึ้น พายในเวลาไม่กี่แสนปีมานี้ จึงพบกะโหลก สีสละมนุษย์ และจะไม่พบในหินที่เก่ากว่านี้เลยเป็นอันขาด. เราจึงซาบว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงในวงสัฟิซสิ่งที่มีชีวิตจากชีวิตเซลล์เดียวอย่างงาย และเบื่องต้น

มาจนถึงมนุษย์ที่มีอวัยวะยุ่งยากซับซ้อน มีดวงจิตในระดับสูง. ะบัดนี้
วิวัฒนาการยังไม่หยุด คงดำเนินการต่อไป มนุษจะเปลี่ยนแปลงเป็นสัตว์ที่ประเสียด
กว่าอย่างไร รอดูกันต่อไป.

ในการวิวัฒนาการนี้ อวัยวะรับสัมผัสที่ในขั้นแรกมีเพียงสำหรับรับกาย
สัมผัสอย่างเดียว ได้แปรรูปพิศดารขึ้น ทำให้จิตมีอะไรรับสัมผัสอื่นๆตาม
ลำดับวิวัฒนาการต่อไปนี้ คือจักสูสัมผัส คานะสัมผัส ชิวหาสัมผัส โสตะสัมผัส
และหลังที่สุด มโนสัมผัส.

ระดับจิตก็เหมือนกัน ในสัตว์เซลล์เดียว ระดับจิตอยู่ในขั้นต่ำที่สุด แล้ว
ค่อยๆสูงขึ้นเมื่อสัตว์ที่มีร่างกายพิศดารขึ้น จนถึงขั้นมนุษย์ที่มีมันสมองมาก เมื่อ
เทียบกับความใหญ่โตของร่างกายระดับจิตสูงขึ้น และสามารถฟอกตัวเองให้
บริสุทธิ์ได้ในขั้นนี้ ไม่ต้องถูกเคลือบคลุมด้วยวิชาอีกต่อไป. แต่ขั้นมนุษย์
เราอดอบรมจิตให้ถึงขั้นเทวดา พระพรหม พระอรหันต์ จนกระทั่งพระ
พุทธเจ้าได้.

เมื่อนึกถึงการเปลี่ยนแปลงภายในช่วงเวลาปัจจุบัน โดยเลิกคิดถึงเวลาเมื่อ
โลกกำลังสร้างพงสาวดารอยู่กันเสียที, ก็จะเห็นได้ง่ายและไม่มีข้อสงสัยว่าทุกสิ่ง
ทุกอย่างไม่คงทนถาวร ได้กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะจิต แม้กระนั้นก็ยัง
เป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่คนหมู่มาก ที่เห็นได้ชัดคือดินฟ้าอากาศ ได้แปรปรวน
อยู่เสมอ เดี่ยวหนาว เดี่ยวร้อน เดี่ยวฝนตก เดี่ยวแห้งแล้ง แต่ละอย่างอยู่
ไม่นาน ค่อยๆเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไป เมื่อมีน้ำท่วมก็ต้องมีน้ำลด จะ
ท่วมหยุดเรื่อยๆไม่ได้ พืชพันธุ์ธัญญาหาร เดี่ยวก็มีสมบูรณ์ เดี่ยวก็ขาด.

แม้ในวงสังคมที่เป็นเรื่องมนุษย์โดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวกับธรรมชาติก็แปรปรวน
ไม่หยุดในอำนาจมนุษย์เสียเลย. เสถกิจเดี๋ยวดี เดี่ยวก็เกิดจนกันทั่วไป ลาก
ยส บางทีก็มาหา บางทีก็ตกต่ำ มนุษเดี๋ยวดีกัน เดี่ยวรบกัน ราคาเข้าของ
ต่างๆขึ้นๆลงๆ ยิ่งในยามสงครามดูเหมือนขึ้นลงแทบทุกวัน.

การเนาเปื่อยผุพังของสิ่งที่มีชีวิต และสิ่งที่ได้จากสิ่งที่มีชีวิต เช่นไม้
เป็นไปเห็นได้ชัด เกิดมาแล้วร่างกายก็เติบโต สนวนสูง น้ำหนัก เปลี่ยนแปลง
ไปทางเพิ่มพูนขึ้น พอแก่ตัวกลับลดลง อุปนิสัยแม้จะพยายามขงตัวก็เปลี่ยน
แปลงได้ เมื่อเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม. สิ่งที่สวยงามจะต้องนำเกลียดศักรวันหนึ่ง
โดยการมีอายุและโรยรา ผลสุดท้ายเกิดการตายของสิ่งมีชีวิต. เราคิดว่า
การเปลี่ยนแปลงจะสุดสิ้นแค่นี้ แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น จะต้องมีการเกิดอีก
ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงไม่ได้เป็นไปตามเส้นตรง แต่เป็นไปพวยในวงเวียน
ที่เรียกว่าวงเวียนธรรมชาติหรือสังสารวัต. ที่ต้องเปลี่ยนแปลงเป็นวงเวียน ก็
เพราะสิ่งต่างๆในโลกมีการเกี่ยวข้องกันอยู่ทั่วไป. การยุบขึ้นลงของพิว
พิภพที่ว่าคล้ายลูกคลื่นน้ำ ก็เป็นการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวกับวงเวียน. ดินฟ้า
อากาศเปลี่ยนแปลงซ้ำกันเป็นวงเวียนกินเวลาปีหนึ่ง หรือ 25 ปีทีหนึ่ง เช่น
น้ำท่วมคราวนี้ จิตใจของเรานักจิตวิทยาก็ค้นพบว่า เปลี่ยนแปลงเป็นวงเวียน
และเมื่อคิดตามท่าน ไอนซ์ไตน์ ว่า เส้นตรงไม่มีในสากลจักรวาล คงมีแต่
เส้นบันจบวงแล้ว คิดว่าไม่ต้องยกตัวอย่างอีกที่ไม่เปลี่ยนแปลงพวยในวงเวียน
แม้วิวัฒนาการที่ดูเปลี่ยนแปลงดังไปทางสูงขึ้น มาสมัยนี้ ก็มีผู้พบว่าสัตว์
ตระกูลหนึ่งๆ มีการวิวัฒนถอยหลังเข้าคลองเป็นวงเวียนเหมือนกัน.

พูดเฉพาะคน เราเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ชัด จากทางร่างกายและจิตใจ.
เมื่อเด็กเราอาดเป็นคนร้นเริง โตขึ้นอาดหงิมไปได้ เมื่อหนุ่มโง่ แก่เข้ากลับ
ฉลาด ปีนึ่เบิกบาน ปีหน้าอาดจนลงต้องชบเซาเหงาหงอย บางที่อ้วน บาง
ที่ผอม จนผิดสังเกต.

เมื่อเข้าใจว่าสิ่งทั้งหลายต้องเปลี่ยนแปลง จะคงทนถาวรหุ่ยไม่ได้แล้ว
เราก็ควนไม่ยึดมั่นว่า สิ่งนั้นเป็นหย่างนั้น สิ่งนี้เป็นหย่างนี้ สิ่งนั้นชื่อนั้น สิ่งนี้
ชื่อนี้ หย่าไปให้ชื่อมันเข้า เพราะมันจะเกิดมีตัวตนขึ้นมา. ถ้าไม่เชื่อยัง

ยึดมั่นเอาสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเบนของมีตัวมีตนอยู่ เมื่อมันเปลี่ยนถึงส่วนที่ไม่พึงพอใจหรือดับทำลายไป ก็จะเส้าโศกเสียใจว่าของนั้นเกิดอุปัทวเหตุ หรือ แอ็กซิเดนท์เป็นนั่นเป็นนี่ไปเสียแล้ว ของนั้นแตกสูญไปเสียแล้ว. นี่เป็นการเข้าใจผิดโดยแท้ เพราะของนั้นเป็นสิ่งว่างเปล่าไม่มีหยูจิง ที่มีหยูจิงคือการเปลี่ยนแปลงแห่งของนั้นต่างหาก.

เห็นกุหลาบดอกหนึ่ง งามเหลือเกิน สีสดสวยมาก กลิ่นก็หอม หยากจะได้ไว้ชมเช่นนี้หยูเรื่อยๆ แต่ไม่นานกุหลาบก็แห้งกลิ่นก็หายแล้วเปื้อยเนาไปจิตใจของเราเหงาหงอยเหี่ยวแห้ง นี่เป็นเพราะอะไร ไม่ใช่เป็นเพราะเราขัดขืนไม่เชื่อว่าทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงดอกหรือ, ไม่ใช่เพราะเราอุตรีไปตั้งชื่อสิ่งที่เห็นเพียงประเดี้ยวประด้าว ที่ไม่เป็นของจริงให้มีนามอย่างนั้นอย่างนี้หรือ.

การเกิดแก่เจ็บตายก็เหมือนกัน ไม่ควนจะทำให้ใจผู้เฝ้าดูหวั่นไหวไปด้วยเลย. ถ้าเข้าใจแล้วว่ามันเป็นการเปลี่ยนแปลงของสังขารมนุส ใจก็ไม่ควนยึดเหนี่ยวเอาภาพถ่ายอันหนึ่งของคนที่กำลังเปลี่ยนแปลง เป็นของแทนผู้นั้น. ความจริงจะมีภาพถ่ายไม่ได้ ภาพต้องเปลี่ยนหยูเรื่อยๆ ถ้าขึ้นยึดเหนี่ยวภาพถ่ายเปลี่ยน เราจะต้องว่าผู้นั้นเติบโตหนุ่มสาวขึ้น หรือแก่เฒ่าลง พอตายก็เส้าโศกเสียใจ ว่าผู้นั้นดับสูญไป นี่เป็นด้วยเราไม่ยึดถือเอาภาพถ่ายของผู้นั้น ณะเวลาใดเวลาหนึ่งเป็นของจริงแทนผู้นั้นต่างหาก. ถ้าเรายึดถือเพียงแค่นั้นความคิดของเดค้ำทซ์ ก็คงจะหยูในสภาพที่ดีกว่านี้ เพราะเมื่อเห็นคนหนุ่มแก่ตัวลง เราก็ไม่เห็นผิดปรกติอะไร คงคิดว่าคนหนุ่มดับไป เกิดคนแก่ขึ้น คนแก่ไม่ใช่ของเสียหายอะไร เพราะเป็นของใหม่เกิดขึ้นแทนของเก่าเท่านั้นเอง. เช่นนี้จะทำให้จิตใจเราเป็นปรกติไม่เดือดร้อน.

เนื่องจากคนเราเปลี่ยนแปลงหยูเสมอ ไม่คงที่ ตั้งแต่ส่วนสูง กว้าง ยาว น้ำหนักผิวกาย สภาพของร่างกาย ตลอดจนจิตสภาพ ถ้าเราไปยึดถือเอาว่า

รูปขณะใดขณะหนึ่ง เป็นของแทนผู้หนึ่ง หรือที่เรียกกันว่าอัตตาของผู้นั้น ความจริงก็คือจะมีอัตตาเช่นนั้นไม่ได้. อัตตาเช่นนั้นเป็นเพียงภาพถ่ายอันหนึ่งในภาพถ่ายนับด้วยอสงไขยรูปของผู้นั้น เมื่อเขาเปลี่ยนแปลงจากเด็กถึงผู้ใหญ่ เราจึงเรียกว่าชีวิตของผู้นั้นเป็นอัตตา.

แต่แม้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกจะคงทนถาวรอยู่ไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไป ก็ยังมีบางสิ่งซึ่งถ้าเราร่วมมือร่วมใจกันรักษเอาไว้ ก็คงยังอยู่ได้ตราบชั่วเชือกชาติ นั่นยังอยู่. สิ่งนั้นคือความดีงามของมนุษย์. และสิ่งสำคัญยิ่งคือชาติ. เราจะเห็นว่าสิ่งที่เป็นธัมมอันกว้างขวาง จะไม่มีเปลี่ยนแปลงเลย หย่างไรก็หย่างนั้น. สิ่งที่เป็นอธัมมเท่านั้นที่ต้องเปลี่ยนแปลง และเปลี่ยนในทางที่ร้ายเสียด้วย ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เป็นธัมมเป็นธัมมชาติอันยิ่งใหญ่และกว้างขวาง ถอนตัวออกจากการเปลี่ยนแปลงเสียได้. ในคราวนี้ฉันจะเว้นกล่าวถึงสิ่งที่หลุดพ้นจากการเปลี่ยนแปลง จะเอาไว้กล่าวในทีหลัง.

ในการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่เปลี่ยนคือสังขารหรือสิ่งที่ปรุงแต่งเท่านั้น ส่วนที่เป็นของแท้ไม่ได้เปลี่ยนด้วย เช่นดอกกุหลาบหย่างที่ว่า เมื่อผู้ก็เฝ้าเป็อยหายไปจากตา. แต่ธาตุถ่านในนั้นไม่หายไปไหน คงปรากฏในรูปใหม่เป็นแก๊สมีเซนบั้ง คาบอนไดออกไซด์บั้ง. ถ้าในการมองสิ่งต่างๆ เราไม่มองสังขารของมันที่ปัจจุปัฏฐังแต่ มองของแท้ในตัวมัน เราก็จะเห็นว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ของแท้คงเป็นของแท้หยู่หย่างเดิม สังขารที่เป็นของจอมปลอมหลอก จึงต้องผ่านการเปลี่ยนแปลง ถ้าเช่นนั้นเราจะไปหลงไหลของจอมปลอมทำไม.

จึงสรุปความได้ว่า ถ้าเรายังโง่มองเห็นแต่เพียงสังขารหรือของที่ปรุงแต่งขึ้น เราจะพบว่าโลกเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงน่าเป็อ, ยิ่งเราหลงหมายสังขารนั้นว่าชื่อนั้นชื่อนี้ด้วยแล้ว ยิ่งไปกันใหญ่ จะปรากฏการเกิด

และการดับสูญของสังขารนั้นๆขึ้น. ซึ่งทำให้เราเส้าโศกเสียใจไปได้ต่างๆ. ถ้าเรายังไม่สามารถมองลอดสังขารตัวโครงสร้างอันใหญ่ ที่สลับซับซ้อนยุ่งเหยิง คอยล่อหลอกเราให้ไม่สามารถมองเห็นของแท้ที่คงทนถาวรในนั้นได้ เพียงแต่ เราเห็นโลกเป็นที่ประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงอันไม่มีที่สุดสิ้นของสังขาร ก็ จะทำให้จิตใจเราสงบได้ และจะเกิดความสุขอันเยือกเย็นขึ้น.

มิตรธัม

แม้รักด้วยวิธีประสิทธิมน —	ตริวิกลกริตยา,
พลันหน่ายบังวายสวาทอา —	ครุร้าง บ่ รางนาน;
เสน่ห์สนิทด้วยมิตรธัมแท้	บ่ปรวนแปรจักร้างฉาน,
สุจริตจเรินคุณรื้อราน เ	มตรมุงคงวายวาง.

กริสนาสอนน้อง.

พระпенเจ้าของฉัน !

“พระпенเจ้า” ของฉันนั้นดีเหลือ คอยเอื้อเพื่อฝึกฉันให้เข้มแข็ง สอนให้หมั่น มานะ ไม่ระวาง คอยชี้แจง ปลูกปลูก ทุกเวลา. คราวใดฉัน เบื่อหน่าย ในภารกิจ “พระпенเจ้า” จึงคิด ตามกล่าวว่า “หย่ามัวแต่ เกียดคร้าน การนานา จะล่าช้า หยู่ข้างหลัง นั่งเส้าใจ!” ฉันก็ฟัง คำเตือน ไม่เบือนบิด รีบทำกิจ โดยเร็ว ไม่เหลวไหล ไม่ถือดี คุ่มเดิน เห็นห่างไป เพราะเชื่อใน “พระпенเจ้า” จึงเฝ้าเพียร. บางคราวฉันซึมเซาหงอยเหงาจิต เบื่อภารกิจหยาบ, ประนีตเบื้อจิตเขียน เบื่อทุกอย่างยิ่งคิดสะอิดสะเอียน ความคิดเปลี่ยนแปรออกไปนอกทาง. ฉันนอนนิ่ง อटकั้น นึกคั่นจิต “พระпенเจ้า” ตามติด ไปข้างข้าง นึกละอาย แทบแย้ แต่ละทาง ที่เหห่าง นึกไป ไม่ตรีตรอง. ปล่อยห้วงนึก เปะปะ ไม่ระวัง มิได้หย่ง, ต้นจิต มิดทุกช่อง มิได้นึก เนื้อความ ตามทำนอง ว่าพระเจ้า เฝ้ามอง มุ่งคอดคุด. “พระпенเจ้า” เฝ้าดู หยู่เปนนิจ ไครทำผิด เปนพาล ท่านก็รู้ ท่านเป็นผู้ ตัดเตือน เหมือนเปนครู คอยอุ้มชู ชักนำ พร้าว่าวอน. ยามความโกรธ ความกลัว พัวพันฉัน ในบางวัน เพราะไลล ไม่สังหรณ์ บาที่ถึง กะสับกะส่าย มิได้นอน ต้องเตือดร้อน รนหยู่ ตั้งครุ่ยาม. บางครั้งฉัน เลินเล่อ เผลอสติ เพราะลืมนริ ตรองความ ตามท่านห้าม เลยพุดผิด, ทำผิด คิดข้างซาม จนลูกกลม ไปไหย่ ในบางวัน. “พระпенเจ้า” ท่านเห็น ประเด็นผิด ท่านจึงติด ตามมา ว่ากล่าวฉัน “มิได้คอดอก! ปล่อยใจไปเช่นนั้น จักได้รับ โทสทันท์ อันตราย. หย่าปล่อยให้ ใจตน คั่นข้างผิด ทางทุจริต ร้อนตน หย่าขวนขวย การปล่อยตน ตามใจ ไม่แยบคาย จักทำให้ ต้องทุข ชุกเข็นใจ.

ทำจิตให้ หยาบช้า นานาชนิด ชื่อว่าผิด ทำนอง อันฟ้องไส
ไม่เกิดผล ดีแน่ แต่อย่างไร หย่าเดินไป ทางนั้น ฉันทขอที!”

เห็นใหม่ท่าน “พระเจ้า” เฝ้าเตือนฉัน ทุกวันปลอบปลุกทุกวิถี
ท่านแนะให้ เดินไป ในทางดี แนะนำวิธี ทางสุข ทุกโมงยาม.
“พระเปนเจ้า” ของฉัน ท่านรู้ไหม ว่าชื่อไร? หวังว่า ไม่น่าถาม
เพราะท่านคง ซาบดี ว่ามีนาม อย่างไร,ตาม ที่เรา เรียกกันมา.

เพื่อบางท่านพิสวงยังสงสัย ว่าพระเจ้า คือใคร หยู่ไหนหนา
“พระเปนเจ้า” ของฉัน ที่พรรณา แต่ต้นมา นั้นหรือ คือ “พระธัม”
เป็นประธานใหญ่ยิ่งเหนือหญิงชาย ใครหยากให้ ท่านชูป อุปถัมภ์
เร่งทำดี ไส่ตัว, ชั่วหย่าทำ จะเย็นน้ำ สุขจึง ทั้งหญิงชาย.
ใครไม่ทำ ตามหย่าง ทางท่านชี้ ย่อมจักมี พุชร้อน บ่ห่อนหาย
เกิดแต่ทุกข์ ลูกตะกุก ห่างสบาย อันตราย นานา มาพัวพัน.
พูด, ทำ, คิด ข้างดี ที่พระเจ้า ท่านว่ากล่าว ให้พร้อม ย่อมสบสันดี
ไม่หลงไป ทางผิด นิจนิรันดร ขอให้หมั่น ครอบครอง นึกดูตน.
ทุกคำเข้า เฝ้ามอง ให้ถ่องแท้ ว่ามีแ่ง ตรงไหน ที่ตกหล่น
ทั้งทางพูด, ทางธัม จำแยกเขต แล้วคิดค้น แก้อไข ให้ถูกที.
ตรงไหนมี ช่องโหว่ โผล่ปรากฏ หย่าละลด เร่งขจัด เร่งขจัดดี
ให้เห็นว่า ถูกต้อง คลองที่ดี จนเป็นที่ พอใจ ในมวลกัม.

จะนี้แหละ “พระเจ้า” จักคุ้มครอง มิให้ต้องวุ่นวายระส่ายระล่ำ
มีแต่ความ สุขใจ ในการทำ ไม่ว่ากัม น้อยใหญ่ ไปชั่วกัลป์.
“ตน” เตือนตน นี้แหละ “พระเปนเจ้า” ที่ฉันว่า วจนา มาแล้วนั้น
มิใช่อื่น ไคดอก ไซ่หลอกกัน “พระเปนเจ้า” ของฉัน จะนี้เอย.

“ไวยุทธา”

ทางไปสู่ความสมประสงค์

ของชาวพุทธ

“ดอกไม้สด”

คำว่า “คน” เราเข้าใจกันดีแล้วว่าหมายถึงอะไร และเราถือว่าคนเป็นคนเหมือนกันทุกคน แต่เราจะต้องยอมยกให้อีกว่า ถึงคนเป็นคนเหมือนกันก็จริง แต่ชนิดของคนที่เป็นคนนั้น ยังต่างกันอยู่.

ในที่นี้ขอแยกออกเป็น 3 ชนิด คือชนิดประเสียด ชนิดสามัญ ชนิดต่ำช้า. จะไม่กล่าวแยกแยะพระतिकัมของคนชนิดประเสียด เพราะปัญญาของเราไม่สูงพอที่จะเข้าถึงจิตใจของท่าน. คนชนิดต่ำช้าก็จะไม่กล่าวถึง เพราะไม่เป็นประโยชน์อันใดแก่เรา. จะกล่าวถึงแต่คนชนิดสามัญ คือคนที่ต้อง “วิ่งเต้น” เพื่อการครองชีพ หรืออีกนัยหนึ่งคนที่มีความต้องการ และความหยากเป็นนายเหนืออยู่.

สิ่งที่ชีวิตและร่างกายต้องการก็ดี สิ่งจิตใจหยากได้นอกไปจากความต้องการแห่งชีวิตและร่างกายก็ดี ตั้งแต่ข้าวสักเม็ด เกลือกสักก้อน น้ำอบสักหยด ไม่ใช่ว่ามีวางอยู่สำหรับให้ไปหยิบฉวยเอาได้ง่ายๆ. การที่ทุกๆ สิ่งในโลกนี้มีเจ้าของไปเสียหมดนั้น ไม่มีใครบอกถูกว่าได้มีการตั้งต้นกันตั้งแต่เมื่อไร โดยสถานใด. ดินแดนใดยิ่งเจริญมาก ในดินแดนนั้นก็ยิ่งมีการเคารพในสิทธิ

แห่งการที่บุคคลเป็นเจ้าของวัตถุเสียขาดมากขึ้น ฝ่ายบุคคลผู้เป็นเจ้าของเล่า ก็หวงแหนสิทธิของตนยิ่งนัก ด้วยประการฉะนี้ มนุษย์จึงต่างฝ่ายต่างหาช่องทาง เพื่อป้องกันสิทธิอันตนมิให้สูญแล้วด้วย และเพื่อแสวงหาสิทธิอันตนไม่มีให้มีขึ้นด้วย.

ก็เล่ห์ทางที่จะใช้ในการที่กล่าวนี้ ย่อมจะมีอยู่หลายทาง ทั้งทางที่ชอบ และทางที่ผิด ทั้งทางที่จะยั่งยืนมั่นคง และทางที่จะใช้ได้ชั่วคราว. และ ลู่วางที่ผิดนั้นเล่า ก็อาจจะให้ผลร้ายนำเกรงขาม เป็นภัยแก่ผู้ที่จะนำมาใช้ แต่ครั้งจะกล่าวยืนยันลงไป ว่าทางใดเป็นทางผิด ทางใดเป็นทางชอบ ก็เป็นการยากที่จะกล่าวอีก ฉะนั้นจึงขอเสนอทางหนึ่งตามความคิดเห็นของผู้เขียน พอเป็นเครื่องประกอบวิจารณ์ญาณของผู้อ่าน และให้ชื่อทางนี้ว่า “ทางไปสู่ ความสมประสงค์โดยปลอดภัย.”

ทางนี้สำเร็จด้วยเครื่องประกอบ 5 อย่าง ละเอียดอย่างมีคุณภาพสำคัญ อยู่ในตัว แต่เกี่ยวเนื่องกันประดุจลูกโซ่. เมื่อจะใช้เป็นเครื่องประกอบทางที่ กล่าวนี้ พึงใช้ให้ครบทั้ง 5 อย่าง ถ้ายกเว้นเสียแม้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็คิด จะทำให้คุณภาพของหย่างที่นำมาใช้อ่อนลงไปด้วย.

เครื่องประกอบหย่างที่หนึ่งชื่อว่า ความเชื่อ.

บุคคลผู้เชื่อง่าย สุดแต่ใครจะบอกก็เชื่อ หรือได้อ่านหนังสือแต่เพียง เล่มเดียวก็เชื่อตามหนังสือ. เป็นผู้ที่มีชีวิตต่อแหลมต่ออันตราย เพราะความ เชื่อง่ายมักทำให้เชื่อผิด เมื่อเชื่อผิด และทำตามที่เชื่อ ก็เป็นธรรมดาที่ต้อง “ทำ” ผิดไปด้วย และผลอันเกิดแต่การ “ทำ” ผิดนั้น ย่อมเป็นที่รู้จักอยู่แล้วว่ายาก ที่จะเป็ผลอันเราปรารถนา.

ส่วนบุคคลที่ไม่เชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเสียเลย ย่อมเป็นคนที่ย่อนความสามารถในทางหาความจริงให้แก่ตัว หรือหมู่คนะ เพราะความจริงย่อมเกิด

จากการ “ทำ” ผู้ที่ทำโดยปราศจากความเชื่อมักทำโดยย่อหย่อน โดยไม่เต็มใจ ไม่เต็มแรง กิจการที่ทำก็มักจะไม่ผลิดอกออกผล.

นอกจากนี้ ผู้ที่ไม่มีความเชื่อในสิ่งใดเสียเลย มักเป็นผู้ที่ไม่แจ่มใส เบิกบาน มีความเคลือบแคลงเป็นภาระหุ้ยในอก เป็นผู้ที่ยุ้ยในถานะ “ซ้ำไปเสียแล้ว” เสมอ.

บุคคลเช่นนี้ เมื่อคิดถึงว่าจะทำอะไร ก็ลังเลอยู่ว่า “ทำดีหรือไม่ทำดีหนอ” “ทำดีละกะมัง” “อี หยาทำดีกว่า” มัวแต่ลังเลเช่นนี้ ครั้นลงมือทำ “ก็ทำไม่ทันเพื่อน” ในเมื่อกำลังทำหุ้ยก็ปรารภว่า “เอ เรามาทำๆไม่ก็ไม่รู้” “ไม่ทำเห็นจะดีกว่า” ถ้าได้ตกลงใจไม่ทำก็เกิดสงสัยว่า “เอ นี่ถ้าเราทำ ปานนี้คงจะดีเสียแล้ว” “น่าเสียดายจึงหนอที่เราไม่ได้ทำ.”

เมื่อเชื่อง่ายนักก็เปนนัย ไม่เชื่อเสียเลยก็เคือคร้อนอีกเช่นนี้ จึงเป็นที่เห็นได้ชัดว่า ความเชื่อ นั้นเป็นสิ่งที่มิควน ถ้าแม้ว่าเรารู้จักเลือกเชื่อแต่ในสิ่งที่ควนเชื่อ และเชื่อให้พอเหมาะพอดีเสมอ.

ควนเชื่อในความดีของบุคคล กล่าวคือเชื่อว่ามีบุคคลที่ดีจริง ดีแท้ ดีเลิศ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพสูง บริสุทธิ ดังเช่นบุคคลชนิดประเลิด เพราะบุคคลชนิดนี้เป็นองค์พะยานสแดงให้เห็นว่า ความดีมีหุ้ยในโลกจริง เป็นตัวอย่างให้เห็นประจักษ์ว่า เมื่อผู้ใดทำความดีถึงที่สุดแล้ว ความดีย่อมบันดานให้ดีได้ถึงปานนั้นๆ, เพื่อว่าเมื่อเราว่างจากงานที่เราต้องทำให้แก่นาย คือความปรารถนาและความหยาขงเรา เราจะได้นำเรื่องราวแห่งชีวิตและความเปนหุ้ยของท่าน มาพิจารณาเทียบเคียงกับชีวิตและความเปนหุ้ยของเราเอง ทั้งนี้เป็นการ “เปลี่ยนสมอง” เท่ากับให้สมองได้พักอ่อนเสียบ้างด้วย และเพื่อว่าจะช่วยให้เราคลายจากความพะนงตนว่าเปนคนวิเสสแล้วด้วย ทั้งบางทีจะได้ช่วยให้เราเกิดความคิดเห็นว่ ทางแห่งความสุขมิได้มีหุ้ยแต่จะพะาะทางที่เราได้เลือกแล้วทางเดียว.

บุคคลที่ได้ชื่อว่าดี ได้แก่บุคคลที่มีการกระทำและความคิดเป็นไปในทางที่หาความสุขให้แก่คนหมู่มาก โดยไม่ทำให้คนอื่นอีกหมู่หนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง รวมทั้งตนเองด้วยได้รับความเดือดร้อน.

ความดีของบุคคล ก็คือการกระทำของบุคคลซึ่งดำเนินอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กล่าวนี้.

คนจะเชื่อว่า เมื่อเรากระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าจะกระทำเพื่อเหตุใด เราจะได้รับผลแห่งการกระทำของเราเป็นแน่ ไม่เร็วก็ช้า คือเชื่อในเรื่อง “กัม” ดังที่ได้วิเคราะห์แล้วในตอนต้น และความเชื่อเช่นนี้เป็นเรื่องนำการกระทำ ประจวบเหมาะแก่ปัจจัยอันอยู่ปลายทาง ซึ่งผู้เดินทางย่อมจะมุ่งไปให้ถึง เมื่อมีความเชื่อแล้วว่าการกระทำของเราในปัจจุบันจะมาเป็นผลแก่เราในอนาคตและผลในอนาคต จะเวียนมาเป็นเหตุแห่งการกระทำของเราในเบื้องหน้าไกลออกไปอีก เราย่อมระมัดระวังการกระทำของเราอย่างที่สุด ทั้งเมื่อเราได้ตั้งความเชื่อในความดีแห่งบุคคล เรารู้แล้วว่าลักษณะความดีเป็นอย่างไร เราย่อมดำเนินการกระทำไปในทางที่ดี และกระทำด้วยใจอันมั่นคงผ่องแผ้วไม่รวนเร ไม่ย่อหย่อน ไม่หวั่นไหวพะวงหลัง การงานใดที่เราทำลงด้วยอาศัยความแน่วแน่เช่นนี้ ย่อมจะออกผลงอกงามทันตาทันใจ.

อนึ่งผู้ที่เชื่อเรื่อง “กัม” ย่อมไม่เป็นผู้ที่ “ช่างซัด” คือเมื่อประสบความไม่สมหมายหรือความทุกข์ ย่อมไม่โทษผู้หนึ่งผู้นี้ว่าเป็นเหตุ แต่ยอมจะสารภาพแก่ตนอย่างอาดหวน ว่าตนเป็นผู้ผิดเอง เพราะตนมีการกระทำไม่ดี จึงได้รับผลไม่ดีจากการกระทำนั้น โดยนัยนี้ ผู้มีความเชื่อในเรื่อง “กัม” ก็เป็นผู้ไม่ก่อความอาคาตของผู้อื่นให้มีต่อตน เพราะเหตุที่ตนอาคาตเขาก่อนด้วยความเห็นผิด.

นอกจากนี้ เราควรรู้จักเลือกเชื่อวาจาของผู้ที่เราเคยรู้จักสด้วยหูของเราเอง ว่าเป็นผู้มีวาจาอันเป็นสัจ ควบเลือกเชื่อความสามารถของผู้ที่

เราเคยเห็นชัดว่าสามารถใจ ควนเลือกเชื่อในความหวังดีของผู้ที่เราารู้ซึ้งว่ามี ความเมตตากรุณา ควนเลือกเชื่อตำราที่เราพิศูจน์แล้วว่า มีคุณค่าเพียงนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อจะได้ใช้ไปเป็นเครื่องประกอบกิจการต่างๆของเรา ทั้งในทางอาชีพ และ ทางแสวงหาความสุข แต่ควนจะเป็นความเชื่อที่มีขีดจำกัด ไม่มีความเชื่อเต็ม ร้อยส่วนในร้อยส่วน เพราะกตมฺหิมายูว่า ในจักรวาลนี้ไม่มีอะไรแน่นอน ทุกๆสิ่งตั้งแต่พื้นพิภพ สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ ตลอดจนถึงจิตใจของมนุษย์ ย่อม ประสบความแปรปรวนอยู่เป็นนิจ ผู้ที่เคยพุดถูกในวันก่อน อาจพุดผิดในวันนี้ หรืออาจพุดถูกอีกในวันหน้า การเชื่อคนสามัญก็ดี เชื่อตำราที่เขียนโดยคน สามัญก็ดี จึงควน หดและยึด แน่นและหย่อน ตามกาลและเหตุการ.

เครื่องประกอบอย่างที่สอง ชื่อว่าความประพริตดี.

ได้กล่าวไว้แล้วว่า ความดีคือการกระทำและความคิดของบุคคลอัน เป็นไปในทางที่ให้ความสุขแก่คนหมู่มาก โดยไม่ทำให้คนอื่นอีกหมู่หนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง หรือแม้แต่ตัวเองเดือดร้อน.

จะเห็นได้ว่าลักษณะความดีเช่นนี้ เป็นความดีของคนชนิดที่เรายอมยกแล้ว ว่าเป็นคนประเสียด คนชนิดสามัญจะบำเพ็ญให้ถูกถ้วนทีเดียวหาได้ไม่ เพราะคน สามัญยอมอยู่ในภาวะต่างจิตต่างใจ ความสุขของคนหนึ่ง อาจเป็นความทุกข์ ของอีกคนหนึ่ง. การที่จะทำความสุขให้แก่คนหมู่มาก โดยไม่ทำให้คนอื่นอีก คนหนึ่งเดือดร้อน หรือแม้แต่จะทำกิจการอันใดเพื่อความสุขแห่งตัวเราคนเดียว โดยไม่ทำให้ผู้อื่นสักคนหนึ่งเดือดร้อน จึงเกือบจะเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ทีเดียว. การที่ยกความดีขึ้นประเสียดมากล่านั้น เพื่อจะให้เป็นบันทัดฐานสำหรับเทียบ ความดีลำดับรองๆลงมา.

สมมติจำนวน 100 เป็นจำนวนเต็ม พึงเทียบระดับแห่งความดีได้ดังนี้.

ทำความสุขให้แก่คน 100 คน ไม่มีผู้เดือดร้อนเลย เป็นความดี ระดับยอด.

ทำความสุขให้แก่คน 100 คน ในจำนวนนี้มีผู้เดือดร้อนเพียง 1 เป็นความดีระดับรองลงมา.

ทำความสุขให้แก่คน 100 คน ในจำนวนนี้มีผู้เดือดร้อนถึง 2 เป็นความดีระดับต่ำลงอีก.

หากผู้ที่ได้รับสุข กับผู้ที่เดือดร้อนมีจำนวนเท่ากัน ไม่น่าที่จะนับว่าเป็นความดี และหากว่าผู้ที่ได้รับสุขมีจำนวนน้อยกว่าผู้ที่ได้รับทุกข์ พึงเข้าใจว่าเป็นความชั่ว.

ความประพริตติมีใช้องค์แห่งความดีโดยแท้ แต่เป็นส่วนหนึ่งของความดี. ความประพริตติ เป็นเครื่องประกอบทางไปสู่ความสมประสงค์โดยตลอดภัย เพราะมีกดให้เว้นจากการทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นมากที่สุดที่จะเว้นได้ เป็นการป้องกันมิให้ผู้อื่นมุ่งทำความเดือดร้อนให้แก่เรา ในสถานะที่จะตอบแทนการกระทำของเราที่ได้ทำแก่เขา.

ความประพริตติ มีลักษณะดังต่อไปนี้.

ไม่ทำให้สัตว์โลก ตั้งแต่มนุษย์จนถึงเดรัจฉานเสียเลือดเนื้อ หรือได้รับความทรมานทางกายหรือทางใจ เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัยที่จะหลีกเลี่ยง.

สิ่งใดมีเจ้าของ จะเป็นวัตถุ หรือสัตว์เดรัจฉาน หรือมนุษย์ก็ตาม ไม่ถือเอาโดยพลการ หรือลัก หรือฉ้อ แม้โดยตรงหรือโดยปริยาย.

กล่าวแต่ความจริง รักสาความจริงที่กล่าว พุดหย่างใดแล้ว ทำหย่างที่พุดอันความประพริตติที่กล่าวแล้วนี้ จะประพริตให้กงที่สมำเสมอได้ ก็ด้วยอาศัยความจำและความรู้ตัวเป็นเครื่องกำกับ ฉะนั้นผู้ที่ตั้งใจจะประพริตติให้มั่นคง จึงควรวุ่นเครื่องเสพติดที่ทำให้เกิดความมีนเมา เช่นสุรา กันชา ฝิ่น เป็นต้น เพราะความมีนเมาทำให้เกิดความหลงลืม เผลอตัว ความหลงลืม เผลอตัวทำให้หมดความจำในคำที่พุดหรือการกระทำ หรือความคิดที่ได้พุดไว้ ทำไว้ คิดไว้ แต่ก่อน. ผู้ที่เสพของมีนเมวจึงมักพุดผิดจากที่ทำ ทำ

ผิดจากที่พูด ตลอดจนข้อที่คิดไว้แล้ว ก็ทำและพูดผิดไปเสีย รวมความก็คือ เครื่องมีนเมามักเป็นเหตุให้บุคคลออกนอกความประพฤตินี้ได้ง่ายที่สุด.

เครื่องประกอบทางไปสู่ความสำหรัคโดยปลอดภัยหย่างที่สาม ชื่อว่า ความเป็นผู้เรียนมาก.

การเรียนคือการที่บุคคล ดู ฟัง แล้วจำสิ่งที่ได้เห็นได้ยิน.

การเรียนเช่นนี้ มนุสทุกคนย่อมต้องเริ่มตั้งแต่วันต้นที่ออกมาสู่โลก ชั้นแรกๆ เป็นการเรียนโดยธรรมชาติบังคับโดยไม่รู้ตัว คือตามองเห็นโดยที่เจ้าของตาไม่ได้ตั้งใจ ดู ได้ยินโดยที่เจ้าของหูไม่ได้ตั้งใจ ฟัง แล้วสิ่งที่ได้เห็นที่ได้ยินก็เข้าติดสมอง เรียกว่าความจำ.

ครันเมื่อได้เรียนด้วยการ ฟัง ดู จำ เช่นนี้แล้ว พายหลังก็เกิดความเข้าใจ คือรู้ความหมายของสิ่งที่ได้ยิน ได้เห็น และจำไว้ได้ เช่นได้ยินคำว่า กิน ก็เข้าใจว่า หมายถึงอาการที่เอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งใส่ปาก แล้วเคี้ยวแล้วกลืน ดังนี้ จึงจัดว่าการเรียนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้.

ต่อจากการเรียนโดยธรรมชาติบังคับ ก็มาถึงการเรียนตามกคเกณฑ์ ที่มี การสั่งสรรไว้ เช่นเรียนหนังสือ เรียนวิชาชนิดต่างๆ เป็นการเรียนด้วยมีผู้แนะนำ หรือบังคับให้เรียน โดยตรง หรือโดยปริยาย เรียนด้วยผู้เรียนรู้ตัว ว่ากำลังเรียนอยู่ เรียนด้วยมีความมุ่งหมายจะให้ถึงจิตนั้นจิตนี้ เรียนมากเท่าใด ความรู้ก็มากขึ้นเท่านั้น.

ความรู้ทำให้มนุษย์จักวิธีที่จะอยู่กินร่วมกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้ ความรู้ทำให้มนุษย์สามารถประกอบการงานหาทรัพย์มาใช้จ่ายเลี้ยงชีพ ทั้งนี้ผู้ผ่านการเรียนขั้นที่สองมาแล้วยอมเข้าใจดี จึงต่างคนต่างก็เรียนวิชาหย่างใดหย่างหนึ่ง ไม่มากก็น้อยด้วยกันทุกคน.

แต่ผู้ที่เรียนเพียงเท่าที่กล่าวแล้ว ไม่นับว่าเป็นผู้มีเครื่องประกอบอันสมบูรณ์ สำหรับประกอบทางไปสู่ความสมประสงค์. ผู้ที่ต้องการเครื่อง

ประกอบดังกล่าวนี้ ต้องเรียนจนถึงซึ่งความเป็นผู้เรียนมาก คือเรียนสิ่งต่างๆ ทั้งที่ล้อมรอบตัว ทั้งที่ห่างตัว ทั้งที่นับเป็นวิชาโดยตรง ทั้งที่ไม่นับเป็นวิชา ทั้งที่เกี่ยวกับกิจการอันตนต้องประกอบเป็นอาชีพ ทั้งที่ไม่เกี่ยว รวมความก็คือเรียนทุกอย่างที่มาถึงตาถึงหู ถึงความรู้สึก ไม่ปล่อยให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดผ่านไป ผ่านหู ผ่านความรู้สึก ไปเสียก่อนที่จะได้หาความเข้าใจจากสิ่งนั้น.

วิธีเรียนของผู้ที่ถึงแล้วซึ่งความเป็นผู้เรียนมาก คือฟัง หรือดู หรืออ่าน แล้วจำหรือจดเพื่อช่วยความจำ สิ่งที่จะทบทวน ทบทวนตา ทบทวนความรู้สึก แล้วคิดทบทวน หาเหตุผล หาที่มาที่ไป หาที่เกิดที่ดับ หาที่เจริญที่เสื่อม หาข้อที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์แห่งสิ่งเหล่านั้น จนเข้าใจตลอด.

ผู้ที่เรียนมาก ย่อมเป็นผู้ที่สามารถพลิกเพลงสิ่งที่ได้เรียนมาแล้ว ให้เป็นประโยชน์แก่ตัวได้ทุกราวที่ต้องการ เช่นผู้ที่เป็นครูทางวิทยาศาสตร์ มีความรู้ทางภาษาต่างประเทศ เขาย่อมรู้จักเลือกหาตำราที่เขียนในต่างประเทศมาอ่านเพิ่มเติมความรู้เดิม หรือแนะนำให้นักเรียนของเขาอ่านนอกเวลาเรียนได้. หากว่ามีเหตุสุดวิสัยเกิดขึ้น ทำให้เขาหลุดจากตำแหน่ง เป็นต้นว่าถูกใส่ร้าย ถ้าเขามีความรู้ในพุทธศาสนา เขาเชื่อเรื่อง “กัม” เขาย่อมไม่ใช้ความคิดให้เปลืองไปในทางอากาศผู้กล่าวร้าย เขาย่อมใช้ความคิดไปในทางที่จะแก้เหตุที่เกิดขึ้นแล้วเสียก่อน และเขาอาจสมัครเข้าทำงานในห้างร้านที่ต้องการใช้ภาษาต่างประเทศก็ได้ หรือริเริ่มแปลตำราขายก็ได้ หรือรับจ้างสอนภาษาต่างประเทศแก่ผู้ที่เรียนภาษานั้น เพื่อประโยชน์อย่างไรอย่างหนึ่งก็ได้ โดยนัยนี้ เขาย่อมเป็นผู้ที่ช่วยตัวเองได้ด้วย และช่วยผู้อื่นก็ได้ด้วย เขาย่อมเป็นผู้ที่ไม่ต้องผจญกับ “ความสั่นคิด.”

ผู้ที่เรียนมาก ย่อมเป็นผู้ไม่เคอะเขินในที่ทั้งปวง เช่นเขาเป็นพ่อค้า ไปรวมหมู่ในสมาคมผู้ที่เป็นปราชญ์ทางอักษรศาสตร์ เขามีความรู้ทางอักษรศาสตร์

เขาย่อมเข้าใจเรื่องที่ปราชญ์เหล่านั้นสนทนากันไปด้วย และร่วมการสนทนากับปราชญ์เหล่านั้นก็ได้ด้วย โดยนัยนี้ เขาย่อมเป็นผู้ที่เข้าใจไหนเข้าได้เสมอ.

ผู้ที่เรียนมาก ย่อมเป็นผู้ที่มีความเข้าใจกว้างขวาง จับปล้น เช่นเขาคุณภาพยนต์ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เขาย่อมเข้าใจในเนื้อเรื่องภาพยนต์นั้นโดยง่ายและซาบซึ้ง หรือเขาอ่านหนังสือเรียงรรมณ์ชั้นสูง มีเงื่อนไขเกี่ยวกับจิตใจซับซ้อน ถ้าเขามีความรู้ทางจิตวิทยาหุ่ยแล้ว เขาย่อมเข้าถึงใจผู้ประพันธ์ และเข้าใจความหมายแห่งหนังสือนั้นได้ดียิ่ง โดยนัยนี้ เขาย่อมเป็นผู้ที่หาความบันเทิงให้แก่จิตใจได้มากกว่าคนทั่วไป.

แต่ผู้ที่มีความปรารถนาจะถึงซึ่งความเป็นผู้เรียนมาก ฟังรู้ตัวว่าจะต้องผจญกับศัตรูสำคัญประการหนึ่ง จึงควนที่จะเตรียมหาอาวุธไว้สู้ศัตรู ศัตรูนี้ได้แก่ความเกียดคร้าน อาวุธที่จะสู้ความเกียดคร้าน ได้แก่ความเพียร.

ความเกียดคร้าน ใครๆก็คงจะเคยพบเคยรู้จักมาแล้วด้วยกันทุกคน. บุคคลหนึ่งกำลังเตรียมการสอนนักเรียนหุ่ย ปุบปับเข้าทึงปากกา ปิดสมุด ปิดหนังสือ ทังงานที่ทำค้างหุ่ยไปเสียเฉยๆ นั้นเขาเป็นอะไร ? มีอะไรเกิดขึ้นแก่เขา ? เขาไม่สบายเป็นโรคจี้เกียด ความเกียดคร้านเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว !

โดยปรกติมนุษยมีความกลัว คอยปราบความเกียดคร้านให้ เมื่อน้อยเรียนหนังสือ ถึงจะจี้เกียดสักเพียงใด ก็ฝืนใจท่องจำ ทำงานที่ครูส่งให้ทำ เพราะกลัวจะถูกกลงโทษ เมื่อรุ่นหนุ่มรุ่นสาว เรียนวิชาสูงจึ้นอีก แม้จะยังคงจี้เกียดไม่น้อยกว่าแต่ก่อน ก็ฝืนใจเรียนจำบทเรียนที่กำลังเรียนหุ่ย เพราะกลัวจะละอายเพื่อนในเมื่อตนเรียนไม่ทันเขา. เมื่อเป็นผู้ใหญ่ ทำงานอาชีพ ถึงจะเบื้อหน้าย เกียดคร้านที่จะทำงาน ก็ต้องฝืนใจทำ เพราะกลัวจะต้องเสียตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งจะต้องเป็นต้นเหตุแห่งความลำบากในพายุหลังอีกหลายประการ.

แต่เมื่อใดสมองไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องฝืนใจ กล่าวคือไม่มีไม่เรียว ไม่มีความละเอียด ไม่มีความลำบากมากคอยปราบความเกียจคร้านให้แล้ว เมื่อนั้นความเกียจคร้านก็มีที่ทำงานจะมาเปนนายมนุษย์ เช่นเดียวกับความต้องการ และความหยากนั้นเทียว เพราะเหตุนี้ ผู้ที่ปรารถนาจะใช้ทางไปสู่ความสมบูรณ์โดยปลอดภัย จึงควนฝึกตัวให้มีสมาธิ อันเป็นเครื่องประกอบอย่างที 4 สำหรับประกอบทางนี้.

ความเพียร ได้แก่บุคคลที่ทำงานอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างให้เป็นผล สำหรับความมุ่งหมายจนได้ จะเป็นงานทางกาย เช่นงานที่ทำด้วยแรงก็ตาม หรืองานทางสมอง เช่นงานเรียน งานออกความคิดก็ตาม ถึงจะทำได้โดยยากก็ทำ ถึงจะต้องใช้เวลานานก็ทำ ถึงจะมีอุปสรรคคอยกีดขวางก็ทำ ถึงจะเบื่อบ่นอย่างไรก็ทำ ทำจนกว่างานนั้นจะแล้วเสร็จโดยบริบูรณ์.

การเพียรทำสิ่งที่ได้ลงมือทำแล้วให้แล้วเสร็จ ยังไม่ยากเท่ากับการเพียรตั้งต้นทำสิ่งที่มิได้ลงมือทำ แม้แต่ผู้ที่มีอาชีพทางปกครอง รู้ชัดว่าหนังสือที่เกี่ยวกับจิตใจของมนุษย์ จักช่วยเพิ่มพูนความรู้อันเป็นวิชาชีพของตนโดยตรง เมื่อเกิดความเกียจคร้านขึ้นแล้ว ก็อาจที่จะลืมนึกถึงประโยชน์อันจะได้จากหนังสือเล่มนั้น อาจจะได้แก้ตัวกับตัวเองว่า “เรารู้แล้ว” หรือผิดตัวเองว่า “วันหลังเถอะถึงจะอ่าน” แล้วในที่สุดก็อาจลืมนึกว่าหนังสือเล่มนั้นอยู่ในโลก.

ผู้ที่มีความเพียรยอมไม่ผิดตัวเอง เห็นสิ่งใดควนทำ เขาย่อมทำทันที เห็นสิ่งใดควนเรียน เขาย่อมเรียนทันที รีบทำยอมทำได้มาก รีบเรียนยอมเรียนได้มาก. เขายอมรับตัวเองว่า เมื่อใดเขาหยุดทำงานด้วยความจำเป็น เมื่อใดเขาหยุดทำงานด้วยความเกียจคร้าน เพราะฉะนั้น เขาย่อมเป็นผู้ที่ความเกียจคร้านจะชนะเขาไม่ได้.

เครื่องประกอบทางไปสู่ความสำเร็จอย่างที 5 ชื่อว่าความฉลาด.

ความฉลาดแยกได้เป็น 3 ชนิด คือความฉลาดในสันดาน ความฉลาดที่ปลูกขึ้น กับความฉลาดรอบตัว.

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีการเรียนโดยธรรมชาติบังคับ ซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่วันแรกที่ออกสู่โลก สิ่งที่ทำให้มนุษย์เรียนได้เช่นนี้ เรียกว่าปัญญา เป็นสิ่งที่กำเนิดมาในร่างกายมนุษย์ พร้อมกับชีวิตจิตใจและความรู้สึก จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่ามนุษย์ย่อมมีปัญญาดูด้วยกันทุกคน แต่ส่วนแต่งปัญญาที่มีนั้นไม่เท่าเทียมกัน. บางคนมีปัญญาน้อย บางคนมีปัญญามาก. ผู้ที่จำสิ่งต่างๆ ได้ช้า คือต้องเห็นหลายครั้งหลายหนจึงจำได้ และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ยาก คือต้องอธิบายซ้ำอีกยี่ดียวจึงเข้าใจได้ คือผู้มีปัญญาน้อย นิยมเรียกกันว่าคนโง่. ผู้ที่จำสิ่งต่างๆ ได้เร็ว เข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ง่าย คือผู้ที่มีปัญญามาก นิยมเรียกกันว่าคนฉลาด. โดยนัยนี้ ความฉลาดในสันดาน ก็คือความจำเร็ว เข้าใจง่ายนั่นเอง.

ความฉลาดชนิดนี้ ยังไม่มีผู้พิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ว่ามีขึ้นได้หย่างไร เฉพาะผู้ที่เชื่อว่า “กัม” เป็นทั้งเหตุทั้งผล ถือว่า “กัม” เป็นผู้สร้างมาให้.

ผู้ที่ไม่มีความฉลาดในสันดาน อาดปลูกความฉลาดชนิดที่สองขึ้นใช้แทนได้ โดยอาศัยปัญญาเป็นพืช.

เช่นเดียวกับกสิกรที่หว่านพืชลงในดินอันได้เตรียมไว้ แล้วหมั่นบำรุงรักษาด้วยการรดน้ำ และป้องกันสัตว์ใหญ่สัตว์เล็กที่จะมาเบียดเบียน. บุคคลผู้ต้องการความฉลาด ฟัง ดู ฟัง จำ สิ่งที่ได้เห็นได้ยิน และใช้ความเพียร คือตั้งหน้า ดู ฟัง จำ โดยไม่ย่อหย่อน เป็นเครื่องกำจัดความเกียจคร้านอันเป็นตัวศัตรู. เมื่อหัดดูหฺยู่เสมอ พายหลังก็จะเห็นถนัด หัดฟังหฺยู่เสมอ พายหลังก็จะได้ยินชัด หัดจำหฺยู่เสมอ พายหลังก็จะจำคล่อง จำแม่น หัดคิดหฺยู่เสมอ พายหลังก็จะคิดออกง่าย หัดใคร่ครวญหฺยู่เสมอ พายหลังก็จะเข้าใจแจ่มแจ้ง และเข้าใจเร็ว.

หากว่าได้หมั่นทำเช่นนี้หยาบเนียน ปัญหาที่มีปริมาณน้อย จะทวีขึ้นเป็น ปัญหาที่มีปริมาณมาก แปลว่าความฉลาดได้เกิดขึ้นแล้ว.

ความฉลาดรอบตัว ได้แก่ความรู้รอบในสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องด้วยชีวิต และเป็นความเพียรของมนุษย์ คือรู้วิชาอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างกว้างขวาง แดกจกด้วย รู้จักใช้วิชาให้เป็นประโยชน์ด้วย รู้ที่ได้ที่เสียด้วย รู้จักภาวะของโลกด้วย.

ลักษณะและประโยชน์แห่งการมีความรู้กว้างขวาง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับลักษณะและประโยชน์แห่งความเป็นผู้เรียนมาก.

รู้จักใช้วิชาให้เป็นประโยชน์ คือรู้ว่าในกรณีเช่นใดควรรู้วิชาชนิดไหน ในกรณีเช่นใด วิชาชนิดไหนใช้ไม่ได้ ประโยชน์ของความรู้ข้อนี้ ก็คือป้องกันมนุษย์มิให้ใช้ความรู้ในทางที่ผิด ให้ใช้ความรู้แต่ในทางที่ชอบ.

รู้ที่ได้ที่เสีย คือรู้ว่าสิ่งใดเป็นเหตุให้เป็นสุข สิ่งใดเป็นเหตุให้เป็นทุกข์. ความสุขคือความรู้สึก เข้มชื่น อิ่มเอิบ เบิกบาน พอใจในตัวเอง ในผู้อื่น ในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้สึกอันมนุษย์ทุกคนปรารถนาให้มีอยู่ในตัว. ความทุกข์ คือความรู้สึกหม่นหมองเร่าร้อนกะสับกะส่าย ขุ่นมัวคลุ้มคลั่ง ไม่พอใจในผู้หนึ่งผู้ใด แม้แต่ตัวเอง เป็นความรู้สึกอันมนุษย์ทุกคนย่อมเกลียดกลัว. เหตุแห่งความสุขคือการกระทำดี ความประเสริฐดี เหตุแห่งความทุกข์คือการกระทำชั่ว ความประเสริฐชั่ว. โดยนัยแห่งคำอธิบายในเรื่องกัมมันตนเอง. ประโยชน์แห่งความรู้ข้อนี้ ก็คือทำให้เว้นการกระทำชั่วความประเสริฐชั่ว ให้ประกอบการกระทำดีและความประเสริฐดี.

รู้จักสภาวะของโลก คือรู้ว่าโลกนี้มีความแปรปรวนหยาบเนียน เป็นสภาวะอันแท้จริง คือ เกิด จرين เสื่อม ดับ เกิดอีก จรินอีก เสื่อมอีก

ดับอีก เกิดอีก วนเวียนอยู่เช่นนี้. โลกในที่นี่หมายถึงภิกขุและสิ่งทั้งหลายที่เกิดในภิกขุ ตั้งแต่มนุษย์ สัตว์ จนถึงพืชต่างๆ. ภิกขุก็แปรปรวน มนุษย์ทั้งหลายก็แปรปรวน สัตว์ทั้งหลายก็แปรปรวน เกิดแล้วจเริน แล้วเสื่อม แล้วดับ แล้วเกิดอีก เช่นเดียวกัน.

ความรู้จักสภาวะของโลก ทำให้มนุษย์มีความขบขี้ ไม่กะทำอะไรได้ ตระหนัไปจนเกิดจิต เช่นผู้ที่ใช้เงินมากเป็นนิสัย มีความขยันในการงานมาก หาเงินได้มากยิ่งใช้มาก หาได้เท่าไรใช้หมดเท่านั้น. ถ้าเขารู้จักสภาวะของโลก เขาย่อมจะได้คิดขึ้นวันหนึ่งว่า ทั้งร่างกาย จิตใจ ปัญญา ความสามารถของเขาจะต้องเสื่อมลง เขาจะแก่ในไม่ช้า และเมื่อเขาแก่ลงแล้ว เขาจะหาเงินไม่ได้ทำทุกวันนี้ ดังนั้น เขาจะหยุดการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เริ่มเก็บเงินให้เพื่อก่อนเป็นกำ เพื่อจะได้มีเงินเลี้ยงชีพตนเองในพายนวัน.

หรือเช่นผู้ที่มีความอากาศแรงกล้า ทำเช่นแก่คู่อริเพื่อแก้แค้นในทางอ้อม ทำสำเร็จแล้วแต่ยังไม่สมกับความอากาศก็หาพอใจไม่ เพียรทำต่อไปอีก ถ้าเขาเป็นผู้รู้จักสภาวะของโลก วันหนึ่งเขาย่อมสขุ่ใจนึกถึงความตายที่จะมาถึงเขาในวันหน้า เขาย่อมจะคิดว่า คู่อริของเขาก็จะต้องตาย ตัวเขาก็จะต้องตาย เสมอกัน ด้วยความไม่ได้เปรียบ และไม่เสียเปรียบแก่กัน แม้ไม่มีผู้จ้องล้างจองผลาน ก็ยอมแตกดับสูญหายไปนภิกขุเช่นเดียวกัน ดังนี้ เขาย่อมยุติความเพียรอันเป็นไปในทางอากาศ และใช้ความเพียรไปในทางที่จะนำมาซึ่งประโยชน์อันงดงามกว่า.

การรู้สภาวะอันแท้จริงของโลก ทำให้บุคคลไม่ลืมนวันแ่วันตาย การไม่ลืมนวันแ่วันตาย ทำให้บุคคลรีบแสวงหาทางได้ทางเสีย การแสวงหาทางได้ทางเสีย ทำให้บุคคลตั้งใจหาทางที่จะใช้ วิชาแต่ในสิ่งที่เป้นประโยชน์ ทางนี้

จะหาได้ก็ด้วยอาศัยการเรียน. การเรียนทำให้เกิดปัญญาปริมาณมาก ความฉลาด จึงเป็นเครื่องประกอบทางไปสู่ความสมประสงค์โดยปลอดภัย ด้วยประการฉะนี้.

เพราะบุคคลมีความเชื่อในทางที่ควน ในทางที่ถูก เขาย่อมประพริตแต่ในสิ่งที่ดี. เพราะหยากประพริตแต่ในสิ่งที่ดี เขาย่อมหยากเป็นผู้เรียนมาก เพราะเขาหยากเป็นผู้เรียนมาก เขาย่อมใช้ความเพียร เพราะเขาใช้ความเพียร เขาย่อมได้ความฉลาด เพราะเขาได้ความฉลาด เขาจึงได้ทางที่จะไปสู่ความสมประสงค์โดยปลอดภัย. เพราะเขาได้ทางนี้แล้ว เขาย่อมได้สิ่งที่เขาต้องการ ได้สิ่งที่เขาหยากได้ และได้โดยไม่ต้องทำกัมชัวอันจะ “ขัดขา” เขาในพายหลัง.

พระพุทธานุสาสน์

ณะเธอ. ที่สุดโลกแห่งใด อันเป็นที่ซึ่งสัตว์จะไม่มีเกิด ไม่มีการแก่ ไม่มีการตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติ, เราย่อมไม่กล่าวการรู้ การเห็น และการถึงซึ่งที่สุดโลกแห่งนั้น ว่ามิได้เพราะการเดินทางไปหา.

ณะเธอ. แต่ในร่างกายอันยาวประมาณวาหนึ่ง อันประกอบด้วยสัญญาและใจนี้เอง. เราได้บัญญัติไว้ว่ามีโลก เหตุให้เกิดโลก ความดับสนิทของโลก และทางให้ถึงความดับสนิทของโลก.

เหลี่ยมพรายของพุทธศาสนา

พุทธศาสนาถ้าแกลังดูเป็นคอมมูนิสต์ ก็ไม่ผิดดูได้คล้ายตรงเผง
จะดูเป็น โซซลิสต์² ติดตาตง ก็พอเล็ง ดูได้ ไม่ขัดตา
ทั้งเป็นคน เซอเวตีฟ³ รีบเล็งดู ก็อหนักหยู่ ในทำ — เนียมรักธา
ทั้งอาดเป็น ไลเบอราล⁴ พร้อมกันมา ก็อใจกล้า แก่ไข ไม่มีดมัว
จะว่าเป้น ดิมอแคร์ต⁵ ก็ว่าได้ ก็อประชา ธิปไตย มิใช่ชั่ว
หรือดูเป้น ดิคเตเตอร์⁶ ก็น่ากลัว เพราะพระองค์ ชงตัว เหนือวินัย
จะว่าเป้น ฟิสซิสต์ หรือนาซิสต์⁷ เพราะเหตุคิด ถึงชาติ ก็พอไข
หรือจะเป้น บูชีโด ซาโมไร⁸ เพราะสอนให้ แก่วนกล้า ทำก็มี
เป้น ปานธิอิสต์⁹ คิดมา ก็น่าหยู่ เพราะบางหมู่ มี “ปถมจิต” นี้
จะว่าเป้น อีอิสต์¹⁰ ก็ดูดี เพราะยังมี การนบไหว ให้ช่วยตัว
ว่าจะเป้น เอธิอิสต์¹¹ ก็คิดเห็น ไม่ไหวเช่น พระเป้นเจ้ากลับเข้าหัว
จะดูเป้น ควอลิสต์¹² ก็ไม่มัว เช่นดีชั่ว เปนหยู่ ของคูมี
เป้น โมนิสต์¹³ ก็ได้ ถือฝ่ายเดียว ไม่ยอมเทียว ถือของคู่ ไม่สูสี
หรือเกนท์เป้น ไนอิลิสต์¹⁴ ก็ถูกดี เพราะไม่มี ตัวอะไร ที่ไหนกัน
จะว่าเป้น สปีริจวอลิสต์¹⁵ ก็ถูกแท้ เพราะมุ่งแน่ ฝ่ายจิต ไม่บิดผัน
จะว่าเม็ต ธีเรียลลิสต์¹⁶ ก็ถูกครั้น สอนสวรรค สอนให้รวย ด้วยโลภภัย.
ฉะนั้นศาสนาเราเข้าได้จบ ไม่กะทบ กับใคร ในโลกนี้
เว้นแต่เขา แกลังมา หย่างกาดี ซึ่งอาดมี ได้บ้าง ในบางตอน

เพราะฉะนั้น พวกเรา หย่าเขลาหลง จงเรียนให้ รู้ตรง พระองค์สอน
 อาดูร์ชด์ ของเราเป็น อะไรตอน ได้บั้นรอน กิเลสเย็น เป็นนิพาน.

1. Communism คือมतिที่ให้ทุกคนเป็นเจ้าของงานร่วมกัน ทำร่วมกัน
 เฉลี่ยกัน เสมอกัน ซึ่งมนุษย์จะทำได้ก็ต่อเมื่อมีความดีขนาดเป็นอริยบุคคลไป
 แล้ว จึงจะมีใจซื่อตรงกว้างขวางเห็นปานนั้นได้ ไว้ใจกันได้ แม้ในเรื่องสิทธิ
 ทางประเวณี.

2. Socialiam ในที่นี้ หมายถึงมतिที่คิดให้คนแข็งแรงกว่า มั่งมีกว่า มี
 ยศกว่า เฉลี่ยเพื่อแผ่แก่คนที่อ่อนแอกว่า จนกว่า ด้อยกว่า เป็นกตประจำ.

3. Conservatism คือมतिที่รักษาทำนิยมเก่าแก่รง ไม่ยอมแก้ไขตามสมัย
 เช่นการรักษาสึกขาบทบางข้อ ของฝ่ายเถรวาท ทั้งที่เรื่องนั้นในสมัยนี้ ไม่
 มีแล้ว.

4. Liberalism คือมतिที่แก้ไขให้ทันสมัย ทั้งโดยตรงและโดยอนุโลม เช่น
 ที่พวกพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจะทำกันหย่างตรงๆ และพวกเถรวาททำกันหย่าง
 อ้อมค้อม บางหย่าง.

5. Democrat หมายถึงสงค์เปนใหญ่ ทำอะไรต้องทำด้วยยุติติของสงค์
 ใครค้ำเงินสักองค์หนึ่ง ก็ล้มเลยที่เดียว. ใครจะมาบวชจากสกุลสูงต่ำ
 หย่างไร จะถูกจัดลำดับสำหรับการเคารพ และรับสิทธิต่างๆใหม่ ตามลำดับ
 การบวชก่อนหลัง หมด.

6. Ditorship หมายถึงระบอบเผด็จการ เช่นที่พระพุทธองค์ชงกะทำ
 ในเมื่อยังชงพระชนม์ชีพอยู่. พระองค์ชงบัญชาการพระศาสนาหย่างเผด็จการ
 เปนผู้หญ่เหนือวินัยทุกข้อ ชงชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับการปกครองทุกหย่าง.
 เพิ่งมาเปลี่ยนให้สงค์เปนใหญ่เด็ดขาด เมื่อชงปรินิพานแล้ว. จึงพอกกล่าวได้
 ว่า มีกำเนิดเปนเผด็จการ.

7. Fascism หรือ Nazism ในที่นี้ หมายถึง Nationalism ทั่วไป, ได้แก่มติที่ถือชาติ หรือหลงชาติของตัว หย่างลืมนชาติอื่น. ในวงการพุทธศาสนา อาดพบบัญญัติ ไม่ให้ไหว ไม่ให้กินร่วม กับบรรพชิตในศาสนาอื่น ไม่ยื่นของบริโภคให้ด้วยมือตน ห้ามทายกอุบาสกอุบาสิกา แสงหาบุญเขตในศาสนาอื่น นอกจากศาสนาของตัว. นักบวชในศาสนาอื่น จะมาบวชในศาสนา นี้ จะต้องถูก “วัดน้ำใจ” เสียก่อน เป็นเวลา 4 เดือน ด้วยระเบียบวิธีที่หยู่ในพวกการทรมาน.

8. Eushido หรือ Samurai คือลัทธินักรบของญี่ปุ่น. หมายถึงมคติที่แคว่นกล้า ชนิดไม่คำนึงถึงชีวิต และเข้มแข็งบึกบึน มีขันติ มีสมาธิ. โดยจะเพาะพุทธศาสนา นิกาย ธิยาน (เซ็น) ในญี่ปุ่น มีส่วนในการให้กำเนิดลัทธิชามูรายหุ่มาก ในทางให้หลักปรัชญา อันเปนทางให้เสียสละสิ้นเชิง และเข้มแข็ง ทำนองภควัดคีตาของฮินดู.

9. Pantheism คือมติที่ถือว่า สิ่งต่างๆในโลกนี้ ออกมาจากสิ่งเดียวกัน เปนอันเดียวกันกับสิ่งอันเดียวนั้น, (เช่นพระเปนเจ้ากับโลกนี้ เปนอันเดียวกัน), ชาวพุทธศาสนาเราบางพวกถือว่า มี “ปถมจิต” หรือจิตเดิม อันเปนที่เกิดของสังขตธรรมและอสังขตธรรมทั้งสิ้น และเปนอันเดียวกันกับปถมจิตนั้น.

10. Theism คือมติที่ถือสิ่ง หรือผู้มีอำนาจคุ้มครอง นบไหว ให้ช่วยตน. หลักพุทธศาสนาบางแห่งที่ปฏิบัติกันหยู่ในทุกวันนี้ บางแห่งเคารพพระพุทธรองค์เช่นเดียวกับพระเปนเจ้า ขออำนาจคุ้มครองกันจนผิดธรรมเนียมวิสัย และยังแถมอ้างพระอินท พระพรหม เทวดาอื่นๆ เปนสรณะก็มีหยู่เปนอันมาก. ถ้าความหมายแห่งการนบไหวสิ่งศักดิ์สิทธิ์เปนที่พึง ยังมีหยู่เพียงใดแล้ว ก็ยังจัดเปน ธีอิสม ได้หยู่เพียงนั้น.

11. Atheism ไม่เชื่อว่ามิพระเปนเจ้าเลย โดยเด็ดขาด.

12. Dualism คือมติที่ว่า ทุกอย่างมิเปนคู่ เช่นมีร้อนมิเย็น มีสุขมิทุกข์ มีดีมิชั่ว ไม่มีอะไรที่ไม่เปนคู่.

13. Monism ถือว่าไม่มีคู่ มีแต่ ضمอันเอกเดี่ยวเสมอไป, คู่เป็นฝ่ายสมมติ. เช่นมีหลักว่า มีแต่ทฤษเท่านั้น แล้วทฤษนั้นน้อยลงๆ จนเป็นทฤษ 0, ไม่มีสุข.

14. Nihilism ปติเสธไม่มีอะไรหมด ไม่มีตัวตนเราเขาผู้ทำบุญทำบาป ทุกอย่างล้วนแต่บัญญัติขึ้น ไม่มีตัวจริงเลย.

15. Spiritualism เห็นด้านจิตหรือวิญญาณเป็นของใหญ่ของสำคัญกว่าฝ่ายวัตถุ, คิดแก้ไข และแสวงสุขแต่ทางฝ่ายใจ แทนที่จะแสวงทางวัตถุ.

16. Materialiam เห็นวัตถุหรือรูปธรรม เป็นส่วนสำคัญ เป็นสถานที่ตั้งของใจ. พวกนี้ถือว่าถ้ากายสุข จิตก็ต้องสุขเอง. หาวัตถุไว้ให้มากเถิด.

จาก นิราสไปลพบุรี

นิน	ทานินท์พจน์พร้อม	เพียงกล
ทา	รกล่นบางคน	เทียบ मैं
กา	ละเมื่อมีกมล	หมายโกรธ กัณหา
เด	ชะรูปโดยแก่น	หยิบไม้มาตี.

(จากโคลงกะทู้วชิรญาณ.)

คำของปราชญ์

No single thing abides, but all things flow,
Fragment to fragment clings, the things thus grow;
Until we know and name them. By degrees, They melt.
And are no more the things we know.

— — —

We are no other than a moving show of magic shadow - shapes
that come and go.

— — —

Thirst is the leading string, bound to which beings are led on
the long road of their rebirths through Samsara, as an ox is led
along the street with a rope.

— — —

ส.จ. ไกรจิตติ (กวีตราชทรงสวัสดิ์)
รวบรวมจากความจำ ส่งมา

ยอดแห่งความเข้มแข็ง

ฉ. จันทะสทิส

ยอดแห่งความเข้มแข็งนั้นคือ การสามารถติดตามไปจนพบรังแห่งกองทัพ แล้วรื้อขึ้นทำลายเสีย !

ความสุข ทุกคนย่อมต้องการ ทุกคนย่อมดิ้นรนเพื่อไฝ่หาความสุข แต่ทำไมเมื่อเราดิ้นรนไปหามัน ดูเหมือนมันจะยิ่งออกห่างไปจากตัวเรา เราวิ่งเข้าไปหามัน มันยิ่งกลับวิ่งออกห่างไปอีก และแล้วผลที่สุด เมื่อเราเหนื่อย เราก็หยุดพักด้วยนึกหวังว่า วันนี้เรายังไม่พบ พรุ่งนี้ยังมีอีก เดือนนี้เรายังไม่ได้ เดือนหน้ายังมีอีก ฯลฯ และเราต่างผลัดเจ้าล่อหลอด้งนี้จนถึงอวสานแห่งชีวิต ถึงจะได้รับบ้างเล็กน้อยๆ ก็เพียงแต่สุขอย่างชนิดเทียมๆ และหลอๆ ซึ่งคล้ายกับความฝันในเวลานอนหลับ ดูไม่สมกับค่าแห่งความเหนื่อยยากเสียเลย แต่หลายคนก็ยังพอใจในความสุขดังนี้. ลักสนะเหล่านี้ หากเราจะพิจารณาให้หย่างดี เราจะเห็นได้ชัดหยุดเสมอ.

เหตุทั้งนี้ ก็เนื่องจากความสุขที่เราพูดหรือเข้าใจกันหยุด ทุกวันนี้มัน เป็นแต่เพียงอาการชนิดหนึ่งของจิต ที่หยุดในฝ่ายตรงกันข้ามกับความทุกข์. ดังนั้นจึงพูดได้ว่า สุข ทุกข์ เป็นของที่เนื่องกัน ด้วยเหตุนี้ ถ้าเราเข้าใจความสุขดีแล้ว เราย่อมจะเข้าใจถึงความทุกข์ได้ง่ายขึ้นอีก ปัญหาที่เราต้องการทราบคือว่า อะไรเรียกว่า สุข-ทุกข์ มีลักสนะและอาการในทางจิตใจหย่างไรกัน ก่อนที่เราจะตอบปัญหาเหล่านี้ เราควนไต่ไปตามกระแสความเป็นคั่นๆ จะง่าย

และสะดวกแก่การเข้าใจ. ความสุขหย่างที่ผูกกันโน้นขณะนี้ ที่เราเห็นได้ง่ายๆ ตัวอย่างเช่น ความดีใจ ความปลื้มใจ การสมประสงค์ในสิ่งที่ปรารถนา (แต่ไม่ถึงกับดีใจจนหัวใจหยุดเต้น) ฯลฯ พุขที่เราเห็นได้ง่ายเช่น ความเส้าโสก เสียใจ ความกลัวภัย การพลัดพราก การไม่สมประสงค์ในสิ่งที่รักที่ ต้องการ ฯลฯ.

ดังนั้น เราจึงควนพิจารณาข้อเท็จจริงเหล่านี้ ด้วยการค้นจากความรู้สึก ตามซั้มดาจากผลไปหาเหตุ ครั้งแรกเราพิจารณาเรื่องความสุขก่อน ว่าอะไร บ้างที่เป็นเครื่องประกอบแห่งสุข และเมื่อเราเข้าใจสุขแล้ว พุขเราก็เข้าใจด้วย.

ความปลื้มใจนั้นคือความสุข (สุขซั้มดา) เราลองค้นดูตัวอย่างของ ความปลื้ม สมมติว่า เราต้องการต้นกล้วยไม้ที่แปลกและสวยสักต้น เมื่อเรา ได้แล้ว ผลจากการได้ต้นกล้วยไม้นี้ทำให้เราเกิดความสุข และนั่นคือความสุข ฉะนั้นในตัวอย่างง่ายๆข้อนี้ จึงสรุปความได้ว่า ความต้องการ บวก กับวัตถุ บวกกับ ความสำหรั็ด ได้ผลเท่ากับความสุข และเท่ากับความสุข ในที่นี้ จึงรวมความได้เป็นหลักว่า ความต้องการ 1 วัตถุ 1 ความสำหรั็ด 1 เมื่อรวมกันเข้าจะเป็นความสุข และเป็นความสุข ความสำหรั็ดเป็นผลที่เกิด จากความพยายาม.

คราวนี้ถ้าหากว่าเกิดตรงกันข้าม คือมีแต่ความต้องการและวัตถุแห่ง ความต้องการ แต่ปราสาจากความสำเร็จ จะโดยมีความพยายามแล้ว หรือ ไม่ก็ตาม ความปลื้มย่อมเกิดมีขึ้นไม่ได้ แต่จะเกิดอาการตรงกันข้ามคือความ เส้า หรือความเสียใจ จะแรงมากน้อยเพียงไรนั้น ย่อมแล้วแต่ความมากน้อย แห่งความต้องการนั้น และอาการที่ตรงกันข้ามนี้ เราเรียกกันว่า “พุข”

ด้วยเหตุผลดังแสดงมาแล้วนั้น จึงเห็นได้ว่า พุขหรือสุขหย่างสามัญซั้มดา นี้ มีความต้องการเป็นต้นเหตุอันสำคัญ (ความต้องการนี้ ก็คือความทยาน- หยากหย่างอ่อนๆนั่นเอง) ส่วนวัตถุแห่งความต้องการนั้นเป็นแต่เพียงส่วน

ประกอบพายนอกเท่านั้น หากจะมีการแก้ไข ต้องแก้จากภายในไม่ใช่แก้จากพายนอก.

คราวนี้เมื่อความต้องการยังสงบอยู่ โดยที่ไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นเครื่องกระตุ้นทั้งภายในและพายนอก ความรู้สึกก็จะเฉย ความจิตใจย่อมมีการกวัดแกว่งเป็นธรรมดา แต่เป็นไปได้โดยอาการสมดุลย์ เราไม่รู้สึกรู้สีกการครั้งนี้เรียกว่า “อุเบกขา” -หมายความว่าหยุดในระหว่างสุขและทุกข์ ความรู้สึกของคนเราธรรมดาย่อมวนเวียนอยู่ในอาการสามอย่างนี้ ไม่หย่างใดก็หย่างหนึ่ง สุข, ทุกข์, และอุเบกขา สุดแล้วแต่อารมณ์พายนอก.

ตามวิชาจิตวิทยาฝ่ายตะวันตก แยกความต้องการของคนออกเป็นหย่างๆ และเรียกว่าสัญชาตญาณ เช่นสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ สัญชาตญาณแห่งการหนีภัย สัญชาตญาณแห่งการรวมหมู่รวมคณะเป็นต้น แต่ถ้ามองสัญชาตญาณเหล่านี้จากด้านแห่งจิตวิทยาฝ่ายพุทธศาสนา จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าไม่ซงเห็นความจำเป็นที่จะแบ่งดังนั้น เพราะความจริงสัญชาตญาณเหล่านี้เป็นแต่เพียงแขนงหรือส่วนย่อย ซึ่งตัวของมันไปรวมกันอยู่ที่ความทยานหยาก (ค้นหา) เปรียบเหมือนผลไม้หลายผลมีขั้วอันเดียวกัน และความมุ่งหมายแห่งจิตวิทยาฝ่ายตะวันตก แตกต่างจากจิตวิทยาของฝ่ายพุทธศาสนา ทางฝ่ายพุทธศาสนามุ่งหาความสงบหย่างสูงสุด ด้วยเหตุนี้ เมื่อเจอะว่าความทยานหยากเป็นเหตุแห่งความทุกข์ จึงมุ่งแต่ที่จะทำลายมันเสียโดยไม่ให้มีซากเหลืออยู่เลย และถึงแม้ว่าความทยานหยากอันนี้ จะเป็นเหตุแห่งความสุขดังได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นนั้นก็ดี แต่มันก็เป็นเหตุแห่งทุกข์ได้เช่นเดียวกัน และยิ่งกว่านั้นความสุขที่เกิดจากความทยานหยากดังว่ามานี้ นั้น เป็นแต่เพียงสุขหย่างสามัญ หรือพูดโดยตรงก็เป็นเพียงสุขหลอๆ และสุขชนิดนี้ ถ้ายังมีอยู่ตราบใด ทุกข์ก็จะมีอยู่ตราบนั้น และถ้าหากจะว่ากันหย่างเด็ดขาดแล้ว ความสุขชนิดนี้จะเรียกว่าสุขไม่ตรงนัก ความจริงเราควนจะเรียกว่า “ความเพลิน” จะเหมาะกว่า.

คราวนี้เมื่อความสุขดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นนั้น ยังไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง และที่ถาวรแล้ว ก็เราผู้แสวงสุขหย่างแท้จริงจะควรทำอย่างไร จึงจะได้รับสุขที่แท้จริงบ้าง การที่จัดอารมณ์ภายในให้เหมาะกับเหตุแวดล้อมนั้น ก็อาจที่จะทำให้เกิดความสุขได้หยุด กล่าวคือการจัดรูปของจิตใจมิให้เป็นปรปักษ์กับเหตุแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตาม การทำเช่นนั้นก็ยังหาปลอดภัยได้ โดยแท้จริงไม่ เพราะในการเป็นอยู่ประจำวันนั้น แม้จะมีอารมณ์ดีสักเพียงใดก็ตาม คนเราย่อมต้องกระทบกับสิ่งที่เราไม่พอใจได้เสมอ ดังนั้นจึงมีเพียงวิธีเดียวเท่านั้นที่แน่นอนและปลอดภัยที่สุด วิธีนั้นคือการพยายามตัดหรือกำจัดความทายนหายาก (ต้นหา) ออกเสียได้สิ้นเชิง.

ท่านผู้อ่านอาจรู้สึกสงสัยว่า ถ้าคนเราไม่มีความทายนหายากแล้ว เราจะทำกรางานได้ได้อย่างไร จะมีกลายเป็นคนครึ่งเป็นครึ่งตายไปหรือ การที่คนเราทุกวันทำกรางานอยู่เวลานั้นนั้น มิเพราะความทายนในการงานเป็นเครื่องกระตุ้นให้ทำดอกหรือ. เมื่อคนเราหมดความทายนแล้ว ก็เท่ากับปล่อยตัวให้จมอยู่ในความทายนนะ อะไรทำนองนี้ ข้อนี้ไม่เป็นดังนั้น ฉันขอรับประกันว่า ถ้าคนเราหมดความทายนแล้ว (ต้นหา) เราจะทำงานเก่งยิ่งกว่ามีความทายนหลายเท่าตัว. จะกลายเป็นผู้ที่เข้มแข็งหย่างแท้จริง จะมีความยุติธรรมเหนือความยุติธรรมใดๆทั้งสิ้น ผู้ที่หมดต้นหาแล้วจะกลายเป็นผู้ที่ทำอะไรด้วยเหตุผลหย่างสูง ซึ่งรวมเรียกว่า โดย “ธรรม” เป็นหย่างยิ่ง แต่ทั้งนี้ต้องหมายความว่าผู้นั้นเคยฝึกฝนมาแล้วหย่างเพียงพอด้วย แต่ก็มีความจริงหยู่ว่า ผู้ที่ไม่เคยฝึกฝนตนหย่างถึงขีดมาแล้ว จะมาตัดต้นหาเอาเฉยๆหาได้ไม่.

การที่คนเราทำกรางานได้นั้น ความจริงสำหรับคนสามัญทั่วไปหรือที่เรียกว่าปุถุชนนั้น ส่วนหนึ่งแห่งจิตใจที่บังคับให้ทำงานได้นั้น ย่อมขึ้นหยู่กับความทายนหรือต้นหาจริง แต่เป็นความทายนที่ระคนหยู่ด้วยเหตุผล กล่าวคือหลังจากแห่งเหตุผลนั้น ยังมีความทายนสิ่งคอยบงการหยู่หย่างลับๆ ไม่ใช่

เป็นไปได้โดยเหตุผลอย่างลึกลับๆ และถ้าหากว่าการทำงานใดที่กะทำไปโดยลำพังแห่งความทายนหายากแท้ๆโดยปราศจากเหตุผลตามธรรมดาแล้ว การงานชิ้นนั้นต้องผิด และต้องเป็นความชั่วร้ายอย่างแน่นอน. แต่การงานใด หากมีเหตุผลออกหน้า แม้จะมีความทายนเป็นเครื่องสิ่งหยุดหลังจากก็ดี การงานนั้นเป็นการงานที่ดีที่เป็นประโยชน์. จากหลักถ่านในข้อนี้ แม้แต่จิตวิทยาของฝ่ายตะวันตก ก็ซาบเหตุผลเป็นอย่างดี จึงมีการอบรมให้เด็กกรักเหตุผลเป็นชีวิต.

อันธมุดาจิตใจของคนเรา เมื่อได้อบรมในส่วนนี้จนหยุดแล้ว มันจะติดเป็นคุณสมบัติที่แม้แต่เมื่อละหรือตัดความทายนหายากได้แล้วโดยเด็ดขาด ก็ตาม ลักษณะอันนี้ก็มิหยุดในจิตใจอย่างไม่เสื่อมหาย.

คนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ละต้นหาได้แล้วหรือที่ยังละไม่ได้ ถ้าร่างกายและจิตใจยังกุมกันหยุดโดยปรกติ ย่อมมีลักษณะหยุดอย่างหนึ่ง คือต้องการการเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวนี้แหละคือการทำงาน แต่ถ้าหากยังมีต้นหาหยุด ย่อมเคลื่อนไหวไปตามวิธีของต้นหา หรือตามเหตุผลที่มีต้นหาคอยออกฤทธิ์หยุดเบื้องหลัง แต่ถ้าหากปราศจากต้นหาแล้ว การเคลื่อนไหวทั้งสิ้นย่อมเป็นไปตามคุณสมบัติของจิตใจที่เคยอบรมมาแล้วในเหตุผลแต่ครั้งก่อน ส่วนการเคลื่อนไหวที่มีต้นหาออกฤทธิ์หยุดอย่างลึกลับๆนั้น ย่อมหายไปเป็นธมุดา ด้วยเหตุนี้ผู้ที่หมดต้นหาแล้ว จึงไม่มีการทำความชั่วร้ายโดยเจตนา.

คราวนี้ เราจึงหวนกลับไปพิจารณาถึงลักษณะของต้นหาอีกครั้งหนึ่ง. ต้นหาหรือความทายนหายากนี้เป็นของที่มีประจำใจของสัตว์ทุกจำพวก แต่แขนงของมันทิ้งออกออกมานั้น ย่อมแตกต่างกันตามพื้นเพและชนบทาเนียม. ความทายนหายากนี้ หากเราคิดให้ดี และจับตัวมันดู ในขณะที่มันไหลมาในความรู้สึกของเราอย่างแจ่มชัดแล้ว จะเห็นได้ว่า เป็นแต่เพียงผลจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ลึกลงไปกว่านั้นอีกชั้นหนึ่ง และสิ่งนั้นคือความยึดมั่น (อุปาทาน). ความยึดมั่นในที่นี้หมายถึงความยึดมั่นเข้าหาตัวเอง เราอดเห็นตัวอย่างไร้โดย

ง่าย คนที่ตายไปแล้วเป็นจำนวนมากมาย แต่ทำไมเราจึงไม่รู้รู้สึกเสียใจอะไรนัก และหย่างมากก็เพียงแต่รู้สึกสลดใจบ้างเล็กน้อยตามอชยาสัย, แต่ถ้าหากญาติของเราเกิดตายขึ้นบ้าง เราอาจรู้สึกเสียใจหย่างมากมาย บางทีท่านผู้อ่านอาจนึกตอบว่า เพราะเป็นญาติกันนะซีจึงเสียใจ แต่ไม่แน่นัก. หยิงผู้หนึ่งพบศพของชายผู้หนึ่งนอนตายอยู่ ครั้งแรกเทออาจรู้สึกสลดใจแถมกลัวเล็กน้อย แต่เมื่อมีผู้นำหลักถามมาสดางว่า นั่นคือสพสามีของเทอ ความสลดใจแถมกลัวนั้นจะต้องกลับกลายเป็นความรู้สึกอีกหย่างหนึ่ง โดยกะทันหัน เช่นนี้หมายความว่าหย่างไรกัน สพของชายคนเดียวกันมีไซหรือ ? ทั้งนี้ก็เพราะการยึดถือมันเข้าหาตัวเองนั่นเอง. ความยึดมั่นเข้าหาตัวเองนี้ เป็นสิ่งที่ถูกสอนมาแต่กำเนิด และธรรมชาติก็อำนวยความสะดวกให้รู้สึกเช่นนั้นอยู่ด้วย.

เมื่อเรายึดมั่นเข้าหาตัวเอง เราก็มียสิ่งที่เป็นของตัวเอง ตั้งแต่แคบที่สุดจนกว้างที่สุด.

ในถานที่เป็นนักคิด เราควนพิจารณาต่อไปอีกว่า อาจจะมีอะไรที่เป็นเหตุแห่งความยึดมั่นถือมั่นนี้บ้าง สิ่งที่สุดจุดใจครั้งแรกก็คง “ตัวตน” เพราะอุปาทานนั้นย่อมมี “ตัวตน” เป็นแกนเป็นประธาน แม้จะสูงออกไปเพียงไรก็คงไม่พ้นตัวตนไปได้ แม้กระทั่งเกียรติยศชื่อเสียง. จึงอยู่ บางคนหรือหลายๆคนอาจตายได้หย่างปราศจากความเกรงกลัว แต่นั่นเพราะการยึดถือบางสิ่งบางหย่างที่สูงไปกว่าตัวตน แต่สิ่งนั้นก็ยังมี ตน เป็นศูนย์กลางอยู่นั่นเอง แต่อาจจะรู้สึกแต่เพียงว่า ตน เป็นเพียงส่วนประกอบของสิ่งนั้นเท่านั้น ฉะนั้นเขาจึงรู้สึกว่ ตน มีค่าน้อยกว่า เพราะเขายึดถือ ตน อีกหย่างหนึ่งที่ใหญ่โตกว่า.

“ตัวตน” คืออะไร เป็นสิ่งที่มีจิตตามสภาพหรือไม่ การบันยายพิสุจน์เรื่องนี้เป็นตัวหนังสือให้เห็นจึงนั้น ออกจะยากหยู่มากสำหรับฉัน. ตามหลักของอนัตตาสาดงให้เห็นว่า ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดที่เราพอจะหยิบยกมาพิสุจน์

ได้ว่าเป็นตัวตนของใครหรือของอะไรๆ ผลทุกอย่างที่ปรากฏแก่ตาหูของเรา นั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยอย่างยุติธรรมเท่านั้น แต่นั่นแหละ ถ้าพูดแต่เพียงเท่านี้ก็ออกจะเป็นการพูดอย่างขลังๆ ให้ฟังกันเกินไป ฉะนั้นเราจึงลองมาพิจารณาถึงสิ่งที่ห้อยรอบๆ ตัวเราเสียก่อนอย่างจริงจังตามเหตุผล อย่างไม่ต้องไว้หน้าลองดูทีหรือ. ความสวยงาม ความดีชั่ว ความไม่สวยไม่งาม และสภาพต่างๆ เช่น ต้นไม้ พืชฯ ฯลฯ เหล่านี้คืออะไรกัน. ความสวยงามเป็นสิ่งที่มิห้อยหรือ ถ้าความสวยงามเป็นของจริง ทำไมจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย สิ่งซึ่งคนเราเห็นว่าสวยในสมัยหนึ่ง และเมื่อต่อๆ มาอีกสมัยหนึ่ง ทำไมจึงกลับเป็นไม่สวย ทั้งๆ ที่สิ่งนั้นก็มิได้เปลี่ยนแปลงไปแต่ประการใด และที่เปลวออกไปอีกก็คือบางสิ่งที่สมัยหนึ่งเราเห็นว่าแล้ว แต่ต่อมาอีกสมัยหนึ่งกลายเป็นของสวยงามขึ้นมาได้ ดังนี้หมายความว่าอย่างไรกัน วัตถุที่เรามองเห็นนั้นเป็นของสวยหรือ หรือจิตใจของเราวาดภาพความสวยขึ้นภายในจิตใจของเราเองต่างหาก แล้วเมื่อคลื่นแห่งวัตถุนั้นมากระทบตาเราเข้า บังเอินเหมือนกับภาพที่เราวาดขึ้นไว้คอยรับว่าสวย เราจึงรู้สึกที่สวยงามมิใช่หรือ ? แต่เนื่องจากการวาดภาพภายในจิตใจของเรา นี้ ไม่ใช่เราทำเพียงคนเดียว (ถ้าทำเพียงคนเดียว คนอื่นจะหาว่าบ้า) แต่เราทำกันเป็นสังคม เป็นหมู่ เป็นชาติ และทำกันทั้งโลก ด้วยเหตุนี้จึงเพิ่มความเชื่อมั่นขึ้นอีกเรื่อยๆ อย่างไม่รู้จักสิ้นสุด. การวาดภาพภายในจิตใจ เป็นหมู่ เป็นสังคม ฯลฯ นี้ เรียกว่า “สมมติ” การสมมติเช่นนี้เป็นการสมมติขั้นสูง ไม่ใช่อย่างเด็กเล่นก็จริง แต่มันก็มีคำเกือบเหมือนกัน. สมมติแปลว่ารู้พร้อม แต่ถ้าจะเอาความหมายกันอย่างจริงจังแล้ว ควนแปลว่า “ดีต่าง.” ถ้าเราเพิกหรือทำลายอาการวาดภาพภายในจิตใจว่างามหรือไม่งาม ได้แล้ว เมื่อตาเราได้รับคลื่นแห่งวัตถุต่างชนิด เราก็รู้สึกไม่ได้ว่างามหรือไม่งามอย่างไร. นี่เป็นเรื่องแห่งความ เปล่า ของ ตัวตน แห่งความ สวยงาม.

ถ้าเราหยิบสตางค์ชนิดที่มีรูตรงกลางมาหนึ่งอัน แล้วเราลองเทียบถามคนทั่วไปว่า รูสตางค์อันนี้หยู่ตรงไหน จะต้องได้รับคำตอบเป็นอย่างเดียวกันหมดว่า รูสตางค์หยู่ตรงกลาง อะไรทำให้รู้สึกว่ารูสตางค์หยู่ตรงกลางทั้งนี้ก็เพราะเรายึดถือขอบวงกลมพายนอก ถ้าเราพลิกความรู้สึกในเรื่องขอบวงกลมพายนอกออกหมดแล้ว เราจะรู้สึกได้ยังไงว่า รูนั้นหยู่ตรงกลางตรงข้าง หรือตรงเฉียง ยังไงก็ตาม. นี่ก็เป็นเรื่อง “ตีต่าง” อีกชนิดหนึ่งเช่นเดียวกัน.

เขิบขึ้นไปอีกถึงเรื่องของสภาพจริงๆ ที่มันซงตัวให้เราเห็นจึงหยู่ได้ดังเช่น บุญ บาป หรือที่เรียกว่า ความดี ความชั่ว. การที่รู้สึกความดีได้ ถึงกับจำแนกว่าอาการหย่างนั้นหย่างนี้เป็นความดีได้นั้น ก็เพราะเรามีความชั่วเป็นเครื่องเทียบให้รู้. ความดี ถ้าว่ากันโดยความรู้สึกทั่วไปคงได้แก่สิ่งหรืออาการที่ทำให้เกิดความสุขแก่ตัวมันเอง หรือทั้งแก่ตัวมันเองและแก่สิ่งต่างๆไปด้วย คนเราตามธรรมชาติย่อมชอบนิยมและติดหยู่ในสิ่งเหล่านั้น แต่สิ่งหรืออาการนั้นๆที่มันให้สุขแก่ตัวเอง หรือทั้งแก่ตัวเองและสิ่งต่างๆไปนั้น เป็นเพียงแต่ผลที่เกิดจากเหตุปัจจัยหมูหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเหตุและปัจจัยหมูนั้นมีคุณภาพในการส่งผลให้เกิดอาการดั่งนั้นโดยเฉพา เช่นเดียวกับปริมาณของแป้ง ย่อมมีสีขาวฟ่องตามคุณสมบัติของมัน ซึ่งผิดจากปริมาณของขี้เขม่าที่ดำตามธรรมชาติของมัน. ความดีความชั่วก็เช่นเดียวกัน ย่อมเป็นไปตามเหตุและปัจจัย ที่มีคุณสมบัติในอันที่จะส่งผลได้เป็นดั่งนั้นโดยเฉพา. เหตุและปัจจัยดั่งว่ามานี้เป็นเรื่องของธรรมชาติ การส่งผลของธรรมชาตินั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไปหย่างยุติธรรมเหนือความยุติธรรมใดๆทั้งสิ้น เป็นสิ่งที่พึงติชมอะไรไม่ได้ทั้งนั้น. จิตใจของผู้ที่ซบซึ้งในเรื่องนี้ดี ย่อมไม่ติชมทั้งความดีหรือความชั่ว

เพราะรู้หุ่แก่ใจว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ เมื่อไม่ตีไม่ชมข่มไม่รู้สึกว่าจะ
 ความเป็นอย่างไรด้วย นอกจากจะรู้สึกแต่เพียงว่านั่นก็เป็นเครื่องเล่นอย่าง
 หนึ่งของธรรมชาติ. ความรู้สึกของผู้ที่ซาบซึ้งในเรื่องนี้ดีนั้น เราจะเกณฑ์
 ว่าเป็นผู้หนักในความดี - ในความชั่ว หรือแม้แต่ในสิ่งที่ปานกลางก็ไม่ถูก
 ทั้งนี้ และเป็นความรู้สึกที่จะพูดให้เข้าใจยากด้วย.

เมื่อเราได้พิจารณาสิ่งที่หุ่รอบๆตัวเราเพียงเท่านั้น ก็นับว่าเป็นการ
 เพียงพอที่จะให้เป็นแนวทาง ในอันพิจารณาถึงสิ่งเราเข้าใจว่าเป็น “ตัวตน”
 แท้ๆของเราบ้างแล้ว. สิ่งซึ่งเราเข้าใจว่าเป็นตัวของเรานี้ ทั้งส่วนที่เป็น
 ร่างกายและจิตใจ ความจริงก็เป็นเพียงธรรมชาติอีกส่วนหนึ่งเหมือนกัน เมื่อว่า
 โดยสภาพจริง ก็ไม่มีสิ่งพอจะเรียกได้ว่าเป็น “ตัวตน” ของใครหรือของ
 อะไร เป็นแต่เพียงสภาพที่ซึ่งตัวมันเองได้ตามธรรมชาติเท่านั้น แต่สภาพส่วนนี้
 โดยเฉพาะคือสัตว์และมนุษย์ เมื่อคิดดูให้ดีจะเห็นว่าเป็นเครื่องเล่นอันแสนจะ
 วิดวานของธรรมชาติ ทุกๆส่วนที่ธรรมชาติได้ประกอบสร้าง (ขอใช้คำว่า “สร้าง”
 ซึ่งที่จริงธรรมชาติเองไม่มีจิตใจที่มุ่งจะสร้างอะไรขึ้นมา ทุกสิ่งอุบัติขึ้นมาด้วยความ
 “บังเอิน” หรือ “สบเหมาะ” มากกว่า) ขึ้นมานั้นมีจุดหมายที่จะให้คงอยู่
 อย่างถาวรด้วยการสืบทอดกันไปอย่างไร้จักสิ้นสุด ด้วยเหตุนี้จึงได้สร้างความ
 รู้สึกเรื่อง “ตัวตน” มาด้วยอย่างแนบสนิท ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันสภาพ
 แต่ละสภาพนั้นๆให้คงตัวหุ่เสมอ ให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้.

สมมติว่า สภาพเหล่านี้ต่างได้ผัสสะที่เป็นเหตุก่อให้เกิดความรู้สึกอย่างไร
 ที่เรียกว่าเจ็บปวด ต่างก็รู้สึกว่าเป็น “ตัวตน” ของแต่ละสภาพนั้นๆได้รับความ
 เจ็บปวด หรือเมื่อได้รับความรู้สึกที่ตรงกันข้ามคือความอหิเร็ดอรรอย แต่
 แท้ที่จริงนั้น บันดารรสชาตินั้นๆ บังเกิดขึ้นแก่ร่างกายและส่งความรู้สึกถึงจิตใจ

ได้ด้วยอาศัยเหตุปัจจัย และหน้าที่ของร่างกายอันเป็นเรื่องราวของธรรมชาติโดยเฉพาะ แต่เนื่องจากต่างก็รู้โดยเฉพาะแต่สภาพที่เรียกว่า “ตัวตน” รู้แทนกันไม่ได้ และยิ่งกว่านั้น ต่างก็พูดและรู้สึกกันอย่างจริงจังว่า “ตัวตน” ของฉันเจ็บปวดหรือเอิร์ดอรรอย ด้วยเหตุนี้ การรู้สึกที่ “ตัวตน” เป็นสภาพหรือสิ่งที่มีจริงเป็นของที่มั่นคงมาก. ต่อเมื่อใดเรามีความฉลาดมาก หรือหย่างน้อยก็ฉลาดเพียงพอที่จะรู้สึกตัวได้ว่า ทุกๆสิ่งทุกอย่างในโลก แม้แต่สิ่งซึ่งเราเรียกว่า “ตัวตน” ของเรานี้ เป็นแต่เพียงธรรมชาติชนิดหนึ่ง ความรู้สึกหรือความจำหมายเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นไปได้ตามหน้าที่ของธรรมชาติ ซึ่งย่อมเกิดมีขึ้นในเมื่อมีเหตุปัจจัยมากระทบ. อันเรื่องของธรรมชาติเป็นเรื่องของกตตายตัว แม้แต่การยกเว้นที่มีอยู่ในตัวมันเองนั้น ก็เป็นเรื่องตายตัวอีกเหมือนกัน. เมื่อความแจ่มแจ้งเช่นนี้ อันเนื่องมาจากความรู้จึงจนเป็นเหตุแปรให้จิตใจของ “เรา” แจ่มแจ้ง จนเป็นคุณสมบัติอยู่ทุกขณะแล้ว ความรู้สึกในเรื่อง “ตัวตน” ก็หมดไปเอง เมื่อได้รับผัสสะอย่างไรอย่างหนึ่งทั้งในทางที่เรียกกันว่าดีหรือชั่วก็ตาม ย่อมไม่มีใครผู้ใดเป็นผู้กระทบกะเทือน เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นแต่เพียงเรื่องของธรรมชาติ.

ความรู้สึกของผู้ที่ปล่อยวางเช่นนี้ เป็นความรู้สึกที่จะพูดให้เข้าใจยากด้วยตัวหนังสือ. เมื่อบุคคลชนิดนี้ได้รับผัสสะไม่ว่าอย่างไรที่คนธมฺมาเรียกว่าดีหรือชั่วก็ตาม ความรู้สึกของผู้ที่หลุดพ้นแล้วจากการยึดมั่นนั้น ย่อมเป็นของที่พ้นไปจากความรู้สึกนึกคิดของคนธมฺมาจะเข้าใจได้ จะว่ามีความยินดีอยู่เสมอก็ไม่ถูก หรือจะว่ายินดีร้ายก็ไม่ใช่ เพราะอาการสองอย่างนี้เกิดจากการยึดมั่นดังกล่าวแล้วในตอนต้น หรือจะว่าเฉยๆไม่ยินดียินดีร้ายก็ไม่เชิง เพราะอาการที่ไม่ยินดียินดีร้ายนั้น อยู่ในระหว่างกลางแห่งความยินดีและยินดีร้าย มี

ความยินดียินดีร้ายเป็นขอบเขตโดยรอบ แต่เมื่อไม่มีความยินดียินดีร้ายแล้ว
 ความรู้สึกเฉยๆคือไม่ยินดียินดีร้ายก็มีอยู่ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่
 พุคให้ถูกให้ตรงไม่ได้ เพราะเป็นของที่อยู่นอกเหนือไปจากอายตนะของ
 สามัญชน.

นี่คือความสุขที่แท้จริง ที่มั่นคงถาวรที่สุด เป็นความเข้มแข็งที่เป็นยอด
 แห่งความเข้มแข็งทั้งหลาย.

ปีติเห็นภักตร์ผู้
 นำรักคนขอรับ
 ฟ้าผ่ายากจนกลับ
 ไหม้เพื่อเราจักอุ้ม

มีทรัพย์
 ทำนกลุ่ม
 คิดเกิด
 กอดก้อนทองมา.

(จากโคลงกะทู้วชิรญาณ)

มนุสเปรียบด้วยพริกษชาติ

(ในสวนเกิด)

มนุสชาติ เราณี มีที่เทียบ จะขอเปรียบ ให้ลึ้ก กับพริกษา
มีรากแก้ว, รากลำคั่น, ธารกายา ทั้งลำต้น, กิ่งนานา, ผล, ดอก, ใบ.
รากแก้วคือ อวิชา พาสัตวเกิด ถือกำเนิด ตัวตน เป็นคนได้
อุปาทาน ต้นหาดั้น รากอื่นไป เปนปัจจัย กัมภ ประสบวน.
ลำต้นเทียบ เปรียบกัม แต่งทำร่าง เปนหลายหย่าง อนเกนับ แลสับสน
ให้ภพอยู่ อุ่นอน คอยผ่อนปรน เปนปัจจัย ส่งผล สืบต่อไป.

ประสาทห้า ทุกแห่ง แจ้งประจักส ตาพิสพัคตร รู้แน่ จำแม่ได้
หูรู้เสียง ภาสา ผ่านมาใจ จมูกไว กลิ่นรู้ เป็นคู่กัน.
ประสาทลิ้น ลิ้มรส ตามบทบาท กายประสาท สัมผัส สิ่งจัดสรรค
รู่อ่อนแข็ง นุ่มเนื้อ เมื่อต้องมัน เปนสัมพันธ์ ตามขบวน ไคร่ครวนดู.
ยามยังเล็ก เด็กหนอ คุงอแง อาสัยแม่ พี่เลี้ยง เคียงข้างอยู่
ค้อยรู้เติบโต ไท่ใหญ่ อาสัยครู แนะความรู้ เลี้ยงกาย เมื่อปลายมือ.

นี่แหละท่านสังฆารอาการหมุน ต้นหาหนุนนำให้เกิดกำเนิด ถือก
ปติสนธิ วิถวนคน ฝ้าปรนปรือ เสียงเล่าลือ ไม่เท่าไรร่ กลายเป็นดิน.
พุทธรองค์ ท่านวางบท ตามกคเณท์ สังฆารเปน อนิจจํ ทุกขังสิ้น
ตาเห็นไกล กลับใกล้ ไม่สมจินต์ หู จมูก ลิ้น เลื่อนหมด ทั้งรสกาม.
ความเลื่อมซุด สุดสิ้น ดับดินไฟ น้ำลมในแปรขบวนเปนส่วน “สาม
ลักสนะ”¹ พระเรียกสำเหนียกความ “ควนเดินข้ามอวิชาต้นหามาร.”

¹ สังฆารทั้งปวงไม่เที่ยง, เปนทุกข์, และธัมทั้งปวงเปนอนัตตา.

(ในส่วนตาย)

มนุสเรา เขาเปรียบ พริกสชาติ “ถ้าราคดี ไม่มีขาด ชีวาหาร
 ต้นไม้นั้น กิ่งอกงาม ไปตามกาล ทั้งลำต้น กิ่งก้าน แดกใบงาม.”
 เณกคนเรา เวลาปรุง บำรุงเวลา รับแบกเอา อวิชา ต้นหาสาม¹
 เปนรากแก้ว ไห้อย่าง ทั้งลากาม กิ่งก้านตาม แดกใบ ต้นไหยโต.
 “ดอกพริ้งพรุ ชูห่อ ก่อผลดก ถ้าใบกิ่ง ไม่มีปรก หยู่อกใจ
 ลำต้นเนา เน่าตาย ไม่ได้ไซว์ ถ้าต้นไซ ซอมซ่อ รากก็ตาย.”
 พุทธโอวาท ประกาศัม แนะนำชน ให้คิดค้น ตีปัญหา พริกสาหมาย
 เมื่อรากมัน ไม่มรณะ อันตราย จะกลับกลาย งอกใหม่ ได้เช่นเดิม.
 เหมือนกับทวย ลูกใหม่ เพราะได้เชื่อ ต้นหาเหลือ โง่หลงคอยส่งเสริม
 ความคำหริ ตรีน รากไหย่เติม เปนการเพิ่ม เชื่อไฟ ไหม้ตัวเรา.
 เพราะต้นหา ร้อนแรง กล้าแข่งนัก ยุจิตรัก รูปสวย และเสียงเขา
 ทั้งกลิ่นรส โศดถัพพะ ยิ่งจะเอา ยิ่งถูกเผา ยิ่งชอบไหย่ มอบใจกาย.
 สัตว์โลกคล้ายมแลงเม่าบินเข้าไฟ เพราะจิตใจ อวิชาหนุน ทำสูหา
 ต้องรับทวย นานา ชราตาย แล้วกลับกลาย เกิดวน เปนคนเวียน.
 ตัดรากแก้ว อวิชา ต้นหาขาด ก็สิ้นชาติ กัมภ ลบผลเหี้ยน
 ดอก,ใบ,กิ่ง ลำต้น หักโค่นเตียน ความแปรเปลี่ยน สูญดับ ไปด้วยมัน.
 ทำแห่งนเมธิ ผู้ตัด วัคตะภย จะลู “วัธ นชัย” แสนสุขสันต์
 ถึง “ยอดแห่ง วัธนชัย” ที่สัมพันธ จิตตั้งมั่น “นิพพาน” สำรานเอย.
 “เริงวิทยา”

1 ต้นหาในกาม, ในภพ และในความปราสาจากภพ.

สิ่งที่มีปริมาณไม่จำกัด

ป. ปัทมสกลาน

ย่อมเป็นที่ซาบกันอยู่แล้วว่า พัสตูลิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นของจำเป็นสำหรับชาวเรา เพื่อยังอัตภาพให้เป็นที่ไป ตลอดจน บำรุงบ่าเรอให้เกิดความสุขความสำราญขึ้น ตามลำดับสมัยนิยม แม้แต่พระภิกษุสมณะเพศก็ยังคงอาศัยปัจจัยสี่ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่หฺยู่ และหยูกยาจากชาวบ้านเป็นของจำเป็นในการยังชีพ. สิ่งของเหล่านี้มีปริมาณหฺยู่ในโลกเป็นจำนวนจำกัด เมื่อจำนวนผู้คน ยังมีมาก ความต้องการในวัตถุสิ่งของนั้น ก็ยิ่งทวีมากขึ้นตามส่วน แต่เพราะเหตุที่ของมีจำนวนจำกัด จึงเป็นธัมดาที่จำต้องเป็นเหตุให้เกิดการแก่งแย่ง และสวนตามไปถึงการทะเลาะวิวาทเบียดเบียน รบ ราค่าพินกันได้ไม่มีที่สิ้นสุด ต่างก็พากันแต่จะได้รับความเดือดเนื้อ ร้อนใจ ยากที่จะหาความสงบสุขได้ ทั้งนี้เพราะสิ่งของในโลกมี ปริมาณจำกัดนั่นเองเป็นเหตุ.

แต่มีอีกอย่างหนึ่งที่ไม่จำกัดปริมาณเลย เป็นอัสจรรย, ใคร่ก็ มีสิทธิจะชวนขวยแสดวงหาพากันเอาไปมากเท่ามากสักเท่าไรก็ได้ ไม่มีใครห้ามหวง และไม่ต้องกลัวจะหมด ทั้งไม่กะทบกะเทือนให้ใคร อื่นเดือดร้อน แต่กลับตรงกันข้าม มีแต่จะพากันนิยมชมชอบสนธิท สนม ไม่ถูกอิจฉาริสยา จะประสบแต่สันติสุขชุ่มเย็นเป็นประโยชน์

แก่ตนเอง ตลอดชุมชนทุกเพศทุกวัยทั่วสากลโลก. สิ่งนั้นคือ ความดีในทางธรรม.

หนังสือพุทธศาสนาของคณะธรรมทาน เป็นที่ประจักษ์แก่ใจของ พุทธมามกะชนทั่วไปว่า มีวัตถุประสงค์อันแรงกล้าในอันที่จะส่งเสริม วิปัสสนาธุระแขนงสำคัญของการปฏิบัติ ไปสู่ความดีในธรรม มุ่ง มาตราปรารถนาที่จะใช้กำลังทรัพย์ กำลังแรงในกาย และความรู้ความสามารถ สติปัญญา ทุกอย่างเข้าทุ่มเท ผลักดันวงล้อของความดีใน ทางธรรม หรือซึ่งเรียกว่า ธรรมจักร (ดังปรากฏที่ภาพหน้าปก) ให้รุด ก้าวหน้าไป เพื่อความสันติสุขของพรรคสัตว์ และมนุษย์โลกหย่างมาก ที่สุดที่จะเป็นไปได้. ไม่จำเป็นที่จะกล่าวว่า ควนแก่การสันเสิน หย่างดูดีมีในเจตนาธรรมอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง ซึ่งเปี่ยมไปด้วยความ เมตตากรุณาเช่นนี้สักเพียงไร.

หนังสือพุทธศาสนา ได้ออกเผยแพร่มากครบรอบ 10 ปีแล้วด้วยดี และเติบโต โดยสังเกตว่ามีจำนวนผู้สนใจบำรุงมากยิ่งขึ้นเป็น ลำดับ. นับว่าในระยะรอบ 10 ปีที่ผ่านมาแล้วนั้น ได้มาแล้ว ด้วยดี และก็ไปด้วยดี เป็น สุขโต ขออนุโมทนาสาธุการ.

แม้ราคากะดาดจะเบ่งตัวสูงลิบหย่างรีบเร่งและใจหาย ใน ภาวะคับขันเช่นนี้ แต่ก็ได้ซาบมาว่าหนังสือนี้ จะพยายามออกต่อไป เป็นรอบ 10 ปีที่ 2 ซึ่งเอาพุทธศักราช 2486 เป็นปีตั้งต้น และจะ ออกต่อไปจนตราบเท่าที่กะดาดจะอำนวยแล้ว และนับเป็นเคราะห์ดีที่ จำนวนทุนกะดาดก็ได้อำนวยแล้วสำหรับปีแรกของรอบ 10 ปีที่ 2 นี้ โดยความเอื้อเฟื้อหย่างมากของ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ที่ได้วิงต้นจัด หาซื้อมาด้วยความยากลำบากหย่างยิ่ง. เป็นอันว่าพันอุปสรรคเรื่อง จะขาดการพิมพ์ไปได้หย่างหนึ่ง ซึ่งควนจะได้รับความขอบคุณ

อย่างมาก จากผู้ปราถนาจะให้หนังสือพิมพ์นี้หยุดยั้งคงทน เพื่อ
 ประเดยชนของความดีในการปฏิบัติธรรมให้ยิ่งขึ้นไป พวกที่น้องกัน
 โดยธรรมผู้มุ่งปฏิบัติ จะได้มีดอกาสพิเคราะห์ใคร่ครวญเก็บเกี่ยวเอา
 ปริมาณและคุณภาพ อันไม่มีจำกัดในผลของธรรมยิ่งขึ้นตามสมควร
 แก่กำลังของตนๆ ให้สมดังพระพุทธานิพนธ์บรรหารว่า “ธมฺโม
 หเวรกุขติ ธมฺมจารี” ธรรมย่อมตามรักษาสถาผู้ประพฤติธรรม “จตุตฺถิ มหฺนตฺถิ
 วิย วสุสกาเล” เหมือนร่มไม้ใหญ่ ในริดุฝน นั้นเทอน.

ปีน ปัทมสถาน

กรุงเทพฯ 13 กุมภาพันธ์ 2486

คนทุกวันนี้

แกไม่เหมือน เพื่อนเรา สมัยใหม่ ซึ่งจะทำ การใด ก็เพียงที่
 จะเป็นช่อง เลื่อนยศ ขึ้นทันที สมประสงค์ แล้วมี แต่ครั้นไป.

ตามใจท่าน - พระมงกุฎ

อารมณั้ฝัน เรื่องศาสนาไทย

ส. ช. พระนคร

แต่ก่อนฉันยังไม่รู้จักศาสนา แต่คนเขาบอกว่าฉันเป็นคนไทย
ถือศาสนาพุทธ ฉันก็ไม่รู้ว่าถือศาสนานั้นถืออย่างไรกัน แม่เคยบอก
ฉันว่า วันพระฉันควนใส่บาตร เพราะเป็นการทำบุญ ฉันรู้คิดหนึ่ง
ว่าการทำบุญนั้นเห็นจะเป็นความดี แต่ทำไมถึงดีฉันก็ไม่รู้อีก ฉันไป
เรียนตรงเรียนฝรั่ง เห็นพวกนับถือศาสนาฝรั่งเศสวดมนต์ ฉันก็นึก
ว่านั่นคงเป็นการทำความดี แต่ทำไมสวดมนต์ถึงดี ก็ไม่รู้อีก
เหมือนกัน

เมื่อฉันไปเมืองนอก พวกที่นั่นถามฉันว่า ฉันถือศาสนาอะไร
ฉันว่าเป็นไทยถือศาสนาพุทธ เขาว่าทำอย่างไรจึงจะเป็นคนถือศาสนา
พุทธ ฉันว่าฉันไม่เห็นเคยทำอะไร เขาว่าไม่ต้องมีการบวช การสาบาน
การพิธีอะไรหรือ ฉันว่าไม่เห็นมี เขาว่าทำไมถึงหย่างนั้น ของเขา
ต้องมีพิธีหยุ่งหลายหย่าง เขาว่าต่อไปว่า ศาสนาไม่เห็นเป็นเรื่อง
เชื่อได้ยาก ไม่เห็นช่วยอะไรได้ นอกจากสอนให้ประพริตติ ซึ่งเขา
ก็เรียนธรรมจรรยาจากโรงเรียนให้ประพริตติหยุ่งแล้ว ฉันนึกว่าทำจะจริง
ของเขาจะมั่ง.

ครันเมื่อฉันบวช โดยแม่บอกว่าบวชเสียให้หมดห้วงจะได้เป็น
คนสุก ฉันก็บวช ฉันก็นึกว่านั่นคือการทำความดีอีกหย่างหนึ่งเพื่อแม่

เปนความคิดหย่างสูง เพราะต้องถือศีล 227 ข้อ ฉัันไม่มีอะไรหย่างอื่น ทำ จึงอ่านหนังสือเรียนของพระ ทีแรกก็ง่วงๆ แต่มาหยู่ในหมู่คณะ ก็ต้องอ่าน แล้วอาจารย์สอน คึนแล้วคึนเล่าฉัันไปสวดมนต์ใน โบสถ์กับพระอื่น ๆ ฉัันเรียนหนังสือตำราที่เข่าให้เรียนเป้นตำราเบื่อง คึนๆ ฉัันคุยกับคนโน้นคนนี้ แล้วฉัันก็นึก นึกไป นึกไป.

ตายจิง ! นี่หรือศาสนาพุทธ - ศาสนาไทย - ศาสนาอิสระเสรี ! ฉัันเพิ่งรู้จัก ! ศาสนาไทยนี้พุ้งรัสมึลงสู่ตัวฉััน ซึ่มเข้าไปในโลหิต และประสาทตลอดมาจนบัดนี้ 15 ปีเลศแล้ว.

พระพุทธรเจ้าท่านมิได้บังคับให้ฉัันเชื่อข้อคึคิของท่าน ท่านทำให้ ฉัันพิสูจน์ข้อคึคิของท่านทุกๆแ่ง ทุกๆมูม - ความจิงก็มีไซ้ข้อคึคิ แต่ เป้นข้ออะไรหย่างหนึ่งควรจะเรียกได้ว่่า เปนความจริงทีสุคในโลก.

พระพุทธรเจ้าท่านสอนหลายร้อยหลายพันข้อ แต่ทุกๆข้อเป้น สายโยงเกี่ยวพันกันขึ้นไปจนถึงชั้นสูงสุคยอด ถ้าฉัันนึกแต่ว่่าพุทธ- ศาสนาสอนให้ประพริตติ สอนให้บ่าเพึนความคิด เวึนความซั้ว ให้ ถือศีล 5 ลีล 8 ไม่ค่าสัตว์ ไม่พุดปด เท่านัันแล้ว ฉัันก็คองนึกหย่าง ทีเข่าว่่า ว่่าไม่เห็นต้องถือศาสนาก็ประพริตติได้ ศาสนาไม่เห็นช่วย อะไร แต่ฉัันซาบว่่าพระพุทธรเจ้าท่านมิได้สอนแต่เพียงนี้ ท่านสอน ให้ประพริตติจิง แต่เพียงเพื่อให้ตัวสอาด ทังนี้เป้นแต่เพียงชั้นลีลธัม ชั้นเตรียมการ ลีลธัมนี้ช่วยตัวเอง ช่วยผู้อื่นได้จิงๆ แก่บ้านเมือ งก็เป้นประโยชน์นักหนา แต่ศาสนาไทยมิได้หยุดยั้งหมู่แต่เพียงนี้ อะไรเล่าทียึงกว่่าลีลธัมขึ้นไป.

ฉัันเข้าใจว่่า ทียึงกว่่าลีลธัมขึ้นไปนั้น คือความจริงทีทำให้ ปราสจากลีลปราสจากธัม ปราสจากลาภ ปราสจากยศ ปราสจาก เกียรติ ปราสจากอะไรๆหมุดทุกสิ่งทุกอย่างทังปวง - แม้แต่ตัวฉัันเอง.

ท่านบอกว่า ถ้าฉันอยากพ้นทุกข์ ฉันต้องวางทุกอย่างในโลก แต่ท่านไม่ได้บังคับให้ฉันวาง ท่านไม่ได้ว่าถ้าฉันไม่วางจะตกนรก ท่านว่าแต่ว่า ถ้าฉันไม่วางฉันก็พ้นทุกข์ไปไม่ได้ ท่านบอกฉันให้ฟัง เสียงจิงๆด้วยบริสุทธใจว่า ทุกๆสิ่งในโลกทั้งที่มีรูปและไม่มีรูปนั้น เปนอนิจจัง – แปรปรวนเปลี่ยนไปไม่รู้สิ้นสุดจิงใหม่ เปนทุกข์ – ก่อความเดือดเนื้อร้อนใจ หยากมีหายากเปน ไม่หายากมีไม่หายากเปนหยุดเสมอจิงใหม่ ฉันฟังแล้วฟังอีก มองแล้วมองอีก ลองแล้วลองอีก ฉันอ้อมคูทุกแ่งทุกมุม ตลอด 15 ปี ฉันก็ไม่กล้าบอกกับพระพุทธรเจ้าว่าไม่จิง, ฉันจึงสืบต่อไปว่า เมื่อทุกๆสิ่งเปนของไม่เที่ยง เปนทุกข์แล้ว พระพุทธรเจ้าว่าอย่างไรอีก ท่านบอกว่า เปนอนัตตา คือไม่มีตัวตน ฉันถามว่า ที่ว่านี่เปนข้อที่จะให้เลิกไปปลอบใจไป เพื่อไม่ให้เอาใจใส่กันนั้นหรือ ท่านว่าไม่ใช่หย่างนั้น เปนจิงๆ เปนอนัตตา ไม่มีตัวตนจิงๆ ให้ฉันลองนึกตัวตนที่ใหญ่ที่สุดของฉันเสียก่อน คือตัวฉันเองนี่แหละ เปนตัวตนที่ตรงไหน ร่างกายของฉันนี้ เปนของฉันที่ตรงไหน ใจของฉันที่ฉันว่าเปนของฉันรวมทั้งร่างกายนี้ คืออะไรกัน ทั้งหมดเปนธัมมชาติที่ประชุมพร้อมกันขึ้นตามธัมมชาติเท่านั้นไซ้ใหม่ มันประชุมกันขึ้นพร้อมแล้ว ก็เปนฉัน วิ่งเต็น พุด หัวเราะ ร้องไห้ มาเขียนหนังสือนี้ มาคิดหย่างนี้ แล้วธัมมชาตินี้ก็เปลี่ยนแปลงไป หมุนเกลียวของมันต่อไป ฉันตาย ฉันเกิด แล้วฉันก็ตายก็เกิดอีก ธัมมชาติหมุนไปตามเกลียว คือแรงผลักดันของปฏิกิริยา อันมีมาแต่อุปาทานที่ถือว่าเปนฉันเปนตัวตนนี้เอง สิ่งอื่นๆเล่า แปรลกไปจากกันหรือ ท่านผู้อ่านนี้เล่าก็แปรลกไปหรือ ทุกๆสิ่งทุกๆหย่างเปน

อนัตตาไม่ใช่ตัวตน แม้แต่ธัมมชาติที่ว่าหมุนไปๆก็เป็นอนัตตา เพราะไม่มีตัวอะไรเลย.

ฉะนั้นจึงต้องวางเสีย. ฉันเกือบร้องไห้ เพราะเสียใจ เสียใจ เพราะความคิดของฉันไม่ทันท่าน - ไม่ถึงท่าน ฉันนึกไปจนสุดแรงคิด วันหนึ่งจะต้องถึงจุดระเบิด ที่ฉันต้องร้องก้องว่า จิงแล้ว ทุกสิ่งเป็นอนัตตา.

วันใดเมื่อฉันถึงแล้ว ฉันได้วางแล้ว ฉันก็ไม่ต้องวางอะไรอีก เพราะมันพ้นไปแล้ว พ้นไปจากการที่ต้องวางอะไรต่ออะไรทุกอย่าง พ้นไปจากตัวฉันเอง พ้นไปจากสรรพสิ่งของโลก และฉันกล้าพูดด้วยว่า พ้นไปจากพระพุทธเจ้า ผู้มีพระเดชพระคุณสุดลึกล้นเหลือที่จะคนะนาแก่ฉันนั่นเองด้วย ฉันไม่เป็นฉันต่อไป.

แม้ธัมมชาติที่ประชุมพร้อมกันเป็นตัวฉัน เป็นลูกของแม่ เป็นพี่ของเมีย เป็นพ่อของลูก ยังคงประชุมกันอยู่ - แต่ก็หยุดสักแต่ว่าเป็นธัมมชาติ นอกจากนั้นเป็นอันไร้ความหมาย สภาพเช่นนี้ จะสงบเพียงไหน จะเย็นเพียงไหน จะว่างเปล่าเพียงไหน - โรคภัยไข้เจ็บ โสมนัส โทมนัส ลากยส เกียรติ ชื่อเสียง เงินทอง แม้แต่ความดี ความชั่ว แม้แต่ศีลธัมม ย่อมไร้ความหมาย.

เออ นี่หรือศาสนาไทย - ศาสนาพุทธ - ศาสนาอิสระเสรี ศาสนาแห่งแสงสว่าง - นี่หรือสิ่งที่เหนือขึ้นไปกว่าศีลธัมม นี่หรือจุดแห่งความจริงที่สุดของโลก.

ฉันกลับมาเป็นฉันอีก ฉันพูดไปแล้วด้วยอารมณณ์ฝัน ท่านไม่ต้องเชื่อฉัน ท่านคิดของท่านได้เอง แต่เมื่อฉันยังเป็นฉันอยู่ จึงพูดได้ว่า สุดที่จะดีใจที่มาพบความรู้หย่างนี้เข้า.

เมื่อฉันยังเป็นฉันอยู่ จึงขอระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่มหาศาลขององค์สมเด็จพระบรมศาสดา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงพระมหากรุณาประทานความรู้อันยิ่งยดแก่มวลมนุษย และระลึกถึงคุณพ่อแม่ และอาจารย์ ทั้งอดีต ปัจจุบัน ที่ชี้ทางสว่างให้แก่ฉัน ขอระลึกถึงคุณของชาติที่ส่งฉันมาเกิดเป็น ไทย – ถิ่น ศาสนาพุทธ และระลึกถึงคุณอันใหญ่ยิ่งของชาติ ที่ยังระเวงรักสาทรุบำรุงพระพุทธศาสนาไว้ได้จนทุกวันนี้.

กรุงเทพฯ วันที่ 18 สิงหาคม 2485

กลุ่ยานการึ่ กลุ่ยานั้

ทำดี ได้ดี

แดนสวรรค์

ทิพวิมานหนึ่ง ส้างด้วยทองประดับแก้วส่องแสงโอภาส มีเชิง
ชายระบายวิจิตรระยับตา ห้องหับแลสล้างสวยสะอาด บริบูรณ์ด้วย
ครุณนารี ขับประสานดุริยางค์ไพเราะเป็นนิจกาล บริเวณโดยรอบมี
สะพาน้ำ บัวบานสีสดอ่อนละมุน ชายตลิ่งขึ้นไปเป็นลานหย้าราบรื่น
ขจีเขียว ระคะดาดด้วยไม้ดอก ส่งกลิ่นหอมตระหลบ ชูช่อบุปผชาติ
สลบสีสดงดงาม ไม้ใบทอดกิ่งอรชร นะทิพวิมานนี้ ไม่มีเทพบุตร
องค์ใดได้เสวยทิพารมณั้.

หยุ่มาท้าวสักกะ ได้ชี้ชวนให้เทพบุตรนะวิมานอื่นชม เทพบุตร
องค์หนึ่งรู้สึ่กว่า ถ้าได้เสวยทิพารมณั้นะวิมานนั้นแล้ว คงได้รับความ
สุขหาน้อยไม่ จึงทูลถามว่า บุคคลใดบ้างที่มีโอกาสเสวยสุขนะทิพ-
วิมานนั้น ท้าวสหัสันัยตอบว่า บุคคลจะเสวยสุขนะวิมานนั้นได้ต้อง
ไปเกิดในมนุสโลกเป็นตุลาการ แล้วพิจารณาความให้เที่ยงธรรม.

แดนมนุส

เทพบุตรนั้น จุตกลงมาเกิดเป็นบุตรผู้พิพากษา ครั้นเจริญวัยขึ้น ได้รับหน้าที่แทนบิดา มีความวิตกว่า ในการพิพากษาอรรถคดีให้เที่ยงธรรม นั้น มีหลักเกณฑ์ยึดถือปฏิบัติประการใดบ้าง อาสน์ท้าวสักกะแขง กะด้าง จึงสเด็จลงมาให้อโวกาว่า ถ้าจะพิจารณาพิพากษาคดีความ ให้เที่ยงธรรมแล้ว ผู้พิพากษานั้นต้องปราศจากอคติ 4 ประการ คือ ฉันทะ 1, โทสะ 1, ภยะ 1, และโมหะ 1.

ต่อแต่นั้น บุตรผู้พิพากษายึดเอาหลักนี้เป็นคติที่จะพิจารณา พิพากษาอรรถคดีทั้งปวง สามารถบันชาความได้เป็นเที่ยงธรรม.

ผลของเรื่อง

ครั้นถึงแก่กัมลง ได้ไปบังเกิดเป็นเทพบุตรในทิพวิมานดังกล่าวแล้ว เสวยสุขารมณ์ดังประสงค์.

พ. โรจนรัส

“อตุตมา โจทยตุตานัน”

คนเราทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เมื่อยังอยู่ในวัยเด็ก อาศัยมารดาบิดา ครู บิดาอาจารย์เป็นผู้คอยว่ากล่าวตักเตือนพร่ำสอนให้ทำดี. เด็กบางคนมีอธยา- สัยว่าง่ายสอนง่าย เชื่อฟังและปฏิบัติตาม. บางคนมีอธยาสัยหยาบช้าหัวดี้อ ไม่เชื่อฟังไม่ทำตาม. เมื่อเขาทั้งหลายยังอยู่ในวัยเด็ก จะดีหรือชั่ว ก็ยัง เป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง จะต้องว่ากล่าวสั่งสอนกันরাไป.

ครันเมื่อเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบตัวเอง ก็หมคหน้าทำผู้ ปกครองจะตักเตือนว่ากล่าว. ตนเองจะต้องเตือนตนเอง ด้วยความระมัด ระวังมีสติสัมปชัญญะประจำทุกอิริยาบถ. รู้จักสิ่งดีชั่ว. ทำแต่สิ่งดี ละ เว้นไม่ทำสิ่งชั่ว. ถ้าความชั่วมีอยู่ในสันดานของตนพึงนำออกเสีย. ถ้า ความดีมีน้อยก็พยายามประพริตปฏิบัติทำให้มีมาก. และไม่ประพริตตัว ทำนองถือความเห็นของตัวเป็นใหญ่ ทั้งไม่ยึดถือเอาตามเสียงเขาเล่าลือ ต้อง ประพริตดีตามแนวทางอันชอบธรรม และถูกต้องตามความจริง. คนโบราณได้ วางวิธีเตือนตนไว้หย่างดี คือว่า “รักดีห้ามจั่ว รักชั่วห้ามเสา.” ฉนั้น เมื่อวันใดคิดหยากจะทำความชั่วแล้ว รีบเตือนตนให้ละทิ้งว่า หย่าทำชั่วไม่ดี. เพราะการทำชั่วให้ทุกข์แก่ตัวผู้ทำเอง. ถ้าคิดหยากทำความดี รีบเตือนตนให้ รีบทำดีโดยเร็ว. เพราะการทำดีมีแต่ความสุข. เมื่อทำดีให้เกิดขึ้นแล้วต้อง เพียรรักสาคิไม่ให้เสื่อม. ความชั่วที่มีอยู่เกิดขึ้นแล้วในจิตใจ เพียรละมัน

เสีย. และเพียรระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นมาได้อีกต่อไป. และจะได้
อยู่เย็นเป็นสุข.

ฉันหยากจะขอยกนิทานขึ้นมาเล่าสักเรื่องหนึ่ง เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า การ
เตือนตนเองมีผลดีอย่างไร. ใจความของนิทานนั้นมีว่า มีพระเถระรูปหนึ่ง
ชื่อว่า “พระนั่งคลกุตเถระ” เมื่อครั้งท่านเป็นคราวาส ท่านเป็นคนจิตใจ
อาศัยการรับจ้างเขาเลี้ยงชีวิต. พายหลังได้มาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา
ท่านได้นำเอาข้าวของเก่าๆ มีผ้าจีวร ที่เคยนุ่งห่มเมื่อเป็นคราวาส และคันไถ
อันเป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพไปแขวนไว้ ที่ต้นไม้ต้นหนึ่ง. ต่อมาเมื่อเกิดความ
ใคร่หยากจะสึก จึงเดินเข้าไปที่ต้นไม้ซึ่งแขวนผ้านุ่งห่มและคันไถนั้น เตือน
ตนเองว่า “เจ้าคนหน้าด่าน ! เจ้าหน้าไม้อาย ! เจ้าปราธนาจะนุ่งผ้าจีวร
นี้สึกไปรับจ้างเขาอีกหรือ ?” แล้วใจของท่านก็อ่อนลง ล้มความคิดที่ว่าจะ
สึกนั้นเสีย. ต่อมาไม่นานเท่าไร ก็คิดใคร่หยากจะสึกขึ้นอีก. ท่านก็ต้อง
ไปเตือนตนที่ต้นไม้เดิม นั้น เป็นเช่นนี้เสมอ. แต่ในที่สุดท่านก็ได้สำเร็จเป็น
พระอรหันต. ด้วยวิธีการเตือนตนเอง ดังที่เล่าแล้ว. การเตือนตนเองมี
ผลอย่างนี้, พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสสอนว่า “จงเตือนตนด้วยตนเอง.”

ว. ธรรมวิจิตฺโต ภิกขุ

อุทกภัย

คณะบรรณาธิการหวังล่วงหน้าไว้ด้วยว่า ท่านผู้อ่านคงจะให้ความเห็นอกเห็นใจ แก่ผู้เขียนเรื่องนี้ ซึ่งเป็นเพียงสามเนร อายุ 16-17 ปี, ไนเมื่อหากมีตอนใดแปลกหูไปจากที่ผู้ใหญ่เขาเขียนๆกัน. ถ้าท่านจะอ่านไปจนตลอด ก็คงจะรู้สึกว่าการอ่านนี้ไม่เสียหลาย. พระธัมนี้สักคติสิทธิ, เด็กจะเขียน หรือผู้ใหญ่จะเขียน ไม่สำคัญ, พระธัมก็คงเป็นพระธัมหญ่ นั้นเอง.

-- คณะบรรณาธิการ.

ในริคฺุฝนที่แล้วมานี้ กล่าวกันว่าชาวไทยเราต้องประสบอุทกภัยหย่างหนักเมื่อกว่าปี 2460 เสียอีก. น้ำซึ่งไหลหลากมาจากเมืองเหนือท่วมเมืองได้ทำความเสียหายให้มากบ้างน้อยบ้าง ตามกำลังแรงแห่งกะแสน้ำที่ไหลหลากมามากหรือน้อย และตามถิ่นถานที่อยู่สูงหรือต่ำ. เมื่อน้ำทะเลที่ขึ้นหนุนลดลงแล้ว น้ำเหนือได้โอกาสก็รีบไหลตามลงสู่ทะเล. น้ำก็หยุดท่วมบ้านท่วมเมือง. ประชาชนพลเมืองก็รีบสร้างตัวให้หน้าวิ้งสืบต่อไป.

ในทางธัม ท่านยกเอากิเลสที่ท่วมหญ่ในจิตสันดานของสัตว์ทั้งหลาย ขึ้นเปรียบด้วยน้ำท่วมบ้านเมืองนั้น, กะแสน้ำกิเลสนี้มีกำลังแรงยิ่งนัก. คนจะมีปราสาทราชวังหญ่ก็ดี จะขึ้นไปสร้างเรือนหญ่บนภูเขา ที่เนินดอนสูงก็ดี จะต่อเรือขนาดใหญ่หญ่ก็ดี จะหญ่บนวิมานหรือจะหญ่ในที่ใดๆก็ตาม ย่อมถูกกะแสน้ำกิเลสนี้ท่วมถึงทั้งสิ้น. และไม่เลือกหน้ามนุสว่า มี จน ชั่ว ดี เสียด้วย, น้ำกิเลสนี้ท่วมจิตสันดานของสัตว์ไม่จำกัดริคฺุกาล ท่วมกันเปน

รายวัน, เป็นเดือนๆไปทีเดียว จนกว่าจะได้วิธีป้องกันที่ดีที่สุด จึงจะหยุดท่อม.

กะแสน้ำท่อมจิตสันดานของสัตว์นั้น ท่านเรียกว่า “โอคะ” มี 4 คือ กาม ความรักใคร่ 1 ภาวะ ความอาลัยไฝฝืน 1 ทิตถิ ความเห็นผิด 1 อวิชา ความไม่รู้จริง 1

กาม นั้นมี 2 คือ วัตถุกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และโผตถัพพะ ซึ่งเรียกว่ากามคุณ 1. กิเลสกาม กิเลสเปนเหตุให้ใคร่ ได้แก่กามตัณหา ความใคร่หยากได้ในกามคุณ 1. กามนี้มีอยู่ประจำจิตใจเป็นนิชิตีเดียว หากแต่ปรากฏขึ้นมาให้เห็นในบางครั้งบางคราว คือเมื่ออายตนะพายโนไปกระทบอายตนะพายนอก แล้วรู้สึกใคร่พอใจ ความใคร่ก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น เนื่องจากมีกิเลสหนุนหู่พายโน. จิตที่ถูกกามท่อมแล้ว ก็นับว่าจิตหู่พายได้อำนาจของกาม. ความคิดนี้กตริกตริกก็จมหู่ในทางกามที่เรียกว่ากามวิตก คือตริกไปในกามคุณ 5. กามที่เป็นโอคะ ท่านกล่าวว่าเพราะจิตใจสัตว์ให้พัวพันติดจมหู่ในสิ่งที่น่ารักใคร่น่าพอใจ ฉะนั้นท่านจึงจัดกามว่าเปนน้ำท่อมด้วย ประการหนึ่ง.

ภาวะ ฉันทหายากจะแปลว่า ความอาลัยไฝฝืนจะมีจะเป็น, ความอาลัยไฝฝืนนั้น ก็คือภวตัณหา ความหยากเป็นนั่นเป็นนี่ไม่รู้จักสิ้นสุด. ความอาลัยไฝฝืนนี้ เกิดขึ้นเมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง เปนต้น แล้วเกิดความไฝฝืนจะมีจะเป็นอย่างนี้หย่างนั้น. ถ้าเกิดมีมากก็ท่อมทับจิตได้เช่นเดียวกัน. เมื่อจิตถูกความอาลัยไฝฝืนท่อมทับแล้ว ก็ต้องจมหู่พายได้แห่งอำนาจของมันแล้ว ทำความเสียหายให้นานาประการ. ฉะนั้นท่านจึงจัดภาวะเปนน้ำท่อมอีกประการหนึ่ง.

ทิตติ ในที่นี้หมายถึงเอาความเห็นผิด. อันความเห็นผิดนั้นอาคมมีทั่วไปแก่ สามัญชน แต่ถ้าเป็นไปน้อยและไม่รุนแรงนักก็ยังไม่จัดเป็นน้ำท่วม. เมื่อมีมาก ไหลหลากขึ้นท่วมจิตสันดาน จึงจะนับเป็นทิตติโอคะไนในที่นี้. บุคคลที่ถูกความเห็นผิดครอบงำท่วมทับแล้ว จะทำอะไรก็ทำผิด จะพูดก็ผิด ไม่ตรงแนวทางที่ถูกได้ แม้ไม่ทำไม่พูดออกมา ก็คิดผิดๆ อยู่ภายใน คือคิดเห็นสิ่งที่เป็นแก่นสารว่า ไม่เป็นแก่นสาร ที่ไม่เป็นแก่นสารว่า เป็นแก่นสาร เห็นถูกเป็นผิด เห็นผิดเป็นถูก. ผู้ที่เห็นผิดเช่นนี้ ย่อมไม่เห็นอ้อเห็นธัมได้เลย ไม่รู้สึกตัวถึงความชั่วที่ตนทำลงไป. ความเสียหายย่อมไหลหลากมามากขึ้นโดยลำดับ. ทิตติที่ได้นามว่า ห้วงน้ำกิเลส เพราะคร่าใจสัตว์ให้เดินผิดทาง. ฉะนั้นท่านจึงจัดทิตติเป็นน้ำท่วมด้วยอีกประการหนึ่ง.

อวิชา นั้นแปลว่า ความไม่รู้จริง มีอธิบายตามท่านผู้รู้กล่าวไว้เป็นสอง คือ อวิชาตัวใน ซึ่งได้แก่อนุสัยและสังโยชน์ เป็นความไม่รู้ที่นอนอยู่ในจิตสันดานของสัตว์มาแต่เดิม. อวิชาตัวนอกนั้นได้แก่ความรู้ไม่จริงซึ่งเกิดขึ้นในเมื่อ ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้องโศภณพะ และ ใจรู้ธรรมารมณ์ และรู้ผิดจากความจริง. อวิชาตัวในนั้นถ้าจะเปรียบกับน้ำแล้ว ก็ได้แก่น้ำที่อยู่ในคลองก่อน ส่วนอวิชาตัวนอกได้แก่น้ำใหม่ที่ไหลหลากมาเพิ่มเติมน้ำเก่า. เมื่อจิตหยุดภายใต้วิชา ก็มีแต่จะโง่เขลาไม่รู้ตามความจริงได้เลย, เมื่อไม่สามารถแหวกอวิชาออกมาตราบได้ก็มีแต่ที่อยู่ตราบนั่น. เหตุนี้ท่านจึงจัดอวิชาเป็นน้ำท่วมด้วย อีกประการหนึ่ง.

โอคะกิเลสทั้ง 4 นี้ ประการใดประการหนึ่งเกิดขึ้นท่วมทับจิตสันดานของสัตว์ทั้งหลายแล้ว ทำความเสียหายให้ไม่น้อยเลย. ถ้าเกิดขึ้น

พร้อมๆกัน ก็ทำความเสียหายให้หย่างใหญ่หลวง นับเป็นอุทกภัยท่วมจิต หย่างร้ายแรงที่สุด.

พระศาสดาซึ่งเล็งเห็นภัยแห่งจิตของสัตว์ที่ถูกโอคะท่วม จึงได้ประทาน พระอนุศาสนีไว้ว่า ให้ยกพื้นเพของจิตให้สูงพ้นจากโอคะกิเลสท่วมด้วยชั้น 4 ประการ คือ ความหมั่น 1 ความสำรวม 1 ความข่มใจ 1 ความไม่ประมาท 1.

ความหมั่น ได้แก่ความหมั่นในการศึกษาเล่าเรียน 1 หมั่นในการเพียรประกอบเครื่องเลี้ยงชีวิต 1. หมั่นในการรักษาหน้าที่ของตนไม่ให้เสื่อมเสีย 1. นี้ชื่อว่ายกสถานะของตนให้สูงขึ้น เมื่อยกสถานะของตนให้สูงก็เท่ากับยกระดับแห่งจิตให้สูงขึ้นด้วย. นี้เป็นประเภทแรก.

ความสำรวม ได้แก่ความสำรวมใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้ตัวเองพองขึ้นหรือแฟบลง ในเมื่อ ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้องไผตถัพพะ และใจรู้เรื่องราวต่างๆ เมื่อสำรวมได้เช่นนี้แล้ว โอคะกิเลสที่จะไหลเข้ามาท่วมทับก็ไม่เข้ามาได้ จิตก็ปลอดภัย เพราะมีเครื่องสกัดกั้นไว้ นี้เป็นเครื่องยกจิตให้พ้นจากโอคะท่วมทับ เป็นประการที่สอง.

ความข่มใจ ได้แก่ความข่มใจไม่ให้ไปกะทำความชั่ว เพราะสามัญชนอาตมิกิเลสเข้าไปรบกวนจิตอยู่เสมอ. ฉะนั้นจึงต้องข่มเอาไว้ เมื่อจิตประกอบด้วยทมะๆก็ปราบ กาม ภาวะ ทิถติ อวิชชา ไม่ให้มากมูลขึ้นในจิตสันดาน จิตก็ได้พื้นเพสูงขึ้น โอคะกิเลสก็ท่วมทับไม่ได้ นี้เป็นประการที่สาม.

ความไม่ประมาท ได้แก่ความไม่ประมาททั้งในส่วนปหานะ การละกิเลส ทั้งในส่วนภาวนา การอบรมฝึกฝนความปรีชาสามาถให้เกิดขึ้น เมื่อ

ไม่ประมาทแล้ว จิตก็มีระดับสูง โอคะกิเลสไม่อาดหลังไหลเข้าท่วมทับได้. ความไม่ประมาทจึงนับว่าเป็นที่พำนักอาศัยของจิตอย่างดีที่สุด. จิตก็พ้นจาก โอคะกิเลสท่วมทับ. นี่เป็นประการสุดท้าย.

จิตที่ถูกโอคะกิเลสท่วมทับอยู่แล้ว พึงขจัดเสียด้วยอริยมัคมีองค์ 8 ซึ่งย่อลงใน สील สมาธิ ปัญญา และประกอบด้วยสัทธา ความเพียร เต็ดเดี่ยว ก็จักพ้นจากกิเลสที่ท่วมทับจิตสันดานได้ บันลู่ถึงยอดร่มอันบรมสุข.

น้ำตามรั้มคาท่วม กับน้ำกิเลสคือโอคะท่วม ข้างไหนจะมีความรุนแรงทำความเสียหายให้มากน้อยกว่ากัน เริงท่านผู้อ่าน พึงพิจารณาอุเกิด.

สามเนร โกศล ปาตพรหม

สวนโมกข์ 1 กุมภาพันธ์ 2486

คนดี – คนชั่ว

เมื่อ นโปเลียน มหาจักรพรรดิ กลับมาจากเกาะเอลบา เพื่อยึดเอาราชสมบัติคืน ได้กล่าวความข้อหนึ่งว่า

“คนเราสมัยนี้ มีความคิดอ่านสูง เกินกว่าที่จะนึกเชื่อว่า คนนั้นเกิดมาเป็นผู้ล้ากมากดี ส่วนคนโน้น ไม่ใช่ผู้ดี, เสียแล้ว. สิ่งที่คุณได้รับความมีหน้ามีตา อยู่ที่สติปัญญา กับกรณียกิจที่ตนบำเพ็ญให้แก่วัฒนธรรม...”

.

แต่เราจะปลาดใจยิ่งไปกว่าที่ได้ฟังเช่นนี้อีกหลายเท่านัก ในเมื่อได้ทราบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ ตั้ง 2500 ปีมาแล้ว ว่า

น ชจจา วสโล โหติ น ชจจา โหติ พุราหุมนโ
กมฺมุนา วสโล โหติ กมฺมุนา โหติ พุราหุมนโ.

“เป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิดก็หาไม่, เป็นคนดีเพราะชาติกำเนิดก็หาไม่. เป็นคนเลวก็เพราะกรณียกิจที่ตนทำ, เป็นคนดีก็เพราะกรณียกิจที่ตนทำ.”

.

(ข้อที่น่าอัศจรรย์ก็คือข้อที่ว่า นโปเลียน มีกำเนิดเป็น
ราชครุฑมดา, พระผู้มีพระภาคเจ้ามีกำเนิดเป็นกษัตริ).

สจจ เว อมตา วาจา
สจจ ธาเรนติ ปณฺฑิตา,
เอเตน สจจวชเชน
ปลายนตุ อธมมิกา.

เรื่องนำของเล่มนี้

พระที่ตรงตามตัวหนังสือ

การถือพุทธศาสนา ที่มุ่งตรงแต่ตามตัวหนังสือ กับการถือที่มุ่งจะเอาแต่ใจความนั้น ย่อมทำให้เกิดผลแตกแยกตรงกันข้ามเป็นสองฝ่าย เกิดบุคคลเป็นสองพวก และโดยฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือเกิดพุทธศาสนาเป็นสองชนิดนั่นเอง, และผลที่ตามมาก็คือความปั่นป่วน.

พวกที่ถือตรงตามตัวหนังสือ (Literal) นั้น ครั้นความต้องการของตนเกิดขัดกันขึ้นกับความหมายเดิม ก็ถือเอาแง่ตามตัวหนังสือนั่นเองเป็นข้อแก้ตัว. ในส่วนวินัย เช่นห้ามรับเงิน ก็มีเงินได้เป็นจำนวนมาก โดยแก้ตัวว่าวินัยห้ามรับเท่านั้น, หรือการห้ามนั่งบนเบาะสำลี แต่ก็นั่งบนเบาะนุ่มมีสปริงเป็นต้นได้ เพราะวินัยมิได้ห้ามไว้. เตียงมีเท้าสูง เอาแผ่นกะดานมาตีปะ ให้ดูปกกลงมาเป็นแม่แคร่จนเท้าเหลือนิดเดียว เตียงตัวนั่นเอง ก็กลายเป็นเตียงที่ใช้ได้ไป ดังนี้ เป็นต้น. การมีเงินได้โดยไม่ต้องมีการรับเช่นนี้ เป็นตัวอย่างที่

สแดงให้เห็นว่าเกิดมาจากการ แก้ง ถือตามตัวหนังสือ. ถ้าจะมองดู แม้ในพวกที่หวังดีโดยบริสุทธิ์ใจ ก็ยังมีอาการหย่างอื่นๆ เช่นที่เรียกกันเป็นเชิงล้อว่า “เถรสองบาท” เป็นต้น เป็นตัวอย่างแห่งการถือตรงตามตัวหนังสือหยุ่งมากเหมือนกัน. ในเมืองไทย วิชาฝนไม่ตรงกับเดือนวิชาฝนในอินเดียภาคกลาง แต่เมืองไทยก็ต้องถือระยะกาลจำพรรษาหย่างของอินเดีย จนปรากฏว่า ในบางส่วนของประเทศไทย ฝนเพียงจะตกเมื่อพระออกพรรษาแล้วก็มี. นี้ก็ดูไม่แพ้อาการของตาเถรที่ส่งบาท. ในส่วนธัม ก็ไม่แพ้ในเรื่องของวินัย. มีผู้เข้าใจความหมายของคำว่า สัพพัญญู เป็นพระพทองค์ซงรู้อะไรไปหมดทุกหย่าง วิชาทุกภาษาในโลก วิชาทุกหย่างที่โลกมี ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และแถมอนาคต กะทั้งเวลาที่พระองค์หลับ. ทั้งนี้เพราะคำว่า สัพพัญญู แปลว่า ผู้รู้สิ่งทั้งปวง. พระองค์ซงรู้จักถิ่นถานในโลกทุกแห่งทุกมุม เพราะพระองค์เป็นโลกวิทู ดังนี้ก็มี. ครั้นใครสักคนหนึ่งแย้งว่าพระองค์ไม่เคยเสด็จไปอเมริกา การเถียงกันหย่างคอบเป็นอื่นก็เกิดขึ้น.

ส่วนพวกที่ถือเอาแต่ใจความ (Meaningly) นั้นเล่า ครั้นความต้องการของตนเกิดขัดขวางกันขึ้นกับความหมายเดิม หรือที่เคยถือกันมา ก็ยังมีทางออกมากกว่าพวกที่ถือตรงตามตัวหนังสือเสียอีก ถ้าหากจะเดินไปในแนวของการแก้งถือ. เพราะการแปลความหมายนั้น จะแปลไปหย่างไรก็ได้ ไม่ค่อยมีขีดจำกัด. ครั้นเห็นว่าวินัยบางหย่างเป็นอุปสรรคของการงาน ก็ประกาศเลิกกันเสียตรงๆหย่างเปิดเผย เท่าๆกับที่พวกถือตรงตามตัวหนังสือ เลิกกันอ้อมๆ หรือลับๆ. ความเปลี่ยนแปลงของโลกนับด้วยศตวรรษๆ ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหย่างมาก เหลือที่มนุษย์เราจะยังคงยึดถือหลักเกณฑ์

บางหย่างที่ตั้งไว้เมื่อหลายพันปีมาแล้วได้. เช่นในบัดนี้ไม่มีภิกษุณีแล้ว แต่ภิกษุก็ยั้งต้องสวดปาติโมกข์ ว่าด้วยระเบียบอันจะพึงปฏิบัติต่อภิกษุณีหยู่ั่นเอง ทั้งที่ภิกษุพวกนั้นก็ถือหย่างเด็ดขาดว่าภิกษุณีจะมีขึ้นในโลกอีกไม่ได้เป็นอันขาด ทั้งนี้เพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่าภิกษุยังคงถือวินัยครบ 227 ลิกขาบท (รวมทั้งลิกขาบทที่เกี่ยวกับภิกษุณีด้วย) เท่านั้นกะมัง คู่กับน้ำอัสภรรยาหยู่. ฝ่ายพวกที่ถือเอาแต่ใจความ ก็เปลี่ยนแปลงลิกขาบทที่จะยกขึ้นสวดเป็นปาติโมกข์เอาตามชอบใจ แล้วแต่เหตุผลและกาละเทศะ จนกระทั่งบทยสวดที่เคยเป็นวินัย กลายเป็นบทธรรมไปก็มี ทั้งนี้เนื่องจาก มุ่งเอาความรอดพ้นจากทุกข์เป็นของสำคัญ ไม่เห็นว่าระเบียบเล็กน้อยๆ ประจำหมู่ เป็นของสำคัญ. พวกที่ถือตามตัวหนังสือมีโอกาสสวดเคร่ง ได้มากเพียงใด พวกที่ถือเอาแต่ใจความก็มีโอกาส “อวดหลวม” ได้มากเพียงนั้น. แต่ถ้าปราศจากเจตนาอันบริสุทธิ์เสียแล้ว ทั้งพวกที่เคร่งจัดและหลวมจัด ก็ยั้งคงไม่เฉียดต่อนิพานหยู่ั่นเอง, โดยที่ต่างก็ถือ “ขวาสุด” และ “ช้ายสุด” ไปเสียคนละทาง. ตามที่เขาสมมติกันนั้น พวกขวาสุดคือพวกเถรวาท หรือหินยาน, พวกช้ายสุด คือพวกอาจารย์วาท หรือมหายาน.

ฉันไม่ประสงค์ให้พุทธศาสนาในประเทศไทยที่รักของเรา เป็นหย่างขวาสุดหรือช้ายสุด. แต่ต้องการให้เป็นไปหย่างที่เรียกว่า “พร้อมทั้งอ้อ พร้อมทั้งพยัญชนะ” (สาตุถิ สพฺพญชนะ) เป็นที่น่าเคารพน่าไว้อยิ่งกว่าพุทธศาสนาในถิ่นไหนๆ ของโลก. ถ้าศาสนา ยั้งต้องอาศัยความซงหยู่ของชาติ และความจำเป็นทางการเมือง เป็นของคว่นกว่าความต้องการของทางศาสนาแล้ว พระที่ตรงตามตัวหนังสือ น่าจะช่วยอะไรแก่ชาติไม่ได้, และพระพวกที่ถือแต่ใจความ

นั่นเล่า ก็น่าจะได้แต่พลิกศาสนาให้หัวกลับ และลงหยุดพายใต้ชาติ
เท่านั้นเอง, ซึ่งรวมความว่า ชาติจะไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลยจาก
ทั้งสองฝ่าย. ฝ่ายหนึ่งจะนั่งดูตาปริบๆ อีกฝ่ายหนึ่งจะจุดพาล้มลูก
คลุกกลานไปจนเสียหลัก. ท่านลองนึกดูทีหรือว่า ข้างไหนจะเป็น
พุทธศาสนา หรือศาสนาที่มีประโยชน์แก่นุส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
คือพวกไทยเรา.

สังคสภของประเทสไหนก็ตาม จะกันไปอย่างขวาสุด หรือ
ซ้ายสุด หรือสายกลางนั้น ย่อมแล้วแต่จิตใจของสมาชิกส่วนมาก
เป็นข้อสำคัญ. แต่ข้อที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คือข้อที่ว่า ทำไม
สมาชิกนั้นๆ จะรู้สึกว่ แคไหนเป็นการเอียงไปฝ่ายขวา และแค
ไหนเป็นการเอียงไปฝ่ายซ้าย ได้เล่า ถ้าหากว่าท่านนั้นๆ ล้วนแต่
คลอดขึ้นมาจากพวยในหมู่ของบุคคลที่เป็นขวาสุด หรือซ้ายสุด หย่าง
ใดหย่างหนึ่งมาเสียแล้วแต่กำเนิด.

คติเตือนตน

บัวเขียว วงสพุทธ

คติเตือนตน เป็นบทสำหรับระลึก ในสมัยเข้าภavanaพิเศษ

จง ถอนตนออกจากความเปิ่นทาส

จง ถอนตนออกจากกรง ที่ขังตนมานานแล้ว

จง หย่ายอมตนไปติดกรงใหม่ โดยหลงไปว่าดีกว่าเก่า

จง มองคุณตนว่า บัดนี้เราเป็นไทยแล้วหรือยัง

สรุปความ

จง ถอนตนขึ้นจากหล่มที่ถอนยาก เหมือนกุญชรตกตม
ถอนตนขึ้นได้ ฉะนั้น.

จงดั้นเถิด ตัวเรา หย่าเมาหลง
รีบถอนตน จากกรง คือตันหา
ทำลายชื้อ กรงใหญ่ ด้วยปัญญา
จงตั้งหน้า บำเพ็ญธัม ประจำตน

อันกรงเก่า เราถอน หย่าย้อนติด
ทุกข์หย่าง ล่อลวง หน่วงกมล
มันล่อหลั่ง ขังตน ด้วยกลกาม
คอยโลมเล้า ปลอดภัย ทุกนาที่

เคยหลงผิด บ้านเกิด ประเสียดลัน
ให้ทุกข์ทน ไม่น้อย ร้อยๆปี
อีกตันหา ทั้งสาม ทำหน้าที่
ต้องเกิดตาย มาเนื อเนกอนันต์

ถูกล้างผลาน ยิบยับ นับไม่ถ้วน
 ต้องตายอยู่ ในกรง ที่หลงพัน
 การเปนทาส พายนอก นึกเห็นได้
 แต่เปนทาส ตันหา กลับว่าดี
 ต่างคนต่าง ฝึาเพื่อ บำเรอยิ่ง
 ไอ้สัตว์โลก ล้มลุก ถูกคุกคาม
 กามเปนรส โอชา ที่กล้ำจัด
 ให้ล้มตัว หลงไหล ไปพะวง
 มั่นเร็งรื่อง ก้องไป ในสากล
 สัตว์ต้องตก เปนเหยื่อ ทุกเมื่อมา
 แม้จะมี กำล้ง ดั่งโคถึก
 ว่าถ้าตก ลงไป ในหล่มนั้น
 ช้างตกไป ใครช่วยได้ กายมันหนัก
 ไอ้กฤษร ช้างเอ่ย เองเคยตาย
 แต่ช้างนี้ หายอม จำนนไม่
 สลัดตน โผนจิ้น ด้วยวังชา
 ช้างเปนสัตว์ หยุไพร ใจนาค
 มนุสชาติ ล้วนมี ปรีชาไว

เพราะติดใน โษ่ตรวน อันมหันต
 เปนทาสมัน ไซ้การ มานานปี
 ลำบากกาย เพราะนาย เขาช่มจี
 เพราะมันมี เครื่องปรน ด้วยกลกาม
 ฝึาแอบอิง กันหยุ คูไม่ขาม
 ไครหลงไหล ในกาม กิ่งวงง
 กะซากสัตว์ ผู้เขลา ให้เมาหลง
 จนจมลง ในห้วง แห่งโอคา
 มันเคี้ยวคน กินเล่น ไม่เว้นหน้า
 เพราะเหตุว่า เข้าห้วง บ่วงของมัน
 ก็จึ่งนึก ในใจ ไว้ให้มัน
 ก็เปนอัน ว่าถึง ซึ่งความตาย
 จะช่วยซัก หย่างไร ไม่สมหมาย
 ในหล่มร้าย นี้แน่ แต่ไรมา
 รวมกำล้ง ส้างไว้ นานนักหนา
 จากห้วงแห่ง มรนา ได้ตั้งใจ
 ยังสามาถ ถอนตน พ้นหล่มได้
 เชนตริกไป ตามกระแส ให้แน่เอย.

กัมถานในพุทธศาสนา

ไม่ได้ทำคนให้เป็นบ้า

(เพื่อเป็นทางวิจารณ์และแก้ข้อข้องใจของบางท่าน จึงได้เขียนเรื่องนี้ขึ้น)

ผู้อ่านบางท่านคงได้ยินมาแล้วว่า ผู้ที่เจริญกัมถานมักเป็นบ้า และจากเหตุนี้ด้วยประการหนึ่ง จึงทำให้ผู้มุ่งจะปฏิบัติบางท่านเกิดความท้อใจ จนไม่กล้าจะทำให้สมกับความมุ่งหมาย แต่บางท่านก็ว่าเพราะกลัวผี หย่างไรก็ดี เราไม่ควนลืมน่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไม่ได้สอนให้คนเป็นบ้า หรือกลัวผี.

โปรดให้อภัย ที่ต้องนำเอาเรื่องของผู้เขียนเองมากล่าวแซกลงนะที่นี้ แต่ทั้งนี้มิได้มุ่งหวังหย่างอื่น หากต้องการจะนำเรื่องที่ตนเองได้ผ่านเล็กน้อยมาเป็นเครื่องช่วยให้บางท่านที่หยากจะลองฝึกใช้เทียบเคียง ฝึกดูบ้างเท่านั้น ในระหว่างที่ผู้เขียนอุปสมบทอยู่ ได้ขอร้องต่อท่านผู้รู้ให้ช่วยแนะนำวิธีเจริญสมาธิสมาคราวหนึ่ง ได้รับความกรุณาจากท่านผู้นี้ให้เจริญโดยวิธีกำหนดลมหายใจเข้า ลมหายใจออก และบอกมนต์เป็นเครื่องช่วยในเวลากำหนดลมหายใจด้วย คือ เวลาหายใจเข้าให้ท่องมนต์ว่า “พุท” เวลาหายใจออกท่องมนต์ว่า “โธ” สมาธิธรรมหรือสมถกัมถานดังกล่าวนี้ ท่านผู้สอนบอกว่า ชื่อ อนาปานสติ ส่วนมนต์ที่บอกให้ท่องว่า “พุทโธ” นั้น ก็คือนามของพระพุทธเจ้า “พุท” ให้ท่องเวลาหายใจเข้า “โธ” ให้ท่องเวลาหายใจออก รู้สึกว่า มนต์ที่ให้ท่องนี้ ช่างพอเหมาะสมกับระยะเวลาหายใจเข้าและหายใจออกดีมาก

ก่อนหน้าที่จะให้จเรินสมาธิฉันนี้ ผู้สอนได้แนะนำให้ชำระร่างกาย และให้ใช้ผ้าอุ่นห่มที่สะอาด แล้วให้นั่งตามสบาย แต่ให้หลับตา ที่ให้ชำระร่างกาย และใช้ผ้าอุ่นห่มที่สะอาด คงประสงค์จะไม่ให้ร่างกายถูกเครื่องรบกวนจนเป็นเหตุให้ใจต้องพลอยรำคาญ ที่ให้นั่งตามสบายคงไม่ให้ฝืน เพื่อจะให้นั่งในท่าเดียวได้นานๆ ที่ให้หลับตา ก็คงไม่ต้องการให้ดู เพราะจะทำให้ใจพลอยวอกแวกไปตามตา. และให้นั่งในลักษณะที่หายใจได้สะดวกด้วย. (นั่งขัดสมาธิรู้สึกว่าสะดวกดี) ที่ต้องการให้หายใจได้สะดวกก็คงเพื่อไม่ต้องการให้รู้สึกอึดอัด. ก่อนเริ่มการจเรินสมาธิภาวนา ได้แนะนำให้ระลึกถึงความดีงามที่ได้กระทำมาแล้ว เช่นให้ระลึกถึงว่าเคยได้รักสาสึลให้ทาน หรือเคยมีจิตเมตตากรุณาแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ที่ให้ทำเช่นนี้ คงจะมุ่งหมายให้เกิดความอิมเอิบขึ้น เพื่อจะให้จิตใจได้ผ่องใส เป็นกำลังในการที่จะจเรินสมถภาวนาต่อไป.

ในขณะที่จเรินสมถกัมถานที่ผู้สอนแนะนำให้กระทำดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จุดส่วนใหญ่ก็เพื่อต้องการให้พยายามคุมสติให้มั่น ขณะนั้นผู้สอนไม่ได้บอกให้รู้ว่า เมื่อได้คุมสติกำหนดการหายใจเข้าออกโดยมีมนต์ “พุทโธ” ท่องเป็นเครื่องช่วยแล้ว ต่อไปจะเกิดเป็นความรู้สึกอย่างไร เป็นแต่บอกไว้ว่า ให้คอยสังเกตดูว่า เมื่อได้ทำตามที่แนะนำไว้แล้วนั้น มีความรู้สึกอย่างไร และเมื่อรู้สึกอย่างไรแล้ว ก็ไม่ต้องไปเป็นห่วงหวั่นกับความรูสึกนั้น ให้คงคุมสติกำหนดลมหายใจเข้าออก และท่องมนต์ตามที่แนะนำไว้สลับไป และกำชับว่า จุดสำคัญที่ต้องระวังก็คือ ต้องพยายามหย่าปล่อยให้สติเลื่อนลอย ต้องหาอุบายคอยเหนี่ยวรั้ง ให้สติคงผูกมั่นอยู่กับการกำหนดคระยะของลมหายใจเข้าออกอยู่เสมอ ก็ต้องทำสติให้ระลึกได้ให้อยู่เสมอว่า เมื่อใดมีลมเวลาหายใจเข้า และเมื่อใดมีลมเวลาหายใจออก และให้กำหนดไว้ให้รู้ด้วยว่า เวลาลมหายใจเข้า มีความรู้สึกอย่างไร เวลาลมหายใจออกมีความรู้สึกอย่างไร

และลมที่หายใจเข้าหายใจออกนั้น เมื่อรู้สึกว่าจะทบที่ใด ก็ให้คอยทำความเข้าใจ รู้สึก คือให้คอยกำหนดที่ๆลมทบนั้นไว้ และท่องมนต์ตามทุกๆระยะลมหายใจเข้า ทุกๆระยะที่ลมหายใจออก, ที่ให้ทำเช่นนี้ ก็คงเพื่อผูกสติให้ไปในวิถีเดียว ไม่ให้ฟุ้งส้านดังกล่าวแล้วข้างต้นนั่นเอง.

ที่ผู้สอนไม่บอกให้ชาบล่วงหน้าเสียก่อนว่า เมื่อทำดั่งว่าเรื่อยๆไป จะเกิดความรู้สึกอย่างไรนั้น นับว่าเป็นวิธีที่ดีมาก เพราะถ้าว่วงหน้าเสียก่อนจะทำให้ผู้ปฏิบัติคอยแต่จะไปคิดถึง สิ่งที่จะเกิดความรู้สึกข้างหน้า เลยกลายเป็นอุปสรรคต่อการที่จะผูกสติให้มันไปตามระยะ หรือวิถีแห่งจิตได้.

ผู้เขียนเองก็ไม่รักที่จะกล่าวไว้ในที่นี้ว่า เมื่อปฏิบัติไปตามคำแนะนำของผู้หรือผู้สอน โดยถูกต้องจนถึงระดับอันสมควรแล้ว จะเกิดความรู้สึกอย่างไร ขอมอบไว้ให้ท่านที่ประสงค์จะซาบความจิงลองกะทำดู แล้วคงตอบได้เองว่าจะเกิดความรู้สึกอย่างไร.

แต่ข้อนี้ขอย้อนไปพูดถึงประเด็นที่ว่า “กัมถานไม่ได้ทำให้คนเป็นบ้า” ซึ่งเป็นหัวข้อของเรื่องนี้ และที่เป็นจุดประสงค์อันสำคัญที่จะพูดถึงในที่นี้ด้วย.

กัมถานทำให้คนเป็นบ้าไม่ได้แน่ๆ แต่ผู้ที่กะทำต้องรู้ไว้เสียก่อนว่าที่เราทำกัมถานนั้น ทำเพื่อมุ่งหมายอะไร ถ้าไม่รู้ในเรื่องนี้ และไปหลงเข้าใจผิดอาจเป็นบ้าได้จิง แต่ไม่ใช่บ้าเพราะกัมถาน หากบ้าเพราะตนหลงเข้าใจผิดในจุดที่แท้จริงของกัมถาน.

ขอยับยั้งเรื่องสมถกัมถานไว้ชั่วขณะหนึ่ง และขอให้มาลองพิจารณาถึงเรื่องอาหารกันดูก่อนว่า ที่เรารับประทานอาหารกันอยู่เวลานี้ จุดสำคัญเพื่อประสงค์อะไร เพื่อประสงค์เอาตรงรสของอาหารหรือตรงคุณประโยชน์ของอาหารไรส่วนที่เข้าไปบำรุงร่างกาย ถ้าเราประสงค์เอารสของอาหาร เราจะปรุงอาหารให้มีรสอย่างไรเราชอบทุกอย่างราว คงทำไม่ได้ ถ้าเราขึ้นพยายามจะให้ได้อย่างเราต้องการทุกอย่างราว บางที่เราอาจหมดโอกาสหรือมีโอกาส

น้อยที่สุดที่จะได้ลิ้มรสอาหารตามที่เราต้องการนั้น เพราะแม้ผู้ปรุงจะฝีมือดี วิเศษอย่างไร แต่ที่จะปรุงอาหารอย่างเดียวกันคนละคราว ให้ได้รสชาติเหมือนกันทุกๆคราวนั้น แทบเป็นการสุุดวิสัย อย่างไรเสีย รสของอาหารนั้นคงต่างกันไปบ้าง ไม่น่ามากก็น้อย ถ้าเรายังจินตนาการที่จะให้ได้รับประทานอาหารที่มีรสอย่างที่เคยรับประทานมาแล้ว โดยไม่ยอมเปลี่ยนความตั้งใจที่จะรับประทานอาหารนี้ แม้มีรสใกล้เคียงกันที่สุดจนนี้ ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ไม่ช้าความหมกมุ่นที่คิดจะรับประทานอาหารให้สมกับรสที่ตนต้องการจึงงั้นๆ ก็จะทำให้สมองของตนต้องพิจารณาจนกลายเป็นบ้าได้ หรือมีจันนั้นก็ต้องตายเพราะไม่ยอมรับประทานอาหารที่ต่างรสกับที่ตนต้องการ. แต่ถ้ารับประทานอาหารไม่ได้มุ่งอยู่ที่รส หากมุ่งอยู่ที่ประโยชน์ที่จะให้บำรุงเลี้ยงร่างกายแล้ว รสของอาหารจะไม่ทำให้เราเป็นบ้า หรือจนถึงกับอดตายเลย ข้อนี้ฉันใด เรื่องกัมถานก็ดูจะเดียวกันฉันนั้น คือ กัมถานก็มีทั้งรสและมีทั้งประโยชน์ในการบำรุงทำนองเดียวกับอาหาร ก็คือ เมื่อผู้ใดได้ประสพผลจากการบำเพ็ญกัมถานแล้ว จะรู้สึกได้ว่า ตนได้พบรสของธรรมอันเป็นสิ่งที่น่าประหลาดพิศวงอย่างที่พูดได้ว่า ในชีวิตไม่เคยพบรสอะไรวิเศษเท่า ถ้าผู้ใดคิดรสของธรรมเกิดจากจเรินกัมถานนี้ และฝึกไปเกินขนาดเพื่อให้ได้รสอย่างเดียวกันนั้นอีก โดยไม่รู้จักประมาณแล้ว ก็จะทำให้จิตใจฟุ้งส้านจนกลายเป็นบ้าได้ แต่ถ้าต้องการเอาประโยชน์ในการบำรุงแล้ว จะไม่มีผู้ใดเป็นบ้าเพราะการจเรินกัมถานเลย ที่ว่าเช่นนี้ ก็เพราะประโยชน์อันแท้จริงของการจเรินสมถกัมถานก็คือ ต้องการทำให้จิตเกิดความสงบ ซึ่งนับว่าเป็นอาหารอันสำคัญยิ่งของจิต คุณเดียวกับอาหารที่เป็นประโยชน์อันใหญ่ยิ่งในการบำรุงร่างกาย ผู้ที่มีจิตเป็นกัมถานหมายถึงจิตที่สงบไม่ฟุ้งส้านนั้น ย่อมเป็นจิตที่มีกำลังอันสามารถ

บันดานให้ประกอบกิจการ ทั้งในทางโลกและทางธัมสำหรับผลได้หย่างนำพิสวง พระพุทธเจ้าที่ได้เป็นผู้ประเสิดของโลก ก็เพราะอาศัยจิตที่สงบนี้เอง เป็น มูลถาน.

ที่สุดนี้ เข้าใจว่าเท่าที่กล่าวมาแล้ว พอจะช่วยให้บางท่านเห็นได้ว่า กัมถานไม่ได้ทำให้คนเป็นบ้า ในส่วนที่กลัวผีก็เป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเอาใจใส่ และ ใครจะขอเงินชวนให้ท่านลองปฏิบัติดู ถ้าท่านได้พบความสงบของจิตตามวิธี แห่งสมถกัมถานแล้ว ท่านจะรู้สึกประหลาดใจและดีใจระคนกัน และจะเป็น สายโซ่สำคันเส้นหนึ่ง ที่จะรัดรั้งให้ท่านคิดแน้นหยู่ กับพุทธศาสนา.

“การเรียนรู้ เป็นเพียงทำให้รู้จักเค้าโครงได้อย่างผิวเผิน แต่การ ปฏิบัติตามด้วย ย่อมสามารถทำให้พบความจริงหรือความลึกกลับตามเค้าโครง นั้นได้หย่างซาบซึ้ง.”

พัธน์ นิลวัธนานนท

ตะวันออก กับ ตะวันตก

แดนนอน สตรีเตอร์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Buddha and Christ ว่า พระเยซูนั้นเป็นกวี ส่วนพระพุทธนั้นเป็นเมธี ฉันได้มาตรวจดูรู้สึก ว่า คำพูดนี้ มีความจริงอยู่มาก ตามวิสัยของกวี ของต่างๆมักแต่งขึ้นให้มีตัวตนมีรูปร่างหน้าตา เพื่อเร้าความรู้สึก เช่นริคูหนาวก็สมมติให้เป็นคนแก่หลังโกง ถือไม้เท้า หนาวคราขาวยาวรุ่มร่าม ความตายก็สมมติให้เป็นชายผู้มีกายกำยำดำหน้าตาครุร้าย น่าเกลียดน่ากลัว ขนานนามต่อไปว่า พญาจักราช เป็นต้น เหล่านี้เป็น การประดิษฐ์ขึ้นของกวี จะเพื่อเร้าความรู้สึกหรือย้าคติที่จะสอนให้หนักแน่น คิดคาดใจยิ่งขึ้นก็แล้วแต่ ท่านชอบใช้รูปธรรมแทนของที่เปนนามธรรม ท่านชอบสอนแบบบุคคลาธิสถานมากกว่าแบบธรรมาธิสถาน.

พุทธศาสนาและคริสตศาสนามีอะไรเหมือนกันหลายอย่าง เป็นต้นว่า ต่างก็สอนให้ละความชั่วและประกอบความดี สอนให้ปฏิบัติตนมุ่งไปสู่ความสุขสงบ อันเปนอนันตกาลไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง มีความปรกติเป็นภาวะ แต่พระเยซูกับพระพุทธเจ้าระบายภาพภาวะแห่งความสุขสงบ อันเปนอนันตกาล นั้นต่างกัน พระพุทธเจ้าเรียกภาวะเช่นนั้นว่า นิพาน ความดับ พระเยซูเรียกภาวะเช่นนั้นว่า การไปอยู่กับพระเจ้า เนื่องจากคำจำกัดความของการพ้นทุกข์ หรือความสงบสุขอันเปนอนันตกาลต่างกันนี้เอง วิธีดับทุกข์จึงต่างกัน พระพุทธเจ้าสอนให้เห็นแจ้งในอริยสัจสี่ นิพานย่อมตามมาเองเป็นของธรรมดา ส่วนพระเยซูนั้น พู่ว่า ต้องปฏิบัติตนให้ถูกทางของพระเจ้า ให้เป็นที่

โปรดปรานของพระเจ้า พระเจ้าจึงจะให้ไปหยุดด้วย ตกลงความแตกต่างสำคัญอันหนึ่งระหว่างพุทธศาสนากับคริสตศาสนา จึงอยู่ที่ “พระเจ้า” หรือ “พระผู้เป็นเจ้า” นี้เอง. คริสตศาสนิกชนก็ประนามพุทธศาสนิกชนว่าไม่มีพระเจ้า พุทธศาสนิกชนก็ประนามคริสตศาสนิกชนว่า มีอวิชา มีพระเจ้า.

ตั้งต้นจากการมีพระเจ้า กับการไม่มีพระเจ้า นี้แหละ พุทธศาสนากับคริสตศาสนา จึงมีคำสอนแตกต่างกันต่อไปอีกมากมาย ทำให้ศาสนิกชนทั้งสองฝ่ายที่ฟังคำสอนต่างๆกันมา เห็นผิดกันไปยิ่งขึ้นทุกที เป็นต้นว่า พุทธศาสนาสอนให้เชื่อกรรม ถือว่ากตแห่งกรรมนั้นเป็นกตของธัมชาติเป็นของธัมดา คริสตศาสนาสอนให้เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ ไนมหิทธานุภาพ ของพระผู้เป็นเจ้า ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้บันดาล ล้วนแต่เป็นความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า.

ทีนี้เราลองมามองดูให้ลึกเข้าไปอีกสักหน่อย มองให้ซึ่งลงไปถึงความหมาย และจุดประสงค์ของคำสอน เราจะเห็นว่า พุทธศาสนาและคริสตศาสนา ไม่แตกต่างกันมากเท่าที่ปรากฏ เราลองมาพิจารณาดูคำว่า “ทางของพระเจ้า” คำว่า “ความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า” เป็นต้น พายหลังที่ได้อ่านคัมภีร์คริสตศาสนา หรืออรรถาธิบายของนักบวชต่างๆแล้ว เราจะเห็นว่า “ทางของพระเจ้า” นั้น แท้จริงก็คือทางไปสู่ความดีของเรานี้เอง การละความชั่วละกิเลสของเรานี้เอง ตกลงผู้ที่จะไปหยุดกับพระเจ้าได้ต้องละกิเลส ถ้าเรามาคิดดู ก่อนจะถึงนิพาน พุทธศาสนาก็สอนให้เราละกิเลสเหมือนกัน เราย่อมจะเห็นว่าวิธีเข้าสู่ความสงบ อันเป็นอนันตกาลหรือความว่างทุกทั้งฝ่ายคริสตและฝ่ายพุทธสอนให้ละกิเลสด้วยกันทั้งคู่ ลองมาพิจารณาดูคำว่า “ความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า” อีกคำหนึ่ง อีกแหละ อรรถาธิบายของนักสอนศาสนาของนักพรตย่อมสแดงให้เห็นว่า ความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้านั้นเป็นไปตามเหตุ

ตามผล ใครทำดีพระเจ้าก็โปรดปรานประทานรางวัล ใครทำชั่วพระเจ้าก็ทำโทษ ซึ่งเมื่อคิดดูแล้วก็เข้ากับหลักของเราที่ว่า ใครทำดีได้ดี ใครทำชั่วได้ชั่ว หรือว่าชั้ย่อมรักสาผู้ประพริตชั้ย อันเป็นหลักของกัมนั้เอง.

จากแง่นี้พุทธศาสนาแลคริสตศาสนาจึงต่างกันไ้แบบการสอน ฝ่ายพุทธศาสนาสอนแบบชั้ฆมาธิสถาน แบบเมธิ ฝ่ายคริสตศาสนาสอนแบบบุคคลาธิสถาน แบบกวี ผลลัทธิไ้ในจิตใจของศาสนิกชนแต่ละฝ่ายก็แตกต่างกันทางฝ่ายคริสตศาสนา ศาสนิกบรสิทไ้ียงหนักไปทางความรัก ความภักดีประวัติขงคริสตศาสนาจึงมีการนองเลือด การโศกสลดเจือปนอยู่ด้วยมาก การรบพุ่งเพราะศาสนาได้มีขึ้นแล้วหลายครั้ง เช่นสงครามครูเสด (The Crusades) เป็นต้น การเกิดขงพระเยซูเองก็เป็นการเกิดที่ปลาต คือถูกตรึงไ้กางเขน ตละอันล้วนแต่เร้าความรู้สึกอันเป็นปริติการที่กวีชอบ ส่วนพุทธศาสนานั้ ศาสนิกบรสิทไ้ียงไปไ้ทางความสงบความเมตตา แบบเมธิแท้ไ้ไม่เคยปรากฏว่า ได้เกิดมีการสงครามรบพุ่งกันขึ้นเพราะลัทธิพุทธศาสนา ไ้ประวัติการนี้.

ผลอีกอย่างหนึ่งขงการสอนแบบบุคคลาธิสถาน ซึ่งขัดกับหลักสำคัญหลักหนึ่งของพุทธศาสนา คือการยึดถือ การเลื่อมใสไ้ของพายนอก การสอนชนิดบุคคลาธิสถาน จะทำให้คนเข้าไ้ใจนั้ตาไ้ไม่ได้ จะทำให้คนวางปลัอยไ้ไม่ได้ เพราะบุคคลาธิสถานคิดหุ้ที่ตัวตนเข้าไ้ใจเป็นตัวตน เลยออกไปเป็นนั้ตาไ้ไม่ได้.

เพราะเหตุนี้แหละ พุทธศาสนาจึงสอนขงที่จัดเป็นปรมัตไ้ดีดีกว่าละเอียดสุขุมกว่าคริสตศาสนา พุทธกับคริสต์พอจะพูดกันถึงเรื่องสิลาทานได้ แต่พอมารู้ถึงเรื่องปรมัตกันแล้ว ไ้ไม่รู้เรื่องกันเลย. ฝรั่งเศสก็พูดเสมอว่า

นิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นของที่ชาวยุโรปไม่เข้าใจ. หย่าคู่อื่นไกลเลย. คุณแต่ชาวชนบทของเราที่เรียนธัมมจากชาคนั้นเถิด จะเห็นว่าพอสนทนาไปซักไปจะไปติดอยู่ที่ตัวตน หรือตัวอัตตะ อันเข้าสู่นิพพานซึ่งเป็นเมืองบรมสุขทุกรายไป. ลัทธิมหายานของเรา ก็ชักจะเอนเข้าไปหาหลักยึดของสักคิลิทธิพายนอก มาเป็นแก่นสารเหมือนกัน เพราะไม่รู้เท่าทันถึงการสอนแบบบุคคลาธิสถานของบรมครูผู้เริ่มประคิษฐ์หรือสมมตนามธัมให้เป็นของมีตัวตนขึ้น เพื่อสะดวกในการสอนบุคคลผู้ยังมีปัญญาอ่อน.

เนื่องจากวิธีสอนของคริสตศาสนาได้หันใจชาวยุโรปให้ยึดของพายนอก มาเป็นที่พึ่งนี้เอง พันปีเสสหลังจากพระเยซูได้ตายไปแล้ว คือราวคริสต์ศตวรรษที่ 12 พอมีผู้นำเอาวิชาความรู้ของชาวกรีกมาเผยแพร่ในยุโรป ความรู้ชนิดนั้นได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เกิดการปฏิรูปในทางวิทยาการ หรือที่เรียกกันว่า Renaissance (นวยุค) กันขึ้น. เพราะวิชาความรู้ของชาวกรีกเหล่านี้ เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องของพายนอกตัว เกี่ยวกับสสาร สมดังที่ เอช. จี. เวลลส์ ได้กล่าวไว้ใน A Short History of the World ว่า “คำสอนของพระพุทธ ตั้งต้นจากปัญหาที่ท่านถามตนเองว่า ‘ทำไมฉันจึงไม่มีความสุขโดยสมบูรณ์?’ มันเป็นคำถามที่พุ่งเข้าหาตน ต่างกับคำถามที่พุ่งออกจากตน อด เทลีส และเฮ แล คลิดัน (ในประเทศกรีก) ซึ่งพยายามขบปัญหาของจักรวาล” ก็แหละวิชาการของพวกกรีกเหล่านี้เอง ที่ส่งเสริมโลกให้เจริญไปดังที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้ คือการเจริญทางวิทยาศาสตร์ แม้ในบูรพประเทศ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์แบบนี้ก็กำลังแพร่เข้ามาอย่างเข้มแข็ง. ประเทศที่อุดมและปดัดได้เร็วที่สุดในหมู่ประเทศตะวันออกด้วยกัน ก็คือประเทศญี่ปุ่น เพราะพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน ได้ฝึกซ้อมจิตใจของชาว

ญี่ปุ่นให้หัดยัดของพายนอกตัวเป็นที่พึงอยู่แล้ว ส่วนอินเดียและประเทศในแหลมทอง เช่นประเทศไทย เป็นต้น การก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ อันเป็นผลของวิทยาศาสตร์เป็นไปได้ช้ามาก เพราะคนในประเทศเหล่านี้ เคยหัดเพ่งเข้าหาตน เห็นของนอกร่างกายไม่สำคัญเท่า จึงไม่ใคร่ถนัดในเรื่องสาร.

ถ้าเรื่องนี้ทำให้ชนชาวตะวันตกออกเข้าใจ และเห็นอกเห็นใจชาวตะวันออกยิ่งขึ้น และชาวตะวันตกก็เข้าใจและเห็นอกเห็นใจชาวตะวันออกยิ่งขึ้น นับว่าความพยายามของผู้เขียนไม่ไร้ผล ชาวโลกทั้งมวลนับวันแต่จะสมาคมติดต่อกันใกล้ชิดยิ่งขึ้นทุกที.

ประเลิด เรื่องสกุล

ความสงบคืองาน

ที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญานั้น เป็นความจริงแท้ทีเดียว เพราะเหตุว่าธัมมะในพระพุทธศาสนาเป็นของสูง จึงมักล่อแหลมต่อการตีความหมายผิดๆ เป็นธัมมะที่ไม่ใคร่ตรงกับความจริงโดยทั่วไปของโลก ถ้าไม่ใช่ปัญญาเข้าจับก็จะเข้าใจผิดได้ง่ายมาก ดังที่เราได้เห็นตัวอย่างหยุ่งาคาดคั้น เช่นเมื่อเห็นว่าพระพุทธศาสนาสอนเรื่องทุกข์ ก็เข้าใจไปว่าจะทำให้คนอ่อนแอ ทำให้เป็นคนเจ้าทุกข์ เห็นพระพุทธศาสนาสอนเรื่องอนิจจังอนัตตา ก็ว่าสอนให้คนเบื่อหน่ายทอดลอย หรือว่าสอนให้คนไม่มีหลักยึดจนไม่รู้ว่าจะทำอะไร และเมื่อพระพุทธศาสนาสอนให้นิยมความสงบ ก็เห็นไปว่าสอนไม่ให้คนทำงาน และเรื่องของความสงบนี้เอง เป็นเรื่องที่ผมจะขอกล่าวในที่นี้.

ความเข้าใจผิดทำนองนี้เป็นข้อที่ร้ายมาก เพราะทำให้ของดีจมหายไปถึงเสียหมด ยิ่งในสมัยที่คนเราได้รับการฝึกสมองให้ฉลาดในการตีความมากขึ้น เรื่องก็ไปกันใหญ่ ผลร้ายก็มาตกอยู่แก่พวกเราที่เข้าใจผิดๆ นั้นเอง โดยที่ต้องขาดประโยชน์อันสำคัญแก่ชีวิตไปเสียอย่างน่าเสียดาย.

จะเป็นไปได้ก็เดียวหรือ ที่จุดประสงค์ของพระพุทธศาสนานั้นมุ่งหมายไม่ให้คนทำงาน แม้แต่คนโง่ๆ ก็ยังเข้าใจได้ว่า การทำงานเป็นของดี โฉนพระพุทธเจ้าผู้มีความฉลาดยอดเยี่ยมในการชี้ทางดำเนินชีวิต จะมาสอนไม่ได้คนทำงานเสียเล่า อันที่จริงคำสอนในพระพุทธศาสนา ส่วนแต่เนาะให้คนลุกขึ้นมาทำงาน สอนให้มีความเพียรอย่างสูง ดีผู้มีความเพียรอันแล้ว แต่เพราะเหตุที่

คำสอนของพระพุทธเจ้ามารวมยอดลงที่ความสงบ จึงมักทำให้ผู้ฟังเข้าใจ ซัดๆกัน ถึงกับเข้าใจเลยไปว่า เมื่อให้สงบแล้วก็ไม่ต้องทำอะไร.

การที่คนจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่ว่าสมัยใดๆ ก็ต้องมีกินมีใช้ และจะมีกินมีใช้ได้ก็ต้องทำงาน คนเรามีความจำเป็นที่จะต้องทำงาน เพื่อดำรงชีวิตมากกว่าสิ่งมีชีวิตจำพวกอื่น ถ้าเราไม่ทำอะไรจะต้องอดตาย พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้คนอดตาย แต่สอนให้คนดำรงชีวิตอยู่เพื่อทำงานไปสู่ความสำหรััด เราจะได้รับผลสำหรััดก็เพราะการมีชีวิตอยู่ ความตายไม่ใช่ความสำหรััด ความเปนลักสนะหนึ่งของชีวิตเท่านั้น เพราะฉะนั้น เมื่อยังไม่สำหรััดก็ต้องทำงานกันเรื่อยไป ครั้นสำหรััดแล้วจึงไม่จำเป็นต้องทำ และความสำหรััดชนิดที่ไม่ต้องทำอะไรอีกแล้วนั้น คือนิพาน.

พระพุทธศาสนาคือมัค 8 และมัค 8 ก็คืองาน เปนงานที่ต้องทำทั้งฝ่ายกาย และฝ่ายใจ และธัมมคางองงานก็ย่อมมีทั้งหย่างหยาบและปรานีต ตามลักสนะของบุคคลผู้ทำงานที่หยาบ ต้องทำฝ่ายกายมากกว่าฝ่ายใจ งานที่ปรานีตทำฝ่ายใจมากกว่าฝ่ายกาย และผู้ที่ไปสู่งานชั้นปรานีต ก็ต้องไต่จากงานชั้นหยาบขึ้นไป แม้แต่พระอรียบุคคลชั้นสูงๆ ท่านก็ยังคงทำงาน ถ้าหากเราไปเห็นท่านเหล่านั้นยังอยู่เฉยๆ โปรดหย่าเข้าใจว่าท่านไม่ทำอะไร แท้จริงท่านกำลังทำงานฝ่ายใจหย่างหนักหน่วงทุกๆขณะจิต การที่จะเข้าถึงพระนิพานได้ ก็ด้วยการทำงานเท่านั้น แม้ขณะนี้เรายังต้องทำงานหยาบอยู่ ซึ่งนับว่ายังห่างไกลจากพระนิพานอยู่มาก แต่ก็เปนการเพิ่มพูนบารมีเพื่อให้เราได้ทำงานชั้นปรานีตขึ้นไป ต่างกับผู้ที่ไม่คิดทำงาน ซึ่งนับวันแต่จะมีอาสวะเข้ามาหมักหมม ดิ่งไปสู่ความเลวซามต่ำซ้าลงทุกที.

เมื่อเราจำเป็นต้องทำงานหยุดตลอดเวลาดังนี้แล้ว ความสงบจะหมาย ความว่าอะไรกันเล่า ความสงบไม่ได้หมายความว่าไม่ทำงาน แต่หมายความว่า สงบจากความซ้า และสงบจากความยึดถือ สงบจากความซ้าเปน

เรื่องของโลกียธรรม สงบจากความยึดถือเป็นเรื่องของโลกุตตรธรรม ความสงบทั้งสองอย่างนี้ เป็นสิ่งที่ควรมีอยู่ในชีวิตประจำวันของคนธรรมดาทุกคน ใครทำได้เท่าใดจะได้รับผลกำไรอย่างไรไม่ผิดหลักเลย ฉะนั้น การที่ใดทำงานอันเป็นหน้าที่ของตนหยุดตลอดเวลา แต่ไม่ทำในทางชั่ว และมีสติคอยกีดกันความยึดถือ หยุดแล้ว ผู้นั้นก็เป็นผู้สงบ ความสงบจึงคือ งาน นั่นเอง.

ความสุขเกิดขึ้นได้หย่างไรนั้น เป็นเรื่องที่เราไม่ใคร่เข้าใจกัน และเมื่อพูดถึงงานแล้ว ก็มักเห็นเป็นเครื่องทำลายความสุข มีคนเป็นอันมากเข้าใจว่า ความสุขหยุดที่ได้นั่งนอนสบาย โดยไม่ต้องทำอะไร สมมติว่า ท่านได้รับโชคลาภให้นั่งนอนสบายสมประสงค์แล้ว ท่านจะเป็นสุขจริงหรือ หามิได้เลย ความนั่งนอนสบายนั้นแหละจะทำให้ท่านเบื่อหน่ายกลายเป็นเรื่องทุกข์อันสำคัญไปอีก ถ้าไม่เช่นนั้น คนที่นั่งนอนหยุดบนกองเงินกองทองก็คงเป็นสุขไปทุกคน ธรรมชาติต้องการให้คนทำงาน ใครไม่ทำงานก็ขัดธรรมชาติ และความทุกข์ทั้งหลายที่เราได้รับ ก็เพราะเราขัดธรรมชาตินั่นเอง ฉะนั้น คนไม่ทำงานจึงต้องเป็นคนมีทุกข์ หย่างดำที่สุดก็ทุกข์เพราะไม่มีกิมมีใช้ หย่างสูงขึ้นไปก็เป็นทุกข์โดยที่ไม่รู้ว่าเพราะอะไร แต่แท้ที่จริงก็เพราะเราไม่มีงานทำนั่นเอง ถึงเช่นนั้นเราก็ยังชอบเข้าใจกันว่า การได้นั่งนอนสบายโดยไม่ต้องทำงาน จะเป็นสุข.

นตฺถิ สนฺติ ปรี สุขํ — สุขอื่นเสมอด้วยความสงบไม่มี เป็นหลักความจริงซึ่งผู้มีปัญญาย่อมมองเห็น เป็นสิ่งที่พระพุทธร่มงุ่หมายจะให้มนุษย์ดำเนินไปให้ถึง แต่ผู้ที่ดำเนินไปถึงนั้นจะต้องลงแรงมากมายน ไม่ใช่จะไปถึงด้วยความงี้เกียด นั่งนอนเฉยๆไม่ทำอะไร เพราะฉะนั้นถ้าใครจะปฏิบัติตามพระพุทธรเจ้า ถ้าใครหวังจะได้รับความสุขอันสงบ ก็ต้องทำงานเรื่อยไป แต่ทำโดยไม่ให้มีความชั่วเข้ามาแปดเปื้อน และไม่ให้ความยึดถือหยุดในใจ ซึ่งจะเปนได้ด้วยการพยายามคิดให้เข้าใจความจริงของทุกสิ่งทุกอย่างและความรู้สึกทันทั่วทั้งที่ในการควบคุมบังคับตัวเอง งานทุกหย่างถ้าเราพยายาม

ทำด้วยอาการอย่างนี้ ก็จะให้ความสุขความสดชื่นแก่เรา เหมือนได้เกิดในโลกใหม่ งานนั่นเองเป็นตัวความสงบ และผลของงานก็จะปรากฏให้เราเห็น ไม่ไปไหนเสีย แม้จิตใจเราจะสูงพอจะถึงไม่หวังผลอันนั้นแก่ตัวเราเอง แต่ผลอันนั้นก็ยังคงอำนวยประโยชน์แก่เพื่อนร่วมชาติและเพื่อนร่วมโลก โดยสมควรถ้างานที่เราทำ เมื่อเราระลึกได้เช่นนี้ ก็จะเป็นความสุขใจอีกประการหนึ่ง การครองชีวิตเช่นนี้ จะทำให้วิถีชีวิตของเราค่อยๆ สูงขึ้นไป ซึ่งหมายความว่างานของเราจะเป็นงานที่ปราณีตขึ้นโดยลำดับ จนเหลือแต่งานฝ่ายจิตใจเพียงด้านเดียว คือการกำหนดรู้สภาวะธรรมทั้งหลายตามเป็นจริง ปรากฏเป็นญาณทัสนะ ขับให้อวิชชาและโทมนัสออกไปได้อย่างสิ้นเชิง จิตใจคงเหลือแต่ความรู้แจ้งและสงบเยือกเย็น เมื่อเป็นเช่นนั้นก็จะได้เป็นผู้หยุ่เหนือปัญหาของงาน และปัญหาใดๆ ทั้งหมดของโลกทุกโลก ซึ่งจะเข้าใจได้ด้วยตนเองว่า ภารกิจทั้งหมดของงานใดๆ ทั้งหมดของโลกทุกโลก ซึ่งจะเข้าใจได้ด้วยตนเองว่า ภารกิจทั้งหลายของการเกิดมาเป็นคนได้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์แล้ว.

ทั้งฉันผู้เขียน และท่านทั้งหลายผู้อ่าน ซึ่งเห็นด้วยกับคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วนั้น ย่อมพยายามดำเนินไปสู่จุดประสงค์อย่างนี้ด้วยกัน. จึงหวังว่าที่เขียนมา หากมีอะไรผิดพลาดก็คงได้รับอภัย.

ประเลิด ทรัพย์สุนทร

บทเรียนจากโลก

ประเลศ ทรัพย์สุนทร

ฉันเกิดมา อาศัย อยู่ในโลก
เคยล้มรส หมดผ่าน ทั้งหวานมัน
พบอะไร ไนวิถี แห่งชีวิต
เมื่อนานวัน หมั่นระลึก รู้สึกตัว
แท้ที่จริง สิ่งที่มีในโลก
เราทั้งหลาย ทั่วหน้า ไม่ว่าใคร
ถึงคราวโศก โศกเส้า สักเท่าไหน
ถึงคราวสุข สุขกเสม เปรมปรีดา
เช่นตาดำ ทำนา ฝนฟ้าคล่อง
กับเสตถิ ทวีดอก เงินออกเงย
ครั้นเสตถิ มีอัน พลันวิบัติ
ทั้งสองคน บ่นบ้ำ หน้าซบเซา
อันทุกข์สุข อยู่ใน หัวใจดอก
ถ้าตัวเรา เขลาอยู่ ไม่รู้จริง
เพราะมุ่งหมาย ได้สุข จึงทุกข์หนัก
เดินสายกลาง ทางปราชญ์ ศาสน์สแดง
สละรัก หักใจ ไม่หวังสุข
จะร้ายดี มีจน ก็กลกัน
หมายประโยชน์ โสทธิผล แก่คนอื่น
ให้หยุดดี กินดี หย่าบิทา
โลกเรา นี้ มีอะไร ที่ไหนเล่า
ไม่คิดหวัง จังจิง สักสิ่งอัน
นี้สายกลาง ทางปราชญ์ ฉลาดเลิส
ครองชีพไป ไนวิถี ที่บรรยาย

สุขกับโศก ได้ประสบ มาครบสรรพ
ระคนกัน ขมเผ็ด นำเข็ดกลัว
ก็ขบคิด จำใส่ ไว้ในหัว
ที่มีดมัว ก็คอยหาย กะจ่ายไป
สุขกับโศก เท่านั้น ไม่มีไหน
ล้วนแต่ได้ ผ่านพบ ประสบมา
ก็โศกได้ เท่านั้น นั้นแหละหนา
จะสุขกว่า นั้นได้ ไฉนเลย
แกยืมย่อง ดีพุง ยิ่งเต็มเหยว
ไม่สเบย ใจกว่า ตาคำเรา
ตาคำขัด ฝนแล้ง ข้าวแห้งเฉา
เป็นทุกข์เท่า เท่ากัน ชันจิงๆ
สิ่งพายนอก ล้วนแต่จูง ให้อยู่จิง
ก็ทุกข์ยิ่ง ยิ่งยาก ลำบากแรง
เพราะมีรัก มันจิงร้าย มีหน้ายแหนง
จะแจ่มแจ้ง โปร่งจิต นิจนิรันดร์
ไม่กลัวทุกข์ มุ่งหน้า อุตสาห์ขยัน
ไม่ลำคั้น เป็นวิสัย ไนธัมดา
ให้แซมชื่น เจริมิตร ไม่ริศยา
ไปจนกว่า มอดม้วย ลงด้วยกัน
ล้วนสูญเปล่า แน่แท้ ไม่แปรผัน
จเรินปัญ - ญาวิมุติ เป็นจุดหมาย
ขอเงินเถิด พี่น้อง ผองสหาย
จัดสบาย กายจิต เป็นนิจเอย.

พุทธศาสนาสอนเรื่องทุกข์

ประเลิด ทรัพย์สุนทร

มีคนเป็นอันมากเข้าใจกันว่า พุทธศาสนาทำให้คนอ่อนแอ เพราะสอนในเรื่องทุกข์ ความเข้าใจเช่นนี้ยิ่งแพร่หลายกว้างขวางออกไปเพียงไร ก็ย่อมมีกำลังผลักดันโลกให้ห่างออกไปจากหลักแห่งความจริงมากขึ้นเพียงนั้น และโลกเรานี้ เมื่อออกห่างจากหลักความจริง ก็มีไช้จะหมุนไปอื่น นอกจากหมุนเข้าสู่ประตูแห่งความพินาศล่มจม นี่เป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่งของพวกเราเหล่าพุทธมามกะชน.

จึงห्यू พระพุทธเจ้าซึ่งสั่งสอนในเรื่องทุกข์ แต่ท่านสอนเพียงเท่านั้นแหละหรือ ? ขอให้เราเรียนคำสอนของท่านให้จบเสียก่อน จึงค่อยตัดสินว่าผิดหรือถูกอย่างไร ถ้าเราจะตัดสินเองง่ายๆเกินไปอย่างนี้แล้ว ก็จะมีพิศวิสัยแห่งโลกปัจจุบัน ซึ่งกำลังก้าวหน้าไปด้วยการศึกษาล้ำเรียน และที่ร้ายกว่านั้น เราจะขาดประโยชน์ที่ควนได้รับเสียโดยไช้เหตุ.

ใครๆย่อมรู้กันว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าคืออริยสัจ แต่ทำไมเราจึงเข้าใจเสียว่า พระพุทธเจ้าซึ่งสอนแต่เรื่องทุกข์ ทุกข์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของอริยสัจเท่านั้น อริยสัจนั้นมีถึง 4 ส่วน คือ 1 สอนให้เข้าใจเรื่องทุกข์คือความทรมาณกายใจ 2 สอนให้ทำลายมูลเหตุของทุกข์ คือความชั่วร้ายและความยึดถือต่างๆ 3 สอนให้เห็นความปลอดโปร่งเยือกเย็น เมื่อได้ละความชั่วร้ายและละความยึดถือออกไปแล้ว และ 4 สอนให้อบรมตนเองเพื่อบันลู่ผลสำหรับ

3 ประการดังกล่าวมานี้ โดยดำเนินการอบรมไปตามหนทางซึ่งประกอบด้วย องค์ อันถูกต้อง 8 ประการ คือ ความเห็น ความคิด คำพูด การกระทำ การดำรงชีพ ความเพียร ความระลึกลับ และความตั้งใจมั่นคง.

ในอริยสัจทั้ง 4 ส่วนนี้ เมื่อตรวจดูแล้วจะไม่พบเลยว่ามี ความอ่อนแออยู่ตรงไหน คนอ่อนแอจะอบรมตนเองไปตามวิถีทาง 8 ประการนี้ไม่ได้ หนทางนี้ล้วนแล้วไปด้วยความเข้มแข็ง เช่น ความเพียร ความระลึกลับ และความตั้งใจมั่นคง เป็นต้น ทั้งมีขอบเขตที่จะต้องเป็นความเข้มแข็ง อันถูกต้องอีกด้วย เราปรารถนาจะให้มนุษย์มีความเข้มแข็งอย่างไรกัน ? เข้มแข็งอย่างผิดหรือ เข้มแข็งอย่างถูก ? ถ้าหากความเข้มแข็งในการทำความดีจะต้องกลายเป็น ความอ่อนแอไปแล้ว ก็นับว่าเป็นสมัยอันน่าสลดใจของมนุษยโลก.

เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะรู้จักกับพุทธศาสนา เราจะเรียนแต่เรื่องทุกข์อย่างเดียวหาได้ไม่ ต้องเรียนต่อไปอีก 3 เรื่อง คือเรื่องมูลเหตุของทุกข์(สมุทัย) เรื่องความดับทุกข์(นิโรธ) และเรื่องหนทางแห่งความดับทุกข์(มรรค) ทั้งนี้ผู้ปรารถนาจะเรียน ย่อมมีโอกาสทำได้เสมอ ไม่จำเป็นต้องนำมากล่าวในที่นี้.

จึงหยา ถ้าเราจะนึกหยาแต่เรื่องทุกข์อย่างเดียว ก็มีทางที่จะทำให้เป็นคนอ่อนแอ หรือเป็นคนเจ้าทุกข์ไปได้ อย่างที่ฝรั่งเรียกว่าพวก Pessimist (พวกมองแง่ร้ายพวกหมดหวัง) แต่พระพุทธเจ้ามิได้ซึ่งสั่งสอนเรื่องทุกข์เพื่อให้คนเป็นทุกข์ หรือเป็นอะไรอย่างพวก Pessimist เลย แต่สอนเรื่องทุกข์เพื่อให้คนพ้นทุกข์(เป็นสุข) เพื่อให้คนมีปัจจุบันและอนาคตอันแจ่มใส ฉะนั้นเมื่อสอนเรื่องทุกข์แล้ว จึงสอนต่อไปว่า ทุกข์นั้นเกิดจากอะไร ต่อไปก็ให้รู้ว่ามูลเหตุแห่งทุกข์นั้น เราขอมทำลายมันได้ และในที่สุดสอนให้อบรมวิธีการที่จะทำลายมูลเหตุแห่งทุกข์นั้น ฟังดูเพียงเท่านี้ก็ น่าจะเห็นได้ว่า ถ้าเราเรียนและทำตามคำสั่งสอนให้ครบแล้ว เราจะเป็นผู้มีความสุข หาใช่อ่อนแอหรืออะไรไม่.

ไม่ว่าคำสั่งสอนของใคร จะเป็นศาสดาหรือมิใช่ศาสดาก็ตาม ย่อมมุ่งหมายความสุขด้วยกันทั้งนั้น แม้แต่พวกโจรที่สอนให้ปล้นมันก็มุ่งหมายความสุข แต่คำสั่งสอนและการตีความหมายของความสุขแตกต่างกัน บางพวกเห็นความทุกข์เป็นความสุขไปก็มี แต่พวกไหนเข้าใจผิด ก็ย่อมได้รับผลร้ายเอง โดยที่เข้าไปเท่าไรก็ไม่พบความสุขได้เลย ฉะนั้น คำสอนที่มีความสุขเป็นจุดหมายนั้น จึงมีใช่จะเป็นคำสอนที่ถูกต้องเสมอไป ถ้าจะถือว่าศาสดาทุกคนย่อมสอนให้คนเป็นสุข และเราจะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของใครก็ได้ ดังนี้แล้ว นั่นแหละคือความเข้าใจผิดที่น่ากลัวมาก.

ในบันดาศาสดาด้วยกันแล้ว พระพุทธเจ้าซึ่งสอนแปลกกว่าใครๆ คือยกเอาเรื่องทุกข์ขึ้นสอนก่อน ให้เห็นว่าตัวของตัวเองและบุคคลอื่น ตลอดจนโลกทั้งหมดเต็มไปด้วยทุกข์ แล้วจึงสอนเรื่องอื่นต่อไป วิธีสอนอย่างนี้ดูคล้ายกับจะใช่ไม่ได้ แต่ทว่า การสอนให้มนุษย์มีความสุขนั้น ไม่มีวิธีอื่นจะดีไปกว่านี้.

ถ้าเราจะสอนใครคนหนึ่งให้ทำความดี เราจะสอนอย่างไรเล่าจึงจะได้ผล มีวิธีเดียวเท่านั้น คือสอนให้เขารู้จักความชั่วของเขา เพราะว่าคนชั่วที่รู้สึกตัวชั่วแล้ว จึงจะคิดทำความดีได้ คนชั่วที่ไม่รู้สึกความชั่วของตัวเอง จะต้องเป็นคนชั่วอยู่ตลอดไป ในทำนองเดียวกัน ถ้าจะสอนให้คนเป็นสุข ก็ไม่มีวิธีอื่นดีไปกว่าสอนให้รู้จักความทุกข์ เพราะคนที่เต็มไปด้วยทุกข์ แต่ไม่รู้จักความทุกข์ของตัวเองนั้น ย่อมไม่มีโอกาสเป็นสุขได้ ชั่วจะเข้าใจผิดเห็นความทุกข์เป็นความสุข ไปทีเดียว นักเล่นไพ่ย่อมเห็นการเล่นไพ่ตลอดคืนเป็นความสุข นักดื่มเห็นการดื่มหัวราน้ำเป็นความสุข คนชู้ก็เกิดเห็นการไม่ต้องทำอะไรเป็นความสุข ในที่สุดสัตว์โลกเห็นโลกเป็นความสุข นักเล่นไพ่ไม่ได้รับความสุขจากการเล่นไพ่ เพราะไม่เห็นความทุกข์ในการเล่นไพ่นั้นใด สัตว์โลกก็ไม่ได้รับความสุขจากการสละโลก เพราะมองไม่เห็นความทุกข์ของโลก ฉะนั้น.

หลักธัมมามีอยู่ว่า ผลดีจะบังเกิดขึ้นได้เพราะการรู้ความจริง มิใช่รู้ผิดๆ หรือหลอกตัวเอง ชีวิตเป็นทุกข์หรือเป็นสุขกันแน่ ? ขอให้พิจารณาคูให้ลึกซึ้ง ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นสุขนั้น จะหลอกตัวเองเสียกะมัง เราจะกล้ายืนยันอย่างจริงจังได้หรือว่า บัดนี้เรามีความสุขอย่างสมบูรณ์แล้ว เชื่อแน่ว่าไม่มีใครกล้ายืนยัน นั่นเป็นการยอมรับอยู่ในตัวว่าชีวิตเป็นทุกข์ เมื่อความจริงมีอยู่อย่างนี้ โฉนจึงไม่กล้าสู้หน้ากับความจริง ขอให้เรากล้าหาหนพอที่จะสู้หน้ากับความจริง โดยกล้าคิดว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์ ถ้าเพียงแต่เราจะช่วยกันรู้สึกรู้ว่า ตัวเราเองรวมทั้งเพื่อนร่วมโลก ล้วนตกอยู่ในห้วงทุกข์ด้วยกันแล้ว ใครเลยจะมากคิดเพิ่มทุกข์ให้แก่กันอีก แต่คงจะได้ช่วยกันคิดในทางที่จะเกื้อกูลความสุขให้แก่กัน การก่อสร้างสันติสุขขึ้นในโลกจะบังผลสำเร็จไม่ได้ ถ้าชาวโลกยังไม่เข้าใจว่าโลกนี้เป็นทุกข์ - ถ้าชาวโลกยังไม่ดำเนินชีวิตตามอริสัจในพุทธศาสนา.

พุทธมามกะชนย่อมหวังกันอยู่ว่า หย่างน้อยควนจะมีสักสมัยหนึ่งที่โลกเราจะได้หมุนเข้าสู่วิถีที่ชอบนี้ ความหวังนี้จะเป้นความจริงขึ้นได้หย่างแน่นอน ถ้าหากมวณพุทธมามกะชนจะได้ช่วยกันทำหน้าที่ให้สมบูรณ์.

ทางสั้นจะมีปลาย

คนที่ยังต้องเพนทุกข์ และยุ่งยากอยู่กับเรื่องที่ไม่มีที่สิ้นสุด ก็เพราะไม่ทำ พูด คิด ตามหน้าที่ ไปเที่ยวเหนี่ยวเอาเรื่องที่ล่วงไปแล้ว และเรื่องที่ยังไม่มาถึง มาทำ มาพูด มาคิด เรื่องของคนๆหนึ่งๆจึงได้ยาว ซึ่งผิดความมุ่งหมายของพระศาสนา. ความจริง ถ้าจะ ทำ พูด คิด แต่เรื่องหรือสิ่งที่มีอยู่เฉพาะหน้าแล้ว เรื่องของคนจะสั้นและกังวลจะน้อย ใจมีแต่ความเบาและความเย็น ทุกสุขจะไม่ครอบงำได้ง่าย เพราะความผ่านของเรื่องนั้นๆของสิ่งนั้นๆ เห็นว่ามันเป็นคติของธัมมาเช่นนั่นเอง และความวิเวกอาตมิได้ทั่วไป, ในขณะที่เห็นโลกหรืออารมณ์ทั้งปวงว่าเป็น อนัตตา.

การหมั่นฝึกจิตไม่ให้ฟุ้งส้าน มีสติระวางใจไม่ให้กำเริบด้วยความยินดี ยินร้าย ให้ใจสงบเฉยเป็นกลางอยู่เสมอ ย่อมเกิดความสว่าง เห็นความจริงของสังขาร เกิดขึ้นแล้วดับไปว่าเป็นสภาพของทุกข์ การกำหนดพิจารณาละลายส่วนต่างๆ ของนามรูป คือถอนรูปลักษณะสี่สันตามกลันรสออกเสียแล้ว นามรูปก็ไม่มี มีแต่ธัมมาคฤอันประจักษ์ชัดโดยเฉพาะทั้งนั้น ไม่มีสังขาร ไม่มีโลก ไม่มีความหมุนเวียน เพราะไม่มีนามรูปอันจะจีลักษณะได้ว่าอย่างไร. จึงไม่มีผู้หมุนและผู้ถูกหมุน ไม่มีผู้ร้อน ฯลฯ เป็นความว่างเปล่าจากดีและชั่ว ว่างเปล่าจากสุขและทุกข์ ว่างเปล่าจากความเป็นความเป็นโดยประการทั้งปวง และไม่มีอาการที่จะพึงกล่าวว่าอย่างนั้นอย่างนี้ คงมีแต่ความดับสนิทจากกองทุกข์ทั้งหมด เป็นเครื่องหมายปลายทาง.

ทางเดินสั้น ๆ นั้นแหละ จะถึงที่หมาย. ทางที่เดินกันยาวยืดยาว มักไม่ถึงที่หมาย.

ก็ นานายน

ราชบุรี - 27 ก.พ. 86

อุปกรณ์การปฏิบัติธรรม ในส่วนสถานที่ที่อยู่อาศัย

โดย สำเร็จ สุททวาสิ

การทำสวนครัว ซึ่งหวังจะให้ได้รับผลจเรินงอกงาม ตามที่ต้องการ ต้องมีเครื่องอุปกรณ์ในการทำอย่างครบถ้วน เช่น 1 เครื่องทำดิน มี จอบ เสียม คราด เครื่องรดน้ำมี กะป๋อง ครุ บัวรดน้ำ 2 มเล็ดพีชผัก และ 3 ฐู วิธีปฏิบัติรักษา ตลอดถึงมีความรู้ในการเลือกที่ การเตรียมดิน และริดูกาลที่ปลูก ข้อนี้มีอุปมาจันใด, การปฏิบัติธรรม ก็เช่นเดียวกัน, ต้องมีเครื่องอุปกรณ์ช่วยเหลือในการปฏิบัติธรรมอีกนาๆประการ. ไม่เช่นนั้น การปลูกพีชไม้แห่งพระนิพาน จะไม่จเรินงอกงาม. เมื่อกล่าวโดยย่อๆเฉพาะแต่อุปกรณ์ที่สำคัญๆ มีดังนี้

1. ที่ที่อยู่ปฏิบัติธรรม
2. การเพนหู่
3. การสีกสา
4. การอบรม และ
5. ความบริสุทธิ์

ที่หู่ ซึ่งจะเปนอุปกรณ์ในการปฏิบัติธรรมได้นั้น จะต้องเป็นที่พ้นจากสิ่งรบกวน ไม่ทำให้ผู้หู่ ดิด หลง ละเลิง มัวเมา อันเปิดช่องให้อกุสลวิตกเข้า

ครอบงำ เรียกตามภาษาخممة “เสนาสนะอันสงัด” หรือ “เสนาสนะป่า”. เจ้าลัทธิต่างๆในโบราณสมัย เช่นพระเยซูแห่งคริสตศาสนา, มหะหมัดแห่งอิสลาม และขงจื๊อแห่งจีน ก็ปรากฏในตำนานว่า ได้พึ่งเสนาสนะอันสงัด เป็นที่เก็บตัว บ่มปรีชาญาณ เช่นเดียวกับ สมเด็จพระพุทธเจ้าแห่งพระพุทธศาสนาของชาวไทยเรา. ที่หู่ควนเป็นปัญหาแรก ซึ่งควนจะขบให้แตกก่อนสิ่งอื่น เพราะเป็นอุปกรณที่สำคัณประการต้น. อุปกรณส่วนอื่นจะขอเอาไว้ขบกันในโอกาสต่อไป.

ฉัน ยังไม่เคยผ่านสำนักปฏิบัติخم ที่ประชาชนกล่าวขวัญถึงมามากมายนัก จึงไม่จุใจ ที่จะนำมากล่าว. จะขอเล่าเฉพาะที่อยู่ซึ่งฉันได้เก็บตัวอยู่ในที่นี้ นับเป็นเวลา ๗ ปีแล้ว พอเป็นแนวทางให้ท่านผู้สนใจ หยั่งซาบว่า ที่หู่อย่างไร ควนเข้าอาศัยหู่.

สถานที่ ที่ฉันหู่ เป็นวัดร้างมาเกือบศตวรรษหนึ่งแล้ว แต่ยังมีพัชสีมาเป็นทีไกลจากย่านชุมนุมชน ไม่มีคนรบกวน. เป็นที่เช่าจากรัธบาล มีสิทธิตามบทกคหมาย มีโคนไม้เตียนโล่งโปร่งตา พื้นดินเป็นชายขาวสะอาด สะน้ำมีล่องเย็น และมากไปด้วยหมู่ปลาและเต่า นานาพรรณ นานาชนิด. มีที่นั่งนอนพอควนแก่ภาวะเพศของพระภิกษุและสามเณร ผู้ชวนขวยในปฏิบัติخم เพื่อความก้าวหน้าของชีวิตจิตใจ. บริเวณทั้งหมดมีเนื้อที่ประมาณ 70 ไร่ แบ่งออกเป็นสองตอน คือที่โล่งโปร่งตา และร่มรื่นชื่นใจ ครั้งหนึ่ง, แน่นทึบ แต่ทำเตียนเป็นบริเวณเฉพาะคน ๆ เพื่อเป็นที่สงบเงียบและกำบังสิ่งรบกวน ครั้งหนึ่งซึ่งเหลือไว้ให้เป็นที่อาศัยของฝูงนกและสัตว์ป่า มีฝูง ไก่ป่า กะจจะ กวด กะรอกกะเต แะ เป็นต้น. ฉันเคยไปธุระที่อื่น กลับมายังไม่ทันหายจากความเหน็ดเหนื่อย และความร้อนเนื่องจากถูกแดดเผา พอฉันเข้าประตูสวนสถานที่นี้แล้ว รู้สึกว่า ความเหน็ดเหนื่อยและความร้อนบนันทาหายไป หย่างผิดخمดา. สมตามสมญาของสถานที่นี้ว่า “ป่าไม้นำร้อนรมนอันเป็นกำลังให้ถึงخمเครื่องหลุดพ้นจากทุกข์.”

ที่อยู่ปฏิบัติ ตามความนิยมของคนโดยมาก ว่าต้องหาให้ได้ซึ่งประกอบด้วยสัญลักษณ์ 4 ประการ จึงจะควนเข้าอัสยหฺยุ คือ

1. เสนาสนะ ที่นั่งที่นอนสบาย
2. อาหารที่สบาย
3. บุคคลที่สบาย และ
4. อารมณ์ที่สบาย.

1. เสนาสนะ ที่นั่งที่นอนสบาย เฉพาะสถานที่ฉันหฺยุ มีเสนาสนะชนิดต่างๆกัน มุงจากหฺยุในที่แจ้ง ขนาดรวมใน 7x12 กีบ ก็มี, ที่สูงเพียงสะเอว มุงสังกะสีหฺยุได้ร่มไม้ ขนาด 4x7 กีบ, และยังมีสถานกลางสำหรับพักอ่านหนังสือเรียนธรรมด้วย. ที่นอกนั้นเป็นที่ร่มไม้ หรือโล่งเตียน มีโต๊ะปูน เก้าอี้ปูน วางไว้ให้นั่งเป็นหมู่ๆ. เครื่องใช้ประจำเสนาสนะมี ที่สำหรับเขียนหนังสือ ซึ่งติดอยู่กับตัวเสนาสนะ, เก้าอี้ไม้ ชั้นไม้สำหรับเก็บหนังสือ ของสามสิ่งนี้แหละที่เห็นว่าเปนของสำคัญประจำเสนาสนะ. ส่วนที่นอนใช้ผ้าจีวรเก่าๆ ซึ่งเลิกใช้ชุ่มห่มแล้วปูรองนอน. แทนเสื่อสาดและที่นอน. หมอนใช้หมอนไม้ หรือผ้าสังคาคิดแทนหมอนยัดนุ่น. และมีที่ใส่น้ำฉันน้ำใช้ประจำเสนาสนะ เพื่อความสะดวกแก่ผู้หฺยุอัสยเท่าที่จำเป็น. ไม่มีเครื่องประดับเสนาสนะเลย. เสนาสนะเช่นนี้ ฉันเห็นว่า เปนที่นั่งที่นอนอันสบายสำหรับนักเรียนธรรมปฏิบัติธรรมแท้.

2. อาหารที่สบาย สำหรับที่ฉันหฺยุ มีที่เกี่ยววินทบาทไกล่ๆ ไปมาเสียเวลาเพียง 45 นาที. ชาวบ้านผู้เต็มเปี่ยมด้วยสัทธาคอยรอถวายอาหารวินทบาทประจำไม่ได้ขาด. อาหารที่ได้มาก็เปนของควนถูกต้องตามวินัยอนุญาต เหมาะสมกับผู้ตั้งใจเก็บตัวบ่มปรีชาญาณ คือเปนอาหารที่สำหรับรูปมาเรียบร้อย พร้อมทั้งเก่งกับไส้มาโนบาท. จึงอาดกล่าวได้ว่าหม้อทิพของพระ(บาท) ได้ทำหน้าที่สมเปนม้อทิพจริงๆ คือตัดความกังวลยุ่งยาก

เรื่องครัวปรุงอาหาร สำหรับ ปินโตส่งกับข้าวเสียได้. ถ้าหากพระภิกษุและสามเณรผู้พยายามปฏิบัติในรุดงควติ - สีส - ภาวนา และผู้ปฏิบัติตนเป็นพุทธชินอรสแท้ คือผู้ยินดีรับตัวปัจจัยสี่ จีวร บินทบาท เสนาสนะ และคิลาเภสัช แทนเงิน ก็มีผู้สัทธาเป็นพิเศส ยินดีรับจัดหาของถวายโดยสมควนแก่สมณะบริโศค "ไม่ให้ฝืดเคืองจนกว่าจะหมดความสามารถ. เพื่อความสะดวกเรื่องการขบฉัน, ท่านผู้ดูแลสุขทุกข์ได้จัดให้มีเครื่องใช้ต่างๆเอาไว้ใช้ประจำ ซึ่งเป็นชนิดที่ทิ้งไว้ ได้ โดยไม่ต้องมีการดูแลเป็นพิเศส ก็ไม่มีอันตราย. การอยู่ การกิน และการทำ ถือหลักที่สรุปได้ว่า "กินหยุ่หย่างต่ำ มุงกระทำอย่างสูง" หรือที่เรียกกันไนที่นี้ว่า "ชีวิตกลางดิน." ท่านบางคนจะไม่เข้าใจดีถึง ชีวิตกลางดินในด้านอาหาร ว่าทำกันหย่างไร ? ฉันยินดีจะเล่าให้ท่านฟังบ้าง. เมื่อคณะของฉันกลับจากบินทบาทแล้ว ก็มารวมกันณะที่ "ที่ฉันอาหาร" ได้ข้าวของอะไรมาไนबाट ก็หยิบออกวางไว้พายไนกะบะไม้. เมื่อเรียบริ้อย ท่านอาวุโสก็เริ่มนำ คือ ท่านหยิบภาชนะ 1 ใบสำหรับท่านมาใส่ข้าวสุก พอประมาณแก่อันยังอัทภาพให้เปไนไปได้ตลอดวันนั้น แล้วตักกับข้าวตามต้องการจากห่อกับข้าว ซึ่งวางหยุ่พายไนกะบะไม้ ราวไว้บนข้าวไนภาชนะของท่าน. ถ้ามีของหวาน โดยมากผลไม้ตามริศูกาล มี กล้วย ละมุด เปนประจำ, ท่านก็ถือเอาส่วนหนึ่ง. เส็ดแล้วผู้รองๆเข้าตัก และผู้น้อยตลอดถึงสามเณร ก็ทำเช่นเดียวกัน. เมื่อคณะของฉันได้อาหารพอฉันทั่วถึงกันแล้ว ต่างก็แยกย้ายกันไปฉันตามพอใจ. จะสมักใจฉันณะที่ฉันอาหารนี้ก็ได้ หรือจะไปฉันที่ริมขอบสะโน้นก็ได้. เสสอาหารที่เหลือ ก็ให้เปันทานแก่ฝูงปลาและเต่า ซึ่งมีหยุ่หลายพรรณหลายชนิด ทั้งขนาดโตและเล็กไนสะนี้. ส่วนอาหารที่เหลือมาก โดยเฉพาะข้าวสุก ก็ให้เปันทานแก่ฝูง ไก่ป่า นกเขา และสัตว์มแลงต่างๆ มีมด เปนต้น. ด้วยอำนาจเสสอาหารที่เหลือนี้เอง จึงสามาถแปลงฝูงไก่ป่ากลับเปไนไก่บ้านได้ หย่างน่าสงสัย. มีบางตัวเมื่อ

ให้อาหาร อาคัจฉินมาจิกอาหารกินถึงในฝ่ามือ. นี่แหละคือ “ชีวิตกลางดิน” ในด้านอาหารที่สบาย คืออาหารที่ได้มาดี ถูกต้องตามต้องการ. สถานที่หยุดมีอาหารเป็นไปได้ตามที่ต้องการ สมกับเพศนักบวช ที่มีชีวิตฝากไว้กับผู้อื่น. ความทำตัวให้ชาวบ้านเลี้ยงง่ายโดยแท้.

3. บุคคลที่สบาย การหยุดดี การกินดี, ถ้ามีเพื่อนผู้หยุดร่วมกินร่วมไม่ดี ก็ไม่มีความสุข. เรื่องความจำเป็นมีดังนี้ บุคคลที่สบาย ความมีในสถานที่เราอยู่ หากได้ทำนซึ่งขงธมวินัยเปนนพหุสูตร เฉลี่ยฉลาดทั้งทางวิชาคคิโลกคคิธมแล้ว ยิ่งอำนวยคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่เราผู้หยุดร่วมด้วยเปนนันมาก. ท่านเป็นผู้มีศีลาจารวัตงาม เมตตาอารีผู้น้อย คอยชี้แจงพร้าสอนบอกทางสุคติให้เดิน ให้หลักทางทุกคติ. ท่านเปนกัลยานมิตรที่ไว้วางใจได้. ความเราหวังความสีกสาในทาน เคารพนับถือท่าน ให้ความช่วยเหลือท่าน เมื่อท่านอาพาธ เอาใจใส่พยาบาลท่าน จนกว่าท่านจะหาย. “มิตรจิต มิตรใจ” ท่านอาคช่วยเราหวังดีต่อเรา เปนกำลังหนุนน้ำใจให้เราสร้างตนได้สำเร็จ เปนคนดีคนหนึ่ง. หลักถ้อยทีถ้อยอาศัยกันนี้ เปนเครื่องค้ำประกันแห่งความมั่นคงต่อกัน, กะซับบเกลิยวสัมพันธไมตรีให้แนบนสนธิ ขาดออกยาก. มีแต่ความก้าวหน้าสูงขึ้นโดยลำดับทั้งสองฝ่าย. จุดหมายปลายทางแห่งชีวิตย่อมเปนของเรา. เรือที่เล่นไปโดยปราศจากที่หมายจะไป ย่อมไปโดนหิน โสโครกอับปางลงในทะเลฉันได, คนเราที่เดินไปข้างหน้า หย่างไม่มีจุดหมาย ก็เปนเช่นนั้น. เขายอมเดินหลงทาง ถูกสัตว์ ขบกัด ตายลงนะที่ใดที่หนึ่งนั่นเอง. ทุกคนควรมีจุดหมายปลายทางที่จะเดินก้าวหน้าไป. ถ้าเปนบรรพชิตหรือเพสภิกสุ สามเณร ควนตั้งใจไว้ว่า “ฉันจะเปนพระภิกสุ เปนสามเณร ที่มีประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาหย่างไพศาล, มีพระนิพานเปนจุดหมายปลายทาง.” ถ้าไม่มีกำลังใจพอที่จะครองเพสภิกสุ และสามเณร คคิลาสิกขาบทอดออกไปเปนคราวาส ก็ตั้งใจไว้ว่า “ฉันจะเปนคราวาส ผู้

ครองเรือนอย่างดีที่สุด ทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น แก่บ้านเกิด เมืองนอน หย่างไพศาล, มีเกียรติศักดิ์ทางดีสูง เป็นจุดหมายปลายทาง.”

ประการที่สำคัญ ผู้ช่วยร่วมกัน จะต้องมิมีสัจใจคอกอกัน หรือเหมือนกัน จึงจะอยู่ร่วมกันไปได้นาน ไม่มีเรื่องยุ่งยากเกิดขึ้นในระหว่าง. หลักที่ฉันเห็นว่าดี และจะเป็นประโยชน์หย่างมากในเรื่องการตัดสินใจ บุคคลเช่นไร อยู่ร่วมด้วยสบาย เช่นไรตรงกันข้าม, ให้ได้แต่ความเดือดร้อน ยุ่งยากเป็นรายวัน. หลักนี้มีอยู่สองหลักง่าย ๆ คือ

1. มีความประพริตทางกาย วาจา เสมอกัน (ศีลสามัญญา)
2. มีความเห็นตรงกัน หรือคล้อยตามกัน (ทิตติสามัญญา)

ในสังคมมนุษย์ ที่แบ่งพื้นเพกันด้วยหน้าที่กิจการงาน เป็นต้นว่า ชาวนามีหน้าที่ทำงาน ทำนา เป็นส่วนไหย่ง. พ่อค้ามีหน้าที่ค้าขายเป็นส่วนไหย่. ข้าราชการมีหน้าที่ทำงาน รัฐบาลเป็นส่วนไหย่. และสมณะบรรพชิต มีหน้าที่ เรียนธัม ปดบัติธัม เป็นส่วนไหย่. สังคมมนุษย์เหล่านั้น มักมีความชำนาญงานเฉพาะหน้าที่ของตนหรือสาขาของตน โดยส่วนมาก. การทำการพูด และการแสดงความคิดวิพากย์วิจารณ์ ก็ยกเอาแต่งงานในหน้าที่ของตนเท่านั้น ขึ้นมาพูด วิพากย์ วิจารณ์. ขอยกตัวอย่างให้แลเห็นง่าย ๆ เช่นชาวนามีหน้าที่กรงานทำนา จะพูดสนทนาปราศัย แสดงความเห็นวิพากย์วิจารณ์ ก็มักเป็นเรื่อง นาๆ ไร่ๆ เสียตลอดเรื่อง, ข้าวเอย, วัวยเอย, ควายเอย, ทำได้ดีหรือเสีย ฯลฯ. เขาจะเฝ้าคิดรำพึงถึงเรื่องนาตลอดวัน และชั่วคืน. ถึงในการแต่งงาน ก็มักแต่งงานในหมู่พวกเดียวกัน. แม้แต่วันถือศีลกินเพน ก็ยังมีมาจับกลุ่มสนทนาเรื่องอาชีพการงานในสาขาของตนเสียเกือบตั้ง 50 % ที่เป็นเช่นนี้ เพราะอะไร ? ตอบได้ว่า เพราะเขามีความประพริตทางกายวาจาเสมอกัน, มีความเห็นตรงกัน หรือคล้อยตามกัน. พ่อเป็นพ่อค้า ลูกหลานก็มักเป็นพ่อค้า, วงศ์สกุลเคยเป็น ทหาน ตำหรวด ผู้

สืบวงศ์สกุลก็มักได้เป็นเช่นนั้น. ในการแต่งงานก็มักเป็นคนประเภทเดียวกันกับตน. ในหมู่สมณะบรรพชิต ก็เป็นเช่นเดียวกับคราวาส สมณะบรรพชิตที่มีศีลาจารวัตร เรียบร้อย ก็มักคบหาสมาคม สนทนาธรรมวินัย ได้เป็นอย่างดี สุขใจ กับท่าน ที่มีศีลาจารวัตร เรียบร้อยเหมือนกับตน. ส่วนผู้ที่ประพริต ผิดธรรมวินัยเป็นอลัชชี ไม่ละอายต่อบาปทุจริต ก็กินร่วมหู่ร่วมสนทนาปราศัย เรื่องจีปาละได้เป็นอย่างดีเหมือนกัน กับผู้ที่มีอะไรเหมือนกับตน. ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ? ก็ตอบได้ว่า เพราะมีความประพริตทางกายวาจา เสมอกัน มีความเห็นตรงกัน หรือคล้ายตามกัน. ในเรื่องนี้ อาตมาจะให้คำจำกัดไว้ เพื่อความจำง่ายได้ดังนี้ “ผู้ที่มีอะไรเหมือนกัน อาตมาจะกินร่วมหู่ร่วมกันได้อย่างสบาย.”

และโดยเหตุที่ต้องการศีลสามัญญตา ทิทธิสามัญญตา เพื่อความอยู่ ผาสุกของคณะนี้เอง หมู่คณะต่างๆ จึงต้องมีกติกาการรับคนเข้าหมู่ เพื่อเป็นการเลือกคัด ให้คนที่มีศีลและทิทธิเสมอกันได้พบปะกัน และติดต่อทำความเข้าใจกันเสียก่อนแต่ที่จะเข้าไปหู่ ซึ่งสำนักที่ฉันหู่ ก็ได้ถือหลักอันนี้แต่ต้นมา เพราะเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง.

ในวงการพระศาสนา นักบวช เรียนธรรมปฏิบัติธรรม ก็ต้องคบหาสมาคมเฉพาะคนที่เราแน่ใจว่า เป็นคนดีจริง ไม่ใช่ปลอม ถือเป็นกัลยาณมิตร ครูบาอาจารย์. เพราะปรากฏเรื่องเสียหายหู่บ่อยๆ ที่ท่านเรียนธรรมปฏิบัติธรรมบางท่านถูกละเมิดหรือหลอกลวง โกงของคนปฏิบัติธรรม ดัมเอาเกือบถอนตัวไม่ออก. ที่หู่ซึ่งมีบุคคลที่สบายหู่ร่วมด้วย ย่อมมีความก้าวหน้าสูงขึ้นโดยลำดับ. พระพุทธศาสดาที่ว่า “คบคนใดก็เป็นเช่นนั้น” มีคำนำหนักในตัวมาก. ควนถือเป็นคนดีประจําใจในเรื่องนี้.

สถานที่ที่ฉันหู่ ท่านกัลยาณมิตรทุกท่าน ต่างพยายามใช้ความเป็นมิตรดีแก่กัน, ช่วยส่งเสริมกำลังใจ ให้คำแนะนำ ตักเตือน ซึ่งทางเดินที่ปลอดภัย

ทุกโอกาสที่มีเวลาว่าง. ใครดีก็คอยส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น. ใครยังมีดีน้อยก็พยายามทุกทางที่จะให้ดีขึ้น. ไม่มีการแข่งขัน เป็นอันขาด ทุกท่าน มีเจตนาอันบริสุทธิ์สอาด ที่จะทำการเชิดชูพระพุทธศาสนาให้เจริญแพร่หลาย หย่างไม่มีวันดับสูญจากโลก.

4. อารมณ์ที่สบาย สถานที่ มีที่หยุดที่ดี อาหารที่ดี และบุคคลผู้ช่วยร่วมกันก็ดี, แต่ถ้าขาดอารมณ์ดีคอยช่วยส่งเสริมให้ดีขึ้น มีแต่อารมณ์ชั่ว ยั่ววน ถ้ายั่ววน ถ้ายั่ววน ที่นั่นก็ยังไม่ชื่อว่า ที่หยุดคนเข้าอาศัยหยุด. ท่านนักเก็บตัวบ่มปรีชาญาณ ต้องการที่หยุด อันพ้นจากที่มีธัมชาติฝ่ายต่ำ (อวิชชา) คอยดึงดูดพาให้เสียคน. ท่านต้องการได้ที่มีธัมชาติฝ่ายสูง (วิชา) พาท่านไปสู่รมนียสถานอันพ้นมารกิเลส เป็นที่หยุดพิสดาร ไม่เกิดไม่ตาย และไม่วนเวียนเปลี่ยนแปลง. ธัมชาติจิตใจของผู้ที่มีความ รัก โกรธ หลง มัวเมา หลุ่มมาก หากหยุดอาศัยใกล้อารมณ์ ยั่ววนใจ ล่อตา ให้เกิดกามราคะ โกรธ หลง มัวเมา แล้ว ย่อมหมดหวังในอันที่จะยังจิตของเขาให้หันมุ่งดีทางสูงได้. เพราะจิตที่ใหญ่ในอำนาจกิเลสค้นหา มีกำลังแรงอ่อน เสียสมรรถภาพที่มีในตัวของมัน. ท่านนักเก็บตัวบ่มปรีชาญาณทุกท่าน พยายามหย่างยิ่ง เพื่อจะถอนจิตให้ออกพ้นจากการถูกกดทับด้วยเหยื่อร้าย ซึ่งล่อจิตให้คิดเบ็ด ทำจิตให้มีอิสระเป็นของตนเอง.

สถานที่ ซึ่งมีอารมณ์ฝ่ายสูงหยุดพร้อม ต้องเป็นที่ธัมชาติพ้นจากที่มนุสตกแต่ง ประดับประดาให้วิจิตรพิสดารจนเสียธัมชาติ และที่เช่นนั้นโดยมากมักปลุกประสาท เร้าอารมณ์ผู้ได้เห็นให้อึกheim หลงมัวเมา. ที่หยุดอันเป็นธัมชาติแท้ ได้แก่ “เสนาสนะอันสงัด” หรือ “เสนาสนะป่า” นั่นเอง. อันธัมชาติของป่าโดยปรกติ มีสภาพสงบนิ่งเย็นตาเย็นใจ ไม่รบกวนเส้นประสาทผู้หยุดอาศัย ภาพธัมชาติ มี ต้นไม้ พืชเขา ห้วยละหารธารน้ำ และเสียงสิ่งสัตว์ สัตว์น้อย ไม่เป็นภัยแก่จักสุประสาทและโสตประสาทของผู้ชอบหยุดป่า กลับทำให้ใจใสสอาด สงบนิ่ง หยุดในภาพธัมชาติเหล่านั้น.

เมื่อกล่าวตามความเป็นจริง ป่าให้คุณแก่ผู้หู่อาศัยมากเพียงไร ก็ยังช้อนไว้ซึ่งโทษอย่างมหันต์ในเบื้องหลังของมันเหมือนกัน. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ชงคำหรดไว้ในที่แห่งหนึ่ง ถึงใจความง่าย ๆ ว่า “ผู้ที่อยู่ป่า หากอกุศลวิตกครอบงำ เป็นผู้มากด้วยอกุศลวิตกแล้ว ก็ยิ่งเสียดีกว่าผู้หู่วัดใกล้บ้าน แต่ท่านทำอกุศลวิตกหมดไปได้” พระพุทธคำหรดนี้รับรองหู่อย่างดีแล้ว.

ในทางให้โทษ ป่า สามารถช่วยส่งเสริมจิตใจผู้ที่ถูกอกุศลวิตกเข้าครอบงำแล้ว ให้ทวีความแรงยิ่งขึ้น ได้กล่าวมาแล้วว่า ธรรมชาติของป่าโดยปรกตินั้นมีสภาพสงบนิ่ง เย็นยะเยือก หู่ทุกเมื่อ. เมื่อใครเข้าไปหู่ในสถานที่ที่มีสภาพสงบนิ่งเช่นนั้น จะทำให้จิตใจของเขาเย็นยะเยือก หากเขาไม่สามารถข่มจิตใจให้สงบนิ่งเหมือนธรรมชาติที่สงบนิ่งได้แล้ว ความกลัวและความเหงา จะเข้ามาครอบงำได้ทันที. เมื่อเขาคบหู่ในสถานะเช่นนี้ จิตใจของผู้ที่นำสังสาร ข่อมคิดแสหาเรื่องอื่นมากลบความกลัวและความเหงา. เขาจะเฝ้าคิดรำพึงถึงเรื่องในอดีต — อนาคต สับสนกันหย่างอลหม่าน ยิ่งกว่าคราวไฟไหม้หรือน้ำท่วมบ้าน. ดวงความคิดของเขามักหันเข้าหาเรื่อง ชนิดภาสาคาลาดเรียกว่า “คิดสร้างวิมานในอากาศ” หรือ “คิดสมบัติบ้า” ยิ่งเป็นสถานที่สงบเงียบด้วยแล้ว กลับยิ่งอำนาจความร้อนแรงแห่งดวงความคิดให้คิดออกนอกถุ่นอกทางมากขึ้น. ความคิดหย่างนั้น มักไม่พ้นจาก เรื่องเพศตรงข้าม อันเป็นบ่อเกิดแห่งกามคุณนั่นเอง. เรียกตามภาษาธรรมะว่า การคิดคำนึงเป็นกามวิตก พยาบาทวิตก และวิหิงสวิตก. เมื่อตาเคยเห็นรูป หูเคยฟังเสียง จมูกเคยดมกลิ่น ลิ้นเคยลิ้มรส และกายเคยถูกต้องสัมผัส สิ่งที่ยั่วให้เกิดระคะความกำหนัด หลงมัวเมา. จิตใจใฝ่ฝันเฝ้าคิดถึง รูปที่สวยน่ารัก เสียงที่ไพเราะจับจิต กลิ่นที่หอมหวานชวนดม รสที่ชวนลิ้นให้ลิ้มรส สัมผัสที่นึ่มนวนชวนหลง. จิตของผู้นั้น ก็ถูกกามตันหาท่วมทับ จึง

นับว่า จิตจมอยู่ภายใต้กาม รบกวนใจให้ใคร่ ประหวัดถึงหมู่เสมอ จัดเป็นกามวิตก. ตรีกไปไม่ได้ตามปรารถนาหรือสาสมกับความร้อนแรงแห่งดวงความคิด ก็ทำให้เกิดความข้งน้ำหน้า คิดคัดรอนทอนสุขของตนและท่าน ด้วยอำนาจความเคียดแค้น จัดเป็นพยาบาทวิตก. ความหลงมีคัมภีร์เปิดด้านเข้าไปด้นอยู่ข้างใน จึงทำให้ใคร่ พยาบาท และคิดเบียดเบียนคนอื่นและสัตว์อื่นให้ตกระกำลำบาก. หรือคิดข่างชิงความสุขคนอื่น มาทำเป็นความสุขของตน. ใครจะได้รับทุกข์ยากเพียงไร แกล่ไหน ฉันไม่รู้รู้อะไรทั้งสิ้น. จัดเป็นวิหิงสาวิตก คิดในทางเบียดเบียน. เรื่องความรักความใคร่ ที่เป็นอารมณ์นี้ให้อกุศลวิตกเกิดขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นประจำจิตใจเป็นนิจติเดียว หากแต่เกิดขึ้นท่วมทับจิตเป็นบางครั้งบางคราว เร็วบ้าง ช้าบ้าง ตามกรณีสิ่งแวดล้อมและดินฟ้าอากาศ แล้วก็สงบหายไป. เหมือนน้ำเหนือไหลหลากมาท่วมบ้านท่วมเมือง ทำความเสียหายให้เกิดขึ้น มากบ้างน้อยบ้าง แล้วก็ลดแห้งไปหากน้ำทะเลไม่ขึ้นหมุนไว้ ทั้งความเส้าความเสียหายไว้ข้างหลัง ข้อนี้อุปมาฉันใด จิตใจของคนเรา เมื่ออกุศลวิตกเข้าครอบงำก็เป็นเช่นนั้น. ทำลายกำลังแรงแห่งจิตใจที่หวังจะก้าวหน้าไปสูงให้อ่อนลง หรือหมดไปเลยทีเดียว ท่านที่หยุในเสนาสนะป่า ควนสำเหนียกข้อนี้ไว้ให้ดี เพื่อเตรียมเครื่องมือไว้ต่อสู้ได้ทันทั่วทั้งที่.

ป่า ยังเป็นต้นเหตุให้เกิดความกลัวและความเหงาอีก ความกลัวเป็นสัญชาติญาณชนิดหนึ่ง แกล่ให้หายได้ยาก. ความกลัวชนิดที่ขึ้นหน้าขึ้นตาก็คือ กลัวภัยที่จะเป็นอันตรายแก่ชีวิตของตน ฯลฯ ผู้มีสันดานกลัวประจำหยุแล้ว หากมาหยุป่า ปากลับยิ่งเพิ่มความกลัวให้แรงขึ้นไปอีกหลายสิบเท่า. เพราะป่ามากไปด้วยภัยนานาชนิด ที่คอยจ้องจะปลิดชีพคนกลัวคนประมาทเสียทุกขณะเวลา. วิธีแก้ความกลัว ก็ต้องอาศัยกำลังใจไม่กลัว เหมือนหนามยอกเอาหนามบ่งเท่านั้น. ความเหงาเป็นคู่กับความกลัว ที่ได้ให้เกิดความ

กลัว ที่นั่นก็ให้เกิดความเหงาด้วย ตามธรรมคณาเรา เมื่อเกิดกลัวแล้ว กำลังใจอ่อนลง ขณะที่ใจอ่อน ก็ชักให้เกิดความเหงาเข้าครอบงำดวงจิต. วิธีแก้เหงาก็ง่ายๆ คือให้ความร่าเริงบันเทิงใจ ในการพิจารณาให้เห็นธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นประจำ และพร้อมกันนั้นก็รีบปลุกกำลังใจอ่อน ให้แข่งกล้าได้คู่จุกเหล็กกล้าก็ยิ่งดี แล้วความเหงาก็จะหนีหน้าไปเอง.

ในทางให้คน ป่า ให้คนแก่ผู้หู่อาศัยเป็นอันมาก. แต่จะขอกล่าวโดยสรุป มีดังนี้

ส่วนพายนอก : ภายได้พักผ่อนมาก ทำให้ใจดีขึ้น เพราะป่าเป็นที่ให้กายวิเวก คนอื่นที่จะไปรบกวนมีน้อย การวิเวกช่วยคำจุนให้จิตสงบ ที่เรียกว่าจิตวิเวกๆ ช่วยส่งให้ไปถึงอุชิวิเวก หมดกิลเส. ภายได้พักผ่อนอยู่ใกล้สิ่งธรรมชาติ ภายจะเป็นกัมมณีโย ควนแก่การงาน เป็นอุปการตคแต่งดวงจิตให้กล้าหวน แจ่มใส ปลอดโปร่ง เป็นกำลังแรงงานเพื่อปัญญา เห็นแจ่มแจ้งสภาวะธรรมทั้งมวนต่อไป.

ส่วนพายนใน : ใจยอมเย็นสนธิได้ง่าย ภาพธรรมชาติมีอำนาจในตัวมันเอง คอยดึงดูจิตใจคน ให้มองเห็นชีวิตในทางด้านดี. ภาพต้นไม้ พูเขา ห้วย ธารธารน้ำ เป็นภาพที่สงบนิ่ง สวยงาม ทำให้จักสุสัมผัส ของผู้ทอดทัสนาเย็นตาเห็นใจ. จิตใจของท่านนักปฏิบัติธรรมเย็นสนธิแน่วแนได้เพียงชั่วขณะเวลา เป็นครั้งเป็นคราว (ชั้นอุปจารสมาธิ) น่าจะช่วยเหลือให้เย็นสนธิแน่วแน ได้ นานยิ่งกว่านั้นหรือเป็นนิจไป.

เรื่องสถานที่หู่อาศัย มีความจำเป็นดังกล่าวมาแล้วข้างต้น. บุคคลผู้หวังจะยกจิตใจของตนให้ออกพ้นจากอารมณ์หลอกลวง ควนเข้าหู่ป่า. ผู้หวังถึงจุดหมายปลายทางเร็ว ก็ต้องเคยเข้าป่า. พระบรมครูสาธดาจารย์

ของเรา มีพระพรทิพย์หวังเต็มร้อยเปอรเซ็นต์ ประสงค์เห็นลิสของพระองค์ท่านชอบอยู่ป่า. พระองค์ท่านเองเกิดในป่า ออกอยู่ป่า ได้เป็นพระพุทธรเจ้า จอมศาสตราจารย์ ในป่า และสเค็ดนิพานก็ในป่า. ชาวเรา พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ควนถือเป็นแบบอย่าง ทดลองชีวิตอยู่ป่า ดูบ้าง จะได้รับความรู้พิเศส เพิ่มความรู้ที่มีอยู่.

สถานที่ฉันอยู่ เป็นที่มีแต่อารมณ์อันไม่เป็นข้าศึก คอยดึงดูตไปข้างเดียว. หมู่คนที่จะไปเที่ยวรบกวนไม่มี เพราะเป็นที่อยู่พิเศส. บริเวณรอบๆ ที่อยู่ มีต้นไม้ขนาดชนิด แวดล้อมไว้ ป้องกันเสียงรบกวน ที่จะมากระทบโสตประสาทของผู้ต้องการบำเพ็ญภาวนาไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งยังอาศัย กิจ และ วัต ซึ่งจะต้องปฏิบัติอย่างจริงจังในสมัยภาวนาพิเศส 3 เดือน และสมัยภาวนาธัมมา 8 เดือนอีกด้วย.

สมัยภาวนาพิเศส ในบางสมัย และบางคนต้องการภาวนาเป็นพิเศส ก็จะทำให้ได้ตามต้องการ คือ ไม่มีการทำวัต สวดมนต์ ไม่มีการพบปะพูดคุยกัน. สมัยนี้เป็นสมัยแห่ง สิล ธุดงค์ ภาวนา ซึ่งท่านเหล่านั้นต่างคนต่างจะตั้งหน้าทำสุดสามาถที่ตนจะทำได้. สำหรับผู้หู่หลิกรีน (ปติสัลลีณะ) ถึงกับเว้นการบิณฑบาต จะได้อาหารจากเพื่อนสหรัชมิกค์ด้วยกันแบ่งให้ หรืออาหารอย่างง่ายที่สุด จากคนของผู้มีสัทธานำมาส่งจนตลอดการหลิกรีนนั้น. ในสมัยภาวนาพิเศสนี้ มีการบำเพ็ญชาคริยานุโยค ประกอบความเพียรไม่เห็นแก่นอนมากนักอย่างเต็มที่. และใครจะประสงค์หู่ภาวนาพิเศสเกินกว่ากำหนด 4 เดือนริฎุฝนนี้ก็ได้.

สมัยภาวนาธัมมา จะมีการทำวัตไหว้พระ สวดมนต์ ทุกเช้าเย็น. พบและพูดคุยกันได้เฉพาะแต่ที่จำเปน เพื่อการสีกสาและปรีกสาหาหรือข้อธัม

วินัยได้หยุด. จะไม่มีการนอนหลับกลางวันโดยมีเจตนาเลย. มีห้องอ่านหนังสือเล็กๆที่สถานกลาง เป็นที่ศึกษาและค้นคว้าสิ่งที่ต้องการจากตำรา เพื่อการช่วยเชิดชูการปฏิบัติธรรมให้สูงเด่นขึ้นอีกโสดหนึ่ง.

การภาวนา ทุกรูปจะมุ่งหวังปัญญาวิมุตติ แทนเจโตวิมุตติ ซึ่งต้องใช้เวลาทำเนิ่นช้า จึงมีการเจริญวิปัสสนา คือคิดนึกตีปัญหาสภาพธรรมคาของสังขาร เป็นส่วนมากกว่าการฝึกชาน. ท่านผู้บำเพ็ญจะช่วยค้นคว้าหาวิธีง่ายๆ ซึ่งจะศึกษาได้ด้วยตนเอง ตามแนวที่เรียนมาแล้วด้วยการตั้งหน้าทำอย่างจริงจังขึ้นไป ตั้งแต่ชั้นคาเบื้องต้น มีหิริโอตตปปะ สติสัมปชัญญะ ฯลฯ อบรมจิตใจได้สะอาด เพียงพอแก่การ นั่งคิด ยืนคิด เดินคิด ตีปัญหาชีวิตให้แตก คือ อริยสังและนิพานเป็นที่สุด. มีการเตือนตนด้วยตนเอง พิจารณาตนด้วยตนเอง โดยเอาการกำหนด ความบริสุทธิ์สะอาด วันหนึ่งเป็นเครื่องวัด.

สถานที่หยุดปฏิบัติธรรม ควนจะประกอบด้วยสุขลักษณะ 4 ประการ ดังได้กล่าวมาโดยลำดับ เป็นที่สำหรับผู้ต้องการปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ ควนสะอาด แสงหาเข้าหยุดอาศัย เพราะจะเป็นอุปกรณ์อย่างมาก ในการช่วยให้การเก็บตัวบ่มปรีชาญาณ บันลุลผลสำเร็จเป็นหย่างดี. กรณีสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวเรามีความสำคัญไม่น้อยเลย ที่จะช่วยส่งเสริมให้เราก็ดีก็ได้ ช่วยขัดขวางความก้าวหน้าของเราก็ดได้. ควนเรา พระภิกษุ และสามเณร จะพิจารณาโดยรอบคอบ ก่อนที่จะทำอะไรลงไป. ถ้าได้สิ่งแวดล้อมดีรอบๆตัวเราแล้ว ความดีจะช่วยดึงคูดเราให้ดีขึ้นได้โดยเร็ว. เป็นความจริง ซึ่งไม่มีผู้รู้คนใดกล้าคัดค้าน เมื่อเรา พระภิกษุ และสามเณร เห็นสิ่งรอบๆตัวเรา ล้วนเป็นภัยหย่างอนันต์ โทสหย่างมหันตแล้ว ก็ไม่เป็นการควน ที่เราจะปล่อยจิตใจให้ถูกกดถูกทับหยุดด้วย อหัม กิเลส ความชั่วช้า นานาประการเช่นนั้น. ควน

หาโอกาสหยุดใกล้ชีวิตฆราวาสให้มากที่สุด. เพื่อการศึกษานิตยนิย เพื่อความสุขและความรู้ส่วนที่เกี่ยวกับวิเวก และเพื่อฝึกฝนความรู้ทางใจ จนกว่าจะรู้สึกได้ว่า เพียงพอสำหรับการหยุดพัก ก็ออกมาเพื่อประโยชน์ผู้อื่น โดยวงกว้างในบ้านในเมืองต่อไป. เราทั้งหลายควรมีสติประจำใจไว้เสมอว่า “เราจะมีผลสำเร็จพอตัว หย่างน้อยที่สุด ต้องได้ผ่านชีวิตแห่งความวิเวกมาสักยุคหนึ่ง คือชีวิตของนักปฏิบัติธรรม”. สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระหริทัยหวังให้เรา พระภิกษุ สามเณร และอุบาสก อุบาสิกา เปรนไปตามนี้ จึงทรงประทานพุทธโอวาทแก่พระอานนทอย่างจับใจที่สุดซึ่งว่า “ดูก่อนอานนท ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไค, ประพริตติัม สมควน แก่ธัม ปติบัติชอขบย้ง ปติบัติตามธัมมหยุด, ผู้นั้น ย่อมชื่อว่า สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด.”

ประจวบกับวาระดิถีอันเป็นสุภมงคล ของหนังสือพิมพ์ “พุทธศาสนา” ซึ่งมีอายุได้ผ่านความสำหรัค สมตามเข็มมุ่งหมาย กลายสภาพความเป็นหนุ่มขึ้นสู่สภาพความเป็นผู้ใหญ่ มีจิตใจเป็น ธัมทาน ครอบอายุ 10 ปี บริบูรณ์ในฉบับนี้ นับตั้งแต่เริ่มออกมาสู่บรรณโลก. ฉัน ผู้มีความนิยมชมชอบ “พุทธศาสนา” เปนอันมาก ขออุทิศเรื่องนี้เป็นการร่วมฉลองด้วยผู้หนึ่ง.

อนึ่ง สถานที่ปฏิบัติธรรม ซึ่งมีนามตามข้างท้ายนี้ ก็เป็นส่วนหนึ่งของเจ้าของหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ควนได้รับฉลองความสำหรัคเสียในคราวเดียวกัน. นับตั้งแต่เริ่มตั้งเมื่อ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2485 ก็มีอายุครบถ้วน 10 ปีเต็ม. ในปีที่ครบ 10 นี้ สถานที่นี้ก็มีพระภิกษุ และสามเณร ขอมาหยุด เรียนธัม ปติบัติธัม มากกว่า 9 ปีที่ล่วงแล้ว. นับเปนสุภนิมิต

แห่งความก้าวหน้าส่วนหนึ่ง. สถานที่ปฏิบัติธรรม ซึ่งนักอ่านหนังสือพิมพ์
พุทธศาสนา รู้จักดี นิยมชมชอบ และหาโอกาสที่มาเยี่ยมชม มีชื่อดัง
ข้างล่างนี้

สวนโมกขพลาราม

ของ

คณะธรรมทาน ไชยา

เตรียมพร้อม

สำหรับรับรองพระภิกษุสามเณรที่

รัก และสมัคร วัป

เพื่อ

พระพุทธศาสนา

เข้ามาประจำในแนวหน้า !!!

สุขคืออะไร ?

วันคืนล่วงเขตเข้า
ความสุขในชีวิ
เสวยทุกข์มนะวิถี
เฝ้าโศกจนจิตไ้

ขวบปี
ห่อนได้
หมองหม่น
ขุ่นแค้นระกำชวง.

เมื่อล่วงเลยจิตให้
เข้าคำเฝ้าแต่พา
สุดคิดสุดรักสา
สุดริทธิ์สุดจักแก้

โศกา หนักเอย
ทเวดแท้
สุดแพทย ยาพอ
ปล่อยไว้ตามกัม.

คราวครั้งสดับถ้อย
ของ“พุทธทาส”มี
สแดงอนุสาสนี
จับจิตจับใจต้อง

วาที
เพราะพร้อง
นะ“พุทธ สมาคม”
ตริกัณฑ์หาธัม.

ครอบงำฟุ้งสำนได้
เห็นโลกอีกโลก, พา
โลกนั้นโลกของอา –
โลกที่เราหายากพื้น

ธัมมา – รมณ์เฮย
จิตกรีน
รมณ์กิด
ขุดค้นหากัน.

โลกนั้นโลกแห่งผู้	เสพสานดี
โลกแห่งผู้เนาว์นาน	ปากกว้าง
โลกเป็นที่สำราน	แห่งจิต
โลกที่ยากจักอ้าง	อวดให้ตาเห็น.

ความสุขที่สบนั้น	มิลิม เลื่อนเฮย
มันสุขหาสิ่งเหมือน	บได้
มันสุขมิสเทือน	สทำนจิต
มันสุขสุดบอกให้	สุขนั้นฉันใด.

แอบ แสงมณี

วัดพุทธภูมิ ยะลา 14 กุมภาพันธ์ 2486

จะมีชีวิตเป็นคนหยุดหย่างไร ?

จึงจะไม่ขาดทุน

ฉันหยากให้เพื่อนมนุษย์ของฉันทุกคน คิดปัญหาข้อที่ว่า ถ้าเราจะไม่เป็นคนชนิดที่เหมือนกับเขา แต่จะเป็นหย่างของเรา เราจะต้องเป็นหย่างไร จึงจะไม่ขาดทุน.

บางคนคงจะย้อนถามฉันว่า การเป็นคนหยุดทุกวันนี้ ต้องลงทุนด้วยหรือ ? เห็นมีแต่ลงทุนเรียน ลงทุนค้า หรืออะไรทำนองนี้ทั้งนั้น ไม่เห็นมีใครลงทุนในการเป็นคนเลย.

ฉันจะต้องขอโทษ ในการที่ฉันมีความเห็นว่า การเคลื่อนไหวของเราทุกหย่าง ไม่ว่าจะเป้นฝ่ายการทำ หรือเป้นการรับผลของการทำ ล้วนแต่เป้นการลงทุนในการเป็นคน ไปหมด. เราลงทุนลงแรงวิ่งเล่นไปในวัดสงสาร ลงทุนมาเกิดเป็นคน ลงทุนในการดำรงชีพเป้นหยุด ต้องหัวเราะ ต้องร้องไห้ อิม หิว รัก โสภ เพลิน หงอย ไปห้องน้ำ ไปห้องส้วม ฯลฯ ปวยไข้ หายสบาย กะทั่งตายเพื่อเกิดใหม่ในที่สุด ทั้งหมดนี้เป้นการลงทุน เรียนเพื่อรู้แล้ว เข็ดหลาบ ในการที่จะไม่ต้องวิ่งมาวนเวียน เปนเช่นเดียวกันต่อไปอีก. ฉันเห็นว่า ทั้งการกะทำ และการรับผลของการกะทำ ทั้งดีและชั่ว ทั้งหมดนั้นล้วนแต่เป้นการถูกธรรมชาติบังคับให้เราทำและเป้นไป เป้นการ ลงทุนเรียน เพื่อให้เรากลายเป้นผู้สามาถขึ้นหยุดเหนือกคเหล่านั้น คือ นิพาน ! ถ้าเราไม่ลงทุนด้วย การลองมาเป็นคนดูเสียก่อน เราก็จะไม่มีความรู้อะไรเลย ในการที่จะถอนตัวขึ้นให้พ้นจากการที่จะต้องเป้นคน (หรือเป้นสัตว์) ไป หย่างไม่มี

ที่สิ้นสุด. เราลงทุนด้วย การทนเป็นคน เพื่อเรียนรู้ และสอบไล่ ให้ได้ถึง ขั้นที่จะไม่ต้องเป็นคน อีกต่อไป. การตาย ช่วยอะไรเราไม่ได้ในข้อนี้ เพราะมันกลับมาเกิดเป็นคนอีก, เว้นไว้แต่เราจะเป็นคนให้ครบถ้วนตามหลักสุดเสียก่อน คือเป็นคนชนิดที่มีกำไร ไม่ขาดทุน. หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ลึกสาให้รู้จักการเป็นคน ด้วยการเคยเป็นคนเสียอย่างเต็มที่ จนคนสามาด เอาชนะ หยุดเหนือการเป็นคนของตนเอง ได้นั่นเอง. เราจะเป็นมีกำไรประจำวัน ทุกๆวันได้ ด้วยการที่เราทุกข์อะไรไม่เป็น ไม่ว่าเหตุการณ์อย่างไรจะเกิดขึ้น. และเราจะขบยอดมีกำไรเด็ดขาดในขั้นสุด ในการที่เราเข้าถึงขีดที่ความทุกข์ไม่อาจเกิดขึ้นอีกต่อไป.

บางคนคงจะถามว่า ถ้าเกิดมาทำงานได้รับผลสำเร็จ ร่ำรวยสมบูรณ์ พุนสุขด้วยเกียรติและทรัพย์แล้ว ยังจะว่าขาดทุน ในการเป็นคนอีกหรือ ?

ฉันตอบว่า การสมบูรณ์พุนสุขนั้น ก็เป็นเพียงการลงทุนอย่างหนึ่ง หรือตอนหนึ่งของการลงทุนในการเป็นคน เท่านั้น, คือเป็นการลงทุนเพื่อให้เราได้เรียนรู้ว่า มันก็เป็น ของหลอกๆ เช่นเดียวกับการตกกระกำลำบากเหมือนกัน. ครั้นเรารู้จักมันอย่างถูกต้องแล้ว เราก็จะเป็นคนมากขึ้นอีก จนกระทั่งเป็นคนที่ดีเต็ม (Perfected) โดยทุกๆทาง ในการที่จะ บริสุทธิ สว่างใส และสุขเย็น. ความสมบูรณ์พุนสุขจึงเป็นเพียงการลงทุนเท่านั้น ยิ่งกว่าใช้ผลกำไร แห่งการเป็นคนไม่. ก็ถ้าใครหลงเอาต้นทุนมาใช้จ่ายเสีย หย่างกะว่ามันเป็นผลกำไรแล้ว คนนั้นก็ จะ หมดกะเป่าเลย ! แล้วเขาก็จะต้องพุนหน้าลงร้องให้กับพื้นดิน ตรงที่เขายืนนั่นเอง. ไม่เชื่อใครลองใช้ความสมบูรณ์พุนสุข ในถานเป็นผลกำไรของชีวิตดูเถิด.

เงินท่านลอง ค้าการเป็นคน ของท่านดูเรื่อยๆไปเถิด ท่านจะเห็นเอง.

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

หอสมุดธรรมทาน ไชยา 19 มี.ค. 86

ปัญหาน่ารู้ สัตว์อะไรหนอ ?

“สรีแสงโสม” ถาม

ยังมี สัตว์หนึ่ง ฟิงยล
มีขน มีหนัง มังสา
ไต่เต้า ไปตาม มรรคา
หนน้ำ หนบก ผกผัน
บ้านหู่ พูพา พนาวัน
จับสัตว์ อื่นเปน กักสา
คราวขัด กัดเพื่อน มรณา
แยกเขี้ยว เคี้ยวขบ สบگرام
บ้างหู่ บ้านเมือง เรืองราม
เพราะได้ ฝึกฝน ปรนปรี้อ
บางคาบ คงมี คึงคือ
ด้วยเดช ริสยา อาธรรม
ยกพวก ขบกัด ฟัดกัน
นที ดีฟอง นองสมุท
แข่งดี แข่งเดช ริทธิรุตม
โลกซุด เอนเอียง เพียงทลาย

รูปร่าง ชอบกล
ฯ
คาดคั้น โลกา
ฯ
อัมहित โมหันต
ฯ
ไม่มี เมตตา
ฯ
สังริทธิ ู่วาม
ฯ
คำราม ฮือฮือ
ฯ
ฟ้าดิน ดาลัน
ฯ
ไปย่อ ต่อยุช
ฯ

สัตว์นี้ มีเล่ห์ มากมาย
 เข้าตรู่ จู๋จร อ่อนคอ
 ยามเที่ยง เร็วแรง แขงข้อ
 กะปรี๊ กะเปร่า ยรรยง
 ครั้นแสง สุริย อัสดงค
 สามเท้า ก้าวย่อง มองทาง

สี่เท้า ผันผาย
 ๑
 สองเท้า วิ่งปรือ
 ๑
 ลับเหลี่ยม หล้าลง
 ๑

“หยาดฝน” เฉลย

ยลฉันท ประพันธ์กวี “สตรีแสง –
 แดงพจน์ บทประพันธ์ ปัญหา
 สัตว์หนึ่ง ฟิงยล กายา
 ไต่เต้า มรรคา ท้าวพิภพ
 หนบก ผกผัน อรรณพ
 อัมหิต โมหันต อันธพาล
 จับสัตว์ เป็นภัก สาหาร
 ขบกัด เพื่อนม้วย ชีวี
 ปราสจาก เมตตา ปราณี่
 บีบค เช่นค้ำ สาสม
 บ้างหยู่ บ้านเมือง เรืองรมย์
 นิสัย สำนึก ฝึกฝน
 บางคาบ คึงคือ ถือตน
 ด้วยเดช อาธรรม์ ฟันฟอน
 ยกพวก เข้าประหาร รานรอน
 กีก้อง กัมปนาท อนาคตัน

โสม” นำ สำแดง
 ๑
 ขน,หนัง, มังสา
 ๑
 พูผา วนา,จบ
 ๑
 คราวโกรธเคียดดาล
 ๑
 ขบเขี้ยว เคี้ยวขี้
 ๑
 ริทธิ์หย่อน อ่อนบ่ม
 ๑
 คำราม คำรน
 ๑
 ดิน,ฟ้า สาคร
 ๑

โลกเพียง เอียงทลาย ลงพลัน	แข่งฤทธิ์ ^๑ เชนกัน
ไ้ย่น ระย่อ ท้อถอย	๑
สัตว์นี้ มีหลาย สิบร้อย –	ล้าน,ตาย– เกิด,ทยอย
สี่เท้า เข้าตรู ^๑ จู๋จร	๑
เข้าตรู ^๑ ผิวแปล แนนอน	ว่า “วัย เขาว้อ่อน”
<u>“ใช้มือ, เท้า,สี่, ยันกลาน”</u>	๑
ยามเที่ยง เคียงเทียบ เปรียบปาน	“มัชฌิม– ้วยหาน”
“เปนหนุ่ม เปนสาว คราวจเริน”	๑
ใช้เท้า <u>สองเท้า</u> ก้าวเดิน	เดชพละ ผเชิน –
โชคด้วย ทรหด อดทน	๑
คราสूरีย อัสดงค มีดมณ	“ปัจฉิม– ้วย,ชนม์
<u>สามเท้า</u> ก้าวตาม มรรคา”	๑
“สองเท้า คือบาท ยাত্রา”	อีกเท้า อุปมา
“ไม้เท้า เพิ่มเข้า ยันกาย”	๑
ปัญหา สัตว์อัน บันยาย	คังนัย นึกหมาย
นั่นคือ <u>“สัตว์มนุส”</u> ปุถุชน	๑

รวบรวม โดย –

การุญ พิมพ์ยัง

เขลั สงุมภูตานิ สามคคิ วุฑฒิสาธิกา

วสันตดิถีจันท์ 14

ผายพากย์ประพันธ์มธุรพากย์
มวลมิตรจิตพิณิจเนา
เราเกิดสกนธสหชาติ
ควนปรีดิเปรมประสพยาม
เปนคนจะเว้นกิจประกิต
ญาติมิตรสนิทธุระประเวิง
คนเดียวจะเปลี่ยวทุมเนเส้า
มีเพื่อนจะเดือนกมลบาน
ควนเราและเขากรุนมี
มีเจตณจินตสหสัน-
เอาดีและดีกุสลดเหตุ
สัมพันธภาพบวรศรี
ผองมิตรภาพก็จะวิวัชน
ด้วยมวลสุมิตรวรสูธารม
ไฉนวงประชาคมจะซ้อง
สันเสินจเรินพจนนำ
สามัคคิรักสัผลสวัสด
ลารเลิดก็เกิดกะคนะเรา
ยื่นเดินหรือนั่งนิทรสุข
เสิมสิทริสเถียรคุณบวร

สุววากย์กวีเกลา
ขณะคคคิควม
วรวาสนางาม
ยลเห็นก็เปนจิง
ผิวนิดก็ต้ออิง
พละช่วยอำนวยงาน
อูระร้าวระงมนาน
ริดิเบิกสบายครัน
มนปรีดิเปรมหรรส
ถวสึบสุไมตรี
ผลเมตตการีย
สุสหายเสน่ห้พัน
ะสวัสดวิสิถสรรพ์
ทนุกิจกุสลดกัม
และจะพริ่องจะเพรียกคำ
วรนามสำเหนียกเขา
ลูวิวัชนาเอา -
นิทรทุกโทสทอน
สหมิตรสโมส
สิริเกิดประเสิดจิง ๑

ทวี ทองจันท์

แก้วสามดวง

แก้วสามดวง ! ใสสุด ทุกโลกธาตุ

พระพุทธเจ้า ผู้ฉลาด เมตตาสอน

พระธรรมเจ้า เป็นพระเจ้า เหนือทุขร้อน

พระสงคเจ้า ผู้รับพร ชัยทำรง.

แก้วสามดวง ! ดียิ่ง เป็นมิขวัน

ชาวไทยมั่น จิตใส ได้หายหลง

จะจนมี ดีชั่ว หากตัวคง

ก็ขอปลง ใจมอบ ทำชอบไป.

แก้วสามดวง ! ดีเลิศ ประเลิดนัก

เห็นประจักษ์ รวมเข้าได้ เป็นดวงใหญ่

มีดวงเดียว ประจำโลก ดับโรคใจ

คอยส่องให้ โลกเย็น เป็นสุขเอย.

“ส. หยุ่เอี่ยม”

24 กันยายน 85

คติพจน์

จงพยายามหยุดเหนือความดีความชั่ว. เหนือบุญเหนือบาป

จึงจะได้รับความสุขอันแท้จริง.

ความสุขอันแท้จริง จะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อรู้สึกตัวว่า ตัวไม่มี

ตัวไม่มี ก็เพราะความดับสนิทของสิ่งทุกๆสิ่ง นั่นเอง.

ภ.ช. เหมะจันท

ไชยา

ที่ตั้งนครหลวง ของอาณาจักรศรีวิชัย

คำนำ

นักสืบโบราณคดี ที่ค้นคว้าเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า บันดาหลักถานต่างๆเท่าที่ค้นได้ สแดงว่ามีอาณาจักรมหาอำนาจเกิดขึ้นอาณาจักรหนึ่ง ในทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของทวีปเอเชีย เมื่อประมาณ พ.ศ. 1300 – 1700. มีอำนาจอยู่ในคาบสมุทมาลัย และเกาะสุมาตราเป็นเวลาานาน ในสมัยอาณาจักรรุ่งเรือง ได้ปกครอง ชะวา เจมม จัมปา และลังกาด้วย. แต่ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า นครหลวงของอาณาจักรนี้ ตั้งอยู่ที่ไหน.

ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส์ เป็นผู้เริ่มเผยแพร่เรื่องศรีวิชัย เมื่อ พ.ศ. 2461 และสันนิทานว่า นครหลวงอยู่ที่ปาเลมบังปัจจุบัน และว่า ศิลปและวัฒนธรรมศรีวิชัยที่มีอยู่บนคาบสมุทมาลัย และมีอยู่จำนวนมากเป็นพิเศสที่ไชยานั้น เป็นวัฒนธรรมที่ได้รับมาจากกรุงศรีวิชัยปาเลมบัง. เหตุผลที่ว่านครหลวงอยู่ที่ปาเลมบัง ก็เนื่องมาจากคำสันนิทานของนักโบราณคดีรุ่นเก่าที่เชื่อกันว่า นคร โฟชิ ที่ภิกสูอิจิงมาแวะ และมีพุทธศาสนารุ่งเรืองนั้น อยู่ที่ปาเลมบัง.

เมื่อ พ.ศ. 2477 มหาอินเดียสมาคม ได้ส่ง ดร. ควอริทศ เวลส์ มาสืบค้นเกี่ยวกับอาณาจักรของพระมหाराชอินเดียงส์ไฮเลนทร. ดร. เวลส์

กลับจากการสำรวจแล้ว เขียนหนังสือชื่อ “ตรงไปนครวัด ตามรอยพวก อพยพชาวอินเดีย” ยืนยันว่า ไชยาเป็นที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย ของพระมหाराชนวงศ์ไศเลนทร และยืนยันว่า เมืองไชยาโบราณ คือดินแดน รอบอ่าวบ้านดอน เป็นศูนย์กลางเผยแพร่วัฒนธรรมศรีวิชัย และพุทธศาสนา ให้ แพร่หลายไปยัง สุมาตรา ชะวา และเขมร. ปราสาทนครวัด เจดีย์กาลาสัน โปโรพุทธรูระ ล้วนเป็นดอกผลจากการเผยแพร่วัฒนธรรมอินเดียออกไปจากดินแดน เมืองไชยาโบราณ.

เรื่องนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัยอยู่ที่ไหน จึงเป็นเรื่องที่ถกเถียง กัน ในบ้านคานักศึกษาโบราณคดี ในปัจจุบันนี้มาก.

ในสถานะที่ฉันเป็นผู้จัดการคณะชมทาน ซึ่งดำเนินงานเผยแพร่มุทธศาสนา ที่ไชยา เมื่อได้อ่านข้อความเห็นของ ดร. เวลส์ ซึ่งกล้าค้านักโบราณคดี ชั้นครู เพื่อความจริงทางประวัติศาสตร์ รู้สึกว่าคณะชมทานควนจะได้มีส่วนใน การค้นคว้าโบราณคดีนี้ด้วย จะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมพุทธศาสนาได้เป็น อย่างดี. จึงได้พยายามศึกษาโบราณคดีเกี่ยวกับเรื่องนี้ และเที่ยวดูสถานที่ และวัตถุในไชยาประกอบไปด้วย.

เท่าที่ได้ศึกษา ได้พบหลักฐานหลายประการที่ยืนยันได้ว่า ไชยา ดินแดน ที่คณะชมทานเผยแพร่มุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ มีหลักฐานในทางที่จะเป็นนคร โฟซิ ที่ภิกษุอุจิงมาเวะ และเขียนจดหมายเหตุไว้ว่า มีพุทธศาสนาสาวกยาน อย่างเคร่งครัด สมัย พ.ศ. 1200 – 1300 มากกว่าที่ปาเลมบังมี. และ ไชยา ยังมีหลักฐานมากกว่าปาเลมบังหลายประการ ที่ยืนยันได้ว่าเคยเป็นที่ ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย. จึงรวบรวมเรื่องนี้มาสู่ท่านผู้รักพุทธ- ศาสนาทั้งหลาย. ขอได้โปรดพิจารณาคุณ เพื่อจะได้มีส่วนช่วยกันส่งเสริมและ ฟื้นฟูพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป ในดินแดนที่เคยมีพุทธศาสนาเจริญ รุ่งเรืองยิ่งขึ้น.

ตอนต้น จะได้นำเรื่องราวมาเรียบเรียงต่อกัน สำหรับผู้ต้องการชาว
เรื่อง. ในตอนปลายจะได้รวบรวมหลักฐานทางโบราณคดีมาไว้ เพื่อท่านที่
สนใจโบราณคดี จะได้สอบค้นและช่วยกันหาหลักฐานประกอบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
เพื่อว่าเมื่อถึงโอกาสอันควน จะได้เผยแพร่หลักฐานให้นักโบราณคดีทั่วโลกได้
ชาว เป็นการชอนประวัติศาสตร์พุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ไทย, ให้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น.

นักโบราณคดีเชื่อกันว่า อาณาจักรศรีวิชัยเป็นอาณาจักรของชาวอินเดีย.
แต่ตามหลักฐานที่ค้นได้ ปรากฏว่าชาวอินเดียเพียงแต่มาเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม
เท่านั้น พลเมืองเป็นเชื้อชาติไทย คือเชื้อชาติไทยที่อพยพรุกเงียบมาก่อน พูด
ภาษาไทย แต่ยังไม่มืหนังสือไทยใช้ ต้องพลอยใช้อักษรชนิดหนึ่งซึ่งเป็นของ
ชาวอินเดียได้. แต่ในข้อนี้ยังมีหลักฐานไม่สมบูรณ์พอที่จะยืนยันในที่นี้ได้ จึง
จำต้องรอไว้ เมื่อรวบรวมรายละเอียดได้มากพอควน จึงจะเผยแพร่ได้.

ธัมทาส พานิช

ไชยา

ที่ตั้งนครหลวง ของอาณาจักรศรีวิชัย

ภาค 1

ก่อนสมัยศรีวิชัย

1. ตลาดสากล (พ.ศ. 700 – 1100)

คาบสมุทมาลย์ ตั้งแต่แถบเมืองมริค — ประจวบ ไปจนถึงบริเวณเมืองไชยาเก่า คือดินแดนรอบอ่าวบ้านดอน เคยเป็นประเทศเล็กๆหลายประเทศ เป็นเมืองขึ้นของประเทศโพนัม และเป็นตลาดสากลของพ่อค้า จีน อินเดีย และ อาหรับ.

เมื่อ พ.ศ. 763 พระเจ้าฟันทันเป็นกษัตริย์ประเทศโพนัม ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจในแหลมทองในสมัยนั้น ได้ยกกองทัพเรือไปปราบปรามประเทศต่างๆในทะเลหลวง คือข้ามอ่าวไทยไปตีประเทศเล็กๆในคาบสมุทมาลย์ ได้มากกว่าสิบประเทศ ต่อมาพระองค์ประจวบ จึงให้โอรสไปตี ได้ประเทศกิมหลิน (สุวรรณภูมิ). จดหมายเหตุจีนกล่าวถึงประเทศเตียนสุน ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรโพนัมไว้ว่า “ประเทศเตียนสุน เป็นบ้านเมืองชายทะเล ห่างจากโพนัมไปทางใต้ 3000 ลี มีพระเจ้าแผ่นดินแยกกันปกครองอยู่ห้าองค์ ต่างขึ้นกับโพนัมทั้งสิ้น ประเทศเหล่านี้ แต่เดิมเป็นประเทศเอกราช (เป็น

ส่วนหนึ่งของสุวรรณภูมิ) และเป็นทำเลค้าขายสำคัญ เพราะมีเมืองท่าซึ่งเรือของคนหลายชาติมาแวะเสมอ มีผู้มาจากอินเดีย 500 ครั้ว สุธโต 2 (พระเถระผู้ใหญ่สององค์) กับพราหมณ์พันกว่าคน และชาวเตียนสุนเองก็นับถือลัทธิไปตามพวกนี้” อีกแห่งหนึ่งมีว่า “ประเทศเตียนสุนตั้งอยู่บนฝั่งทะเลที่จรุขระ ดินแดนยาว 1000 ลี ทางอาณาเขตฝ่ายตะวันออกติดต่อกันไปได้กับตั้งเกี่ย อาณาเขตทางตะวันตกติดต่อกับ อินเดีย อันเชก และประเทศอื่นนะที่นี้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นอันมาก ไปมาอยู่โดยปรกติ เพราะเหตุว่าประเทศเตียนสุนโค้งและจดฝั่งทะเลตั้งพันลี ดินแดนตอนนี้ เรือสำเภาคัดข้ามไม่ได้ นะทำเลค้าขายแห่งนี้ ชาวตะวันออกกับชาวตะวันตกได้พบกันทุกๆวัน มีตั้งหมื่นคน มีสิ่งของมีค่า สินค้าหายาก ไม่มีอะไรซึ่งไม่มีในที่นั้น...”

เท่าที่ปรากฏแก่นักโบราณคดี ทางข้ามคาบสมุทมาลัยตอนเหนือนี้ มีอยู่สองทางคือ สายเหนือตั้งต้นที่เมืองมริคลงเรือมาตามลำน้ำตะนาวศรีแล้ว เดินบกข้ามมาที่จังหวัดประจวบ สายใต้ตั้งต้นที่ตะกั่วป่า ลงเรือมาตามแม่น้ำตะกั่วป่า แล้วเดินบก มาลงเรือที่แม่น้ำคีรีรัต มาออกทะเลที่อ่าวบ้านดอน การที่พ่อค้าไม่แล่นเรือผ่านช่องมะละกา ก็เนื่องจากบริเวณนั้นมีโจรสลัดชุกชุมและบางรัฐไม่สะดวกแก่การเดินทางเรือ.

ตลอดระยะทางข้ามคาบสมุทสายใต้นี้ ปรากฏว่ามีเมืองโบราณอยู่เป็นหลักฐาน คือเมืองตะกั่วป่า เมืองคีรีรัต เมืองเวียงสระ เมืองไชยา.

2. ประเทศพานพาน (พ.ศ. 950 – 1200)

จดหมายเหตุจีนกล่าวถึงประเทศหนึ่งทางคาบสมุทมาลัย ชื่อ พานพานว่า “ประเทศพานพาน หรือ ฟุ่นฟุ่น ใหญ่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศลินหยี่ (จัมปา) ตรงมุมทะเลตอนเหนือมีทะเลน้อยแยกกับประเทศลินหยี่ ประเทศนี้

1. เมืองทอง น. 49,109. อินโดจีนสมัยโบราณ น. 114-115.

มีเขตแดนติดต่อกับประเทศหลังยะลิว ชาวประเทศพานพานเรียนหนังสือของ โพลีเม่น (ยังไม่มีหนังสือไทยใช้ ใช้หนังสืออินเดีย) และนับถือพระธรรม ของพระพุทธเจ้ายิ่งนัก เมื่อปีที่ 9 สักราชเจงกวน ได้แต่งทูตมาจเร็นพระราชไมตรียังราชสำนักจีน. ประเทศพานพานมีวัดพุทธศาสนา และเทวสถาน ของพราหมณ์หลายแห่ง พระสงฆ์จีนเนื้อสัตว์แต่ไม่คัมเหล่า พวกพราหมณ์ไม่กินเนื้อสัตว์และไม่คัมเหล่า. มีในราชสำนักประเทศพานพาน มีพวกพราหมณ์ มาจากประเทศอินเดียเป็นจำนวนมาก เพื่อฟังบารมีพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งชง นับถือพวกพราหมณ์มาก.”

ราว พ.ศ. 977 มีพราหมณ์ผู้ชงความรู้สูงผู้หนึ่ง มาพักอยู่ที่ประเทศ พานพาน ชาวโพนัมได้ซาบความเป็รื่องปราชญ์ของพราหมณ์ผู้นี้ จึงอันเงิน ไปเปนกัศตรประเทศโพนัม. พราหมณ์โกณฑัญญะผู้นี้ ได้จัดการเปลี่ยนแปลงให้ประเทศโพนัมรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุด

ประเทศพานพานนี้ นครหลวงน่าจะอยู่ที่เวียงสะ บนฝั่งขวาของ แม่น้ำหลวง. โบราณวัตถุที่พบที่เวียงสะ มี พระนารายณ์ลีลาขนาดใหญ่ 1 องค์ พระอิศวรและพระนารายณ์ขนาดกลาง 2 องค์ พระพุทธรูปลีลาสมัยคุปตขนาด เล็ก 1 องค์. ยังมีตำบอบ้าน ตอนใกล้ ที่แม่น้ำหลวงมารวมกันแม่น้ำคีร์ริถ ชื่อบ้านพุนพิน ซึ่งน่าจะเปนชื่อที่เลื่อนมาจากพานพาน และมีปากแม่น้ำดาปี ช่อหนึ่ง เรียกว่า “ปากพานคูหา” นี้คือทางเข้าไปสู่นครหลวงของประเทศ พานพาน.

ที่ไชยา ซึ่งคงจะเปนเมืองหนึ่งในสมัยพานพาน มีโบราณวัตถุที่คล้าย กัน คือ พระนารายณ์ลีลาที่วัดศาลาทิง 1 องค์ ที่วัดใหม่ชลธาร 3 องค์.

3. พุทธศาสนาสาวกยานหย่างเคร่งครัด (พ.ศ. 1000 – 1300)

พุทธศาสนาสาวกยานเผยแพร่มามากจากอินเดีย เมื่อราว พ.ศ. 200 – 300 โดยพระเจ้าอโศกส่งพระโสณะ กับพระอุตตระ มาเผยแพร่มพุทธศาสนาใน

สุวรรณภูมิ คือในแหลมทอง และตลอดคาบสมุทรมลายู. พุทธศาสนาสาวกยานแพร่มาเพียงครั้งเดียว ต่อมาไม่มีพระเจ้าแผ่นดินในอินเดียที่เรื่องอำนาจ และอุปถัมภ์พุทธศาสนาสาวกยาน. แต่ดินแดนสุวรรณภูมิยังคงรักสาพุทธศาสนาสาวกยานไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ.

พ.ศ. 1093 อาณาจักรโพ้นัมพินาสไป เนื่องจากถูกเจนนละปราบ. มีอาณาจักรทวาราวดีในดินแดนสุวรรณภูมิเดิมรุ่งเรืองขึ้นแทนที่ บ้านคาประเทศเล็กๆในแหลมทองและในคาบสมุทรมลายู ต่างได้รับรับสัมแห่งพุทธศาสนาสาวกยานจากทวาราวดี, ซึ่งจะเห็นได้จากพระพุทธรูปสมัยทวาราวดี มีแพร่หลายไป ทางตะวันออกถึงนครราชสีมาและปราจีนบุรีปัจจุบัน ทางคาบสมุทรมลายูก็มีมาก เฉพาะที่โซยามีห้าองค์ ในสมัยนี้ในคาบสมุทรมลายูมีพุทธศาสนาสาวกยานรุ่งเรืองยิ่งกว่าศาสนาพราหมณ์ เนื่องจากได้รับวัฒนธรรมพุทธศาสนาจากทวาราวดี.

4. นครโพธิ (พ.ศ. 1200 – 1300)

ราว พ.ศ. 1200 นครหนึ่งทางทิศเหนือของอ่าวบ้านดอน ตั้งอยู่ในที่ราบอันอุดมมั่งคั่งสมบูรณ์ขึ้น ทั้งมีความรุ่งเรืองในทางพุทธศาสนาสาวกยานอย่างยิ่ง นครนี้จึงมีนามว่า “นครโพธิ” ซึ่งหมายถึงความรุ่งเรืองในทางพุทธศาสนาอย่างยิ่ง. ต้นโพธิทองซึ่งได้พิชพันธุมาจากต้นที่พระพุทธรองค์ศรีสุภูมิใหญ่หลายต้นในนครนี้. ที่แหลมปากน้ำชื่อแหลมโพธิ ในตำบลโพธิเรียงซึ่งเปนตลาดใกล้ปากน้ำมีต้นโพธิทองหลายต้น ซึ่งเวลานี้ยังมีอยู่สองต้น. และยังมีท่าโพธิ บ้านโพธิ ซึ่งล้วนแต่ได้ความว่าเป็นชื่อที่เนื่องมาจากมีต้นโพธิทองปลูกไว้แพร่หลายในนครนั้น. ต้นโพธิเหล่านี้ส่วนมากล้มลงเนื่องจากพายุพัดจัด ประมาณ พ.ศ. 2428.

เมื่อเดือน 11 พ.ศ. 1214 ภิกษุจิ่งชื่ออิจิง ไปสืบเรื่องการปฏิบัติธรรมในอินเดีย ได้โดยสารเรือกำปั่นของพ่อค้าอาหรับ ที่กว้างตุง แล่นไปมา 20 วันถึงนครโพธิ. ได้แวะเรียนสรรพวิทย (ไวยากรณ์ภาษาอินเดีย) หยุด 6 เดือน แล้วพระราชานครโพธิได้มีสัทธิช่วยจัดส่งต่อไปยังประเทศมลายู. ที่ประเทศมลายูภิกษุจิ่งหยุดพักอีก 2 เดือน แล้วจึงไปยังเมืองกาจา (เมืองไซบุรี) ที่เมืองกาจา ภิกษุจิ่งลงเรือกำปั่นของพระราชานคร โพธิ่อีกในเดือน 12 ไปยังอินเดีย. ภิกษุจิ่งท่องเที่ยวอยู่ในอินเดีย 17 ปี แล้วกลับมาลงเรือที่ตามรลปิดิ เรือแล่นมาสองเดือนถึงเมืองท่ากาจา พักอยู่ที่กาจาจนถึงริคูหนาว จึงลงเรือไปทางใต้ เป็นเวลาหนึ่งเดือนมาถึงประเทศมลายู ซึ่งในเวลานั้นได้กลายเป็นประเทศเมืองขึ้นของนครโพธิ เรียกว่าประเทศศรีโพธิ และประเทศอื่นๆอีกหลายประเทศ ก็ได้กลายเป็นเมืองขึ้นของนครโพธิไปแล้ว.

ภิกษุจิ่งได้กล่าวถึงความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในแถบนี้ไว้ว่า “ราชาและหัวหน้าในประเทศต่างๆแห่งทะเลใต้ ยกย่องพุทธศาสนาและมีสัทธิกล้าแข็ง หัวใจของพวกเขามุ่งแต่การกุศล ในนครโพธิ อันมีการป้องกันเข้มแข็ง มีภิกษุจำนวนมากกว่าพัน ใจของภิกษุเหล่านั้น มุ่งในการศึกษาและปฏิบัติธรรม. เขาทั้งหลายสอบค้นและศึกษาวิชาทุกอย่างเท่าที่มี เช่นกับในมัธยมประเทศ วินัยและพิธีต่างๆไม่แปลกกันเลย. ถ้าภิกษุจิ่งคนใดต้องการไปอินเดีย เพื่อฟังปาถกถาและอ่านคัมภีร์ ทางที่ดี เขาควนหยุดที่นครโพธิหนึ่งหรือสองปีก่อน เพื่อฝึกหัดในวินัยที่แท้ แล้วจึงไปอินเดีย (ภิกษุจิ่งวินัยหย่อนกว่าอินเดีย).”

ภิกษุจิ่งพักอยู่ในนครโพธิ แล้วลงไปในกำปั่นเพื่อฝากจดหมายไปกวางตุง ผนินลมดี นายเรือจึงออกเรือพาติดไปกวางตุงด้วย. ภิกษุจิ่งได้ชวนภิกษุอื่นอีกสามรูป ออกจากกวางตุงเมื่อวันที่ 1 เดือน 11 พ.ศ. 1232 ไปยังนครโพธิ เพื่อช่วยกันแปลคัมภีร์ที่เอามาจากอินเดีย. ภิกษุจิ่งได้แต่งหนังสือเรื่อง “จดหมายเหตุเรื่องการปฏิบัติธรรม ส่งจากทะเลใต้ กลับบ้าน”

และ “ประวัติภิกษุนักจาริกจีน” ที่นครโพธิ แล้วฝากไปกับภิกษุจีนชื่อตาสิน เมื่อวันที่ 15 เดือนที่ 5 พ.ศ. 1235. ภิกษุจึงกลับประเทศจีน พ.ศ. 1238 ได้รับการต้อนรับอย่างมโหฬารจากราชินีวงศ์เนา.

จากหนังสือทั้งสองเรื่อง คือ “จดหมายเหตุการปฏิบัติธรรม” และ “ประวัติภิกษุนักจาริกจีน” เราได้รายละเอียดเรื่องนครโพธิ ดังนี้

1. นครโพธิเป็นศูนย์กลางการศึกษาศาพุทธศาสนาในทะเลใต้ มีภิกษุอยู่ในนครมากกว่าพัน มีภิกษุผู้ทรงความรู้สูง ชื่อ สากยกิริติ เป็นอาจารย์ใหญ่. พุทธศาสนาในประเทศทั้งสิบในทะเลใต้ เป็นนิกายสาวกยาน ภิกษุปฏิบัติเคร่งครัดเท่ากับในอินเดียในสมัยนั้น ในหนังสือ “จดหมายเหตุการปฏิบัติธรรม” มีเรื่องเกี่ยวกับวินัยอย่างเคร่งครัดรวม 40 บท. ในประเทศมลายู มีพุทธศาสนามหายานบ้าง. พระราชชนครโพธิและพระราชินีวงศ์เนา นับถือพุทธศาสนา (น.10)
2. ประเทศทั้งสิบแห่งทะเลใต้นั้น ชาวจีนเรียกกันมาแต่เดิมว่า ประเทศ “คุนหลุน” เพราะว่าชาว “คุนหลุน” มาเยี่ยมกวางตุ้งเป็นพวกแรก (น. 11) ราสตรในประเทศทั้งสิบ มีรูปร่างคล้ายกับจีน เป็นประเพณีของพวกเขาที่ปล่อยท่อนขาเปลือยไว้ และนุ่งคัมมัน (น. 12) ราสตรในประเทศแถบทะเลใต้ นุ่งผ้าผืนกว้าง ยาวแปดฟุต ไม่ตัดหรือเย็บ แต่นุ่งรอบสะเอวอย่างง่าย ๆ เพื่อปกคลุมส่วนล่างของร่างกาย (น. 68)
3. นครโพธิเป็นเมื่อทำค้าขายกับจีน มีการเดินเรือโดยพ่อค้าอาหรับ ระยะทางจากกวางตุ้งถึงโพธิ 20 วัน จากโพธิถึงมลายู 15 วัน จากมลายูถึงกาจา (เข้าไปไม่ปรากฏชัดว่าไปเรือหรือไปเดิน) 15 วัน ขากลับจากกาจาถึงมลายู ทางเรือ (เพราะมีคัมภีร์มาด้วยมาก) 1 เดือน.
4. นครโพธิมีทองหย่างฟุ่มเฟือย ภูเขาพระด้วยดอกบัวทอง ใช้คนโททอง มีพระพุทธรูปทอง.

5. ราสครทำน้ำตาลก้อนกลม โดยต้มเกี่ยวน้ำจากดอกไม้ชนิดหนึ่ง พระฉันน้ำตาลนี้ได้ในเวลาค่ำ.

ไชยามีหลักฐานตรงกับรายละเอียดทั้ง 5 ข้อนี้คือ

1. พระพุทธรูปหินปูนสีเขียวสมัยทวาราวดี เท่าที่พบแล้ว ในคูหาองค์พระธาตุในเจดีย์วัดแก้ว ไนโบสถ์วัดเวณ ที่ตั้งหลักเมืองริมวัดเวียง รวม 5 องค์ ต้นโพธิทอง ตามตะแวงบ้านและวัด เวลานั้นยังมีหมู่ที่พุ่มเรียงสองต้น. จำนวนวัดเก่าในบริเวณที่ราบ ประมาณ 30 วัด
2. ศาสตราจารย์ ชาววังเนส ได้บันทึกไว้ในหนังสือเมมมัวร์ น. 63 ว่าประเทศที่อิจึงเรียก คุณหลุน ต้องเป็นประเทศไทย และประเทศเล็กๆบนคาบสมุทมาลัย. ประเทศพานพานในสมัยราชวงศ์ถัง มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นคุณหลุน หรือ คูลอง. คนไทยรูปร่างคล้ายจีน ได้รู้จักเย็บลงมาอยู่ในคาบสมุทมาลัย ตั้งแต่สมัยอาณาจักรโพ้นมรุ่งเรือง. คนในอาณาจักรโพ้นมและประเทศเล็กๆในคาบสมุท นุ่งผ้าพื้นแบบอินเดีย ตามหลัก “นุ่งห่มและอาหารเท่าที่จำเป็น” (ในจดหมายเหตุการปฏิบัติฉบับบท 10) คนไทยในแหลมทองและในคาบสมุทนุ่งผ้าพื้นมาแต่ดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยรัตนนิคม
3. ที่บ้านนายสอน ขุดพบถ้วยโบราณเป็นจำนวนมาก ดร. เวลส์ สันนิษฐานว่าเป็นถ้วยสมัยสูง มาจากตองกิง คงจะเป็นเรือกำปั่นบรรทุกถ้วยมาจมหู่นั้น จึงพบซ้อนกันอยู่เป็นจำนวนมาก. ดร. เวลส์ ได้ขอขุดค้นที่บ้านนายสอน พบเซลาดอน สมัยสูง ซึ่งสแดงว่าที่แห่งนีมีการค้าขายติดต่อกับจีนสมัยสูง การพบเซลาดอนอย่างดี สแดงว่าคนชั้นสูงมีของใช้ดีๆมาก. และยังพบลูกปัดและกะจกเงาโบราณของจีนในที่แห่งเดียวกัน. ที่ไชยามีระคังเหล็กโบราณมีอักษรจีน ที่ค้นพบแล้วมีสามลูก ที่พุ่มเรียง

มีศิลาจารึกภาษาจีนเก่าแก่มากมายหลายแผ่น ทั้งนี้ล้วนแสดงว่า ได้มีการติดต่ออย่างใกล้ชิดกับจีน มาแต่สมัยโบราณ.

4. พระพุทธรูปทอง พระพุทธรูปเงิน พระพุทธรูปยอเงินยอคทอง ดอกไม้เงินทอง เงินตรา ทองตราสมัยโบราณ มีผู้พบในที่ต่างๆ.
5. “น้ำตาลแว่น” “น้ำตาลถ้วย” ของไชยามีลักษณะตรงกับน้ำตาลก้อนกลมของภิกษุอิจิงทุกประการ.

นักโบราณคดีหลายท่านสันนิษฐานว่า นครโพธิ คือปาล์มบัง ที่สุมาตรา โดยเพียงแต่มีชื่อบางชื่อพ้องกัน รายละเอียดเรื่องนี้ โปรดอ่านตอนโบราณคดีของนครโพธิ.

ภาค 2

สมัยศรีวิชัย

อาณาจักร สัมโพธิ หรือ ศรีวิชัย (พ.ศ. 1300 — 1700)

ในพุทธศตวรรษที่ 14 กรุงโพธิรุ่งเรืองยิ่งขึ้น สามารถปราบเอาประเทศเล็กๆบนคาบสมุทรมลายูได้ทั้งหมด ทั้งยังไปปราบ สุมาตรา สุนดา (ชะวา ตะวันตก) เขมร และจัมปา ได้ด้วย จึงกลายเป็นอาณาจักรอันรุ่งเรืองยิ่งในทิศตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย. ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรนี้สืบเนื่องมาจากความรุ่งเรืองแห่งพุทธศาสนา. เมื่อพุทธศาสนาเจริญ พระราชาชนกุนธัม บันดาประเทศเล็กๆก็หวังพึ่งพาอาศัยเพื่อความร่มเย็น. อาณาจักรนี้ได้นาน ในสถานะที่มีพุทธศาสนารุ่งเรืองยิ่งว่า “สัมโพธิ” หรือ “ศรีโพธิ”ซึ่งจีนเรียกเพี้ยนไปว่า สัมสุคซี. ในศิลาจารึกเรียกว่า“ศรีวิชัย”

พ่ายใต้ความคุ้มครองอันเข้มแข็ง และเพียบพร้อมด้วยธมมานุภาพ คาบสมุทรมาลัยจึงเพียบพร้อมด้วยความเจริญนานาประการ. การสร้างวัด สร้างพระพุทธรูป เจดีย์ พระพิมพ์ มีคาดคั้นทั่วไปทั้งฝ่ายสาวกยานและมหายาน การที่ลัทธิมหายานได้รุ่งเรืองขึ้น เพราะพระราชาในยุคต่อมาส่งเสริมลัทธิมหายาน. บันดาพ่อค้า จีน อินเดีย อาหรับ ก็เข้ามาค้าขายมาก เพราะเหตุว่าอาณาจักรนี้ตั้งอยู่ในย่านกลาง เหมาะแก่ที่จะเป็นตลาดสากลของชาติทั้งสาม. ช่องมะละกาซึ่งเคยเป็นที่อาศัยของโจรสลัดคอยปล้นเรือค้าขาย จนต้องมีการขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรทางบกนั้น ก็ได้เปิดให้เรือสินค้าผ่านไปมาโดยปลอดภัย พ่ายใต้ความคุ้มครองของกองทัพเรือของพระราชาผู้ซงคุณธรรม. เมืองกาจา กลายเป็นตลาดสากล ของบันดาพ่อค้า เพราะเหตุว่าอยู่ใกล้ช่องมะละกา สามารถควบคุมการคมนาคมได้สะดวก.. ความรุ่งเรืองอย่างรวดเร็วเป็นที่น่าอัศจรรย์นี้ ทำให้มีผู้ขนานนามชาวประเทศนี้ว่า ชาวคะฉ่าย ซึ่งพวกอาหรับเรียกเพี้ยนไปว่า ซาบะคะ ทางเขมรเรียกว่า ชาวะ.

พงสาวดารจีนราชวงศ์ซ่ง (พ.ศ. 1503 – 1822) ได้บันทึกเรื่องอาณาจักรนี้ไว้ว่า “อาณาจักร สัมสุตชี เป็นอาณาจักรของพวกป่าเถื่อน (ไม่เจริญเท่าจีน) ในทางใต้ ตั้งอยู่ระหว่าง เจนละ(เขมร) และ เฉโป(ชวา) มีประเทศในปกครองมากกว่า 15 ประเทศ. มีสินค้า หวาย ยางกิงโนแดง ไม่คำหอม หมาก และ มะพร้าว. ราศครไม่ใช่เหรียญทองแดง แต่ทำเนียบการค้า ซื้อขายของทุกสิ่งด้วยทองและเงิน. อากาศร้อนมาก ในริคูหนาวไม่มีหิมะ. ราศครฤดูด้วยน้ำมันหอม. ประเทศนี้ไม่ปลูกข้าวบาเลย์ แต่ปลูกข้าวเจ้า ถั่วเขียว ถั่วเหลือง. เขากลับเหล่าจากคอกไม้ มะพร้าว หมาก หรือน้ำผึ้ง. เขาเขียนหนังสือด้วยอักษรสันสกฤต และ พระราชาใช้แหวนของพระองค์ประทับตรา. เขารู้หนังสือจีนด้วย ในการ

1. สินค้าเหล่านี้ บริเวณอ่างบ้านคอนมีมากเป็นพิเศษ.

ส่งบรรณาการเขาเขียนหนังสือจีน. ถ้ามติ ระยะทางจากประเทศนี้ถึง กวางตุ้งยี่สิบวัน. ใน พ.ศ. 1546 ทูตสองคนมาจากสัมสุดชี มารายงาน ว่า ได้สร้างวัดพุทธศาสนาขึ้นวัดหนึ่ง เพื่ออุทิศกุศลให้พระจักรพรรดิอายุยืน พระ จักรพรรดิได้พระราชทานนามวัดว่า เซ็งเตียนวันชู และพระราชทานระคังหล่อ เป็นพิเสศหนึ่งลูก.”

เนื่องจากการเดินเรือผ่านช่องมะละกาปลอดภัย การค้าจึงรุ่งเรืองมากที่ เมืองท่ากาจา พวกอาหรับเรียกเมืองท่านี้ว่า กาลา. นครโพธิยังคงเป็น เมืองหลวงอยู่ แต่ความรุ่งเรืองในการค้าหยุดที่กาจา.

พวกอาหรับเรียกประเทศชวาจะว่า ซาบะคะ และเรียกประเทศศรีโพธิคือ บันดาเมืองขึ้นทางตอนใต้ของนครหลวงว่า ศรีบุซา. พ่อค้าอาหรับ ชื่อ อิบน ฮอร์ดัดเบห์ ได้เล่าถึงประเทศซาบะคะไว้ว่า “พระราชแห่งซาบะคะมี นามว่า มหาราช พระมหาราช เก็บภาษีเป็นทองคำได้วันละ 200 มัณฑ์ พระองค์ให้หลอมทองเข้าเป็นแท่งเหมือนแท่งอิฐ แล้วทิ้งลงไว้ในสระน้ำหน้า พระที่นั่งทุกๆวัน. สระน้ำมีคลองเชื่อมกับทะเล เวลาน้ำขึ้นน้ำก็ท่วมกองอิฐ ทองคำ เวลาน้ำลดก็มองเห็นอิฐทองเหลืองอร่าม พระมหากษัตริย์ก็ตรัสว่า “จงดูแลคลังของเรา” การโยนอิฐทองคำลงไว้ในสระน้ำหน้าพระที่นั่ง เป็น ประเพณีที่พระมหาราชทุกพระองค์ปฏิบัติสืบต่อมา. เมื่อมหาราชองค์ใดสิ้น พระชนม์ มหาราชองค์ที่สืบราชสมบัติต่อ ก็รวบรวมอิฐทองคำไปหลอม แล้ว แจกจ่ายแก่พระวงศ์และข้าราชการบริพาร เหลือนั้นแจกจ่ายเป็นทาน. มหาราช องค์ใด มีจำนวนอิฐทองคำที่สะสมไว้ในสระเป็นจำนวนมาก นับว่าได้เสวยราช เป็นเวลานาน. ส่วนหนึ่งของภาษีอากรที่เก็บได้ ประมาณวันละ 50 มัณฑ์ ได้จากการขนไก่ของราษฎร. ไก่ตัวของใครชนชนะ ขาไก่ตัวนั้นขาหนึ่งเป็น

กัมสิทธิ์ของพระราชชา, เจ้าของไก่อต้องถ่ายคืนเอากลับไปด้วยการถวายทองคำแก่พระมหาราช.

อาณาจักรศรีวิชัยรุ่งเรืองอยู่ประมาณสี่ศตวรรษ (1300 – 1700) ในตอนปลาย ประเทศเขมรพ่ายใ้อำนาจพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 รุ่งเรืองขึ้น มีอาณาเขตทางตะวันออกตั้งแต่ประเทศจัมปา ไปทางตะวันตกจดประเทศพุกาม ทางใต้จดเมืองครหิ² (เมืองทางเหนือไชยา แถบคอคอดกระ) ในสมัยนี้ นครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย ได้ย้ายจากไชยาไปตั้งที่ตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) ซึ่งปรากฏว่ามี ชื่อวัด ชื่อหมู่บ้าน และสถานที่ พ้องกัลทางไชยาหลายอย่าง.

ในจินกาลมาลินี มีความตอนหนึ่งว่า “มีพระราช พระนามว่า ชิวกราช³ มีพลโยธามามากมาย ได้ยกมาแต่เมืองสิริธรรมนคร โดยกองทัพเรือเป็นอันมาก ยึดเอากรุงลพบุรีไว้ได้” นักโบราณคดีเชื่อกันว่า พระยาชิวกนีเป็นบิดาของ พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2. ซึ่งเปนกัศตรเขมร ราว พ.ศ. 1656 - 1695.

กรุงตามพรลิงค์ เป็นนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย แทนนครศรีวิชัย (ไชยา) ตลอดมาจนกระทั่งได้รวมเข้าในอาณาจักรไทยของขุนรามคำแหง.

1. ไชยาเป็นดินแดนแห่งบ่อนไก่อ พระพุทธรูปสมัยทวารวดีที่วัดเวณ ชาวบ้านเรียกพ่อตาเซี่ยว (เวลานี้หู่พิพิธภัณฑน์ครปฐม) มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นพิเศส ในการรับบนในเรื่องไก่อหน.
2. พระนาคปรกที่ถ่านมีจารึก ความว่า “พ.ศ. 1726 พระมหาราช สรีมัตไตร โลกยราชเมาลี ภสนวรมมทวะ ใ้ห้มหาเสนาบดี ตลาใน ผู้รักสามเือง ครหิ หล่อขึ้น” คนเก่าๆในไชยาเล่าเรื่องพระนาคปรกพ้องกันว่า พระองค์นี้ป่าติหารย์มาจากที่แห่งใดไม่ซาบ มาตกหู่ในนาชาวบ้านจึงชวนกันลากเพื่อจะนำไปไว้ในวัด ถ้าลากไปวัดอื่นไม่ยอมไป ต่อเมื่อลากไปวัดเวียงจึงไป จึงได้หู่ในโบสถวัดเวียงจนกระทั่งส่งเข้ามาไว้ที่พิพิธภัณฑน์.
3. ชวกราช หรือ ชิวกราช หมายถึงพระราชชาแห่งพวกชวกะ พวกเมืองหลวงแห่งอาณาจักร สัมโพธิ.

พ.ศ. 1773 กษัตริย์ครองกรุงตามพรลิงค์ ชงพระนาม จันทรภาณุ สิริธรรมราช ได้ให้ส่งศิลาจารึกขึ้นหลักหนึ่ง (ศิลาจารึกวัดเสมามเมือง) กล่าวถึงความรุ่งเรืองในสมัยของพระองค์. ในสมัยเดียวกันนี้ พงสาวดาร ลังกาได้บันทึกว่า “พระราชาแห่งชวกะ ชื่อจันทรภาณุ ได้ยกทัพเรือมารุกราน เกาะลังกาสองครั้ง คือใน พ.ศ. 1779 และ 1799.

ในชินกาลมาลินี มีความตอนหนึ่งว่า “พระเจ้าโรจราช (หมายถึง ขุนศรีอินทราทิตย์) ปรากฏจะทอดพระเนตรมหาสมุทร พระองค์จึงเสด็จพร้อม ด้วยเสนาหลายหมื่น ไปทางใต้ ตามแม่น้ำนานนที ไปจนถึงสิริธรรมนคร ซึ่ง ในพระนครแห่งนี้ มีพระเจ้าสิริธรรมราชาเสวยราชอยู่. สิริธรรมราชเมื่อชงชวาบ ว่า พระเจ้าโรจราชเสด็จมา ก็เสด็จออกไปต้อนรับ และกะทำสักการะแล้ว จึงทูลความอัสรรยของพระสีหฬปติมาในลังกาทวีป ที่ตนได้ยืมมา ให้พระเจ้าโรจราชฟัง. เมื่อพระเจ้าโรจราชได้สดับแล้วจึงตรัสว่า “เราทั้งสอง สามารถไปลังกาทวีปได้ไหม” ปรากฏตามชินกาลมาลินีว่า พระราชาทั้งสอง ได้ส่งทูตไปขอพระสีหฬปติมาได้มา และพระเจ้าโรจราชได้เสด็จไปเชิญพระสีหฬ จากสิริธรรมนคร มายังกรุงสุโขทัย.

ในจดหมายเหตุจีน ของจาวอูเกวาะ ซึ่งแต่งขึ้นใน พ.ศ. 1768 เล่า เรื่องอาณาจักรสัมสุดซีไว้ว่า “รัถของสัมสุดซีมี 15 รัถ คือ 1. ปองฟอง (ปาหัง) 2. ตองยานอง(ตรังกานู) 3. ลิงยาสิเกีย(ลังกสุกะ) 4. กิลันตัน (กิลันตัน) 5. โฟโลอัน 6. ยิโลดิง 7. เซียนมาย 8. ปะตา 9. ตั้งมาลิง (ตามพรลิงค์) 10. เกียโลหิ(ครหิ) 11. ปลิงฟอง(ปาเลมบัง) 12. สินโต (ซุนดา) 13. เกียนปี 14. ลันวูลิ(ลามูริ – อัทเจ) 15. สิลัน(ซีลอน)” ซึ่งสแดงว่า อาณาจักรสัมสุดซี คงรุ่งเรืองมาจนถึงปลายศตวรรษที่ 18.

1. ต่อมานามสิริธรรมราช ซึ่งเป็นนามพระราช ได้ใช้เป็นชื่อเมืองนครสิริธรรมราช.

ในการยกทัพเรือไปตีเกาะลังกาครั้งที่สอง พ.ศ.1799 พระเจ้าจันทรภานุ พ่ายแพ้ และเสียดพระชนม์ในสงคราม. ใน พ.ศ. 1800 ขุนรามกำแหงขึ้นเสวยราช ในลิลิตจารึกของพระองค์ซึ่งจารึกใน พ.ศ.1835 ปรากฏว่าอาณาเขตของพระองค์ “จดศรีธรรมราช ฝั่งทะเล.”

เป็นอันว่าอาณาจักร สัมโพธิซึ่งเป็นของชนชาติผิวเหลืองคล้ายจีน ซึ่งในตอนต้นมีพระราชาชั่งได้รับวัฒนธรรมอินเดียเป็นผู้นำ ได้เข้าร่วมกับอาณาจักรสุโขทัยของขุนรามกำแหง ซึ่งเป็นเชื้อชาติเดียวกัน.

โบราณคดีเรื่องนครโพธิ

เมื่อ พ.ศ. 2439 ย. ตากากุสุ แห่งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ได้แปลหนังสือจดหมายเหตุ เรื่องการปฏิบัติธรรม ของภิกษุอิจิง เป็นภาษาอังกฤษ. ในตอนคำนำเขาได้ชี้ตำแหน่งเมืองที่อิจิงแหวะไว้ดังนี้. นครโพธิ ที่อิจิงแหวะนั้น เขาเรียกเป็นภาษาสันสกฤตว่า นครโกชะ และชี้ว่าตรงกับ ปาเลมบัง ในสุมาตรา. กาจา คือที่ อาจีน บนแหลมเหนือสุดของเกาะสุมาตรา. ชี้ ตั้งมาลิง (ตามพรลิงค์ - นครศรีธรรมราช) ที่ ตานนามลาย ต่อจากปาเลมบัง ในสุมาตรา. ในคำนำหน้า 44 เขาอ้างว่า ข้อพิสูจน์ที่มีน้ำหนักที่สุด ก็คือ ซิลิโพธิ ของอิจิง ซาบาซของอาหรับ และสัมสุดชี ของพงสาวดารจีน ไม่มีอะไรค้านได้ว่าเป็นสถานที่แตกต่างกัน. ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในสมัย ท่านตากากุสุ แปลจดหมายเหตุนั้น นักโบราณคดียังไม่มีความรู้และหลักฐานเพียงพอ. ต่อมาเมื่อการค้นคว้าโบราณคดีก้าวหน้าไป ต่างรับรองต่อกันว่า กาจา คือ เกาะ - ไชบุรี ตั้งมาลิง คือ นครศรีธรรมราช.

ในการแปล จดหมายเหตุ ตากากุสุได้อาศัย อรรถาจดหมายเหตุอิจิงของท่าน กาสยป จิอุณ ซึ่งทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2302 ท่าน กาสยป ได้ให้อรรถาไว้ว่า “แดนกิมหลิน” นั้น คือที่แห่งเดียวกับกิมจิวิ คือสุวรรณทวีป-สุมาตรา. (น. 17) ตากากุสุ จึงจำต้องขึ้นครุโพธิ ที่ป่าเลมบังในสุมาตรา.

ในหนังสือจดหมายเหตุนี้มีร่องรอยว่า ได้เคยมีผู้ชำระแก้ไข คำว่าประเทศ ของคำประเทศทั้งสิบแห่งทะเลใต้ ให้เป็นเกาะทั้งสิบแห่งทะเลใต้หลายแห่ง เพื่อให้ตรงกับคำอธิบายของท่าน กาสยป ที่ว่า “กิมหลิน” คือเกาะสุมาตรา. เช่น

ในหน้า 10 “ในเกาะทั้งหลายแห่งทะเลใต้ ประกอบด้วยประเทศ มากกว่าสิบประเทศ”

” 11 “ประเทศเหล่านี้(เกาะ)บางประเทศ”. หลังคำประเทศมีวงเล็บ และมีคำ เกาะ ในวงเล็บ”

” 67 “มีประเทศ(เกาะ)มากกว่าสิบประเทศ ในทะเลใต้”

” 79 “ในประเทศทั้งหลายแห่งทะเลใต้ นางซีมีเครื่องนุ่งห่มเป็นพิเสส”

” 184 “ในศรีโพธิ แห่งทะเลใต้ สากยทิดิ อาสัยหฺยู.”

ซึ่งแสดงว่า ได้มีผู้พยายามแก้ คำประเทศให้เป็น เกาะ ไปในตอนต้นๆ แต่ในตอนปลายบางแห่งไม่ถูกแก้. ในเรื่องนี้ ชาวังเนส ผู้แปลประวัติที่อิจิงแต่ง ค้นพบว่า นักภูมิศาสตร์จีนสมัยถึง ถือกันว่าคาบสมุทรมลายู เป็นเกาะจำนวนหนึ่งมีหลายเกาะ (เมมมัวร์ น. 36 สุวรรณทวีป น. 43).

ชาวังเนส ผู้แปลประวัติอิจิง ยืนยันว่า ประเทศทั้งสิบที่ภิกสูอิจิงว่ามีพุทธศาสนาสาวกยานหย่างเคร่งครัด ที่จีนเรียกว่า กุนหลุน นั้น ต้องเป็นประเทศไทย หรือประเทศเล็กๆหลายประเทศในคาบสมุทรมลายู. (เมมมัวร์ น. 63)

เย. แอล. โมนส์. นักโบราณคดีผู้หนึ่ง ได้ยืนยันว่า “ตามหลักฐานที่ภิกษุอิจิงให้ไว้ และจากการหาตำแหน่งทางดาราศาสตร์ ตามพงสาวดารจีนสมัยถัง ประเทศศรีโพธิ์ที่อิจิงว่า “ในกลางเดือนแปด และกลางริ้วไปไม้ผลินาลิกาแดด ไม่มีเงา” นั้น ต้องหยุดที่ฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมาลัย ในเส้นรุ้งเดียวกับ เกดะ คือที่กัณฑ์ตัน” (ที่บีจี 77 อินโดจีนโบราณ น. 241)

ภิกษุอิจิงได้เทียบการหาเวลาวิกาล จากการดูเงาไว้ว่า “การวัดเวลาจากเงา คือเมื่อเงาสั้นที่สุด นั่นคือเวลาที่เที่ยงตรง ต่อจากนั้นเป็นเวลาวิกาล. แต่ในประเทศต่างๆเงาไม่เหมือนกัน ตัวอย่างเช่น ในประเทศศรีโพธิ์ เงาของนาลิกาแดด ไม่ยากออกหรือสั้นเข้า ในกลางเดือนแปด เมื่อเวลาที่เที่ยงคนยืนไม่มีเงา และเป็นเช่นเดียวกันอีก ในกลางริ้วไปไม้ผลิ . . .” (น. 143)

ตากากุสุ ก็ยืนยันในคำนำ น. 45 ว่า เรื่องนาลิกาแดด เป็นเรื่องราวของประเทศสมลายู ซึ่งจะตรงกับความจริงที่ภิกษุอิจิงต้องการยกตัวอย่างเงาแดดไม่มีสั้นยาว มีได้ ในบางประเทศ ผิดกับในประเทศจีน เพราะจีนอยู่เหนือเส้นรุ้ง 23 องศา.

นี่หมายความว่า ประเทศสมลายู ของอิจิงอยู่ที่แถบกัณฑ์ตัน.¹ ซึ่งชวนให้สันนิษฐานต่อไปอีกว่า การเดินทางของภิกษุอิจิง เขาไปอินเดียชั้น เมื่อไปถึงมลายู — กัณฑ์ตัน แล้วเดินบกไปกาจา(กาดะ) ทาง 15 วัน. ในตอนอื่นๆ ภิกษุอิจิงบ่งไว้ชัดว่าไปเรือใบ แต่ตอนนี้ใช้คำไปเฉยๆ ซึ่งตรงกับคำไป ที่ใช้เมื่อเดินทางบกในประเทศจีน. ส่วนจากกลับท่านกลับเรือ เพราะมีคัมภีร์มามาก เรือแล่นจากกาจา ถึงมลายูเวลา 1 เดือน.

แม้ในการค้นหาประเทศทั้งสิบ ในคำนำของตากากุสุ ก็ได้หลักฐานหลายประการว่า ประเทศทั้งสิบ อยู่ในคาบสมุทรมาลัย เช่น เกาะที่ 4 โฮลิง หมายถึงที่บนคาบสมุทรมาลัย 6 องศา 8 ลิบดาเหนือ (น. 47). เกาะที่ 5

1. ที่กัณฑ์ตัน มีวัดชื่อมาลัยหยุดหนึ่ง.

ตานตาน ตานตานของราชวงศ์สุย อยู่ในประเทศไทยทางใต้. เกาะที่ 6 เป็นแปน พ็องกันพานพาน หรือพุนพินที่บ้านดอน (ค่านำ น. 49) เกาะที่ 7 โปลิ ในหนังสือสุวรรณทวีป ของมัจฉัตร น. 221 ว่า มาตวนหลิน นับประเทศ คันโทลิ พานพาน หลั่งยะสิวิ และ โปลิ ไว้ด้วยกัน ซึ่งแสดงว่า น่าจะอยู่ใกล้ๆกันบนคาบสมุทมาลัย.

ในสมัยภิกษุอิจิง คือตอนปลายแผ่นดินถัง มีภิกษุจีนไปอินเดียหลายท่าน เท่าที่ภิกษุอิจิงเล่าถึง มี ตาเซ็งเต็ง หรือเรียกชื่อมหายานประทีป เดินทางไปอินเดีย ผ่านทวาราวดี ลังกา อินเดียใต้ แล้วไป ตามรลปติ แล้วได้ร่วมเดินทางไปอินเดียกับภิกษุอิจิง.

โมนส์ นักโบราณคดีผู้หนึ่ง สันนิษฐานว่า ฟาเหียน กลับจากอินเดียถึงเมืองจีนเมื่อ พ.ศ. 957 นั้น โดยสารเรือจากลังกาผ่านช่องมะละกา มาขึ้นที่เยโปตินั้น คือมาขึ้นที่แถวไชบุรี แล้วเดินบกไปลงเรือที่นครศรีธรรมราช. ซึ่งผิดแปลกกับนักโบราณคดีอื่นๆ ที่สันนิษฐานว่าภิกษุฟาเหียนโดยสารเรือจากลังกาผ่านช่องมะละกาแล้วไปแวะที่ชะวา จึงไปประเทศจีน. (M.B.R.A.S. กุมภพันธ์ 1940 น. 69).

จะเห็นได้ว่า คาบสมุทมาลัยควนจะเป็นที่ซึ่งภิกษุจีนไปอินเดียมาแวะ ยิ่งกว่าที่ปาเลมบัง ในสุมาตรา ซึ่งอยู่ไกลออกไปมาก.

โปรดเทียบเคียงหลักถานทั้ง 5 ข้อของสุมาตรา

1. สุมาตรามีชาวกุฑูทศาสนาสาวกยาน มากเพียงไร
2. ราสตรในสุมาตราจะคล้ายจีน และนุ่งผ้าพื้น เหมือนในคาบสมุทมาลัย สมัยโบราณหรือไม่
3. ตลาดสากล ของ อินเดีย จีน อหรับ ควนจะอยู่บนคาบสมุทมาลัย

หรือที่ป่าเลมบัวง ที่สุมาตราเคยขุดพบอะไรบางอย่างที่แสดงว่าเป็นตลาดสากลในสมัยโบราณได้.

- 4-5. เรื่องพระพุทธรูปทอง ดอกไม้ทอง น้ำตาลก้อนกลม ทางสุมาตรา มีบ้างเพียงไร.

โบราณคดี และหลักฐานยืนยันว่า
ไชยา คือที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย

ก. โบราณคดี

1. บันทึกพงสาวดารจีน ราชวงศ์ซ่ง ยืนยันว่า คันทาลี คือชื่อเก่า ของ สัมสุตซี. พงสาวดารจีนราชวงศ์เหลียง กล่าวถึงการส่งทูต จาก ประเทศคันทาลี ไปสำนักจีน พ.ศ. 997 - 1008. และอีกสามครั้งใน พ.ศ. 1045, 1062 และ 1063. พงสาวดารจีนราชวงศ์เซ็ง กล่าวถึง ทูต จากคันทาลี ใน พ.ศ. 1106. (สุวรรณทวีป น. 220)

ในอำเภอไชยา ยังมีตำบลชื่อคันทาลี ซึ่งชาวบ้านยังคงเรียกตรงตามเดิม แต่ชื่อทางราชการเรียกว่า คันทูลี ตำบลนี้อยู่ทางเหนือของ อำเภอไชยาปัจจุบัน. ซึ่งจะเห็นได้ว่า ก่อนสมัยศรีวิชัย แถบไชยา เป็นประเทศเล็ก ชื่อคันทาลี.

2. พงสาวดารจีนราชวงศ์เหลียง นับคันทาลี ตามหลัง จัมปา และกัมโพชา. มาตวนหลิน นับ พานพาน หลังยะลิว และโปลิ ใกล้กับ คันทาลี (สุวรรณทวีป น. 221).

จะเห็นได้ว่าสมัยพานพาน น่าจะมีเมืองเป็นประเทศเล็กๆที่คันทาลี เมื่อปรากฏนครโพธิ์ขึ้นราว พ.ศ. 1200 คันทาลี ไม่มีแล้ว

- นักโบราณคดีอินเดีย ชื่อ มัชฌิมา ได้รวบรวมเรื่องเกี่ยวกับสุวรรณทวีป
ขึ้น เขาอธิบายว่า สุวรรณทวีปคือคาบสมุทมาลัยและหมู่เกาะมาลัย
รวมกัน. ในตอนอาณาจักรศรีวิชัย เขาค้นหลักฐานทางอาหารับ ยืนยันว่า
อาณาจักรชวาปะคะของพระมหाराช มีนครหลวงอยู่ทางตอนเหนือของ
คาบสมุทมาลัย.

ข. โบราณวัตถุ และ สถานที่

แสดงว่า ไชยา คือที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย

- ศิลาจารึกหลักที่ 23 (ในศิลาจารึกภาค 2) ซึ่งเจ้าหน้าที่บันทึกว่าได้
จากวัดเสมาเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ที่ถูกได้จากไชยา ส่วนหลักที่ 24
ซึ่งมีเรื่องพระเจ้าจันทรภาณุ ศรีธรรมราช ครองกรุงตามพรลิงค์ ซึ่งเจ้า
หน้าที่บันทึกว่า พบที่ไชนานัน ที่ถูกได้จากวัดเสมาเมือง นครศรีธรรมราช.
(โปรดอ่านรายละเอียด ในวิจารณ์เรื่องศิลาจารึกกรุงศรีวิชัย ซึ่งจะได้นำ
ลงในเล่มหลังๆ).

ศิลาจารึกหลักนี้ เป็นหลักฐานสำคัญที่สุดในเรื่องที่ตั้งกรุงศรีวิชัย.
คำจารึกมีเนื้อความว่า “พระเจ้ากรุงศรีวิชัย มีชัยชนะแก่พระราชาใกล้เคียงแล้ว ได้ให้สร้างปราสาทอธิษฐานสามปราสาท เพื่อบูชา พระโพธิสัตว์ผู้ผจญพญามาร พระโพธิสัตว์ปทุมปानी พระโพธิสัตว์วัชรปानी ปราสาททั้งสามนี้งามราวกับเพชร . . .” ศิลาจารึกและปราสาทอธิษฐานทั้งสามนี้ต้องสร้างขึ้นในนครหลวง ของพระเจ้ากรุงศรีวิชัย ไม่ใช่สร้างไว้ในเมืองขึ้น.

พระเจ้ากรุงศรีวิชัย ส้างสถาจาริกและปราสาทอิถที่ไชยา เมื่อ พ.ศ. 1318 ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 1322 พระองค์รับชนะชะวา จึงให้ส้างเจดีย์กาลาสัน รูปร่างคล้ายปราสาทอิถที่วัดแก้ว ไชยา และส้างสถาจาริก พ.ศ. 1322 ไว้ในที่แห่งเดียวกัน.

2. **ปราสาทอิถวัดแก้ว** (ซึ่งคงเปนปราสาทส้างถวายพระโพธิสัตว์ถือนวชิระ) ยังคงมีชื่อเจดีย์วัดแก้วจนถึงทุกวันนี้. นักโบราณคดีหลายท่าน ได้มาตรวจแล้ว ยืนยันว่า เหมือนกับพระเจดีย์ซึ่งพระเจ้ากรุงศรีวิชัยส้างไว้ในชะวา และยังเหมือนกับพระเจดีย์จาม ประเทศจัมปา. โบราณสถานแห่งนี้สแดงให้เห็นว่า ไชยา ซึ่งหยุดันทางที่พวกอินเดียนแรกอพยพมา เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมสมัยศรีวิชัย หาใช่หมายความว่า ไชยาเปนเมืองจีน ไปลอกแบบเจดีย์มาจาก ชะวา หรือจัมปาไม่.
3. **เจดีย์พระบรมธาตุ และเจดีย์วัดหลง** ซึ่งเป็นปราสาทอิถอีกสองปราสาท ของพระเจ้ากรุงศรีวิชัย มีแบบอย่างการก่อสร้างปราณีตงดงามอิถต่อกันอย่างสนิทโดยไม่ใช่ปูนติด เปนแบบเดียวกับเจดีย์วัดแก้ว. ที่เจดีย์วัดหลง มีผู้พบนางคาราสัมริทธิ ซึ่งคงจะเป็นคู่ของโพธิสัตว์ที่บังจุในปราสาทนี้.
4. **จำนวนโบราณวัตถุสมัยศรีวิชัย ที่ไชยามีมากกว่าที่ใดๆ มีมากกว่าและมีที่งดงามกว่าที่ปาเลมบังมีหลายเท่า.** ตัวอย่างเช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสัมริทธิ สององค์ ซึ่ง ดร. เวลส์ ว่างามควนค่าแก่นครหลวง. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสถิตองค์หนึ่ง พบที่วัดพระธาตุองค์หนึ่งพบที่วัดศาลาทิง. พระพุทธรูปนาคปรกสัมริทธิ พระพุทธรูปสถิตสัมริทธิ นางคาราสัมริทธิ และพระพิมพ์ เทวรูป พระพุทธรูปสมัยศรีวิชัยอีกมาก.

5. ชากนครหลวงในไชยา มี ชากำแพง หลักเมือง วัดเวียง และมี ชากอึดมากทั่วบริเวณเมือง.
6. เงินตราและทองคำสมัยศรีวิชัย เงินเฟื้องเป็นเงินก้อนกลม มีอักษร น. เหมือนกับในสิลาจารึกหลัก 23 พบในที่ต่างๆคือ บ้านเวียง บ้านท่าโพธิ บ้านพุมเรียง เสวียด, ที่ไชยา มีผู้พบแท่งทองคำ ขนาดยาว 13 ซม. กว้าง 5 ซม. หนา 1 ซม. ตรงกลางคอดเล็กน้อยพอจับถือได้นัด มีน้ำหนักแท่งละยี่สิบห้าบาทสองสลึง ชุดได้ในดินลึก ที่เดียวกันจำนวน สามแท่ง. นี้ตรงกับที่พงสาวดารจีนบันทึกว่า ประเทศสัมสุดชี ไซ้แท่งเงินและแท่งทองในการซื้อขาย.
7. ชื่อ “ไชยา” คือสองพยางค์สุดท้ายของ “ศรีวิชะยะ” ซึ่งเป็นธัมมา ของคำพหูพจน์ภาษาไทยได้ พยางค์ต้นมักขาดหายไป เช่นเมือง นคร กลาย เป็นเมือง คร เมือง พัทลุง กลายเป็นเมือง ลุง และยังมีชื่อภูเขาศรีวิชัย ในอำเภอพุนพิน ซึ่งอยู่ในเขตเมืองไชยา.
8. มีตระกูลพราหมณ์ อยู่ที่บ้านท่าทุ่งน ทายาทของพราหมณ์ยังคงทำหน้าที่ พราหมณ์ในพิธีหลวงตลอดมา.

ท่านจะได้อ่านรายละเอียด เรื่องสิลาจารึก โบราณคดี ศิลปสมัย ศรีวิชัย ทั้งของไชยา และของปาเลมบัง โดยละเอียดในตอนต่อไป.

แถลงการณ์

ที่ระลึกครบรอบสิบปี

ของคณะอัมทาน

พี่น้องทั้งหลาย คณะอัมทานได้จัดออกหนังสือพุทธศาสนา มาตลอด เวลาสิบปีบริบูรณ์แล้ว พวกเราทั้งหลาย ได้มีอายุมา จนถึงปีพุทธศักราช 2486 ซึ่งยังอีกเพียง 15 ปี จะถึงสมัยที่โลกสมมุติกันว่า เป็นกึ่งพุทธศาสนายุกาล และว่าเมื่อถึงสมัยนั้น พุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์แก่โลก นำสันติสุขมาสู่มนุษย์โลกทุกซอกทุกมุม. นิमितอันเป็นเครื่องหมายว่า จะถึงสมัยรุ่งเรืองแห่งพุทธศาสนา ได้ปรากฏขึ้นแล้ว. ท่านจงดู ผลแห่งบาป ผลแห่งความเจริญในด้านวัตถุโดยส่วนเดียว ได้ลงโทษมนุษย์ที่เห็นแก่ตัว ถืออำนาจเป็นใหญ่ นิยมการรบพุ่งค่าพิน ให้ต้องได้รับโทษเป็นความทุกข์ทรมาน. มนุษย์ที่เข้าใจผิด ปราศจากเมตตากรุณา ต่อเพื่อนมนุษย์ จะนำความทุกข์มาสู่ตนเอง. นำความทุกข์ให้ผู้อื่น คือ นำความทุกข์มาสู่ตนเอง. หลอกหลวงผู้อื่น คือหลอกหลวงตัวเอง. ผู้ใดใช้ดาบข่มตายด้วยดาบ. นี้เป็นความจริงสำหรับมนุษย์ทุกกาลสมัย.

อารยะธรรมตะวันตก ได้นำโลกไปสู่ความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส. บัดนี้ถึงคราวที่อารยะธรรมตะวันตกจะเสื่อมโสมไป. อารยะธรรมตะวันออก อันเพียบพร้อมไปด้วยเมตตา กรุณา ถือว่าเพื่อนสัตว์โลก เป็นเพื่อน

เกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกันทั้งสิ้น เราต้องอยู่ในโลกนี้ด้วยความรักใคร่
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน จะเจริญรุ่งเรือง และนำโลกไปสู่
สันติสุขอันแท้จริง.

ขอให้พวกเราได้มีส่วนร่วมกัน นำสันติสุขมาสู่โลกนี้ ด้วยการเผยแพร่วรรณธรรม
พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก. จงครองชีวิตตามวิถีในพระพุทธศาสนา หย่างเคร่ง
ครัด ทำตนเป็นผู้มีความสุขสมกับที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ สมกับที่ได้รับคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้า. จงชี้แจงแนะนำผู้อื่นให้ได้รับรู้ ได้เข้าใจในวิถีแห่ง
พระพุทธศาสนา. จงเผยแพร่วรรณธรรมด้วยการทำตนเป็นตัวอย่าง นักบวช
ปฏิบัติตน เป็นภิกษุสามเณรที่แท้จริง คราวาสปฏิบัติตนเป็น อุบาสก อุบาสิกา
ที่แท้จริง. ชาวโลกทั้งหลาย จะเห็นได้ชัดว่า พุทธศาสนานั้น เป็นวิชาครอง
ชีพที่ประเสริฐสุด ประเสริฐกว่าวิทยาศาสตร์ และวิชาใดๆในโลกนี้. หน้าที่ของ
พวกเราทั้งหลายที่จะพึงกระทำก็คือ

เผยแพร่วรรณธรรมให้แก่ชาวโลก ตามพุทธศาสนิตที่ว่า

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

การให้ทานธัมม ชนฺะการให้ทั้งปวง

ประวัติคณะรัฐมนตรี

หนังสือพุทธศาสนาปีเก่าๆได้หมดไป มีผู้ต้องการซาบกิจการของคณะ
รัฐมนตรีตั้งแต่เริ่มต้นเป็นจำนวนมากด้วยกัน ทั้งบางท่านเพียงจะมาได้อ่านหนังสือ
พุทธศาสนา และซาบว่า มีคณะรัฐมนตรี ดำเนินการเผยแพร่วรรณธรรมใน
ชนบท อันห่างไกลจากนครหลวง เมื่อปีที่สิบนี้ จึงเห็นเป็นการสมควรที่จะ

ได้นำประวัติคณะรัฐมนตรี มาเผยแพร่แก่ท่านทั้งหลาย ในโอกาสที่คณะรัฐมนตรี ได้ออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนามัครบสปีบริบูรณ์นี้.

พ. ส. 2 4 6 9

หนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย (จุฬาลงกรณ์) ฉบับพิเศษ ประจำเดือน พฤศจิกายน 2469 ได้ลงเรื่อง “การแผ่พุทธศาสนาทางตะวันตก”¹ ซึ่ง ก. สุวรรณกิจ แปล จากหนังสือพิมพ์ สเปคเตเตอร์ ฉบับประจำวันที 30 มกราคม 2468 ซึ่งเป็นเรื่องของนักหนังสือพิมพ์ ชื่อ ฟ. ยีสต์บราวน์ เขียนถึงการเผยแพร่พุทธศาสนาของท่าน อนาคตริค รัมปาละ เรื่องท่านไป ปาถกถาที่ทาวน์ฮอลกรุงนิวยอร์ก และการตั้งสมาคมแผ่พุทธศาสนา ในกรุง ลอนดอน. ในห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มีหนังสือพิมพ์ราย คาบ ชื่อ “ยังอิสต” ออกที่ประเทศญี่ปุ่น เป็นภาษาอังกฤษ มีเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา และมีข่าวการเคลื่อนไหวของสมาคมมหาโพธิ์ด้วย. ทั้งสอง เรื่องนี้ได้เราใจ ให้นิสิตเตรียมแพทย์ปีทีหนึ่งผู้หนึ่งสนใจว่า “พุทธศาสนา ของเรานั้น ต้องมีอะไรๆดีมากกว่าที่จะอวดฝรั่งได้เป็นแน่” จึงได้พยายามไป อ่านหนังสือ ยังอิสต และหาหนังสือทางพุทธศาสนาจากหอสมุดอ่านเสมอ เพื่อศึกษาว่า พุทธศาสนามีดีอย่างไร.

พ. ส. 2 4 7 2

คณะรัฐมนตรีได้ปรากฏขึ้น ในรูปหีบเก็บหนังสือ เป็นหีบไม้สักขนาดย่อม มีแถลงการณ์ปิดไว้ที่ฝาหีบ และที่ปกหนังสือในหีบบางเล่ม ดังนี้

1. เรื่องการแผ่พุทธศาสนาทางตะวันตก มีในพุทธศาสนา ป. 2 ล. 2 น. 277

แถลงการณ์ของคณะธัมมทาน

ตั้งขึ้นแต่เดือน กันยายน พ.ศ. 2472 เพื่อเผยแผ่ธรรมะแห่งพุทธศาสนา ทำการรวบรวมหนังสือธรรมะต่างๆ ทุกคนยืมไปอ่านได้ โดยลงนามรับรองไว้ในสมุดยืม ยืมไปได้ภายในกำหนดยี่สิบวัน เป็นอย่างซ้ำ เกินกำหนดปรับวันละหนึ่งสตางค์ ทุกวันที่เกิน เป็นหน้าที่ของผู้ยืมที่จะต้องทำตามกค คือลงนามชื่อหนังสือ และวันยืม ให้เรียบร้อย เมื่อนำมาส่งคืนต้องลงวันต้องรับรองการเสียหายชำรุด เงินบำรุงเก็บจาก เฉพาะผู้มีศรัทธา และค่าปรับเท่านั้น จ่ายในการซื้อหนังสือทั้งสิ้น ขอเงินท่านผู้มีศรัทธา ช่วยกันบำรุง หรือให้หนังสือธรรมะ เพื่อประโยชน์แก่ผู้อ่าน.

ขอเงินท่านสักสาธัมมะ แล้วปฏิบัติตาม เพื่อจะได้กำจัดความชั่วเสียจาก กาย วาจา ใจ มีความสุขสมสภาพมนุษย์ที่ควนจะได้รับ เป็นผู้บริสุทธิ์เรียบร้อย เป็นที่นับถือของคนทั่วไป.

หีบเก็บหนังสือ หยูที่ร้านไชยาพานิช พุมเรียง ไชยา

หีบคณะธัมมทาน จเรินดี มีผู้ศรัทธาให้เงินซื้อหนังสือหลายบท มีหนังสือเทศนาเสื่อป่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ไทยขเสมวิสาขะ หนังสือของหลวงวิจิตรวาทการ หนังสือของโรงพิมพ์สักสาธัมมา ฯลฯ

หนุ่มชาวลังกาผู้หนึ่ง ชื่อ สิริเสนา ได้มาพักอยู่ที่บ้านท่าโพธิ ไชยา ได้เล่าให้ผู้จัดการคณะธัมมทานฟัง ถึงการปฏิบัติเคร่งครัดของพระบางสำนักในลังกา กิจการของสมาคมมหาโพธิ และอนาคาริก ธัมปาละ ผู้จัดการคณะธัมมทานจึงได้มีจดหมายไปติดต่อกับสมาคมมหาโพธิ. ได้รับหนังสือมหาโพธิ และส่งเงินไปร่วมในการสร้างวิหารที่สารนาถ 5 ฐูปี เป็นคนแรกจากประเทศไทย. รับหนังสือมหาโพธิตลอดชีพ โดยส่งเงินเป็นงวดจนครบ

75 รุปี. ชื่อหนังสือเผยแพร่พุทธศาสนาภาษาอังกฤษกริดมาแจกแก่มิตรสหาย. รัชมัทนานพิมพ์ บริติช พุทธิสวด ของสมาคมมหาโพธิ กรุงลอนดอน. ส่งเงินไปช่วยในการสมทบทุนสร้างวิหารที่กรุงลอนดอน หนึ่งปอนด์. และ รัชมัทนานพิมพ์ พุทธิสม อิน อิงลันด์ และ พุทธิสวด แอนนวล ยอฟ ซีลอน. ได้มีจดหมายถึงพระชินวรวงศ์ ม. ชินานันท์ ที่ที่ปทุมตมาราม โกตะเหนะ โกลัมโบ. เรื่องภิกษุณีทางลังกา. นาม “รัชมัทนาน” จึงเกิดขึ้นในฐานะเป็น เจ้าของเรื่อง “จดหมายของพระลังกา เรื่องภิกษุณี” ในศรีกรุง, “ชาว ยุโรป ร้องขอความช่วยเหลือจากพุทธศาสนิกชาวเอเชีย” ในเคลิมส, “วัน วิสาขะ ในลิเวอร์ปูล” ในไทยขเสมวิสาขะ และเรื่องอื่นๆอีก ในที่ต่างๆกัน.

พ. ส. 2 4 7 5

ภิกษุอินทปัญญา ได้จัดตั้งสวนโมกขพลาราม ขึ้นในเดือนพฤษภาคม. และเพื่อให้งิจกรรมของคณะรัชมัทนาน จเรินแพร่หลาย เป็นประโยชน์ทั่วไปอย่าง กว้างขวาง เมื่อ 1 มิถุนายน 2475 นางเคลื่อน พาณิช ได้ทำหนังสือพินัยกรรมตั้ง ทุนขึ้น จำนวนเงินหกพันสามร้อยเจ็ดสิบแปดบาท เรียกว่า “ทุนต้นตระกูลพา นิช” เพื่อได้ใช้ดอกผลในกิจกรรมของคณะรัชมัทนาน. ในเดือน กรกฎาคม ได้จัด เปิดห้องรัชมัทนาน เป็นโรงไม้สองชั้น ขึ้นเป็นที่บำเพ็ญบุญ มีเทศน์และสังคทาน ทุกวันพระ หีบรัชมัทนาน ได้ย้ายมาเปิดเป็นห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชน ขึ้นที่นี่.

พ. ส. 2 4 7 6

หนังสือชุดพุทธศาสนา ได้ออกโคสนา ในเดือนพฤษภาคม ต่อมาได้ ขออนุญาตออกเป็นหนังสือพิมพ์รายตรีมาส. ในปลายปีนี้ โรงพิมพ์รัชมัทนาน ได้ตั้งขึ้นเพื่อพิมพ์หนังสือพุทธศาสนาได้เองในไชยา และจัดพิมพ์หนังสือเล่ม บางเรื่อง ที่เป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติรัชมัทนานด้วย.

คณะธัมมทาน ได้โคสนากิจการไป โดยวิธีส่งหนังสือไปยังท่านที่สนใจในพุทธศาสนา พระเถระและพระภิกษุเป็นจำนวนมาก. ได้ออกคู่มือแจกหนังสือ ในไทยขสมรวมข่าว มีผู้ส่งคู่มือไปรับแจกราว 150 ราย. หนังสือพิมพ์รายวันไทยใหม่ และสัจจัง ได้ช่วยลงข่าวกิจการและเรื่องส่งเสริมปฏิบัติธัม. หนังสือพุทธศาสนาเล่ม 1 ปีที่ 1 ได้ใช้ในการโคสนาตัวเองเป็นจำนวนมาก จึงต้องพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งที่สองอีกพันเล่ม.

ในต่างประเทศ หนังสือพิมพ์บริติช พุทธิสต ของสมาคมมหาโพธิ ในประเทศอังกฤษ ได้โคสนากิจการของคณะธัมมทาน ในหน้าข่าว ในเล่มปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมกราคม ค.ศ. 1934 พ.ศ. 2478 ตั้งได้คัดข้อความมาลงให้ท่านชม ต่อไปนี้

FROM THAILAND

From Thailand we learn that since as far back as July of the year before last, there has been in existence a small Vihara (I suppose we may call it) in the Poomrieng district, at Chaiya in the South, which is intended to serve as a centre for those Bhikkhus who desire to live a life of meditation and observance of one or more of the Dhutangas or ascetic practices allowed by the Buddha to his Bhikkhu followers. We here give the main text of a typewritten notice which has reached us only now.

The Dhammadana Association has for object the taking part in the revival of the pure and glorious Buddhasasana in modern days. Its methods are :

First, the Promotion of Patipattidhamma. We have arranged a suitable place for meditation and study. It is a wooded park, far from noisy villages, having a large pond and plenty of pleasing

shade, and also little but with necessary accommodations. Its name is Mokkhabalarama, which means, Park that strengthens one to approach the Pure State. All genuine followers of the Buddha are invited to reside here. Those doing so are expected to observe Dhutangas (partake of only one meal a day in their begging-bowl, possess but one set of robes, and so on), and practise meditation, or observe all the rules of Pure Livelihood. We invite all Bhikkhus interested in Patipattidhamma to meet here in the hot season every year at a conference upon Patipattidhamma.

Our second activity is the publication of a quarterly journal, the "Buddhasasana" of which the first number was published on the 8th May 1933. It is printed in Thai, and contains over a hundred pages, divided into a Magazine section, Translations of the Scriptures, and the Promotion of Patipattidhamma. We shall try to have articles in English in the Buddha Day number.

Third : Dhammadana House is a wooden dwelling with two apartments. Buddhist services are held in it four times a month, when there is Sanghadana in the morning, and a Discourse preached in the evening at seven o'clock. The Library is also open to the public daily. The whole work is maintained from the Baujij Family Fund of approximately 600 pounds the income from which is dedicated to the work of the Association. The managing editor of the magazine is Dhammadasa Banij, and his full address is : Dhammadana House, Poomrieng, Chaiya, South Thailand.

From the British Buddhist vol. 8 No. 2 January 1934 - 2478

ผู้สนใจในพุทธศาสนา และฝรั่งที่สนใจลึกลึกศาสนา ในต่างประเทศ ได้ทราบกิจการของคณะธัมมทาน จากข่าวนี้ มีผู้ส่งหนังสือมาให้ และมีจดหมาย จากต่างประเทศมาติดต่อเสมอ.

แม้เราจะไม่เคยได้ติดต่อโดยตรง กับตัวท่าน อนาคติก รัมปาละ แต่กิจการที่ท่านได้กระทำ เป็นต้นว่า ไปเป็นผู้แทนพุทธศาสนิกทั่วโลก ในสันนิบาตศาสนาที่ชิคาโก, จัดตั้งสมาคมมหาโพธิ เพื่อฟื้นฟูพุทธศาสนาในอินเดีย ตั้งพุทธนิคม มิชชัน โดยรวบรวมพุทธศาสนิกในประเทศอังกฤษ ตั้งสาขาสถาปนิก มหาโพธิขึ้นในประเทศอังกฤษ, ได้เร้าใจให้เราเข้ามีส่วนในการฟื้นฟูพุทธศาสนาบ้าง. ท่านอนาคติก รัมปาละ ป่วยเนื่องจากตราครุฑต่อกรงาน จึงได้มาบวชเป็นภิกษุอยู่ที่อิลิปตนครไทยวัน เมื่อ 13 กรกฎาคม 2474 และมรณะที่นั่นเมื่อ 19 เมษายน 2476. กิจการของเรา ชาวคณะรัฐมนตรี เหมือนกับว่าเป็นดวงประทีปน้อยๆ ที่ได้จัดต่อมาจากกิจการอันรุ่งเรืองเป็นประโยชน์ไปทั่วโลกของท่าน. เราจึงได้จัดทำหนังสือพุทธศาสนาปีที่ 1 เล่ม 3 เป็นที่ระลึกถึงท่าน ทั้งได้แปลประวัติของท่านมาลงไว้จบบริบูรณ์ และอุทิศกุศลให้แก่นาม “สิริเสนา” สหายชาวสิงหล ซึ่งเป็นผู้ชักนำให้เราได้ติดต่อกับคณะของท่าน. คำขวัญของท่าน ก่อนจะลาจากพวกเราไปมีว่า “ปีนี้เป็นปีที่ 2476 แห่งพุทธปรินิพพาน พุทธบริษัททั้งหลายเชื่อกันว่า ในปีนี้ 2500 จะมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างปลาต และใหญ่หลวง เกิดขึ้น ทางวิญญานโลกเวลานั้นยังอีก 24 ปีจะมาถึง. นะเวลานั้น เราหวังกันว่า ศาสนาแห่งพระสัมพุทธเจ้า จะกลับเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นในดินแดนอันเป็นที่ประสูติแห่งพระองค์” หนังสือพุทธศาสนาปีที่ 1 (2476) เล่ม 1 จึงเริ่มต้นด้วยเรื่อง “พุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ในสมัยถึงพุทธศาสนายุคกาลนี้”

หนังสือพุทธศาสนา ปีที่ 1 และกิจการต่างๆที่ได้จัดทำขึ้น จึงเท่ากับว่า ได้จัดทำไปด้วยได้รับกำลังน้ำใจจากท่านเป็นส่วนมาก.

(หนังสือพุทธศาสนาปีที่ 1 (2476) มีเรื่อง สมาคมมหาโพธิ ล. 1 น. 18, ภิกษุสุตริเทวมิตต รัมปาละ ประวัติของฉันทะที่ขังจำได้ ล. 3 น. 75 ประวัติย่อภิกษุสุตริเทวมิตต รัมปาละ ล. 4 น. 125 และเรื่องอื่นๆอีกมาก

ท่านจะหาอ่านได้จากผู้รับตั้งแต่ปีแรก และเราหวังว่า จะได้จัดพิมพ์เรื่องเหล่านั้นขึ้นใหม่ เมื่อการพิมพ์เป็นที่เรียบร้อยปราศจากอุปสรรค).

พ. ศ. 2477

ในปีนี้ พุทธธรรมสมาคม สาขาจังหวัดนครราชสีมา ได้สั่งหนังสือการส่งเสริมปฏิบัติธรรม และหลักแห่งพุทธศาสนา แจกเผยแพร่ 2000 เล่ม ทั้งได้จัดสถานส่งเสริมปฏิบัติธรรมขึ้นด้วย หนังสือภาคส่งเสริมปฏิบัติธรรม เรื่องตามรอยพระอรหันต์ มีผู้สนใจกันมาก.

พ. ศ. 2478

เราเริ่มต้นปี 2478 ด้วยเรื่อง “การปฏิบัติธรรม” ซึ่งเป็นที่พอใจของนักปฏิบัติทั่วไป. นอกจากพิมพ์ในหนังสือพุทธศาสนา ยังได้พิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกรวมกับ ระเบียบการ สวนโมกขพลาราม แจกไปด้วย.

ในปีนี้ ทางราชการได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไชยา จากตำบลพุมเรียง ไปตั้งที่ตำบลตลาดไชยา ใกล้ทางรถไฟ. ห้องธรรมทาน และโรงพิมพ์ธรรมทาน จึงต้องย้ายไปตั้งในตลาดไชยา เพื่อสะดวกแก่การคมนาคม.

พ. ศ. 2479

เมื่อกิจการเกี่ยวกับการย้ายสถานที่ใหม่เรียบร้อยลงแล้ว คณะรัฐมนตรีจึงได้ฝนที่จะก้าวหน้าต่อไปตามความมุ่งหมาย ความฝันของคณะรัฐมนตรี มีรายละเอียดที่ปกหนังสือพุทธศาสนา ปีที่ 4 เล่ม 3 – 4.

พ. ศ. 2480

โรงเรียนพุทธนิคม ได้เปิดขึ้นที่ห้องธรรมทาน ริมทางรถไฟ สอนชั้นมัธยมปีที่ 1 – 2 เป็นปีแรก มีนักเรียน 54 คน. ในปีนี้สมเด็จพระพุทธโคศาจารย์

(ญานวโร - จเริน) วัดเทพสิรินทราวาส ได้แวะเยี่ยมสวนโมกขพลาราม และสำนักงานคณะรัฐมนตรี และพักผ่อนในสวนโมกข์ 1 คืน.

พ. ศ. 2481

หนังสือพุทธศาสนา และกิจการส่งเสริมปฏิบัติธรรม แพร่หลายไปทั่วทุกจังหวัด และยังแพร่เข้าไปยังประเทศกัมพูชา สหายพุทธศาสนิก สาวกยานของเราด้วย ดังปรากฏตามสำเนาจดหมายนี้

พระราชบรรณालย์ แห่งประเทศกัมพูชา

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2481

แจ้งความมายัง นายธัมมทาส พานิช ชาบ

ด้วยพระราชบรรณาลย์ ได้รับหนังสือพุทธศาสนาเล่ม 2 - 3 กับหนังสือพุทธประวัติจากพระโอด อีกหนึ่งเล่มแล้ว และในการที่คณะรัฐมนตรี มีกรุณาได้ ให้หนังสือพุทธประวัติจากพระโอดแก่พระราชบรรณาลย์เป็นรัฐมนตรีพิธานั้น พระราชบรรณาลย์มีความยินดีอย่างล้นเหลือ จึงขอแสดงความขอบใจมายังคณะรัฐมนตรี พร้อมทั้ง นายธัมมทาส พานิช ซึ่งเป็นผู้จัดการด้วย. หนังสือพุทธประวัติเล่มนั้น นับว่าเป็นสาระดีเหลือหลาย สำหรับในประเทศกัมพูชา ดูเหมือนจะมีผู้ต้องการอยู่มาก.

อนึ่งพระราชบรรณาลย์ รู้สึกขอบใจหนังสือ “การปฏิบัติธรรม” อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอต่อคณะรัฐมนตรีหนึ่งเล่ม ไปไว้เป็นสมบัติของพระราชบรรณาลย์ . . .

ออกญาเทพพิฑูร (กเสม)

เซ็นแทนสถานายก

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2481

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง มายังนายธัมทาส พานิช

ฉันได้รับหนังสือการปฏิบัติธรรม 1 เล่ม ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้กรุณาส่งไปให้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ฉันมีความยินดียิ่ง และรู้สึกขอบบุญคุณของคณะรัฐมนตรีเป็นอย่างยิ่ง จึงขอแสดงความขอบใจมายังคณะรัฐมนตรี กับทั้ง นายธัมทาส พานิช ผู้จัดการด้วย ขอสิ่งที่เกิดขึ้นกับคณะรัฐมนตรีต้องประสงค์ จงสำเร็จมาโดยเร็วพลันเทอ.

อนึ่งที่ท่านหยากซาบว่า การศึกษาธรรมในเมื่อเขมรเป็นอย่างไรนั้น ฉันขอเล่าโดยสังเขปพอเป็นเค้ามูลดังนี้ การศึกษาปฏิบัติธรรมฝ่ายคันถธุระ มีศาลาปฏิบัติชั้นสูง หรือเรียกว่าศาลาบาลีชั้นสูง มีอยู่แห่งหนึ่งที่กรุงพนมเปญ เป็นของรัฐบาลเสกสรรขึ้น มีภิกษุสามเณรศึกษาหลายรูปอยู่ และมีศาลาบาลีรอง ในวัดสำคัญทั่วไปทั้งในกรุงในหัวเมือง เป็นของที่ราษฎรในตำบลนั้นๆ ได้ขออนุญาตตั้งขึ้น แลอยู่ในความดูแลของศาลาบาลีชั้นสูง.

แผนกการศึกษาธรรมวินัย(นักธรรม) ก็มีอยู่บ้าง แต่โดยมากเป็นคณะฆราวาส. ผู้ศึกษาทั้งสองแผนกนี้อาศัยศึกษาจากหนังสือไทย หย่างที่วัดต่างๆ ในประเทศไทยศึกษาอยู่ทุกวันนี้ โดยมาก. หนังสือแบบเรียน เช่นพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ เป็นสิ่งที่ภิกษุสามเณรต้องประสงค์มากที่สุดทีเดียว, หนังสือพุทธศาสนาของคณะรัฐมนตรี ก็เช่นเดียวกัน ในเวลานี้มีสั่งซื้อหลายรายอยู่แล้ว ต่อไปคงจะเพิ่มจำนวนคนที่ต้องการ มากขึ้นอีกเป็นแน่. การออกแบบเรียนต่างๆ ให้ประชาชนศึกษา โดย

มากออกจากพระราชบรรณาลัย พุทธศาสนบัณฑิต แลสาละบาภิ
ชั้นสูง เวลานี้ นับว่ายังไม่แพร่หลายเท่าใดนัก กำลังจะดำเนินขึ้น
สูงทีละน้อยๆ ไปโดยลำดับ.

ท่านต้องการจะโคสนากิจการของคณะรัฐมนตรี
ให้แพร่หลายไปหรือท่านต้องประสงค์จะยังกิจการของคณะรัฐมนตรี
ให้ซาบซ่านไปในโลกหรือ ถ้าเช่นนั้น จันยินดีจะช่วยเหลือโคสนา
ให้แพร่หลายออกไป ตามทางที่ชอบ ตามทางที่อาดทำได้.

เวลานี้ในกรุงพนมเปญ กำลังคิดตั้งพุทธ-
สมาคม เช่นเดียวกับที่คณะรัฐมนตรีทำอยู่ในบัดนี้ ได้ขออนุญาตไป
แล้ว แต่จะสำเร็จหรือไม่ ยังหาซาบไม่ ถ้าได้อนุญาตแล้ว แล
ได้ตั้งขึ้นจริงแล้ว เชื่อว่าคงจะมีการเกี่ยวข้องกับคณะรัฐมนตรีอยู่บ้าง
ไม่มาก ก็น้อย.

ในที่สุตนี้ขอแสดงความนับถืออย่างสูงมายังท่าน

ออกญาเทพพิฑูร

พ. ส. 2482 - 3 - 4 - 5

เพื่อให้กิจการต่างๆเจริญขึ้นตามลำดับ ได้จัดสร้างหอสมุดรัฐมนตรี ชั้นที่
วัดชยาราม ตรงหน้าที่ว่าการอำเภอไชยา เพื่อเป็นสำนักงานกลางในการพบปะ
ติดต่อ และเป็นที่รวบรวมหนังสือทางพุทธศาสนาด้วย. และใน พ.ศ. 2485
ก็ได้เริ่มจัดสร้างสโมสรรัฐมนตรีขึ้นอีก ในบริเวณเดียวกัน.

การเงินตลอดเวลาสิบปี

ใช้เงินดอกเบี้ยทุนต้นตระกูลพานิช	3818.00 บาท
ใช้เงินจากผู้มีสิทธิาร่วมทำบุญ	948.64 „

จ่ายในกิจการดังนี้

ใช้ที่สวนโมกขพลาราม	1398.70 บาท
ใช้ที่ห้องรัฐมนตรี	482.82 ”
อุดหนุนการจัดออกหนังสือพุทธศาสนา	1633.06 ”
ใช้ในการก่อสร้างสถานที่	1352.06 ”

การจัดออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ตลอดเวลาสิบปี

ได้รับเงินบำรุงโดยตรง	5408.09 บาท
ได้รับเงินบำรุงทางสาขา	1530.00 ”
ได้รับอุดหนุนจากเงินทุนต้นตระกูลพานิช	831.01 ”
ได้รับเงินอุดหนุนของบุคคล และเงินร่วมทำบุญทั่วไป	1065.05 ”

โปรดดูรายละเอียด ในบัญชีรายรับจ่ายเงินคอกผลทุนต้นตระกูลพานิช และรายจ่ายในการจัดออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ที่แนบมานี้

รายชื่อหนังสือ ที่คณะรัฐมนตรี ได้พิมพ์ขึ้นเผยแพร่

1. หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ปีที่ 1 - 10	39,000 เล่ม
2. ระเบียบการทำบุญ	1,000 ”
3. ตราของพระพุทธรเจ้า	1,000 แผ่น
4. ปาติโมกขสังวรศีล	500 เล่ม
5. สมุดบันทึกปฏิบัติธรรม	250 ”
6. มหาสติปิตถานสูตร	500 ”
7. การส่งเสริมปฏิบัติธรรม	3,000 ”
8. หนังสือที่ระลึก และ การปฏิบัติธรรม	500 ”
9. บุรพภาคตามรอยพระอรหันต์	500 ”

**บัญชีรับจ่ายเงินดอกเบี้ยเงินทุนต้นตระกูลพานิช และเงินโฆษณา
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 ถึงปี พ.ศ. 2485**

ปี	รับ		จ่าย				เหลือ		
	ดอกเบี้ย	โฆษณา	รวมรับ	ส่วนโฆษณา	ห้องชมทาน	พุทธศาสนา		พิเศษ	รวมจ่าย
2475 - 6	572.50	56.30	628.80	117.12	220.69	290.99	—	628.80	—
2477	204.00	77.95	281.95	123.41	49.71	108.83	—	281.95	—
2478	327.00	68.64	395.64	102.73	187.42	105.49	—	395.64	—
2479	110.00	44.95	154.95	70.00	25.00	59.95	—	154.95	—
2480	500.00	33.00	533.00	150.00	—	—	—	150.00	383.00
2481	650.50	139.00	789.50	97.39	—	139.00	435.00	671.39	118.00
2482	178.00	184.00	362.00	50.71	—	184.00	628.40	863.11	—
2483	379.50	73.00	452.50	196.03	—	73.00	—	269.03	183.47
2484	464.50	169.20	633.70	247.97	—	569.20	—	817.17	—
2485	432.00	102.60	534.60	143.34	—	102.60	288.66	534.60	—
10 ปี	3818.00	948.64	4766.64	1398.70	482.82	1633.06	1352.06	4766.64	—

หมายเหตุ : เงินจ่ายพิเศษปี 2481 จ่ายในการทำบุญอายุ สมทบการก่อสร้างศาลา และสาขาพิพิธภัณฑ

” ” 2482 ส้างหอสมุดชมทาน

” ” 2485 ใช้ในการส้างสโมสรชมทาน

รายรับจ่ายในการจัดออก หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ตลอดเวลา 10 ปี (2476 - 2485)

พ. ส.	รายรับ				รายจ่าย			หักแล้ว		คงปนหนี้	
	รับเงิน อุดหนุน	เงินบำรุง โดยตรง	ทางสาขา	ทุนพานิช อุดหนุน	รวมรับ	จ่าย ค่าพิมพ์ สแตมป์	รวมจ่าย	ในปี นี้ เงินเหลือ	เงินขาด		
2476	56.30	402.51	118.53	234.69	812.03	858.37	117.71	628.80	—	164.05	164.05
2477	77.95	676.61	109.66	20.88	895.10	729.88	231.53	961.41	—	66.31	230.36
2478	85.00	867.34	46.40	105.49	1104.23	746.45	222.67	969.12	135.11	—	95.25
2479	93.00	624.03	145.06	59.95	922.04	791.00	227.71	1018.71	—	96.67	191.92
2480	85.00	476.90	328.29	—	890.19	777.50	252.90	1030.40	—	140.21	332.13
2481	139.00	608.00	161.65	—	908.75	725.03	232.10	957.13	—	48.38	380.51
2482	184.00	503.05	185.60	—	872.65	661.60	231.58	893.18	—	20.53	401.04
2483	73.00	366.50	146.59	—	586.09	629.20	145.35	774.55	—	188.44	589.48
2484	169.20	491.90	139.62	400.00	1200.72	613.00	183.00	796.00	404.72	—	184.76
2485	102.60	389.25	148.59	—	640.44	472.00	169.47	641.47	—	1.03	185.79
10 ปี	1065.05	5406.09	1530.09	831.01	8832.24	7004.03	2014.02	9018.05	—	—	185.79

บัญชีรับจ่ายเงินดอกเบี้ยเงินต้นตระกูลพานิช และเงินโมทนา
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 ถึง ปี พ.ศ. 2485

ปี	รับ			จ่าย				เหลือ
	ดอกเบี้ย	โมทนา	รวมรับ	สวนโมฆ	ห้องธรรมทาน	พุทธสถาน	พิเศส	
2475 - 6	572.50	56.30	628.80	117.12	220.69	290.99	—	628.80
2477	204.00	77.95	280.95	123.41	49.71	108.83	—	281.95
2478	327.00	68.64	395.64	102.73	187.42	105.49	—	395.64
2479	110.00	44.95	154.95	70.00	25.00	59.95	—	154.95
2480	500.00	33.00	533.00	150.00	—	—	—	150.00
2481	650.50	139.00	789.50	97.39	—	139.00	435.00	671.39
2482	178.00	184.00	362.00	50.71	—	184.00	628.40	863.11
2483	379.50	73.00	452.50	196.03	—	73.00	—	269.03
2484	646.50	169.20	633.70	247.97	—	569.20	—	817.17
2485	432.00	102.60	534.60	143.34	—	102.60	288.66	534.60
10 ปี	3818.00	948.64	4766.64	1398.70	482.82	1633.06	1352.06	4766.64

หมายเหตุ : เงินจ่ายพิเศสปี 2481 จ่ายในการทำบุญอายุ สมทบการสร้าง

สุขศาลา และสาขาพิพิธภัณฑ.

” ” 2482 สร้างหอสมุดธรรมทาน

” ” 2485 ใช้ในการสร้างสโมสรธรรมทาน.

รายรับจ่ายในการจัดออก หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ตลอดเวลา 10 ปี (2476 - 2485)

พ. ศ.	รายรับ				รายจ่าย			หักแล้ว		
	รับเงิน อุดหนุน	เงินบำรุง โดยตรง	ทางสาขา	ทุนพานิช อุดหนุน	จ่าย ค่าพิมพ์ สแตมป์	รวมจ่าย	ในปี เงินเหลือ	เงินขาด	คงปนหนี้	
2476	56.30	402.51	118.53	234.69	858.37	117.71	976.08	—	164.05	164.05
2477	77.95	676.61	109.66	30.88	729.88	231.53	961.41	—	66.31	230.36
2478	85.00	867.34	46.40	105.49	1104.23	222.67	969.12	135.11	—	95.25
2479	93.00	624.03	145.06	59.95	922.04	227.71	1018.71	—	96.67	191.92
2480	85.00	476.90	328.29	—	777.50	252.90	1030.40	—	140.21	332.13
2481	139.00	608.00	161.65	—	908.75	232.10	957.13	—	48.38	380.51
2482	184.00	503.05	185.60	—	725.03	231.58	893.18	—	20.53	401.04
2483	73.00	366.50	146.59	—	586.09	145.35	774.55	—	188.44	589.48
2484	169.20	491.90	139.62	400.00	1200.72	183.00	796.00	404.72	—	184.76
2485	102.60	389.25	148.59	—	640.44	169.47	641.47	—	1.03	185.79
10 ปี	1065.05	5406.09	1530.09	831.01	8832.24	7004.03	9018.05	—	—	185.79

10. การปฏิบัติธรรม และ นิพาน	500 เล่ม
11. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์	500 ”
12. ชีวสูตร และ อรรถา	1,500 ”
13. มนุสปัญหา คนเรชาติตรงไหน (สองครั้ง)	2,000 ”
14. อินทริยสังวรศีล	500 ”
15. ปัญหาเกี่ยวกับพระรัตนตรัย	1,000 ”
16. สุกรยัคฆ์	1,000 ”
17. คู่มืออุบาสก อุบาสิกา	500 ”
18. วัฏคือ	1,000 ”
19. การปฏิบัติธรรม	1,000 ”
20. พุทธศาสนาเบื้องต้น (สองครั้ง)	1,000 ”
21. พุทธศาสนาวิชาสำหรับชีวิตมนุษย์	500 ”
22. มาเถอะเพื่อน ตามรอยพระอรหันต์	750 ”

รวมเป็นหนังสือที่ได้พิมพ์ขึ้น 58,750 เล่ม

[ห้าหมื่นแปดพันเจ็ดร้อยห้าสิบล่ม]

รายนามหนังสือที่มีผู้คัดพิมพ์แจก

เนื่องจากคณะรัฐมนตรีไม่สงวนลิขสิทธิ์ในหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ได้มีผู้สัทธา ช่วยพิมพ์เรื่องต่างๆขึ้นเผยแพร่ เป็นการช่วยร่วมมือกันประกาศพระธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งคณะรัฐมนตรีจะเว้นการขอพระคุณเสียมิได้ดังต่อไปนี้

1. พระองค์เจ้าอาทร ตามรอยพระอรหันต์ บทนำ
2. พนะท่าน ปรีดี พนมยงค์ พุทธทาสภิกขุ ตอบปัญหาบาดหลวง

3. คณะสาธุการ 24 จากของชีวิต และ เรียน พุทธศาสนาใน 15 นาที
4. พุทธธรรมสมาคม กรุงเทพฯ วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม 1000 เล่ม
5. นาย ช. เหมจันท ภัทรราชสุพิช วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม 1000 ”
6. นายประมวล ปุระนโชติ วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม 1000 ”
7. เจ้าของโรงพิมพ์พระจันทร์ วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม 500 ”
8. นายปิ่น ปัทมสถาน กับ นายวิชัย นิตินาท การส่งเสริมปฏิบัติธรรม และ หลักแห่งพระพุทธศาสนา 2000 เล่ม
9. พระมหาแคล้ว กิจจาทร สงขลา บาลีสังคาลโฆวาทสูตร 1500 ”
10. นายจเริน ธิธิรักษ์ บุรพภาคแห่งการตามรอยพระอรหันต์
11. เจ้าภาพขานนกิจสพ นางสาวสิริ หนุณภักดี นิพาน
12. น.ส. กี นานายน ราชบุรี สุกรยักส์ คำกลอน
13. คณะศิษย์พระปลัดหรง บ้านทวน กาญจนบุรี จะเผยแพร่พุทธศาสนาให้ จเรินได้หย่างไร
14. นางกิมปิ่น เล่าคติ สงขลา ความกล้า
15. พระคอย อินุทสิโร วัดหาดน้อย สุราษฎร์ธานี การปฏิบัติธรรมและนิพาน 500 เล่ม.

(นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายราย ที่มีได้ส่งหนังสือที่พิมพ์แล้วมาให้คณะรัฐมนตรีบ้าง หรือส่งมานานแล้ว ทำหายเสียบ้าง จึงไม่สามารถนำมาบันทึกไว้ ในที่นี้ทั้งหมดได้. ในบางราย ที่มีได้บอกจำนวนที่พิมพ์นั้น เพราะไม่ทราบว่าได้พิมพ์ขึ้นกี่ฉบับ).

สิบปีเกี่ยวกับสวนโมกขพลาราม

ข้อความต่อไปนี้ เป็นเหมือนแถลงการณ์ครั้งหนึ่ง และเป็นการเล่าเรื่องราวที่ผ่านมาแล้ว คู่กันฟังฉันมิตรสหาย ครั้งหนึ่ง การบันยายข้อความชนิดที่จะทำให้ท่านผู้สนใจ เข้าใจกิจการเฉพาะที่เกี่ยวกับสวนโมกข์คดีนี้ คณะบรรณาธิการเห็นว่า ควรขอรับรองให้ท่าน ภิกษุ พุทธทาส เป็นผู้บันยาย ย่อมสะดวกกว่าอย่างอื่น เพราะท่านได้หยู่ที่นั่นมาตลอดทั้งสิบปี. จึงขอให้ท่านฟื้นความจำ และนำมาเล่าอย่างกันเอง ซึ่งท่านก็ได้รับทำไ้ตามความประสงค์. หวังว่า เรื่องนี้คงจะทำให้ท่านผู้สนใจได้รับความรู้ และความเพลินบ้าง ไม่น่ามาก ก็น้อย.

คณะบรรณาธิการ

สถานที่อันท่านทั้งหลายรู้จักชื่อว่า สวนโมกขพลาราม พุมเรียง ไชยา นั้น ได้ตั้งมาอย่างเข้าปีที่ 12 ในปี พ.ศ. 2486 นี้. ในสถานะที่ฉันได้มีส่วนเป็นผู้ก่อกำหนด และดูแลพร้อมทั้งหยู่ อาศัยในสถานที่นี้มาตลอดกาล จึงได้เห็น และซาบสิ่งต่างๆ พอที่จะนำมาเล่าสู่กันฟัง ไนวนาระที่หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา จัดทำหนังสือฉบับพิเศษ เนื่องในกาที่หนังสือพิมพ์นี้ มีอายุครบรอบสิบปีบริบูรณ์.

ในปลายปี พ.ศ. 2474 ระหว่างที่ฉันยังศึกษาหยู่ในกรุงเทพฯ ได้มีการติดต่อกับ นายธัมมทาส พานิช โดยทางจดหมายหยู่เสมอ ในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการส่งเสริมปฏิบัติธัม ตามความสามาถ. ในที่สุด ในตอนจะสิ้นปีนั่นเอง

เราได้ตกลงกันถึงเรื่องจะจัดสร้างสถานที่ส่งเสริมปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ ชั้นสัก
 แห่งหนึ่ง เพื่อความสะดวกแก่ภิกษุสามเณรผู้ใคร่ในทางนี้ ซึ่งรวมทั้งตัวเอง
 ด้วย โดยหวังไปถึงว่า ข้อนั้นจะเป็นการช่วยกันส่งเสริมความรุ่งเรืองของพระ
 พุทธศาสนา ในยุคซึ่งเราสมมติกันว่าเป็นกิ่งพุทธกาลส่วนหนึ่งด้วย. เมื่อ
 ไม่มีที่ใดที่เหมาะสมสำหรับพวกเราจะทำ ยิ่งไปกว่าที่ไชยา เราก็ต้องตกลงกัน
 ว่า จำเป็นที่เราจะต้องจัดสร้างที่นี่ ทั้งที่ที่ไชยา ไม่มีถ้ำมีภูเขาที่งดงามตาม
 ธรรมชาติเลย. และเพราะเรามีกำลังน้อย เราจะทำน้อยๆ เพื่อผู้มีกำลังมาก
 เห็นตัวอย่างแล้วเกิดพอใจขึ้นมา ก็จะจัดทำกันให้แพร่หลายได้สืบไป หรือ
 หย่างน้อยที่สุด การทำของเราอาจเป็นเครื่องสะดุดตาสะกิดใจ ให้เพื่อน
 พุทธบริษัทเกิดสนใจในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม หรือรักการปฏิบัติด้วยตนเอง
 ขึ้นมาบ้าง ไม่มากก็น้อย. เราทำตนเป็นเพียงผู้ปลุกเร้าความสนใจ ก็นับ
 ว่าได้บุญกุศลเหลือหลายแล้ว. เมื่อตกลงกันดังนี้ ฉันก็ออกเดินทางจาก
 กรุงเทพฯ ในตอนจะสิ้นปี 2474 นั้นเอง.

ฉันพักอยู่ในวัดใหม่ พุมเรียง อันเป็นวัดที่เคยอยู่มาแต่แรก ราวเดือน
 เสสทีหาสถานที่ได้ ชนิดที่ในถิ่นนั้นจะหาได้ดีไปกว่านั้นไม่ได้แล้ว พวกเรา
 กันเองที่เป็นมิตรสหาย 4 - 5 คน ช่วยกันไปจัดทำที่พัก กว่าฉันได้ย้ายไปอยู่
 ที่นั่น ก็ตกเดือนพฤษภาคม ซึ่งฉันจำได้แต่เพียงว่า ดูเหมือนจะเป็นวันที่ 12.
 ต่อมาในเดือนมิถุนายน ประเทศไทย ก็เปลี่ยนแปลงการปกครอง. เพราะ
 ฉะนั้น ปกติของสวนโมกข์จึงเป็นสิ่งที่จดจำได้ง่ายที่สุด โดยแฝงไว้ใน
 ประโยคสั้นๆว่า “ปีเดียวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง.” ข้อนี้
 พวกเราถือว่ามันเป็นนิมิตแห่งการเปลี่ยนยุคใหม่ เพื่อการแก้ไขสิ่งต่างๆให้ดี
 ขึ้น เท่าที่เราจะพึงทำได้.

ท่านผู้อ่านคงจะประหลาดใจบ้างก็ได้ ในเมื่อจะได้ซาบว่า การกล่าว
 ถึงเรื่องสวนโมกข์ ในระยะสองปีแรกนั้น ก็มีแต่เรื่องเกี่ยวกับฉันเป็นส่วนมาก

เพราะตลอดเวลา 2 ปีแรกนั้น ไม่มีใครอาศัยอยู่ในสวนโมกข์เลย มีแต่ฉัน
อยู่คนเดียว. ยังไม่มีใครในต่างจังหวัดได้ยินชื่อสวนโมกข์ เพราะเราเพิ่ง
จัดออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนารายตรีมาส ในปีที่สองของการตั้งสวนโมกข์
กว่าจะมีภิกษุสามเณรจากที่อื่นไปเยี่ยมสวนโมกข์บ้าง ก็ตกเข้าไปปีที่สาม.
ฉันจึงอยู่คนเดียวตลอดเวลาสองปี ทั้งในและนอกพรรษา. การมีสวนโมกข์
และการไปอยู่ที่นั่นของฉัน เป็นการกระทำที่บอกกล่าวกันเฉพาะผู้มีความสนใจ
ร่วมกัน. แม้คนในถิ่นนั้นเอง ที่ไม่เข้าใจความมุ่งหมายอันแท้จริงอีก เป็น
จำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะชาวไทยอิสลาม ซึ่งอยู่ใกล้สวนโมกข์ที่สุด บาง
คนคงจะเดาความหมายเอาเอง จึงในตอนเช้าที่ฉันออกบินทบาตวันแรกๆ
เด็กๆพากันวิ่งหนี และร้องบอกกันว่า “พระบ๊ามาแล้วๆ” แล้วอธิบายให้ฟัง
กันเองว่า ฉันเป็นคนบ้ำที่เขาเอาตัวมากักเพื่อรักษาที่ป่าวัดร้างนั้น ให้ระวังให้
ดี. นานตั้งหลายเดือน จึงค่อยหมดความเข้าใจเช่นนั้นอย่างสนิท. เรื่องนี้
ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องน่าขบขันอย่างเดียว ยังเป็นเรื่องที่ไปพ้องกันเข้ากับเรื่อง
จึงส่วนใหญ่ของพวกเราอีก คือเมื่อกิจการของคณะธัมมทานได้เผยแพร่ไปโดย
ทางหนังสือพิมพ์ทั่วประเทศ มีเพื่อนร่วมชาติอีกไม่น้อยเหมือนกัน ที่เข้าใจผิด
คิดว่าการกระทำของพวกเรา เป็นการซ่อนเร้นการหาทำไรอย่างใดอย่างหนึ่ง
โดยเอาศาสนาเป็นโล่ห์ก็มี. ที่คิดว่า ทำเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นด้วยการเปิดเผย
ข้อความที่ทายกไม่ควนจะรู้ ก็มารู้ จนพวกพระเณรต้องเดือดร้อนดังนี้ ก็มี
เขียนบัตรสนเท่ห์ไปยุพระผู้ใหญ่ให้เข้าใจผิดและเกลียดชัง ก็มี ซึ่งทำไม่ได้
กรุณาแจ้งให้พวกเราทราบพร้อมด้วยความรู้สึอันจริงใจของท่าน, กว่าจะเข้าใจ
กันได้ ก็ร่วม 10 ปี. แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ไม่มีผู้เข้าใจถูกมาตั้งแต่
แรก, ที่จึงก็มีมากจนเหลือที่เราจะเก็บจดหมายชมเชยไว้ทั้งหมดได้เหมือนกัน,
ข้อที่ควนคิดในเรื่องที่ยอมเสียเวลานานมาเล่าสู่กันฟังนี้ หยุ่ตรงที่ว่า การทำ
อะไรใหม่ๆแปลกๆไปจากที่เขากระทำกันอยู่นั้น จะต้องถูกมองในแง่

ร้ายบ้างส่วนหนึ่งเป็นธัมมา ไม่ว่าผู้ทำจะมีกำลังและอิทธิพลมากหรือน้อย ถ้ามีอิทธิพลมากจะแตกต่างอยู่บ้างก็ตรงที่เขาไม่กล้าพูดซึ่งหน้าเท่านั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่คิดจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งเป็นการปดิวดีแก้ไขหรือรื้อฟื้นทำให้ดีขึ้น ขออย่าได้ไปเอาใจใส่กับการนิทนาว่าร้ายของผู้เข้าใจผิด ซึ่งโลกนี้จะต้องมีเป็นธัมมา นั้นเลย ทำไปด้วยความสุจริตใจก็พอแล้ว ผลจักเกิดขึ้นเท่ากับการกระทำอันบริสุทธิ์ของตน. พวกเรารู้สึกล่วงหน้าไว้เช่นนั้นแล้วเหมือนกัน จึงไม่ได้เอาใจใส่อะไรมากไปกว่าความนิกนุกสนาน ของผู้ที่ทำนายนสิ่งใดไว้แล้ว สิ่งนั้นก็เกิดขึ้นเพื่อให้ตนกลายเป็นหมอดูที่ทำนายนแม่นๆเท่านั้น.

ที่พักครั้งแรกที่สุดนั้น เป็นเพียงโรงพื้นดิน กั้นและมุงด้วยจากเล็กๆขนาดวางแคร่ได้ 3 - 4 แคร่ อยุ่ติดกับโรงสังกะสี ซึ่งเขายกขึ้นสำหรับมุงพระพุทธรูปองค์ใหญ่องค์หนึ่งไว้ แต่ก่อนเป็นโรงเปลือยไม่มีฝา กั้น สวมทับลงตรงโบลเก่า เพื่อรักษาสพระพุทธรูปเอาไว้. ต้นไม้ขนาดเขื่องมีเงาครี้มไต้งอรุกล้ำเข้ามาจะท้งในแนวพัทธสีมา เนื่องจากความนานของวัดที่ร้างมาไม่น้อยกว่า 80 ปี. นอกจากนี้ก็ไม่มีอะไรอีก นอกจากป่าไม้ที่แน่นทึบอยู่โดยรอบ. สถานที่นี้เป็นสถานที่เมื่อฉันมาอยู่ ก็ยังเป็นสถานที่กลัวเกรงของคนทั่วไป มีผู้ชายหลายคน แม้กลางวันแสดๆ คนเดียวไม่กล้าไปที่โบลนั้น, เนื่องจากความเชื่อในทางผีศาจหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต้นไม้และเถาวัลย์จึงพากันกำเริบแน่นทึบไปหมด. นอกจากบ่อน้ำเก่าๆพังมิพังแหล่เหลืออยู่บ่อหนึ่งห่างจากโบลประมาณ 50 เมตร พออาศัยใช้น้ำได้บ้างแล้ว ไม่มีอะไรที่จะเรียกได้ว่ามีไช้ของมีเองเปนองตามธัมมาติ. นี้ภาพแห่งสวนโมกข์ ในสมัย 2 ปีแรก ซึ่งผิดกับภาพถ่ายที่เคยนำลงในหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา หรือภาพที่ท่านจะได้เห็นในเมื่อไปเยี่ยมสวนโมกข์ด้วยตนเอง ในบัดนี้ หย่างที่จะเปรียบกันไม่ได้เลย. แต่ตามความเป็นจริง ฉันยังรู้สึกพอใจสภาพเป็นอยู่ของสวนโมกข์เมื่อครั้งนั้นอยู่จนกระทั่งบัดนี้ ซึ่งฉันรู้สึกชัดแก่ใจว่า มันได้ให้

ประโยชน์บางประการแก่ฉัน ชนิดที่สวนโมกข์ในสภาพปัจจุบัน ซึ่งเทียบสอาด มีที่พักสบาย ไม่อาจจะให้ได้เลย. เรื่องนี้เป็นหลักที่จะล้มเสียมิได้ สำหรับผู้สนใจในการฝึกฝนทางจิต. ฉะนั้น ฉันควนจะกล่าวถึงสภาพของสวนโมกข์สมัยเริ่มแรกนี้ต่อไปอีกสักเล็กน้อย, เพื่อเป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่จะริเริ่มเป็นนักฝึกฝนเกี่ยวกับทางจิตตามควน.

ความสคัญหวาดเสียวชนิดใด ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัดเล่าไว้ในบาลีภยเกรวสูตร ม. ม. ฉันรู้สึกว่า ฉันได้เสพคบกับความหวาดเสียวชนิดเดียวกันนั้นมาแล้วอย่างมีปริมาณไม่น้อย เพราะฉันก็เช่นเดียวกับท่านผู้อ่านส่วนมากคือมิได้ชินกับป่าด้วยการกำหนดและเติบโตในป่า. ทั้งที่ฉันได้เคยศึกษาพระบาลีภยเกรวสูตรนั้นมาแล้วก่อนแต่ไปหยุดเปลี่ยวๆคนเดียวเช่นนั้น ฉันก็ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ด้วยเหตุนี้ ก็มาน้อยเลย. ข้อความตอนหนึ่งแห่งพระบาลีนั้น ว่า

“ . . . เสนาสนะอันสังค คือป่าและป่าเปลี่ยว เป็นเสนาสนะยากที่จะเสพได้ ความสังคเป็นของยากที่จะทำได้ ยากที่จะยินดีในการหยุดผู้เดียวป่าทั้งหลาย เป็นประหนึ่งว่า ได้นำไปเสียแล้วซึ่งใจของภิกษุผู้ยังไม่ได้สมาธิ . . . ”

“พราหมณ์, ความคิดอันนี้ได้มีแก่เราว่า ถ้ากะไร ในราตรีอันกำหนดว่าเป็นวัน 14,15 และ 8 คำแห่งปีกส์ อารามอันถือกันว่าสักคิลิทธิ ป่าอันถือกันว่าสักคิลิทธิ ต้นไม้อันถือกันว่าสักคิลิทธิ ที่ใดเป็นที่น่าพึงกลัว เป็นที่ชุมชนแห่งโลมชาติ เราพึงหยุดในเสนาสนะเช่นนั้นเถิด บางทีเราอาจจะจับตัวความขลาดและความกลัวได้. พราหมณ์, เราได้หยุดในเสนาสนะเช่นนั้น และในวันอันกำหนดไว้เช่นๆแล้ว.

“พราหมณ์, เมื่อเราหยุดในเสนาสนะเช่นนั้น สัตว์ป่าแอบเข้ามา หรือว่านกยูงทำกิ้งไม้แห่งให้ตกลงมา หรือว่าลมพัดหยักเยือกไม้ใบไม้ให้ตกลง

มา ความตกใจกลัวได้เกิดแก่เรา โดยเข้าใจว่า นั่นแล้วตัวความกลัว. ความคิดค้นได้มีแก่เราต่อไปว่า ทำไมหนอ เราจึงเป็นผู้พะวงแต่ในความหวาดกลัว ถ้าอย่างไรเราจะหักห้ามความหวาดกลัวนั้นเสีย โดยอิริยาบถที่ความหวาดกลัวนั้นๆ มาสู่เรา.”

“พราหมณ์, เมื่อเราเดินอยู่ ความกลัวเกิดมีมา เราก็ขึ้นเดินแก้ความขลาดนั้น ตลอดเวลานั้น เราไม่ยืนไม่นั่งไม่นอน. ถ้าเมื่อเรายืนอยู่ ความหวาดกลัวเกิดมีมา เราก็ขึ้นยืนแก้ความขลาดนั้น ตลอดเวลานั้น เราไม่เดินไม่นั่งไม่นอน. ถ้าเมื่อเรานั่งอยู่ ความหวาดกลัวเกิดมีมา เราก็ขึ้นนั่งแก้ความขลาดนั้น ตลอดเวลานั้น เราไม่ยืนไม่เดินไม่นอน. ถ้าเมื่อเรานอนอยู่ ความขลาดเกิดมีมา เราก็ขึ้นนอนแก้ความขลาดนั้น ตลอดเวลานั้น เราไม่เดินไม่ยืนไม่นั่งเลย. . . .”

เพียงเท่านี้ก็แสดงว่า การสู้รบกับความหวาดกลัวอันเป็นสัญชาตญาณของสัตว์ เป็นปัญหาอันยากเย็นเพียงไร. ความคาดคะเนหุ่ยในท้องเมื่อยังหุ่ยที่กรุงเทพฯ ว่าฉันจะตั้งหลักของฉันเพื่อจะแก้ปัญหาลำเนาอื่นๆ เช่นนั้นๆ เป็นสิ่งที่ใช้อะไรไม่ได้เลย. เพราะว่สิ่งที่สำคัญที่สุดนั้น ไม่ได้หุ่ยที่ “หลัก” อะไรมากมายนัก แต่หุ่ยที่ความมากน้อยของกำลังใจ และความช้าหรือเร็วของสติ, และความเคยชินหรือไม่เป็นส่วนใหญ่. รสชาติของการหุ่ยคนเดียวในสถานที่อันสงบ และดีกสงบนั้น เป็นสิ่งที่ไม่อาจบอกให้เข้าใจกันได้ด้วยตัวหนังสือ หรือด้วยการนึกเทียบเอาจากการที่หุ่ยในที่อันเป็นร่มคาของผู้อื่นไม่เคยไปหุ่ย. มีอำนาจอะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งดูเหมือนว่าได้ “รีบ” เอากำลังใจไปเสียหมดแล้ว ตั้งแต่เมื่อเริ่มรู้สึกตนว่าได้หุ่ยผู้เดียวในที่ๆ ปราศจากการคุ้มครองแต่อย่างใด. ยิ่งเมื่อมีอะไรหวน หรือโครมครามวูควาดออกมาในเวลาที่ไม่รู้สึกตัว และเพิ่งประสพเป็นครั้งแรก ย่อมเป็นการเหลือวิสัยที่จะไม่ให้เกิดการสตุ้ง. ครั้นกำลังใจค่อยเข้มแข็งขึ้น สติค่อยรวดเร็วขึ้น

ความเคยชินค่อยมากขึ้น สิ่งนั้นๆค่อยๆกลายเป็นธรรมดาไป. เพราะฉะนั้น ต้องใช้เวลาอย่างน้อยสัก 7 วัน สำหรับบทเรียนขั้นต้นนี้ เพื่อฝึกฝนการใช้หลักหย่างใดหย่างหนึ่ง จนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจ.

บางวันฉันเดินออกมาเพื่อไปบิณฑบาตตอนเช้า, ในเขตสวนโมกข์อันกว้างใหญ่นั้นเอง กลางทางเดินแคบๆระหว่างพงกริมสีเขียว ฉันเคยเสียเวลา ยืนคอยให้นาคถือโทนตัวผู้ ที่ออกมาลี้กเกลือกกลางพื้นชาย และยึดตัวสองขา ชะเง้อดูฉันเป็นคราวๆ เส็ดธุระของมันแล้วเหล็กไปเสียก่อน. มันทำอาการ คล้ายกับทำทนายว่า กล้าดีก็ลองเข้ามาซิ เมื่อมันยึดตัวขึ้นสูงขนาดหน้าอกเรา ในระยะเพียง 8 - 9 เมตร. ฉันซึ่งเหมือนกับท่านทั้งหลาย ก็ไม่เคย ประสบพบปัญหาชนิดนี้มาก่อน ทั้งหู่ในระยะแรกของการฝึกฝนตนให้ไป ตามแนวรั้วของพระผู้มีพระภาคเจ้าอันสูงสุด ในการที่จะตั้งไม้สู้ไม้ป้องกัน ตัว แต่ก็ไม่หนีและไม่กลัวไม่ถอยเช่นนี้ ท่านลองทนายดูทีหรือว่าจะให้ฉันทำ หย่างไรอีก นอกจากยืนคอยกว่ามันจะเหล็กไปเอง. มันมีหู่อีกหย่างหนึ่ง ซึ่งควนจะนับว่าเป็นของวิเศษมาก และเคยเป็นที่พึงของฉันมานานแล้ว คือ ความรักในการศึกษา หยากรู้หยากทดลอง. เมื่อกำลังใจและสติยัง สมบูรณ์หู่ กับตัวก็หยากลองไปเสียทั้งนั้น แม้ที่สุดแต่หยากลองให้เสียกั ดูกัก หรือให้ผีหลอก และให้ภูตหรือเปรตมาหาสนทนาปราสัยกัน. ทั้งนี้ เพื่อถือเอาเป็นโอกาสสำหรับศึกษาสิ่งเหล่านั้นด้วย และทดลองกำลังน้ำใจของ ตนเองด้วย. แต่ดูเหมือนโชคไม่เคยอำนวยให้เป็นเช่นนั้นเลย ความกลัว กลายเป็นของหลอกและกลัวเปล่าๆ ซึ่งนับว่าขาดทุนสมแก่ความโง่เขลาของ ตัวที่ไปกลัวมันเอง. ฉะนั้น ถ้าหากเราจะมีปัญญาหรือเหตุผลพอแก่การ รักสาตัวแล้ว เราหวังได้ก็แต่ความปลอดภัย และโอกาสแห่งการศึกษาที่ ประณีตยิ่งขึ้นไปเท่านั้น. สิ่งที่เคยกลัว กลายเป็นของธรรมดาเข้า จน บางครั้งกลายเป็นวัตถุแห่งความขบขัน และเราจะพบตัวเราเองว่าเปลี่ยนไป

จนจะเป็นคนละคน. และเมื่อเป็นไปโดยทำนองนี้มากเข้า อุปสรรคอันเกิดจากความกลัวที่คอยเกี่ยวกันความเป็นสมาชิกแห่งจิตก็มีน้อยเข้า และหมดสิ้นไปในที่สุด สามาถจะนั่งหุ่คนเดียวในที่โล่งในกลางคืนอันสงบ โดยปราศจากเครื่องคุ้มครองอย่างใด นอกจากจิรัที่ห่มหุ่, และมีจิตแน่วไปในการศึกษาได้ตามปรารถนา. ฉันทเคยเข้าใจว่า เราอาจพึงพาสิ่งคุ้มครองเช่นรั้วหรือกวดเป็นต้น ช่วยบันเทาความหวาดระแวงเมื่อจะต้องนั่งหุ่คนเดียวในที่เปลี่ยว. แต่นั่นเป็นสิ่งที่จะต้องขบอกล่าวเพื่อนักศึกษาไว้ทั่วๆกันว่า ไม่น่าจะใช้เลยคือเราจะไม่ได้จิตใจอันใหม่ ที่เป็นจิตใจอันปล่อยหมด, มันยังคงระแวงหุ่อยู่นั่นเอง ไม่ให้เกิดกำลังใจอันเข้มแข็งเพียงพอ. พอไม่มีสิ่งเหล่านั้นเป็น “เครื่องอุ่นใจ” ความฉลาดชนิดของคนธมดาก็มีมาอีก.

ในป่านั้น ในตอนเที่ยงวัน มีความสงบตามธมชาติอีกครั้งหนึ่ง. ดูเหมือนนกกะปูดจะมีหน้าที่เป็นผู้ให้สัญญาณระคังพักผ่อน แล้วนกทุกตัวจับเจ้าบางตัวก็หลับเลย กระรอกก็หุ่หนึ่งๆ ใ่ป่าก็กกเปล่ง สัตว์เล็กตามพื้นดินก็หลบตัวพักผ่อน เพราะเส็ดการหาอาหารมือเช้าบ้าง เพราะความร้อนระอุของเวลาเที่ยงวันบ้าง. ความเงียบสงบเข้ามาแทนที่ ซึ่งบางครั้งลมก็ไม่มีพัดทำให้เกิดความสงบเงียบทำนองเดียวกับเวลาดีกสงบ. ภิกษุผู้ไม่มีกังวลด้วยอาหารมือที่สองคือเพล ย่อมมีโอกาสหาความสุขได้ในตอนนี้อีกครั้งหนึ่งเป็นพิเศส ในเมื่อหุ่ในป่าเช่นนั้น ซึ่งฉันทถือว่าเป็สิ่งที่น่าเสียดายมากเหมือนกัน ถ้าหากเราไม่ได้คุ้นเคยกับธมชาติอันนี้. แต่ในบางครั้งเมื่อเรากำลังสงบอารมณ์กันหุ่เช่นนั้น มีเสียงกึกก้องเจ็วจ้าวดังขึ้นระงมไปหมด ซึ่งฉันทเคยสังเกตรู้สึกว่ามันช่างเป็เสียงที่สแดงให้ระวังอันตราย หรือบอเหตุอันตรายเอาจึงๆ. ทั้งนี้ มีไ้เพราะสัตว์เหล่านั้นพากันตื่นจากการพักผ่อน เพราะว่านกกะปูดยังไม่ได้ส่งสัญญาณบอกเวลาบ่ายเลย. แต่ว่าได้มีอันตรายมาจึงๆ คือมีนกใหญ่บางชนิดซึ่งเป็นตระกูลนกอินทรีข ไม่ผ่านเข้ามา. ตลอดเวลาที่

นกพวกนี้ยังอยู่ สัตว์เหล่านั้นเป็นไม้ย่อมหยุดร้อง. ที่สวนโมกข์เรามีกระรอกกว่า 40 ตัว และนกเล็กๆ นานาชนิดนับไม่ถ้วน ไก่ป่าฝูงใหญ่ เหล่านี้ทั้งหมดช่วยกันตะเบ็งเสียง เป็นทีบอกให้รู้กันหย่างทั่วถึง ให้ระวังอันตราย ฟังดูแล้วใครก็ย่อมรู้สึกว่าเป็นเสียงขอความช่วยเหลือหยุดชัดเจนทีเดียว. ความสดุ้งจะมีได้อีกครั้งหนึ่ง สำหรับผู้ที่ไม่เคยผ่านมาก่อน. ถ้าเหตุการณ์เสสเช่นนี้ไม่มี ก็จะเงียบสงบไปจนถึงบ่าย จนกว่านกจะพูดจะได้ให้สัญญาณอีกครั้งหนึ่ง การเคลื่อนไหวค่อยมีขึ้นทีละตัวสองตัว จนเป็นป่าที่ตื่นหยุดตามปกติ.

เดือนหงายแจ่มคืนหนึ่ง ดึกมากแล้ว ฉันตื่นขึ้นด้วยเสียงดังก๊ากๆ ใหญ่ไถ่ลั่น ค่อยๆ ลุกนั่งฟังดู แหวกผ้าบังช่องหน้าต่างมองไปตามเสียง เห็นหมูป่าสี่ตัวด้วยกัน กำลังกินอะไรหยุดด้วยกันเป็นกลุ่ม ในระยะห่างออกไปจากที่พักเพียง 7 – 8 เมตร ไม่เป็นภาพที่น่ากลัวเลย แต่น่าดูมากกว่า. และคงเป็นหมูป่านี้เอง ที่เคยวิ่งกะโจนไปสนั่นป่าครั้งหนึ่งในเมื่อมันเปิดประตูออกมาในตอนไถ่ลั่นรุ่ง. กะจงแม่ลูกอ่อน นกคุ้มแม่ลูกอ่อน ซึ่งบางทีเดินตามกันเป็นทางเหล่านี้ เป็นสิ่งที่น่าเอนดูมากในตอนเย็นๆ. นกบางชนิด ร้องเหมือนแกล้งว่า มีทั้งกลางวันและกลางคืน, บางตัวก็สวยมากจนแทบไม่น่าเชื่อว่าเป็นฝีมือของธรรมชาติล้วนๆ โดยปราศจากความช่วยเหลือของพระเป็นเจ้า. คืนฝนตกงูที่ชุมที่สด ก็คืองูกะปะ ซึ่งกัดมีพิษเจ็บมากและเปื่อยลามจนนิ้วหลุด หรือหงิกงอไป, และสิ่งที่ชุกชุมทุกๆ คืน ก็คือ ยุง. เหล่านี้แหละ คือธรรมชาติที่ไ้ให้บทเรียนอันไม่รู้จักเบื่อหลายหย่างหลายประการ ในตอนแรกๆ ที่จากชีวิตในหมู่บ้าน ไปเป็นชีวิตป่าของฉัน. ทุกสิ่งทุกอย่าง ช่างมีอะไรให้คิดให้นึก จนเกิดความรู้สึกใหม่ๆ ขึ้นมากหลาย เหลือที่จะขีดเขียนไว้หมดสิ้นได้. ภาพอันเต็มไปด้วยความหมายลึกๆ และปัญหาหย่างๆ เหล่านี้ ธรรมชาติมิให้โดยพร้อมมูล ก็แต่เมื่อสถานที่นั้น ยังมีได้ถูกดัดแปลงแก้ไขให้ผิดไปจากธรรมชาติ

เดิมแม้แต่น้อยเท่านั้น. ครั้นสวนโมกข์ถูกตัดแปลงแก้ไขมาเรื่อยๆทุกๆปี หลายปีเข้าก็หย่าขาดกันกับธรรมชาติบางประการ ที่เคยให้บทเรียนอันแสนเผ็ด จนในบัดนี้นับว่าส่วนมากที่สุด ก็ให้แต่ความเยือกเย็นสบายเท่านั้น ไม่สู้มีบทเรียนอันกะทบความคิดนึกตรึงตรองเท่าใดนัก ในการที่จะศึกษาจากธรรมชาติแท้ๆ เพราะเรามีบทเรียนจากการศึกษาเล่าเรียนอย่างอื่น มาแทนที่มากเข้า.

กลางคืน ทุกสิ่งทุกอย่างพากันหลับ จิงหรือ? ข้อนี้ไม่มีความจริงเลย แม้แต่น้อย. จากการศึกษาด้วยธรรมชาตินั่นเอง เราจะรู้สึกว่าการกลางคืนเสียอีก เป็นเวลาที่โลกตื่นที่สุด แต่ว่าเป็น ความตื่นอย่างประณีต เหลือเกิน. เมื่อจะมองดูกันในแง่ของสัตว์นานาชนิด ก็พบว่า มีสัตว์ที่ตื่นและทำงาน ไม่น้อยกว่ากลางวัน วิ่งว่อนเอาจึงเอาจึงไม่น้อยกว่ากลางวัน เว้นเสียแต่ “มนุษย์ของโลก” และสัตว์บางประเภทเท่านั้น ที่ดูเหมือนว่าหลับเอาเสียจริงๆ ส่วน “มนุษย์ของธรรม” นั้น กลางคืนเป็นเวลาที่ตื่นที่สุด เพราะว่ากลางวันความรู้สึกรู้สึกของจิต มันจะถูกริบไปเสียในด้านต่างๆ จบแทบจะหมดสิ้น ด้วยสิ่งอันรบกวน หรืออยากที่จะดึงลงสู่อารมณ์อันสังค คร์ันตถึงกลางคืน ความว่างได้มีขึ้นอย่างสดชื่น ความแจ่มใสของจิตแหลมคมยิ่งกว่ากลางวัน ในพายุในจึงรุ่งเรืองไปด้วยความสว่างไสว ของการมองเห็นสิ่งที่สว่างบางสิ่ง เป็นจิตที่ตื่นหยูหย่างสดชื่นยิ่งนัก แม้จะหลับก็หลับชนิดที่ตื่นหยูทุกเมื่อ พร้อมทั้งจะรู้สึกสิ่งทั้งหลายตรงตามที่เป้นจริงหยูเสมอ ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย. ครั้นตถึงกลางวัน มีเรื่องที่จะทำ มีแขกที่ต้องต้อนรับ มีผู้อื่นที่จะต้องช่วยเหลือสงเคราะห์ ความเหน็ดเหนื่อยนั้น ได้ทำให้มีความมึนชาอ่อนเพลียไป จนมีดมัวคล้ายกับความหลับ ซึ่งผิดกับความแจ่มใส อันจะมีได้ในตอนที่คึกสังคล่วงไปแล้ว. ด้วยเหตุนี้ ฉันทจึงเห็นว่า กลางคืนนั้น ธรรมไม่ได้หลับไปอย่างโลกเลย ช่างตรงกันข้ามเหมือนลักสนะอื่นๆ ที่ตรงกันข้ามระหว่างธรรมกับโลกนั้นเหมือนกัน. สัตว์เล็กๆบางชนิดเสียอีก ตื่นหยูหย่างแจ่มใส โดยเฉพาะปลวก กลางคืน

ว่องไวรวดเร็วยิ่งกว่ากลางวันเป็นอันมาก แต่มันจะเป็นสัตว์ของธัมด้วยหรือ
อย่างไรนั้นไม่ทราบ. แต่มนุษย์ของโลกนั้นเป็นที่แน่นอนอย่างหนึ่งว่า ในเวลา
กลางวันนั้น ไม่ได้ตื่นหยุดด้วยธัมแล้ว ซ้ำกลางคืนก็ยังไม่ได้ตื่นยิ่งขึ้นไปอีกด้วย
ด้วยเหตุนี้เองกะมัง โลกจึงไร้สันติภาพอันถาวร ชนิดที่เรากำลังเรียกร้องหา.

การหยุดคนเดียว ไม่มีอะไรจะดีไปกว่าแล้ว ในการฝึกฝน “บทเรียนของ
การตื่น” และการควบคุมการตื่นของตนให้นิ่มนวล จนอาดคล้อยตามความ
ต้องการของตนได้ทุกเมื่อ. เมื่อการหยุดป่าคนเดียวของผู้ใด ลงร่องลงรอย
เป็นปรกติ จิตย่อมผันแปรไป มีลักษณะง่ายแก่การเป็นสมาธิตั้งครั้งตั้งก่อน
เสียแล้ว และมีสมาธิประเภทที่เป็นของ “เล่นสนุกของเด็ก” อีกเหลือหลาย ที่
จะหาได้ง่ายๆ เพราะความเป็นของง่ายแก่การเป็นสมาธิของจิตนั่นเอง. ปลา
เล็กๆมาตอมวนเวียนกันหยุดเป็นกลุ่ม ในวงสี่เหลี่ยมอ่อนของฝาบาตทองเหลือง
ที่ใสข้าวสุกทิ้งลงวางไว้ในน้ำตื้นๆให้มันกิน. ด้วยการเพ่งดูเล่นๆเพียงชั่ว
ประเดี๋ยว ก็สามารถที่จะติดตาม ไปเพ่งดูเล่นได้ตลอดหลายๆคืน มีการขยาย
เป็นภาพเล็กภาพใหญ่ ที่เคลื่อนไหวเป็นของราวกะว่ามีจิตใจเช่นเดียวกัน ซึ่ง
ฉันสมัครเรียกว่า “สมาธิเล่นสนุกของเด็ก” แต่ก็เป็นการทำนองเดียวกับสมาธิจริง
ของผู้ใหญ่หยุดหลายประการ ผิดกันก็แต่ถือเอาของเล่นๆตามธัมชาติใกล้ๆ
และนอกแบบแผนเช่นนั้น เป็นอารมณ์สำหรับลองดูเล่นเท่านั้น. ถ้าหากถือ
เอาอาการเช่นนี้เป็นของเล่นหยุดเสมอ ไม่นานนัก ของที่ยากก็จะลดลงมาหา
เป็นของง่ายขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อ.

การหยุดคนเดียว แม้ในทางปริยัติ หรือก่อนไปทางปริยัติ ก็ยังเป็นที่
แน่นอนว่าเป็นผลดียิ่งเหมือนกัน. การอ่านข้อความในพระไตรปิฎกส่วนมาก
ที่กรุงเทพฯ ได้รสชาติจับใจน้อยกว่าในที่สงัดในป่า ตั้ง 4 – 5 เท่าตัว.
และฉันอดกล่าวได้ว่า ฉเพาะบางเรื่องอ่านที่อัดแอ จะไม่ได้เรื่องจนใช้
ประโยชน์ได้เลยก็มีไม่น้อย. การขบความบางหย่าง หรือส่วนมากที่สุด ทำ

ในป่าขบได้เป็นคู่เป็นแควติดต่อกันเป็นสาย การเขียน ก็รู้สึกว่ามีชีวิตจิตใจ ยิ่งกว่ากัน แต่จะเป็นของเฉพาะคนหรือไม่นั้น เราจะต้องค่อยสังเกตกันสืบไป. เมื่อพูดถึงเรื่องรสใหม่ๆแปลกๆในทางจิตแล้ว เป็นอันเชื่อได้ว่า เราจะหาที่ๆ หยุดกันอัดแอ หย่างในกรุงเทพฯนั้นไม่ได้ โดยแน่นอน แม้ที่สุดแต่ดินฟ้า อากาศ ก็ยังไม่อำนวยเสียเลย เพราะบรรยากาศของความขัดเยียด และ ตระหลบอบอวนไปด้วยกะเสด็จอิทกชนิดหนึ่ง ซึ่งแตกต่างตรงกันข้ามทีเดียว. ฉะนั้น เรื่องสถานที่จึงเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งเหมือนกัน. และทั้งนี้เป็น เรื่องที่เราจะต้องสืบจากัมขชาติโดยตรง ซึ่งฉันได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า เป็น เรื่องที่มีแต่ในเมื่อเราจัดการเป็นหมู่ให้ใกล้ชิดัมขชาติ ให้มากที่สุด เท่านั้น และฉันเคยผ่านมาเมื่อตอนแรกๆของการจัดสวนโมกข์ขึ้น ซึ่งต่อไปข้างหน้า เราจะถือเป็นหลักอันหนึ่ง สำหรับจัดสถานที่แห่งใหม่ๆ ให้ใกล้ชิดัมขชาติ ที่สุดหยุดได้ตลอดกาลนาน โดยแยกเรื่องอันเกี่ยวกับหนังสือ การโคสนา หรือ การรับแขกออกไปเสียให้เด็ดขาดจากสถานที่เช่นนี้.

เมื่อพูดถึงสิ่งของหรือทรัพย์สินสมบัติ นั้นก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ต้องสืบสา. ในชั้นแรกของการหยุดนี้ ฉันมีทรัพย์สินสมบัติแต่เพียงบาท 1 ใบ มีฝาทองเหลือง ชนิดตักน้ำฉันได้ กับตักน้ำเล็กๆจากบ่อน้ำใบหนึ่ง และจิ๋วเท่าที่จำเป็นจะต้องมีเท่านั้น. กับมีตะเกียงน้ำมันมะพร้าวทำด้วยแก้วที่ใช้ต้มน้ำดวงหนึ่ง จุด ที่หน้าพระพุทธรูปประจำ. จะไปไหนเมื่อไรก็ได้ ไม่ต้องปิดประตู ไม่ต้อง ไล่กุญแจ ไม่ต้องสั่งเสียใคร เพราะมีคนเดียว จะกลับมาเมื่อไร เวลาไหน ก็ไม่มีห่วงโดยทุกๆทาง. ไม่มีอะไรที่จะต้องดูแลระวังรักษา, ไม่มีเรื่องที่จะต้องรับผิดชอบอย่างใดกะใคร, รู้สึกว่ามีตัวเพียงตัวน้อยๆ และเป็นอิสระ เหมือนนก ความคิดนึกเกลี้ยงเกลา ไม่คิดอะไรเลยก็ได้, มีแต่ความเบาสบาย ซึ่งยากที่จะบอก และทำความเข้าใจให้เสมอไม่มีเบื่อ เหมือนคัมภีร์ที่จัดสนทิต.

นับตั้งแต่เกิดมาเท่าที่จำได้ ไม่เคยมีความว่าง เบาสบายเหมือนไม่มีเนื้อไม่มีตัว เหมือนเมื่อมาอยู่ตามแบบนี้เลย. ความพอใจในความเป็นเช่นนี้ที่เกิดขึ้น มีมากพอที่จะหักห้ามความกังวลถึงอนาคต เชื่อแนในตัวเองว่าตัวอาดหาความสุขหรือความพอใจ ให้แก่ตัวเองได้โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับใคร หรือรบกวนใคร. มีความคิดอุทริไปถึงว่า สามารถจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้คนเดียวได้ หรืออยู่ได้โดยไม่ต้องติดต่อกับใคร เช่นเดียวกับพวกที่อยู่ที่หิมาลัยนั้นเหมือนกัน.

ครั้นต่อมา มีทรัพย์สมบัติเพิ่มขึ้น. เมื่อคิดออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ทำให้ต้องมี กะดาด ดินสอ และหนังสือบางเล่ม, ความรู้สึกในใจก็กระทบกันเป็นคราวๆ. บางที หนังสือนั้นยืมเขา จะไปไหนต้องเก็บ ต้องปิดหีบ ปิดประตู กะทั่งใส่กุญแจทิ้งไว้ กลับมายังเรียบร้อยดีอยู่ก็เบาใจ. มีคราวหนึ่ง ไปธุระค้างคืนกลับมาทันขณะที่ปลวกขึ้นมาพอลถึงกองหนังสือพอดี. หนังสือเหล่านั้น เป็นพระไตรปิฎกบางเล่มที่ขอยืมมาจากวัดแห่งหนึ่ง ซึ่งเวลานั้นยังไม่มีของคณะธรรมทางเอง, ถ้าปลวกกัดกินทำให้ของเขาคาดซุดไป จะเป็นเรื่องยุ่งไม่น้อย และสมน้ำหน้าที่อยู่ตรีเป็นพระบ้าน ในเมื่อตนมีความเป็นอยู่หย่างพระป่า. เหล่านี้คือเรื่อง que ความคิดสองฝ่ายกระทบกันบ่อย จนบางครั้งจะเลิกล้มความคิดที่จะทำการเกี่ยวกับหนังสืออีกต่อไป, ในที่สุดความคิดทั้งสองฝ่ายก็รู้จักประนีประนอมกันได้เอง. อันผลแห่งการประนีประนอมนั้น เนื่องมาจากการที่เคยพบความเป็นอยู่ที่เขาสบาย เพราะไม่มีทรัพย์สมบัติอะไร นั้นอีกด้วยเหมือนกัน. แม้ว่าความเป็นอยู่ที่ไร้สิ่งของ จะทำให้พบความเบาสบายชนิดใหม่ขึ้นก็ตาม แต่ก็เป็ความรู้อีกอันหนึ่ง ที่ทำให้รู้ว่า สิ่งนั้นเกิดมาจากการเสียสละและไม่ยึดถือ. การไม่ยึดถือ นั้น นอกจากจะเกิดมาจากการไม่มีอะไรจะยึดถือแล้ว ยังเกิดมาจากการที่เราไม่ยึดถืออีกส่วนหนึ่งด้วย แม้จะมีอะไรเป็นสมบัติของตนอยู่ก็ตาม. ฉะนั้น การที่จะมีอะไรบ้าง เท่าที่จำเป็นแก่การที่จะบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นให้กว้างขวางออกไป โดยตนไม่ต้อง

ยึดถือไว้เป็นเครื่องหนักใจนั้น จะเป็นสิ่งที่ทำได้หรือไม่ เป็นเรื่องที่น่าลองดู. เมื่อความคิดซึ่งเป็นเหมือนการทำพระนั้นเกิดขึ้นเช่นนี้ ความกล้าและความสนุก ในการที่จะรับภาระ หรือรับผิดชอบบางสิ่งบางอย่างซึ่งเป็นการผูกมัดอยู่บ้าง ก็เกิดขึ้นมาเอง. เมื่อความคิดอีกฝ่ายหนึ่งเสนอขึ้นมาว่า ไม่ยอมเสียสละความสุขที่ได้พบใหม่นั้น อีกฝ่ายหนึ่งก็หาทางประนีประนอม โดยจะไม่ให้เสียไปทั้งสองฝ่าย, ในที่สุดก็ปรากฏว่า มันรู้จักเอาไว้ได้ทั้งสองสถาน ก็เพราะความที่เคยยังรู้ถึงรสของการสละหมดในเบื้องต้นมาแล้ว เป็นความรู้ อันสำคัญ, รู้จักปล่อยวางสิ่งนั้นๆ ในคราวที่มันจะต้องเพิ่มเข้ามาใหม่ ไม่เหมือนกับครั้งที่ยังไม่เคยพบการสละมาก่อน ซึ่งรู้จักแต่จะยึดถืออย่างเดียว. แต่อย่างไรก็ตาม ความจริงยังคงมีอยู่ว่า การไม่ข้องกับการทำประโยชน์ผู้อื่นเสียเลยนั้น มีความสุขมากกว่า! หรือจะเป็นเพราะมนุสรา มีหนี้ธัมมาชาติ หนึ่งอย่างหนึ่งอย่างใดติดตัวมา เช่นเราเองกว่าที่จะมาเป็นได้หย่างนี้ ก็ต้องเนื่องจากการเสียสละของคนชั้นก่อนๆที่ไม่เห็นแก่ตัวถ่ายเดียว มาแล้วเหมือนกัน มนุสราจึงกล้าเสียสละประโยชน์สุขของตน เพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นบ้าง เป็นธัมมาชาติในใจ. เพราะฉะนั้น การบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น โดยไม่เสียประโยชน์ตนไปมากนัก จะทำกันหย่างไรนั้น เป็นปัญหาที่ต้องพยายามแก้. และฉันขอตอบด้วยการกล้ารับรองในที่นี้ว่า ไม่มีทางอื่นใดดีไปกว่าการหลีกเลี่ยงไปบำเพ็ญชีวิตสันโดส ไร้ทรัพย์สินสมบัติโดยประการทั้งปวง เสียสักคราวหนึ่งก่อน ซึ่งในที่สุดจะพบคำตอบพร้อมทั้งได้สมัภาพแห่งจิตชนิดที่จะปฏิบัติงานอันแสนยากนั้นได้ดีจริงๆ. ผู้สมัคจะสักสาอบรมในทางจิต จำเป็นหย่างยิ่งที่จะต้องผ่านสิ่งนี้มา ด้วยสติสัมปชัญญะ และการคอยสังเกตกำหนดอันประณีต ให้มากที่สุดที่จะทำได้. เพราะว่าความรู้ที่ได้มาจากการเคยผ่าน มาทางจิตใจของตนเอง กับความรู้ที่คาดคะเนเอาตามหลักเกณฑ์ในตำรานั้น ยังไกลกันอยู่ไม่น้อย. เพราะฉะนั้น ขอเตือนเพื่อนักเสีสิกขา ที่กำลังทำ

บทเรียนชั้นนี้ด้วยกันว่า เรื่องอันเกี่ยวกับการมีทรัพย์สินสมบัติหรือไม่มีนี้ เป็นเรื่องที่จะต้องผ่านไปให้ดีที่สุด คือให้ละเอียดละออที่สุด เท่าที่จะทำได้ในการออกฝึกฝนทดลองของตน.

เพราะมีงานทางหนังสือ และหนังสือพิมพ์เกิดขึ้น เพราะมีแขกทั้งที่เป็นบรรพชิตและคระวาสเพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ในสวนโมกข์ก็เปลี่ยนไปจากการเป็นอยู่สำหรับคนโดดเดี่ยว มาเป็นการเป็นอยู่อย่างหลายคน หรือเกี่ยวข้องกับคนหลายคน. ในที่สุดทำให้ต้องสร้างกะต้อบสำหรับพระเนรมาใหม่ และกะต้อบทำงานหนังสือที่อาควางใจเรื่องปลวก หรือชะโมย, มีเครื่องใช้สอยสำหรับหลายคน ทั้งยามปรกติและยามเจ็บไข้ มีที่รับแขก และมีการร่วมมือบางสิ่งบางอย่างกับวัดวาอารามอื่นๆ. ความเป็นอยู่และกตเกณฑ์ต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไป หรือต้องตั้งเพิ่มขึ้นใหม่ ให้เหมาะสมแก่เหตุการณ์ที่ค่อยเปลี่ยนแปลงมา, และที่สำคัญที่สุดคือ เมื่อหาสมาชิกการปฏิบัติธัมตามอุดมคติของพวกเราจากที่อื่นๆไม่ค่อยจะได้ ก็เป็นเหตุให้ต้องสร้างสรรค์ขึ้นเองด้วยการอบรมพระเนรชุกที่เล็กๆลงไปอีกขึ้นในสถานที่นี้ พร้อมๆกันไปทั้งสองทาง เพื่อการงานอันสมบูรณ์และทันสมัยในอนาคต. อันนี้ทำให้มีเรื่องหรือภาระเพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่ง และมีระเบียบการเป็นอยู่อีกแบบหนึ่ง ซึ่งค่อยๆสอนให้รู้ใหม่ๆขึ้นอีกว่า ต่อไปจะต้องจัดต้องทำกันอย่างไร จึงจะเรียบร้อยราบรื่นไปด้วยดี. รวมความว่าการจัดตั้งสำนักส่งเสริมการปฏิบัติธัมแก่ผู้ปฏิบัติธัม นั้น ย่อมมีวิธีการโดยเฉพาะของนั่นเอง เช่นเดียวกับกิจการอย่างอื่น ก็มีวิธีการเฉพาะอีกอย่างหนึ่ง ฉันทใดก็ฉันทนั้น. พวกเราดำเนินกิจการอันนี้ในสถานะเป็นของใหม่ และไม่เคยเห็นตัวอย่างที่แน่นอนมาก่อน จึงเป็นการศึกษาทดลองเต็มที่พร้อมกันไปในตัว มีทั้งงานที่ทำส่วนตน และทั้งงานเผยแพร่เพื่อผู้อื่นที่เป็นการสื่อสาร เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ หรือให้ความรู้โดยตรง

ด้วยอีกส่วนหนึ่ง ตามมาภายหลัง. ในตอนแรกที่ยังไม่เป็นรูปร่างชัดเจน ยังแยกกันไม่ออก ก็มีหลายอย่าง ที่รวมอยู่ในสวนโมกข์ ซึ่งต่อมาได้แยกกันเด็ดขาดให้กับสำนักงานคณะธรรมทาน และหอสมุดธรรมทาน ซึ่งตั้งอยู่ในที่อีกแห่งหนึ่งที่ตำบลตลาด คนละตำบลคนละตำบลพุ่มเรียง อันเป็นที่ตั้งสวนโมกข์ มาแต่เดิม และห้องธรรมทานสมัยแรกๆ. ข้อนี้ควนจะเป็นที่สังเกตของท่านที่มีความสนใจในเรื่องนี้บางท่าน ไว้ด้วยว่า ถ้าจะมีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมและเผยแพร่การปฏิบัติธรรมขึ้นใหม่ในที่ใด ควนจัดรูปงานแบ่งแยกกันไปเด็ดขาด และมีเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอแก่แผนกของงาน ไปตั้งแต่ต้นทีเดียว จะได้ผลรวดเร็วทันใจ.

ในปีที่สาม ฉันเริ่มมีเพื่อนที่อยู่ร่วมจำพรรษาด้วย 1 รูป เป็นสองรูปด้วยกัน. สำหรับภิกษุรูปนี้ ฉันนึกว่ามีข้อความบางอย่างที่ควนเขียนไว้เป็นที่ระลึก. ชื่อใหม่ ฉายาสาสนปโชโต นามสกุล ทุมสทาน เป็นชาวภาคอีสาน จังหวัดชัยภูมิ อยู่ด้วยกันเรื่อยๆมาหลายปี จนป่วย และกลับไปมรณภาพที่บ้าน. เมื่อมาอยู่สวนโมกข์ ได้เดินเท้ามาตลอดทาง มีความเข้มแข็งอดทนฝึกสมาธิ ชื่อตรงเปิดเผย เหมาะสมแก่การเป็นนักปฏิบัติธรรมทุกประการ ไม่เป็นเปรียญ ไม่เป็นนักธรรมเอก แต่ฉันรับเอาไว้เป็นพิเสศด้วยความเลื่อมใส และปรากฏว่าทุกคนก็เลื่อมใส และทำให้ฉันเข้าใจได้ดีในข้อที่ว่า พวกที่รอบรู้กะทั่งจบพระไตรปิฎกในกาลก่อนๆ กลับมาเลื่อมใสในพระบางรูปที่ไม่มีความรู้ปริยัติเลยนั้น หมายความว่าอย่างไรกัน. คนพวกนี้ มีนชาต่ออารมณ์ สม่าเสมอ ตรงและจริงทุกประการ เมื่อมีภูมิทางปริยัติน้อย ก็ขยันศึกษาใ้ตาม อดทนต่อคำสั่งสอน นานเข้าก็รู้อะไรที่ต้องการอย่างพอตัวเหมือนกัน สงบเสงี่ยม ไม่พูดหรือพูดน้อย เทศน์ไม่เป็น แต่น่าฟังมากที่สุด ยิ่งอยู่ด้วยกันนาน ยิ่งเห็นว่ามึสึลเป็นที่ไว้ใจ, ซึ่งทำให้ฉันคิดว่า คุณธรรม

ชนิดนี้ เป็นสิ่งที่เพียงพอแล้วแม้สำหรับที่จะให้เทวดาบูชา. ฉันเองรู้สึกว่ามีคนชนิดนี้เพียงคนเดียว ก็พอแล้วสำหรับสวนโมกข์ ที่จะมินามว่าเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ทำให้นึกต่อไปว่า เป็นโชคดีมาก ที่พอมิเพื่อนเป็นคนแรก ก็เป็นที่พอใจถึงเพียงนี้, และนึกต่อมาในตอนหลังว่า การที่มีคนจำกัดรับเฉพาะผู้ที่ เป็นเปรียญและนักธรรมเอกนั้น คงไม่ให้ผลสมตามตั้งใจเสียแล้ว แต่ก็ตั้งใจที่ไม่รู้จะทำอย่างไร เลยถือเป็นหลักกันขึ้นใหม่ว่า ฉันมีสิทธิที่จะรับบุคคล พิเศษเป็นส่วนตัวต่างหากจากคณะธรรมทานอีกส่วนหนึ่งด้วย. ในเรื่องนี้ ท่านที่สนใจในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมเช่นนี้ คงจะยินดีฟังไว้สำหรับเป็นเครื่องมือ พิจารณาในการวางกคเกณฑ์บางอย่าง เพราะว่าจะไม่วางหรือไม่มีหลักเสียเลย ก็ไม่ได้, หรือวางผิดก็ไม่ได้เหมือนกัน. ข้อสังเกตที่หยากจะขอแนะนำไว้อย่างหนึ่งก็คือว่า ข้อที่ท่านกล่าวไว้ว่า ต้องอยู่ร่วมกันนานๆ จึงจะรู้ว่า เขาเป็นคนดีหรือไม่ดีนั้น เป็นความจริงยิ่งนัก. และอันนี้เอง เป็นความยุ่งยากลำบากสำหรับการวางกคเกณฑ์ และการตัดสินใจว่าควนรับไว้เป็นพิเศษหรือไม่. ฉะนั้น ถ้าทำได้ และเป็นทางดีที่สุด ก็จงเลือกรับแต่ผู้ที่เคยพบเคยเห็น กันมานานแล้ว หรือเป็นศิษย์ที่เติบโตขึ้นมาในสำนักของตนเอง หรือของเพื่อนฝูงที่ไว้ใจได้ในความคิดความเห็น รวบรวมเอามาฝึกฝนให้เป็นเวลานานๆ จะเป็นวิธีที่เบาสบายที่สุด. และทั้งการอบรมจิตใจตามแบบนี้ ก็เป็นเวลา นานปี หรือตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น ไม่เป็นการจำเป็นที่จะรับกันเรื่อย เมื่อมีจำนวนเต็มแก่เสนาสนะแล้ว หยุครับเสียจะดีกว่า. หรือถ้าไม่ต้องการบุญ กุศลอันกว้างขวาง ฉันขอแนะว่า มีเพื่อนศิษย์สัก 3 — 4 คนก็พอแล้ว สำหรับที่จะหาความสุขกันไปจนตาย ไม่ต้องเปิดรับใครที่ใหม่.

ในปีต่อๆมา มีภิกษุและสามเณรมาขออยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คราวละ รูปสองรูป บางปีถึงหยู่จำพรรษากันตั้ง 10 รูปก็มี ในตอนหลัง. บางรูปที่ มา รู้สึกว่าท่านได้รับผลเป็นที่พอใจ เป็นกัลยาณมิตรที่ดี. มีบางรูปตรงกัน

ข้าม กลับออกไปเป็นผู้เป่าข่าวอกุศล. ในฝ่ายที่พอใจนั้น มีสาระสำคัญตรงที่มีการวางระดับสิ่งต่างๆไว้ในใจออกจะตรงๆกัน เช่นเมื่อมีปัญหาว่าเท่าไรเรียกว่าสันโดษหรือเลี้ยงง่าย ก็มีความเห็นตรงกันว่าเท่านี้ เรียกว่าเลี้ยงง่าย หรือกินอยู่อย่างต่ำ, แต่บางพวกเห็นว่าเท่านั้น แร้นเค้นรุนแรงไป จนเป็นอติกลมถานุโยค, ในบางเรื่อง เช่นเมื่อมีปัญหา ภิกษุสามเณรประเภทนี้ควรทำอะไรได้บ้าง? บางพวกเห็นว่าทำวัตรสวดมนต์ก็ไม่ควร, อ่านหนังสือพิมพ์ก็ไม่ได้ ซึ่งเมื่อพวกก่อนทำเช่นนั้นอยู่ ก็ยกขึ้นเป็นข้อรังเกียจ. บางพวกก็ถือเคร่งไปในทางตามตัวหนังสือ เช่นน้ำแม่จะสอδυแล้วอย่างไร ก็ยังจะต้องกรองกันอีกด้วยผ้ากรอง จนน้ำนั้นกลับสกปรกไปด้วยอำนาจผ้ากรอง ซึ่งมีไว้สักว่าตามทำเนียบนั้นเสียอีก, เพราะเชื่อว่าตัวสัตว์ชนิดที่ดูด้วยตาไม่เห็นนั้น ผ้ากรองบางๆจะกรองเอาไว้ได้, ถ้าใครเกิดไม่ทำดังนี้ขึ้นมาสักคนหนึ่ง ก็ตั้งข้อรังเกียจ. ส่วนพวกที่ตรงกันข้าม ก็ชกจะคิดว่าพวกหนึ่งศรีไป. แต่ก็มีอีกพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนมาก เอาใจใส่แต่เรื่องของตัว เห็นการที่ถือยิ่งหย่อนกว่ากันบ้างนั้นเป็นของส่วนตัว ไม่รังเกียจฝ่ายไหนทั้งหมด เป็นมิตรกับทุกฝ่าย ซึ่งนับได้ว่าป็นนักปฏิบัติซัมแท้. สำหรับในเรื่องนี้ มีข้อที่ควนสังเกตไว้ด้วยอย่างหนึ่งว่า ในบันดาผู้อ้างตัวเองป็นนักปฏิบัติซัมนั้น มีคนประเภทที่เรียกว่าจิตไม่สมประกอบรวมอยู่ด้วย. นี้ยังไปกันใหญ่ เป็นปัญหาที่แก้ยาก. การมีสถานกลาง เปิดรับอาคันตุกะจากทุกทิศนั้น มีอะไรที่แตกต่างจากสำนักหรือวัดที่ตั้งอยู่ป็นหลักแหล่ง มีขอบเขตจำกัดนั้นมากนัก. ในสถานกลางเช่นนี้ จะมีอาคันตุกะชนิดต่างๆแทบครบทุกชนิด, แม้จะไม่หยุดเลย เพียงแต่มาพักชั่วคราว เพื่อมาคุมาเยี่ยม ก็มีอะไรทำให้ป็นปัญหาเกิดขึ้นได้. ถ้าหากใครไปถือหลักว่า สิ่งใดที่แปลกไปจากสิ่งที่ตนทำหรือถืออยู่ ป็นของใช้ไม่ได้ หรือขบขันแล้ว คนนั้นจะลำบากมากที่สุด. ฉันสังเกตเห็นว่าเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ช่วยอะไรไม่ได้เสียจริงๆ เช่นอาคันตุกะบางคน จะฉันอาหารต้องยก

บาทขึ้นวางบนที่สูง แล้วลงนั่งของๆประนมมือข้างล่าง ว่าอะไรพิมพ์พิมพ์เสียครู่หนึ่งแล้วจึงนำมาฉัน, พวกที่ไม่เคยทำดังนั้น ก็อดขันหรืออดขยิบตากันไม่ได้ ซึ่งที่จริงก็น่าขันสำหรับผู้ที่ไม่เคยทำเคยเห็นอยู่บ้างเหมือนกัน. แม้ในตอนหลังจะได้รับคำอธิบายว่า ที่ทำดังนั้นเพื่อเป็นการบูชาถวายพระพุทธเจ้าเสียก่อน และเป็นการขอบคุณพระองค์ ในการที่แผ่บารมีทำเหล่าสาวกให้มีอาหารฉันไม่ขาดแคลน ซึ่งพิจารณาคุณก็เป็นการกระทำที่ดีและมีเหตุผลอยู่ ส่วนมากก็ยังสันเสียร ไม่รับถือลัทธินี้ ซึ่งฉันเชื่อว่าเป็ลัทธิที่ถือกันแต่เพียงบางถิ่น. พวกที่ถือเคร่ง ก็หาว่าพวกที่ไม่ถือนั้น ไม่รู้จักคุณของพระพุทธเจ้า, พวกที่ไม่ถือ ก็มีคำตอบว่าเขามีวิธีหย่างอื่นที่จะขอบคุณพระพุทธเจ้า และเขาารู้สึกว่าทำหย่างนั้นคล้ายกับเส้นผี หรือเส้นวิญญานพระพุทธเจ้า. นี่เป็ลเพียงตัวอย่างบางหย่าง ที่จะได้พบเห็นทำนองเดียวกันอีกหลายหย่าง ในสถานที่อันเป็ลสถานกลาง เป็ลที่มาพักของอาคันตุกะแทบทุกชนิด. พระเนรที่อ้างตัวเองเป็ลนักปฏิบัติธรรม หรือบำเพ็ลสมณชั้นนั้น เมื่อฟังดูแต่ชื่อ น่าจะเป็ลหย่างเดียวกันหมด แต่ความจริงกลับมีเป็ลชนิดๆที่แตกต่างกัน ยิ่งไปกว่าพระคันถธุระตามวัดในบ้านในเมืองเสียอีก. เพราะเหตุว่ามีพระนักปฏิบัติธรรมบางพวก ที่ไม่เคยเรียนปฏิบัติเสียเลย มีสำนักหลักแหล่งเป็ลหย่อมๆ ต่างคนต่างทำของตนได้ตามพอใจ หรือความเห็นของตน หรือของอาจารย์สอนสืบๆกันมา. เมื่อไม่มีปรียติซึ่งเป็ลเหมือนเสีกลางหรือกรุยทาง เป็ลแนวสังเกตอยู่ ความคิดเห็นก็แตกแยกกันไปคนละทางสองทาง จนมีบางพวกไม่ยอมเชื่อว่า ปรียตินั้นเป็ลมูลฐานของการปฏิบัติไปก็มี. เมื่อนักปฏิบัติพวกนี้ โดยเฉพาะคือพวกที่เห็นว่าปรียติเป็ลข้าศึกกับปฏิบัติ เดินคุ่มๆไปห่างเส้นกลางมากเข้า ความรู้สึกที่เห็นว่าฝ่ายหนึ่งเป็ลฝ่ายผิดหรือใช้ไม่ได้ ก็เกิดขึ้นในระหว่างพวกนี้ กับพวกอื่นเป็ลขัดตา, และโดยเฉพาะก็คือระหว่างพระป่ากับพระบ้าน ซึ่งไม่ค่อยมีโอกาสทำ ความเข้าใจกันเสียเลย.

ฉันมีความเห็นว่า ในสถานที่ที่กลางนั่นเอง ถ้าหากมีการจัดให้ดี อาจกลายเป็นสถานที่ที่ชำระสะสางความขุ่นข้องหมองมัว ในระหว่างลัทธิต่างๆ ที่แตกแยกกันอยู่ ให้เกิดความเข้าใจต่อกันและกันได้. เพราะตามที่ตั้งเกตเห็น เมื่อยกเอาพวกที่เจตนาเดิมไม่ได้ออกไปเสียให้หมดแล้ว ส่วนมากก็ล้วนแต่หวังดีหวังบุญกุศลด้วยกันทั้งนั้น แม้จะถือลัทธิบางอย่างแตกต่างกันอยู่ หย่างไม่เข้ารอยกัน ก็อาจปรองดองกันได้โดยให้เห็นเสียว่า เรื่องเล็กๆน้อยๆ นั้น เป็นเรื่องเล็กๆน้อยๆจริงๆ และเป็นเรื่องส่วนตัวด้วย, เมื่อคนอื่นเขาไม่ถือ ก็ไม่ควรยกเอาเป็นข้อรังเกียจ ในเมื่อส่วนใหญ่หรือส่วนสำคัญของเขายังถูกต้องดีอยู่. การที่ถือมั่นในลัทธิเกินไป อาจทำให้ลึบตัว ยึดถือลัทธิเล็กๆน้อยๆเหล่านั้นขึ้นเป็นสิ่งสำคัญกว่าธัมมวินัยไปก็ได้ เช่นลึบความสามัคคีอันเป็นรากฐานอันสำคัญของหมู่คณะ หรือทำให้ขาดประโยชน์อันตนจะพึงได้รับจากการคบหาสมาคมกับเพื่อนพรหมจรรย์ต่างๆไป. เมื่อในวงศาสนาของตนเอง ก็ยังสมาคมกันไม่สำหรััดเช่นนี้แล้ว จะสมาคมกับพวกอื่นที่เป็นคนละศาสนาได้หย่างไรเล่า สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งควนจะมีหูตายาว ก็จะมีมากลายเป็นคนหูตาสั้น ได้ยินได้ฟังน้อยไป เพราะเหตุนี้เอง. เมื่อฟังดูต่างๆไปแต่ผู้ที่มาจากทิศต่างๆ ฟังได้หย่างหนึ่งว่า สำนักปฏิบัติธรรมต่างๆนั้น มักมีอะไรยึดถือเป็นลัทธิหย่างหนึ่ง ประจำสำนักของตน คล้ายกับเป็นเครื่องหมายหรือยี่ห้อเฉพาะของสำนักเสมอ. ความที่หยากจะให้เห็นว่าดีหรือสูงกว่าสำนักอื่น เป็นเหตุให้คิดหาอะไรที่แปลกจากสำนักอื่น ยึดไว้ไม่หย่างใดก็หย่างหนึ่ง, ครั้นสำนักมีมากเข้า ข้อที่หยิบขึ้นถือให้เคร่งไว้เป็นเครื่องเชิดหน้าชูตา ก็มีมากชนิดเข้า และเกิดความรู้สึกในทำนองทำทายแข่งขันกัน อันเป็นทางให้กลมเกลียวกันหยาก. ถ้าการแข่งขันนั้น ต่างฝ่ายมีสาระสำคัญ ที่บำเพ็ญประโยชน์สายใหญ่หย่างใดหย่างหนึ่ง ไปตามความถนัดชำนาญของตัว ก็ดีมาก, แต่ถ้าเป็นไปเพียงเพื่อลัทธิเล็กๆน้อยๆ ที่มีไว้สำหรับอวดเคร่งต่อกัน

แล้ว บาบก็จะตกอยู่แก่พระศาสนา ซึ่งเป็นของส่วนรวม, และฉันเข้าใจว่า เหตุอันนี้เอง ที่ทำให้มาตรฐานของการปฏิบัติในทางจิตของสำนักปฏิบัติแทบทั้งหมด ชงักหยุดไม่เขยิบสูงขึ้นไปได้ ซึ่งเป็นเหตุให้ฐานะ หรือเกียรติของงานประเภทนี้ยังมีดมัวสลัวอยู่รำไป. สถานที่ที่เป็นสำนักปฏิบัติมีความจะเป็นสำนักซึ่งมีหน้าที่กวาดล้างสนิมหรือเสี้ยนหนามเหล่านี้ พร้อมกันไปด้วยกับการเผยแผ่ธรรมชั้นสูงของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยการทำตนเป็นตัวอย่างให้ดูจริงๆ ในที่สุดก็จะกลายเป็นสถานที่ที่ให้ผลตอบแทนแก่การลงทุนอย่างสมค่าน่าชื่นใจยิ่งกว่าการลงทุนจัดสร้างสถานที่หย่างอื่นเป็นแน่. ผู้หุ้ในสถานที่เช่นนั้น ในส่วนตัวจะต้องขยันคิดนึกศึกษา, ในส่วนการสมาคมต้องมีใจกว้างพอที่จะไม่รังเกียจผู้ที่มีอะไรไม่ลงรอยกันกับตน, และในส่วนการสั่งสอนผู้อื่นก็พยายามทำตามความสามารถ บริสุทธิตรงไปตรงมาจริงๆ โดยไม่เห็นแก่ของตอบแทน, เมื่อเป็นเช่นนี้ การปฏิบัติธรรมก็ก้าวหน้า และศาสนาจะรุ่งเรืองโดยไม่ต้องสิ้นเปลืองอะไรของมหาชน หรือชาติประเทศมากมายนัก, และในที่สุด สถานปฏิบัติธรรม ก็จะเป็นสถานที่ที่นิดๆ ใช้นเงินน้อยๆ เป็นหยู่ต่าๆปอนๆ แต่จะให้ผลน่าชื่นใจยิ่งกว่าสถานที่ชนิดอื่นที่ตรงกันข้ามมากมายหลายเท่า เหลือที่จะเปรียบเทียบกันได้โดยแท้.

ข้อที่ความหวังอันนี้ หวังได้ยากหุ้ในบัดนี้ ฉันเห็นว่าส่วนใหญ่ เนื่องจากงานประเภทนี้มองดูยาก เข้าใจไม่ไ่่ง่ายสำหรับคนทั่วไปที่จะร่วมมือส่งเสริม หรือแม้ที่สุดวงการที่ชงอำนาจของคณะสงฆ์ ก็ยังไม่ได้จัดการส่งเสริมหรือควบคุมให้เป็นล่ำเป็นสัน คงปล่อยให้เป็นเรื่องส่วนตัวบุคคลทำกันไปตามความสมัครใจ, และที่ร้ายไปกว่านั้น วงการที่ชงอำนาจบางแห่ง กลับเข้าใจไปเสียว่า การทำเช่นนั้น เป็นการทำของบุคคลผู้ตักต้องน้อยแต่พอตัว หรือผู้ปราดานานิพานั้น เป็นผู้เอาเปรียบผู้อื่น ไปก็มี ซึ่งเป็นเหตุอันหนึ่ง ที่ทำให้กิจการแผนกนี้ ได้รับความสนใจพินิพิจารณาของมหาชนน้อยไปกว่าควน

อันได้ทำให้พระศาสนาของเราเว้าๆแหว่งๆไปในบางสิ่ง อวบนูนอ่อนหนาฝาคั่งเกินต้องการไปในบางส่วน, ซึ่งข้อนั้นย่อมบ่งถึงความที่ศาสนาของเรายังทำหน้าที่หลังไหลอมริตให้แก่ชาติประเทศของเรา ได้ไม่เต็มที่นั่นเอง. ข้อที่วงการอันชงอำนาจยังไม่มีหลักการส่งเสริม หรือให้เกียรติแก่งานประเภทนี้โดยเฉพาะ งานประเภทนี้ ก็ต้องตกเป็นงานส่วนตัวของผู้ที่ผเอนได้ชอบงานประเภทนี้เอาจริงๆ ซึ่งนานๆจึงจะมีผู้คงแก่เรียนสักคนหนึ่ง ลูบคลำงานประเภทนี้ไปหย่างเจี๊ยบๆ ไม่เป็นที่สลดตาสะกิดใจของนักศึกษานุ่มๆที่เรียนปริยัติเส็ดมาใหม่ๆ ซึ่งส่วนมากย่อมจะหันไปทางด้านการบริหารการปกครอง หมุกณะ อันเป็นทางที่จะนำไปสู่เกียรติยศลาภผลเห็นหยู่หย่างชัดเจน, แทนที่จะปราถณานิพาน หรือลองหันมาปฏิบัติธรรมชั้นสูงหย่างเคร่งครัดดุ๊กพิ๊กหนึ่งก่อนแต่จะหันไปจับงานที่เป็นการบำเพ็ญประโยชน์แก่โลกหย่างกว้างขวาง ด้วยใจที่กว้างขวางหรือสูงมาแล้วจริงๆ. เพราะมูลเหตุสำคัญดังกล่าวมา จึงทำให้มีบุคคลผู้มีวิญญูณแห่งการรักปฏิบัติน้อยตัว, เมื่อมีน้อยตัว ก็เป็นธรรมดาหยู่เอง ที่ผู้ที่จะก้าวไปได้ ย่อมน้อยไปกว่านั้นอีก หรืออาดถึงกับไม่มีเสียเลยก็ได้. เพราะฉะนั้น สำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ที่ใครจัดขึ้น หรือกำลังจะจัดขึ้นก็ตาม ถ้าปรากฏว่า หานักปฏิบัติได้น้อยเกินไป หรือไม่ได้เสียเลย ก็ไม่ควนประหลาดใจ หรือเสียใจ, หย่างน้อยที่สุด การที่มีสถานที่ว่างๆไว้ ก็เป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่จะเราใจให้นักศึกษานุ่มผู้กล้าห่าน เกิดความกล้าขึ้นในวันหนึ่ง และเป็น เครื่องกันลืมพระศาสนาในด้านนี้ ได้เป็นหย่างดี. ถ้ายังเป็นสำนักที่อ่อนหนาฝาคั่งไปด้วยนักปฏิบัติธรรมไม่ได้ ก็เป็นเพียงสำนักที่นัดพบของนักคิดอิสระ หรือผู้ที่กำลังเตรียมตัวเพื่อเป็นนักปฏิบัติไปพลาง ก็ได้ผลคุ้มกันเหลือหลาย. หรือหย่างน้อยที่สุด ก็เป็นสถานที่นัดพบเพื่อศึกษาเป็นครั้งคราวของผู้ใฝ่ฝันในความสงบได้ดี ซึ่งก็มีผลมากเหมือนกัน.

เมื่อได้กล่าวถึงจำนวนภิกษุสามเณรผู้มาอาศัยในสวนโมกข์แล้ว ควนจะกล่าวถึงแขกผู้มาเยี่ยมเยียนเสียด้วย.

แขกที่เป็นบรรพชิต ผู้มากไปด้วยความกรุณาอารี อันเราจะลืมเสียมิได้นั้น มีอยู่มากด้วยกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโร จเริน) วัดเทพศิรินทราวาส ประธานสังคสภาปัจจุบัน อันท่านผู้อ่านจะหารายละเอียดอ่านได้จากหนังสือพิมพ์พุทธศาสนาปีที่ 5 เล่ม 2, และที่เป็นคราวาส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายวงส์ ลัดพลีธัมประคัลภ์ ประธานกัมการสาสดศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากได้ให้ความช่วยเหลือทั่วไปในกิจการของคณะของท่านแล้ว ยังได้ช่วยเหลือฉันเป็นพิเศส เป็นส่วนตัว ในการที่ฉันจะต้องบำรุงและให้การศึกษแก่ภิกษุสามเณรชุดพิเศสอีกชุดหนึ่ง, ซึ่งทำให้กิจการอันนี้ดำเนินมาได้ราบรื่นตลอดมา. ในบัดดาแขกเหล่านี้ บางคนก็มาพักเพียงวันสองวัน หรืออย่างมากก็อาทิตย์หนึ่ง เว้นแต่แขกบรรพชิตอีกพวกหนึ่ง ซึ่งมีเวลามากพอที่จะพักตั้งเดือนสองเดือน เพื่อหาความผาสุกตามที่ตนพอใจ และแลกเปลี่ยนความรู้แก่กันและกันกับเพื่อนที่ไม่เคยสมาคมกัน, โดยประมาณเมื่อเฉลี่ยแล้ว เรามีแขกประเภทที่ว่านี้ ประมาณปีละ 4 – 5 คน ซึ่งฉันเห็นว่าเปนจำนวนมาก. แขกทั้งหมดนี้ เชื่อว่าส่วนมากได้รับความพอใจ เพราะมีการซ้ำๆกันก็มี จะมาซ้ำอีกในวันหน้า ก็มี, แต่ก็เชื่อได้บ้างเหมือนกันว่า คงจะมีจำนวนสักสองเปอร์เซ็นต์ ที่ไม่ได้รับความพอใจ เนื่องจากไม่เห็นพ้องในวิธีการ. นับตั้งแต่บ้านเมืองได้รับความกระทบกะเทือนเนื่องจากสงครามเปนต้นมา สวนโมกข์เกือบจะกล่าวได้ว่า ไม่มีแขกเลย, โดยเฉพาะแขกคราวาส ได้รับข่าวแต่ว่า ไม่มีเวลามาทั้งที่หยากมาอยู่เสมอ. นึกดูก็น่าเห็นใจกันโดยทั่วไป.

เมื่อกล่าวถึงจำนวนผู้หยุดอาศัยแล้ว จะได้เล่าถึงการกินหยุดต่อไป.

การขบฉันของภิกษุสามเณรนั้น อาศัยเฉพาะของที่ได้มาจากการบิณฑบาต โดยตรง คือได้มาทั้งข้าวและกับข้าวพอสบาย สำหรับผู้ต้องการจะเป็นหยุดง่ายๆ ตลอดเวลา 10 ปี เว้นแต่ปีสุดท้ายนี้ มีผู้จัดอาหารพิเศษส่งไปวันละสิ่ง โดยเห็นว่าดีกว่าที่จะไม่ทำอย่างนั้น. เพื่อความสะดวก และเป็นการเคารพต่อการฝึกฝนตัว เราได้ฉันในภาชนะง่ายๆภาชนะเดียวตลอดมา. ที่เรียกภาชนะเดียวนั้น หมายถึงใส่ข้าวลงในภาชนะใบหนึ่ง แล้วเกลี่ยกับลงไปข้างบนเท่าที่ต้องการ โดยแบ่งออกมาจากส่วนรวมเท่าที่ได้มาในวันหนึ่งๆ แล้วก็ไปนั่งฉันตามสบาย. บางคนและบางสมัย ก็ใช้บาตนั่นเองเป็นภาชนะ แต่บางคนและบางสมัยใช้ภาชนะอื่นที่สะดวกกว่า เพราะบาตไม่เหมาะที่จะใช้เช่นนั้นนัก ด้วยบาตสมัยนี้ไม่ได้ทำปากกว้างเป็นรูปช้อนน้ำอย่างบาตพุทธกาล และล้างให้หมดกลิ่นยากกว่าภาชนะอื่น เช่นอ่างกละมังเป็นต้น ทำให้เสียเวลามากในการรักษาความสะอาด. ถ้าจะดำเนินการฉันแบบง่ายๆ กันตลอดชีวิต ใช้ภาชนะอื่นดีกว่า เช่นอ่างกละมังขนาดกลางไปเดี๋ยวก็พอ. เมื่อเล็งถึงใจความแล้ว ก็ไม่เป็นการมักมากอย่างไร ในการที่จะใช้ภาชนะเช่นนี้แทนบาต ยังเป็นการรูดงหรือการขูดเกลตาเต็มที่อยู่นั่นเอง. การฉันเช่นนี้ ยังมีผู้เข้าใจกันแปลกๆ เช่นเข้าใจว่าต้องคลุกหรือขยำจนเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน จึงจะถูกต้องตามแบบแผนนี้ก็มี แต่นั่นเป็นความคิดเห็นและความพอใจส่วนตัว หรือถึงกับเป็นเหตุผลเฉพาะตัวเฉพาะคนบางคน ที่หยากจะวัดกำลังใจของตนเท่านั้น. การฉันแบบนี้ เราใช้กันตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งบัดนี้ ทั้งที่สวนโมกข์, ที่หอสมุดธัมมาน, และที่สวนโมกข์อันจัดสร้างขึ้นใหม่เมื่อปีกลาย. เวลาฉันนั้น เราฉันกันแต่เข้าเท่าที่จะทำได้. ผู้สมัคจะฉันหนเดียวฉันเพียงหนเดียว. แต่ผู้ที่บางคราวต้องทำงานออกแรงทางกาย เช่นเกี่ยวกับการจัดสร้างสถานที่หรือสามเณรรุ่นเล็ก จะฉันเพลด้วยก็ได้ในเมื่อมีเหตุผลอันสมควร ฉันอาหาร

ตามธัมมา ตามที่ทายกจะให้. ถ้าใครต้องการจะเว้นอาหารบางหย่าง หรือ ทดลองการฉันแบบพิเสสออกไป ต้องหาโอกาสทำเป็นพิเสส และเป็นได้เพียง ครั้งคราว ฉันเคยลองฉันแต่ผลไม้หย่างเดียวบางสมัย รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่สบาย และแปลกถึงกับหยากจะขอร้องว่า ใครก็ตาม ควนลองผ่านการทำเช่นนี้ดูบ้าง หย่างน้อยสักคราวหนึ่ง. เนื้อตัวเย็นสบาย ไม่มีกลิ่นตัว สีและกลิ่นของ อุจจาระไม่เป็นที่น่ารังเกียจเลย เหล่านี้เมื่อคิดดูแล้ว เป็นอุปกรณ์แก่การอยู่ หย่างสงบเย็น ดีกว่าที่มันจะเป็นหย่างธัมมา เสียหยู่ก็แต่ว่าในบางถิ่นไม่มีผลไม้ พอให้ความสะดวกได้เท่านั้น. ส่วนการฉันแต่ผักหรือเผือกมันนั้น ยากกว่า การฉันแต่ผลไม้มาก และในตอนแรกๆ ร่างกายเปลี่ยนแปลงไม่ค่อยทัน เช่น ไฟธาตุหรือน้ำย่อยอาหาร เปลี่ยนเป็นหย่างสูงให้พอเหมาะกันไม่ค่อยทัน, ไม่เหมือนผลไม้, แต่หย่างไรก็ตาม การฉันแต่ผลไม้หรือผักนั้น ไม่สะดวกเป็น พิเสสอีกหย่างหนึ่ง คือต้องกินบ่อยกว่าธัมมา มิฉะนั้นจะหิวในตอนกลางคืน. การฉันแต่ผลไม้ นั้น ฉันไม่ได้ปริมาณมากเท่าฉันข้าวแล้ว ยังย่อยเร็วซึ่งทำให้ หิวเร็วอีกด้วย. ฉันสังเกตเห็นอีกหย่างหนึ่งว่า ในระยะที่ฉันอาหารแบบนี้ ประสาททางตาทางหูและทางจมูก จะไวกว่าธัมมาหลายเท่า. ไข่มกไม่มีกลิ่นเช่นไข่มกโหระพา ยืนห่างคัน 2 - 3 วาก็ได้กลิ่น ซึ่งตามธัมมาเราจะได้ กลิ่นต่อเมื่อได้ทำให้ไข่มกเข้าโดยวิธีใดวิธีหนึ่งและดมดู. ดอกไม้ต่างๆหอม มาก จนบางหย่างฉุนหรือทนมไม่ได้ ซึ่งตามธัมมาจะไม่เป็นเช่นนั้นเลย. สิ่ง เหล่านี้ ฉันยังซาบไม่ได้แน่นอนเหมือนกันว่า เป็นด้วยอำนาจอาหารนั้นๆโดยตรง หรือเป็นเพราะเหตุอื่นอันเนื่องมาจากอาหารนั้น ซึ่งเราอาจจะทำให้เกิด ขึ้นได้หย่างเดียวกันโดยวิธีอื่น. ส่วนประสาททางลิ้นนั้น แม้จะไม่ทวิความไว มากเท่าทางตาหูจมูก แต่ก็ได้เพิ่มความไวยิ่งกว่าธัมมาด้วยเหมือนกัน. เหตุนี้ ฉันจึงเห็นว่าเป็นของที่ควนลองดูเล่นสำหรับทุกคน, และทดลองให้มีระเบียบ ที่ดี จึงจะพบผลที่หย่างน้อยก็เป็นการศึกษา. แต่หย่างไรก็ตาม เราต้อง

ไม่ลืมนำ เมื่อจิตใจสงบเป็นสมาธิ หรือกำลังสดชื่นเยือกเย็นไม่ว่าจะเป็นมาได้จากวิธีใด ประสาทเหล่านี้ ก็ไวกว่าธรรมดาอยู่ส่วนหนึ่งแล้ว. ผลไม้ที่ค้ำคือกล้วย มะละกอ น้อยหน่า และอื่นๆที่คล้ายกัน. การใช้ผลไม้เป็นอาหารนั้น นำให้เกิดผลทางจิตในส่วนที่ได้ให้ความรู้แต่ว่าเป็นอาหาร, ไม่มีของคาวของหวาน, ไม่มีการกินจืด หรือกินเล่น เป็นของว่าง เหล่านี้เป็นต้น, ไม่มีเรื่องเกี่ยวกับการทำดีหรือไม่ดี ชนิดที่จะไปบ่นเอากับคนทำ มันจึงเป็น “แบบ” อันหนึ่งของการขูดเกลากิ่งหลาย.

เมื่อได้พูดถึงอาหารแล้ว หยากจะกล่าวถึงน้ำเสียด้วย.

น้ำนั้น เป็นสิ่งที่ผู้จะตั้งบ้านเรือนได้หิวยกขึ้นเป็นปัญหาสำคัญอันหนึ่ง ฉันทันใดมันก็ได้เป็นปัญหาอันสำคัญของสถานที่อันเป็นสำนักฝึกฝนการปฏิบัติธรรม ฉันทันนั้น, และบางทีจะยิ่งกว่าไปเสียอีก. พวกเราหลีกเลี่ยงไม่ได้มีเรื่องมากไม่จำเป็นจริงๆแล้ว ก็ไม่ยอมมีสิ่งนั้นสิ่งนี้ อันจะทำให้เกิดภาวะมากขึ้นทั้งในด้านทุนรอน การแสวงหา แลเสียเวลาการใช้การทำ. ถ้าเรามีน้ำดี เรื่องหลายเรื่องจะน้อยเข้า แต่ได้รับความผาสุกสบายเต็มตามที่ต้องการ. น้ำที่ไม่ดี บริโภคเป็นนิจ จะทำอันตรายแก่ร่างกาย, ซักผ้าให้สะอาดไม่ได้โดยไม่ต้องใช้สบู่, อาบก็ไม่ทำความเยือกเย็น แต่กลับจะทำความรู้สึกขะเขยงให้เกิดขึ้น และอาจเป็นโรคผิวหนังบางอย่าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำความหมดเปลืองและภาระยุ่งยากให้เกิดขึ้น. น้ำที่สวนโมกข์จืดและสะอาดดี แต่ น้ำที่หอสมุดเต็มทีมาก เมื่อฉันอยู่ในที่ทั้งสองแห่ง เป็นการเปรียบเทียบกันอยู่บ่อยๆ จึงมีความรู้สึกเกิดขึ้นในเรื่องนี้ จนถึงกับนำมากล่าวเพื่อว่าผู้สนใจในการจัดสร้างสำนักปฏิบัติธรรม จะได้นำไปพิจารณาด้วย. ที่สวนโมกข์บน (สวนโมกข์ที่กำลังจัดทำใหม่อีกแห่งหนึ่ง) น้ำดีกว่าที่สวนโมกข์มาก ภูมิประเทศก็เป็นที่รื่นรมย์กว่า เราหวังผลในส่วนนี้ จึงช่วยกันจัดทำขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ซึ่ง

หวังว่าอีกไม่กี่ปีนัก เราจะมีสถานที่ที่สบายกว่าเก่าหลายประการ โดยความช่วยเหลือของธัมมาชาติ และมีความหมดเปลืองน้อย.

ในการเป็นอยู่แบบนี้ การบินบาทเป็นเหมาะที่สุด การจัดตั้งครัวหรือมีผู้จัดถวายเสียเลยนั้น ไม่เหมาะหรือได้ผลน้อยกว่า และการไปฉันในที่นิมนต์ตามบ้านเรือนนั้น ถ้าหลีกเลี่ยงได้เป็นการดี ฉะนั้น ภิกษุสามเณรเพราะที่อยู่สวนโมกข์ จึงได้ขอตัว และเป็นที่ยอมรับกันว่า ได้งดเว้นการไปฉันเช่นนั้น เว้นแต่จะมีเหตุพิเศษจำเป็นจริงๆ. ทั้งนี้เพื่อให้มีเวลาว่างมาก มีความโปร่งสบายอยู่ตามธัมมาชาติเป็นพิเศษ สมกับที่ต้องการให้เป็นการอบรมตนเป็นพิเศษสักสมัยหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเวลาทีปีก็ติดตาม. ข้อนี้เป็นเหตุให้เลยขอตัวงดเว้นการไปบังสกุล การนั่งห้อยบาตร หรือพิธีกรรมอื่นๆที่ไม่จำเป็นเสียด้วย ซึ่งก็เป็นผลดีแก่การเสีงาและการทดลองปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง. ยังมีอะไรน้อยเพียงใด ก็ยังเป็นผลดีทางจิต. การอยู่ในกระท่อมเล็กๆเกลี้ยๆไม่มีสิ่งของรุงรัง กินอาหารแบบที่เขาพากันขนานนามให้ว่า “กินจานแมว” ซึ่งพวกเรากำลังใช้กันอยู่ตั้งแต่ต้นมาจนบัดนี้นั้น ได้พิสูจน์ตัวมันเองให้เห็นแล้วว่า ไม่มีวิธีอื่นที่ดีกว่าโดยแน่นอน พอที่จะยึดถือเป็นหลักตายตัวได้. คนนอกมักจะเข้าใจผิดและขลาดต่อการจะเป็นอยู่เช่นนั้น มีเรื่องขำๆที่โยมของเนรเล็กๆรูปหนึ่งถามเนรเมื่อก่อนจะไปอยู่ที่นั่นว่า “เนรยังจะกินข้าวจานแมวได้หรือ?” ส่วนความจริงนั้น ไม่มีอะไรที่กระทบความรู้สึกของเนรเลย ตั้งแต่แรกไปจนกระทั่งบัดนี้ และเป็นกรเป็นอยู่ตามธัมมาอันหนึ่งเท่านั้น. คนที่ไม่เคยลองเป็นอยู่แบบนั้นเท่านั้น ที่รู้สึกส่ายกับว่าเป็นการทรมาน. ฉะนั้นฉันจึงหวังว่า ผู้ที่จะจัดสถานที่แบบนี้ต่อไปในวันข้างหน้า คงจะนึกถึงเรื่องนี้ให้มาก และพิจารณาดูให้ละเอียด ไม่พลาดจากประโยชน์อันใหญ่หลวงด้วยอำนาจความเข้าใจผิด หรือสงสัยในสิ่งที่ไม่ควสงสัย.

การนุ่งห่มนั้น เมื่อใช้ผ้าเนื้อหนา ย้อมฝาดให้ดีๆ เป็นการประหยัด และทำให้มีเรื่องน้อยเข้ามามากมายหลายท่านัก มีใช้เพียงเท่าเดียวสองเท่า. การมีระเบียบให้ใช้ผ้าปะนั้น นอกจากตรงตามอริยวงสปปิตทาแล้ว ยังทำให้มีจิตดีและสะอาดขึ้นอีกมาก. ฉันต้องขอสารภาพว่า เคยเข้าใจผิดและเคยดูถูกสิ่งเหล่านี้มาแล้ว มาภายหลังมองเห็นความเขลาของตัวเอง ก็รู้สึกว่ามีโชค ได้ความรู้สักคิณิกที่กว้างขวาง โดยไม่ต้องลงทุนอะไร ทั้งยังได้ผ้าใช้ไม่ขาดแคลนอีกด้วย. สิ่งที่เรียกว่าเป็นกุศลนั้น หมายถึงความฉลาดทุกประการ ในการจะเอาชนะความทุกข์ยากลำบาก. ภูมิธรรมทางจิต, ความรู้, และสิ่งของที่เสียไปเพราะความเข้าใจผิดชนิดนี้ นับว่าไม่เป็นกุศลอย่างยิ่ง. ถ้าภิกษุสามเณรหรือนักบวชมีหลักเช่นว่านี้ จะเป็นการประหยัดแรงงาน เงิน และเวลา ของประเทศชาติได้มาก และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ทายกด้วย. พวกเราถือหลักว่าอะไรก็ตามที่ควนทดลอง หรือที่อาดคว้าม่าเป็นประโยชน์แก่จิตใจได้แล้ว เป็นต้องพยายามทดลอง จนกว่าจะเข้าใจซึ้งซาบ และนึกพอใจตัวเอง เป็นสุขสนุกสบาย ทั้งส่งเสริมแก่การปฏิบัติธรรมในขั้นต่อไปอย่างดีอีกด้วย. ที่สวนโมกข์นานๆจะมีคนถวายจิวรสักครั้งหนึ่ง และมีบางราย ทอดผ้าป่าไปทางโปรสนีย์ ซึ่งเราชาวไม่ได้ว่าเป็นใคร. ฉันเคยได้รับผ้าสบงทำด้วยไหม ทอดด้วยมือ หนาๆตามแบบพื้นเมือง ปรากฏแต่ว่าส่งมาจากภาคอีสาน โดยทางโปรสนีย์ แม้จะนานมาแล้ว ก็ขอตอบรับและอนุโมทนาไว้ในที่นี้ด้วย, และผ้านั้นได้ใช้ไปจนถึงที่สุดแล้ว ทนนานมาก.

การขอร้องไม่ให้มีคนเข้าไปรบกวณ นับว่าได้ผลดี. นานๆจะมีคนที่ไม่รู้ หรือเป็นพวกที่ไม่อาดจะรู้ได้ เข้าไปเที่ยวสักคนหนึ่ง ซึ่งเราถือว่าเป็นของธมฺมา. คนเป็นอันมากได้ให้ความเห็นอกเห็นใจ ไม่มีธุระจำเป็นเหลือเกินแล้ว ไม่เข้าไปในสวนโมกข์ เราขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้ออันนี้ไว้ในที่นี้ ทว่ากันทุกคน และนับว่าเป็นการทำกุศลของท่านอย่างหนึ่ง ซึ่งพวกเราขอ

อนุโมทนาด้วย. ส่วนที่เข้าไปเพื่อธุระ หรือเพื่อการศึกษา แม้ที่สุดแต่เพื่อเยี่ยมเยียนตามโอกาสนั้น เป็นสิ่งที่พวกเรายังคงต้องรับด้วยความยินดีเสมอ. เด็กๆ ดูเหมือนจะเป็นจำพวกที่เป็นปัญหามาก ตามที่สังเกตเห็น เด็กๆ มีความหยากได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว เป็นลืมนึกถึงอะไรหมด ฉะนั้นถ้าในสถานที่ปฏิบัติธรรมแห่งใด มีสิ่งที่เด็กๆ ต้องการ ก็คงจะได้รับความรบกวนบ้างเป็นธรรมดา. ในบริเวณสวนโมกข์ ยังมีเด็กๆ ที่แอบเข้าไปชะโมยช้อนปลา ซึ่งมีทั้งปลาเล่นและปลาที่ใช่เป็นอาหาร เก็บผัก หาเห็ด ยิงนก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยากที่จะจัดการไม่ให้เกิดไม่ให้มีได้ เพราะมีชุมชนตามธรรมชาติ แม้ที่สุดแต่ไม้พินและไม้ที่จะใช้การงานอย่างอื่น. ถ้าหากว่าในการที่จะจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมรายใด ได้คำนึงถึงปัญหาอันนี้มาเสียตั้งแต่แรก และจัดการหลีกเลี่ยงหรือป้องกันเสียตั้งแต่แรกแล้ว จะเป็นผลดีแก่ภิกษุสามเณรผู้หย่ออาศัยมากทีเดียว. การสู้รบกับเด็กๆ ซึ่งหยากได้รุนแรง และลืมนึกถึงกันนั้น ไม่ค่อยสนุกเลย. ถ้าในสถานที่นั้นไม่มีสิ่งที่ต้องการสำหรับเด็กๆ แล้ว ปัญหาก็ไม่มี. และบางทีต้องคิดหาอุบายทำลาย และโยกย้ายสิ่งเหล่านั้น ให้หมดไปจากสถานที่เช่นนี้เสีย ก็ดูเหมือนได้ผลเกินค่าสิ่งของที่ต้องเสียไป.

สิ่งรบกวนตามธรรมชาติบางประการ เช่นเสียงร้องของนกเป็นต้นนั้น ไม่เป็นปัญหาอันใด เพราะเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย เช่นเดียวกับเสียงคลื่นเสียงลม ไม่นานเท่าใดก็เป็นการเคยชิน และเป็นการศึกษาในบางหย่างบางประการอีกด้วย. แต่มีสิ่งบางหย่างที่ต้องทำการศึกษาจากมันหย่างใจเย็น. ที่สวนโมกข์ยุ่งชุมมาก มีน้อยวันเหลือเกินที่ปราศจากยุง แต่ไม่ปรากฏว่ามีเชื้อมलेเรีย เนื่องจากเป็นยุงรำคาญตัวเล็กๆ ซึ่งขึ้นมาจากคลองน้ำเค็มเป็นส่วนมาก. ในกรณีเช่นนี้ ต้องเรียนรู้ถึงธรรมชาติของสิ่งเหล่านี้ รู้จักหลีกเลี่ยงและป้องกัน. กลางวันไม่มียุงเลย ตอนพลบค่ำจะมีมา จึงต้องหาวิธีป้องกันไม่ให้ตามขึ้นไปบนที่อาศัย เช่นออกมาเสีย หรือไม่เปิดแสงไฟให้เห็นจนกว่า

จะคำไปมากแล้ว รู้จักแบ่งเวลาการทำงานให้เข้ารูปหรือเหมาะกับธรรมชาติ เช่น เวลาที่มียุ่งเช่นนี้ด้วย ในที่สุด ก็เหมือนกับไม่มียุ่งเหมือนกัน. การตัดตอนหรือป้องกันต้นเหตุ เช่นการระบายน้ำไม่ให้มีที่เกิดของยุ่ง ก็ช่วยได้มาก และเป็นสิ่งที่ควนเอาใจใส่ตามที่ควน. ในบางคราว ยุ่งก็มีประโยชน์ในการช่วยไม่ให้นอนมากเกินไปกว่าธรรมดา หรือเกินความต้องการของร่างกาย.

การไม่ใช้มุ้งใช้ฟูกใช้หมอนนั้น ดีมาก, เว้นแต่คราวเจ็บไข้. ทำให้มีความคิดนึกกว้างขวาง เบากายเบาใจ ตื่นดีกว่าธรรมดา เห็นการนอนเป็นเพียงการพักผ่อนชั่วคราวช่วยยามของร่างกายจริงๆ ไม่ใช่เวลาหาความสุข หรือมัวเมาในอารมณ์สุข, สามารถที่จะบำเพ็ญแบบแห่งชาคริยานุโยคได้ดีที่สุด และง่าย ๆ ด้วย. แต่ข้อนี้หมายเฉพาะภิกษุสามเณรที่กำลังฝึกฝนทางจิตโดยตรง ถ้ายังมีการสึกสาหาอย่างอื่น หรือการงานอย่างอื่นแทรกแซง อาจไม่ได้ผลเต็มตามที่ว่านี้นัก. ข้อนี้เนื่องจากเวลาที่จิตพักอยู่ในความสงบด้วยการนั่งอยู่นิ่งๆ สบายกว่าการนอนเสียอีก การนอนเลยกลายเป็นของไม่หยากให้มีมาหยากตื่นหยู่ด้วยความแจ่มใสสดชื่น ในการยืน การเดินเล่น นั่งเล่น มากกว่า, เพราะสนุกหรือเพลินเพลินดีกว่า. ร่างกายที่เคลื่อนไหวน้อย เช่นการเป็นหยู่ของโยคีนั้น มันต้องการนอนน้อยที่สุด หย่างที่เรียกว่าพิศธรรมดา. ข้อนี้คนธรรมดาอาจเข้าใจไม่ได้ ถ้าไม่เคยลองเป็นหยู่ตามแบบนั้นดูก่อน. หรือจะสังเกตเปรียบเทียบได้ในเวลาที่ป่วยไข้ นอนหยู่หนึ่งๆ เคลื่อนไหวน้อยมาก ก็ต้องการหลับน้อยมาก คือนอนไม่ใคร่จะหลับนั่นเอง แต่นี่เป็นเรื่องของโรคผิดตรงข้ามกับเรื่องของความสงบสบาย.

พวกเราหยู่กันที่นี้ ในส่วนตัว ได้รับความพอใจ สดวกสบาย ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นการทรมาน ทั้งนี้เนื่องจากการปรับระดับของจิตใจในเบื้องต้นไว้ถูกต้อง. แต่มีคนพายนอก มีความรู้สึกว่าเป็นไป หรือทรมานไปก็มี. ถ้าใครสามารถทำให้จิตใจของตนมองเห็นลู่ทางของความสงบได้ ก็จะยิ่ง

หยากหยู่ในที่เช่นนี้ หรือให้มีการบีบคั้นมากกว่านี้ไปเสียอีก เพราะการหยู่ เช่นนั้น มีเรื่องน้อย หรือแทบจะไม่มีเลยนั่นเอง มีโอกาสเปลิดเพลินหยู่ด้วยการคิดค้น และแสงสว่างแจ่มจ้าต่างๆ มีรสใหม่ๆแปลกๆ. แม้ภิกษุสามเณรประเภทที่ยังมีการศึกษาทางตำรา หรือการศึกษาเบื้องต้นอื่นๆนั้น จะต้องมีความรู้สึกรู้สึกที่สูงไปในทางรักการศึกษาศึกษา หรือเมากการศึกษานั้นเอง ในที่สุดก็จะวิ่งเข้าหาสถานที่ที่มีเรื่องน้อยนั้นอีกเหมือนกัน. ที่หยู่ที่ให้ความสบายมากไปนั้น ถึงเวลาหรือความคิดไปยังความเปลิดเพลิน การคิดปรดิถประคอย ตกแต่งให้สวยงามยิ่งขึ้น หรือหย่างน้อยที่สุด ก็ยังมีการกังวลเกี่ยวกับการระวังดูแลที่มากเกินไปจน. ฉะนั้นจึงไม่ค่อยให้ประโยชน์อันแท้จริงแก่นักศึกษา และทั้งเป็นสิ่งที่กำลังหลงกันหยู่โดยไม่รู้สึกรู้ตัว โดยเห็นเป็นเกียรติหรือเป็นอะไรในทำนองนั้น ซึ่งทำจิตใจให้เป็น “บ้าน” มากกว่าเป็น “อนาคาริกผู้คั่นคิด.” ถ้าประชาชนส่วนมากของชาติพลอยหลงไหลไปตามนี้ด้วย นั่นก็คือความที่ศาสนาเป็นเสนียดของชาติหยู่ โดยเร็นลับ. เสียหายทั้งส่วนวัตถุและส่วนจิตใจ.

เมื่อกล่าวมากแล้ว ถึงตอนนี้ ฉันทหยากจะพุดถึงเรื่อง “ของเล่น” บ้างเท่าที่มันเกี่ยวกับภิกษุสามเณรผู้เป็นนักศึกษาศึกษา.

การเล่น หรือของเล่นนั้น ดูเหมือนเป็นสิ่งที่คู่กันมากกับมนุส หย่างที่จะแยกกันไม่ได้เป็นอันขาด. แม้แต่พวกที่ขัดสนที่สุด ก็ยังมีการเล่น หรือเสี่ยสละเพื่อเล่น. คนมีทรัพย์เล่นสิ่งของแพง. คราวาสก็เล่น บรรพชิตก็เล่น เมื่อเล่นของถูกๆ หรือวัตถุที่มีความงามตามธรรมชาติไม่สนุก ก็เล่นของแพงๆ เช่นเครื่องลายครามและเจียรระนัย. พระอริยเจ้าท่านก็ยังเล่นคือเล่นขานหรือเล่นสมาบัตติ อันได้แก่การเข้าขานเล่นแปลกๆ ออกขานนั้นเข้าขานนี้หย่างโลดโผนที่สุด เหมือนพวกนักกีฬาที่ซ้อมกีฬายากๆของตน หรือ

ประคิดทำทางแปลกๆใหม่ๆขึ้นแล้วก็สนุกสนานกัน. เมื่อเป็นดังนี้ พวกที่ยังเพ็งบวช หรือไกลต่อการเข้าชานเล่า จะเล่นอะไรกัน ? ฉันแนะนำให้เนรเล็กๆ เล่นสิ่งๆที่เกี่ยวกับการศึกษาหาความรู้รอบตัว ให้คอยศึกษาอย่างละเอียดถึง ชัมชาติรอบๆตัว จากนก จากปลา ต้นไม้ ดอกไม้ เพื่อเรียนรู้เรื่องการสืบพันธุ์ การงอก การเจริญเติบโต ตามแนวที่เคยศึกษาจากตำราฝ่ายชีววิทยา (Biology) ให้ละเอียดยิ่งขึ้นๆตามลำดับ เท่าที่ตนจะทำได้. ยิ่งสิ่งๆที่เห็นได้ยากๆ เช่นเรื่องของปลวก ของไส้เดือน ก็ยิ่งต้องเฝ้าสังเกตดูกันเป็นเวลานานๆ. บางทีก็แนะนำให้เล่นเกี่ยวกับงานก่อสร้าง รู้จักใช้และทำเครื่องมือ เพื่อสะดวกในการที่จะเล่นหรือทำงานจริงๆอย่างอื่นๆ ในวันข้างหน้า. เครื่องอุปกรณ์เกี่ยวกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง เสียง แสง ไฟฟ้า กลศาสตร์ เหล่านี้ ก็แนะนำให้หามาเล่นตามที่หาได้ ให้ทดลองทำตามที่จะทำได้ ตามที่จะพาเที่ยวดูได้. แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะไม่เป็นของเล่นโดยตรง ก็ยังสามารถทำกำลังงานของสัญชาติญาณที่รักของเล่นหรือการเล่น ให้ร่อยหรอไปได้ เป็นการสับเปลี่ยนเอามาใช้ในทางเป็นของจริง และเป็นการศึกษาเสียก็ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่จิตใจ ได้ผลดีใหญ่เหมือนกัน. ภิกษุสามเณรที่เป็นรุ่นใหญ่ขึ้นมา ก็แนะนำให้รู้จักสังเกตสูงขึ้นมา แต่ก็ไม่พ้นไปจากการคลุกคลีกันกับชัมชาติ จนบอกไม่ได้ว่าเป็นของเล่นหรือของจริง. การคุย การถกเถียงปัญหา การหัดใช้เสียงตามหลักแห่งอักษรศาสตร์ การหัดสแดงชัม เหล่านี้ถ้ารู้จักจัดให้ลึกซึ้ง ก็สนุกดี ระยะเวลาที่จะไปเล่นเหลวไหลอย่างอื่นๆมาได้หมด. การไม่ได้หัวเราะเสียเลย หรือไม่มีเวลาารู้สึกสนุกเพลิดเพลินเสียเลยนั้น คงจะทำให้เส้นประสาทหรือกล้ามเนื้อบางส่วนแข็งตึง และกลายเป็นคนไม่สมประกอบไปบางส่วนก็เป็นไปได้ หรือจะเปิดโอกาสให้แก่โรคภัยบางอย่างโดยตรงก็ได้. ฉะนั้น แม้ในวงผู้ฝึกฝนการปฏิบัติชัม ก็จะต้องแก้ปัญหาเรื่องนี้ให้ลุล่วงไปด้วยดีเหมือนกัน, จะถือว่าเป็นสิ่งนอกเรื่องไม่ได้. ผลของ

การเป็นใหญ่ในสำนักบางสำนัก ปรากฏเป็นการเจ็บไข้, การวิกลจริต, และความคิดนึกที่คับแคบไม่สมบูรณ์ ไปเสียนั้น ฉันเห็นว่า อาจมีขึ้นเพราะการละเลยในเรื่องนี้เสียเกินไป ไม่มากก็น้อย. เพื่อนักสา หรือผู้จะจัดตั้งสำนักศึกษาตามแบบนี้ ควรรักษาให้ดีด้วย.

เมื่อพูดถึงการเล่นแล้ว ควันจะพูดถึงของจริง หรืองานจริง ติดต่อกันไป. พวกเราที่นี่ ที่สามาถช่วยตัวเองได้ในส่วนวิชาความรู้ ก็ตั้งหน้าระมัดระวังการเป็นใหญ่ในวันหนึ่งๆของตนๆ ให้มีความสว่างไสว มีความสุข และบริสุทธิ์ เท่าที่จะทำได้. พวกที่ยังต้องรับคำแนะนำสั่งสอน ซึ่งเป็นภิกษุสามเณรชุดพิเศษ ก็ตั้งใจในการที่จะทำตามคำสั่งสอน. ทุกคนสำนึกในหลักที่เราถือเป็นสรณะ คือ เรียนมาก, ทำงานมาก, กินหย่างง่าย, อดทนและบริสุทธิ์, ปรารถนาสูงในการบำเพ็ญประโยชน์ ทั้งแก่ตน และผู้อื่น. สิ่งที่เราย้ำกันให้หนักถึงหยู่เป็นประจำวัน ก็คือพยายามผ่านสิ่งต่างๆไปด้วยความระมัดระวังสังเกตหย่างละเอียดละออ ไม่ว่าจะเป็นการกินการนอน การได้พบได้เห็นได้ยินได้ฟัง การเล่น การเที่ยว การสมาคม ฯลฯ ทุกหย่าง ควันจะถือเป็นการศึกษาไปหมด เพื่อช่วยให้รู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เปนจริงเร็วเข้า จนไม่เที่ยวติดหยู่ในสิ่งใดๆ และไม่มีทุกข์ ขยันทำงานเพียงเพื่อเปนหน้าที่ของสังฆารที่ยังไม่แตกดับ ให้มีความฉลาดรอบรู้เกิดขึ้นทุกๆอิริยาบถที่เคลื่อนไหว จนกว่าจะรู้สิ่งที่สูงสุด ไม่มีอะไรบกวนความหยากรู้อีกต่อไป. ที่สวนโมกข์เรามีหอสมุดน้อยๆต่างหาก จากหอสมุดธัมมทานที่ตั้งหยู่ที่ตำบลตลาด. หอสมุดที่สวนโมกข์มีหนังสือธัมและบาลี นับตั้งแต่พระไตรปิฎกและอรรถถาลงมา จนถึงแบบเรียนนักธัม. และยังมีหนังสือแบบเรียนสามัญศึกษาบ้างเล็กน้อยๆ สำหรับพระเณรรุ่นเล็ก. เมื่อเวลาว่าง ในบางริ้ว

สำหรับบางคน ได้เรียนวิชาสามัญศึกษา ประเภทที่ช่วยให้เกิดความเฉียบแหลมเฉลียวฉลาด เช่นวิชาคำนวณ กะทั่งวรรณคดี. ในเรื่องนี้เราถือว่าภิกษุสามเณร ที่จะมีความรู้พอตัวหรือคล่องแคล่ว ควนผ่านความรู้รอบตัวที่จะช่วยให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรมาบ้างเสียก่อน การนั่งคิดนอนคิดคนเดียวของตน จะได้เล่นไปถูกทาง. เรียนแต่หลักสูตรของพระเณรเท่าที่ตั้งไว้ในสมัยนี้หย่างเดียวนั้น ไม่พอโดยแน่นอน, และเหมาะแต่ผู้ที่ได้ผ่านโลกมาแล้วเท่านั้น. ถ้าจะกล่าวอีกหย่างหนึ่งให้ถูกต้องที่สุด ก็ต้องกล่าวว่า หลักสูตรการศึกษานั้น ถ้าทำได้ควนจัดเฉพาะคนเป็นคนๆไป เป็นดีกว่าหย่างอื่น.

เมื่อมีเวลาว่าง ก็ฝึกฝนวิธีการเผยแพร่ เช่นการหัดเขียนบทประพันธ์ชนิดต่างๆ บางคนมีนิสัยไม่ให้แก่การนี้เสียทีเดียว แต่เมื่อได้อบรมกันอยู่นานๆเข้ากับพวกที่มีนิสัย ก็ค่อยมีนิสัยขึ้นบ้างตามลำดับ. การหัดเขียนส่งไปลงพิมพ์นั้น ช่วยให้เขียนเป็นเร็วกว่าหย่างอื่น. การออกหนังสือพิมพ์อ่านกันเองแต่ในหมู่ผู้แรกศึกษาด้วยกันนั้น ฉันทส่งเสริมหยู่เสมอๆ ในสมัยที่กะดาดยังร่ำรวย. บางคนยังมีเวลาว่างพอที่จะช่วยฉันทำงาน ในหน้าที่ซึ่งพอจะเรียกได้ว่าเลขานุการ หรือผู้ช่วยในการลอกคัดขีดเขียน, หรือตรวจข้อความที่มีผู้ส่งมาลงหนังสือพิมพ์พุทธศาสนาของคณะรัชมทาน เป็นการหัดวิจารณ์ข้อความต่างๆไปในตัว ซึ่งช่วยให้รู้ภาษาไทยเร็วขึ้นมาก.

เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว คนเราจะดีได้ หรือจะมีความสามารถจริงๆ นั้น กินเวลานานมาก เพราะเพียงแต่การศึกษาหย่างเดียวไม่พอ ต้องมีการอบรมกันหยู่กับมรรยาทที่ดึงามทั้งทางจิตและทางกาย ซึ่งหมายถึงการบังคับตัวเองให้ได้ทั้งที่ลับและที่แจ้ง พร้อมๆกันไปกับการศึกษานั้นทีเดียว เพราะทั้งสองหย่างต้องกินเวลามากเท่าๆกัน. เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่นานเข้าก็น่าเบื่อหน่าย จึงต้องอาศัยการปลูกปลอบเร้าใจจากครูหรือมิตรสหายหยู่เสมอๆด้วย ซึ่งฉันเห็นว่างานอันหลังนี้เป็นงานหนักมาก เพราะเกี่ยวกับ

การหยั่งซาบถึงภายในใจของคนอื่น ซึ่งจะทำให้ได้ก็แต่เมื่อมีโอกาสจับตามดูด้วยความสังเกตอย่างใกล้ชิดอยู่เสมอเท่านั้น และสิ่งนี้ก็เปนนงานจึงอันหนึ่งเหมือนกัน มิฉะนั้นนักศึกษเหล่านั้น จะตลอดรอดฝั่งไปไม่ได้. เพราะเป็นการลอบไปตามบุญตามกรรม เช่นเดียวกับกรเลี้ยงลูกอ่อนที่นำไปสักแต่ว่าตามหน้าที่. ฉันทพยายามเสมอ ที่จะให้ทุกๆ คนที่อยู่ด้วยกัน รู้จักทำตนให้เป็นเพื่อนที่ดีต่อกันในเรื่องปลูกพลอบน้ำใจของกันและกัน โดยอาศัยความรักใคร่เป็นสำคัญ หยุเสมอๆ, และบันทึกไว้เช่นเดียวกับเรื่องที่ควนบันทึกอื่นๆ. สรุปรวมความสั้นๆว่า เราได้พยายามกันทุกๆ ทาง ในอันที่จะให้การกระทำของเรา ผลักดันเราไปในทางสูง หยุตลอดเวลา ทั้งที่เรารู้ได้และรู้ไม่ได้ชัดเจน, ซึ่งหวังว่า เมื่อเราอยู่ในสถานที่นี้นานพอสมควรแล้ว ต่อไปเราจะมีความสุขหรือเอาตัวรอดได้.

ถ้าท่านจะได้พลิกดูที่ปกหน้าและปกหลังด้านใน ของหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ปีที่ 4 เล่ม 3 หรือเล่ม 4 ก็ตาม ตอนความฝันของคณะธัมมทาน ในแผนกสวนโมกข์ จนเข้าใจดีแล้ว ฉันทอดกล่าวกับท่านได้ว่า เราได้รับความพอใจที่สุด. แม้ เราจะทำกันตามสติกำลังหรือตามความสามารถ อันจะเรียกว่าหย่างเด็กๆทำก็ไม่ผิดนัก เราก็ได้ทำให้ลุล่วงไปตามที่เราฝันไว้ได้หลายสิบเปอร์เซ็นต์ ซึ่งเราหวังว่าคงจะเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ได้สักคราวหนึ่งในวันหน้า. และสิ่งสุดท้ายที่เราหวังกันนั้น ก็คือความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเป็นการช่วยกันจัดโลกนี้ ให้เป็นโลกที่เต็มไปด้วยความสุขตามความสามารถของตนๆ ในเมื่อวิธีการหย่างอื่นๆ ไม่อาจสร้างสรรค์สันติภาพให้แก่โลกได้อีกต่อไป. เรายินดีเสียสละ อดทนต่อการกระทบกระทั่งจากผู้อื่นที่เข้าใจผิด พร้อมกับการชื่นชมยินดี ในเมื่อมีผู้อนุโมทนาสาธุการเนื่องจากเข้าใจถูกในงานที่เราทำเรื่อยๆ ไป ตนกกว่าจะลุล่วงจดหมาย.

เรื่องสุดท้าย ที่ฉันจะเล่าสู่ท่านทั้งหลายฟังก็คือเรื่อง ทุน. เรื่องนอกนั้นโดยมากก็เป็นเรื่องที่ท่านอาจซาบได้แล้ว หรือบางเรื่องก็เป็นของส่วนตัวเกินไปกว่าที่จะนำมาเล่าในหน้ากระดาษเหล่านี้.

ทุนอันแรกก็คือเงินและแรง. การใช้จ่ายเนื่องกับสวนโมกข์นั้น ปรากฏอยู่แล้วตามบันทึกในแถลงการณ์ของคณะธัมมทาน ว่ามีจำนวนเท่าใด. ทั้งหมดนั้น ส่วนมากใช้ในการตกแต่งสถานที่ การล้อมด้วยลวดหนาม การทำที่พักอาศัย และใช้เป็นค่าหยุดยथाในคราวเจ็บไข้ ตลอดจนค่าเดินทางไปมาซึ่งมีอยู่บ่อยๆ. บางปีก็มาก บางปีก็น้อย. และนับตั้งแต่แรกเริ่มมา เมื่อพิจารณาดูแล้ว อาจะพบความจริงได้เป็นอย่างหนึ่งว่า การจัดสถานที่แบบนี้ ไม่เป็นการหมดเปลืองมากมายหย่างใดเลย เมื่อคำนึงถึงผลแล้ว รู้สึกว่าได้ผลเกินค่า หากแต่ว่าผลนั้นๆเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวมีตนสแดงอยู่ปรากฏชัด เหมือนการบริจาค สร้างโบสถ์ สร้างวัด สร้างโรงเรียน เป็นต้น จึงดูเป็นไม่วุ่นให้ทำ. การเสียสละเพียงเท่านี้ ในประเทศไทยเรา มีคนอาจะสละได้เป็นจำนวนหลายหมื่นคน หากแต่ว่ากิจการอันนี้ ยังไม่เป็นที่เข้าใจดีสำหรับผู้พร้อมที่จะเสียสละเหล่านั้นเท่านั้น.

ทุนอันที่สอง คือกำลังน้ำใจ. พวกเราได้กำลังน้ำใจกันมาจากไหน ท่านอาจซาบได้แล้วจากข้อความที่เขียนมาข้างต้นๆ. ทุนอันนี้ สำคัญยิ่งไปกว่าเงินหรือแรง เพราะถ้าไม่มีกำลังใจ มุ่งหวังหย่างใดหย่างหนึ่งหย่างแรงกล้า และได้รับการสนับสนุนจากมิตรสหาย และเหตุการณ์บางหย่างอยู่เสมอแล้ว ก็ชวนให้เบื่อหน่าย. ฉะนั้น การที่มีผู้อ่านหนังสือเพื่อหาความรู้หรือเพื่อซาบข่าวกิจการของเราก็ตาม เป็นการให้กำลังน้ำใจหย่างดีของเราอยู่ส่วนหนึ่ง ซึ่งเราขอขอบคุณโดยทั่วกัน.

ทุนอันที่สามซึ่งเป็นอันสุดท้าย ได้แก่ผู้กล้ารับภาระจัดการเป็นตัวยืนโรง ถ้าไม่มีใครทำหรือใครช่วย ก็ยินดีจะเข้าไปคนเดียวเรื่อยๆ ไม่ยอมเลิกล้ม

ได้เท่าใดก็เอาเท่านั้น ซึ่งมีความสำคัญในข้อที่ว่า คนที่คอยให้ทุน หรือกำลังใจนั้น มิใช่ได้มาทำด้วยได้. ต่อเมื่อทุนมีครบพร้อมทั้งสามประการดังกล่าวมา กิจการก็ก่อรูปและดำเนินไปได้ สำหรับงานประเภทนี้ ซึ่งเราอดกล่าวได้เต็มปากว่า ไม่เป็นงานที่ชวนให้ทำตามธรรมชาติ เหมือนงานที่ได้รับค่าจ้างรางวัลตรงๆ เสียเลย. ฉันขอแสดงความหวังเป็นอย่างมากกว่า เพื่อนพุทธบริษัทผู้ใด ที่ตั้งใจจะจัดงานตามแบบนี้ขึ้น คงจะรวมทุนทั้งสามประการนี้ให้ครบถ้วนเสียก่อน การกุศลชนิดที่ไม่มีค่าจ้างหรือเงินเดือนนี้ ซึ่งความจริงไม่ใช่เป็นของท่าน แต่เป็นของชาติและศาสนา จึงจะดำเนินไปได้ ไม่มากก็น้อย.

ในที่สุด ขอสรุปการเล่าอันยืดยาวของฉันด้วยถ้อยคำสั้นๆว่า พวกเรากำลังได้รับความพอใจในงานที่ทำ มีความกล้าหาญรื่นเริง เป็นสุขสบายดีอยู่ทั่วกันทุกคน, และตั้งใจที่จะทำหน้าที่ของเราเรื่อยๆไป ไม่ว่าสถานะการณ์ของโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร.

หอสมุดธรรมทาน

27 ต.ล. 86

แถลงการณ์ประจำปี พ.ศ. 2486

แผนกการเงิน

1. งบประมาณการรับจ่ายของคณะธรรมทาน ประจำปี พ.ศ. 2485

ได้รับเงินดอกผลทุนต้นตระกูลพานิช	432.00	บาท
ใช้ทางสวนโมกขพลาราม และหอสมุดธรรมทาน	143.34	”
ใช้ในการสร้างสโมสรธรรมทาน	288.66	”

2. การจัดออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนาปีที่ 10

รายรับ

ผู้อุ้มชู บริจาคเงินส่วนตัวอุดหนุนการจัดออกหนังสือพิมพ์ มี

พระพรหมมา พรหมจักโก วัดป่าหนองเจดีย์ ลำพูน	3.40	บาท
พระมหาแอบ โกสโล วัดพุทธภูมิ ยะลา	2.22	”
พนะท่าน ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการ พระนคร	25.00	”
นายวงศ์ ถัดพลีธัมประคัลภ์ สาเลศิกา พระนคร	25.00	”
นายปิ่น ปัทมสถาน ถนนศรีกรุง บางกะปิ พระนคร	20.00	”
นางลำจวน เริกสบุตร 58 ถนนนครไชยศรี พระนคร	10.00	”
นายสัญญา ธรรมศักดิ์ สาเลศิกา พระนคร	4.00	”
นายอรุณ นันทยวาทิน อุบลภาพยนต์ อุบล	4.00	”
นางเคลือบ นางเนือบ บ้านหนองม่วง ไชยา สุราศร์ธานี	4.00	”
ไม่ได้สแดงนาม ไชยา สุราศร์ธานี	5.00	”
รวมเงินอุดหนุน	102.60	”
ได้รับค่าบำรุงประเภทถาวรและรายปี	389.25	”
ได้รับค่าบำรุงทางสาขาจำหน่าย	148.59	”
รวมรับ	640.44	บาท

รายจ่าย

ค่าพิมพ์เล่ม 1 9 ยก	126.00	บาท
„ เล่ม 2 - 3 16 ยก	234.00	„
„ เล่ม 4 8 ยก	112.00	„
ค่าสแตมป์และค่าส่งทั้งปี	169.47	„
รวมจ่าย	641.47	„

ในปีนี้อยู่รายรับไม่พอจ่าย	1.03	„
หนี้ของหนังสือพุทธศาสนายกมา	184.76	„
คงมีหนี้หุ่	185.79	บาท

(มีหนังสือพุทธศาสนา ปีที่ 7—8—9 เหลืออยู่ประมาณ 200 ชุด)

3. เงินบำรุงภิกษุสามเณรชุดพิเศษ ในสวนโมกขพลาราม,
และหอสมุด

เงินของท่านผู้มีสัทธาประจำปี รายหนึ่ง	180.00	บาท
นางโกย บำรุงตระกูล ถนนสาทร พระนคร	20.00	„
นายสวัสดิ์ บุญเปี่ยม หอรัตนชัย อยุธยา	10.00	„
รวมใช้ตั้งแต่ เมษายน 85 ถึง มีนาคม 86	210.00	บาท

หมายเหตุ : เงินจำนวนนี้ ใช้ในการศึกษา การเป็นหุ่ การไปมา, ถ้าเหลือจากนั้นบ้าง จัดหาดำราและอุปกรณ์การศึกษาสะสมไว้.

อนุโมทนาพิเสส

มีผู้เอื้อเพื่อให้สิ่งของเกื้อกูลแก่กิจการของคณะฆัมทาน ดังต่อไปนี้

ประเภทสิ่งของ

นายวิเวก จุลมกร โรงงานสตรีประเทศ ถนนตะนาว กรุงเทพฯ ให้
กะดาดคาบอน 2 หีบ แป้งสปริง 3 แพ้ม รวมเป็นมูลค่า 33 บาท 75 สตางค์.

ประเภทหนังสือ

สมเด็จพระวันรัต ให้มิ่งกลภาสิตที่ห้า

พระศรีสุธรรมมุนี วัดสุวรรณ อยุธยา ให้ ฆัมจริยา, อุโบสถิกปดบิบัติ,
นโยบายของกรมการศาสนาในระบอบใหม่ 1 เล่ม

พระครูธัมมธร(พิน) ให้ สดมาหานุสรณีย, เอกเทศมิลินทปัญหา,
ฆัมมะเบ็ดเตล็ด รวม 1 ชุด

พระมหาจำหรัต วัดมหาธาตุ ให้ สมุดข่อย อาเสียรวาท พระราช
นิพนธ์รัชกาลที่หก 1 เล่ม.

พนะท่าน ปรีดี พนมยงค์ ให้นำหนังสือปทานุกรมพินภาสาวาลี, แรงดัน
โลหิตและโรคมะเร็ง, พระราชนิพนธ์ประโยชน์แห่งการหยุดในฆัม, การเกิด
การตาย, กิจการของธนาคารโดยย่อ, พุทธทาสถิกขุ ตอบปัญหาบาดหลวง,
พุทธศาสนสุภาสิตคำโคลง.

นายชด เหมจันท ภะรตราชสุพิช สามเสน กรุงเทพฯ ให้ปรัชญาโยคะ
4 เล่ม, พจนานุกรมใหม่ 2 เล่ม.

พ.ต.ต. พันธุ์ นีลวัชนานนท์ กรมตำรวจ ให้สมุดปกเหลือง, พระ
ราชบัญญัติคณะสงฆ์พร้อมด้วยคำอธิบาย, ฆัมประทีป, เพชรในหิน, จิตตะ-
อมตฆัม และหนังสือเบ็ดเตล็ดอีก 5 เล่ม.

นายมานิต วัลลิโภคม กองโบราณคดี ให้ ปัญหาพระยามิรินทร์
จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค 10 อธิบายเครื่องบูชา ประชุมพงสาวดาร
ภาคที่ 64, 65, 69, พุทธศาสนาในประเทศไทย ตำนานวังหน้า พระนลคำหลวง
แท่นท้าววิกรม สาวตรี. เทสนาเสือป่า พระราชดำหรั้ดพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าในการแก้ไขการปกครอง.

นายสัญญา ชัมศักดิ์ สาธิติกา กรุงเทพฯ ได้ J.S.S. 12 เล่ม.

นายบริหาร บริบาลบุรีภัณฑ์ ให้ ลักสนะพระพุทธรูปสมัยต่างๆ ใน
ประเทศไทย 1 เล่ม, แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ 1 เล่ม.

ทั้งนี้ ขอขอบคุณและอนุโมทนา

ประกาศ

สวนกัมถาน หัวหิน

เงินฟังกำ ชี้แจง แถลงสาร	ของสวน “กัม ะถาน” ย่านหัวหิน
เป็นที่พัก พราศสังคม อุดมจินต	ให้เคยชิน ชัมชาติ สาตรชีวา
ได้พักกาย พักจิต ชีวิตสด	ใจหมจดจ จากกังวล พันเคหา
เพ่งพระธัม สัมพุทธ วิสุทธา	เพื่ออิตตา ช่วยโลก ห่างโสภใจ
นิมนต์ท่าน นักรั้ม กัมถาน	ซึ่งต้องการ ฝีกจิต สรริสดีไส
สงเสริมวัช — รั้ม งามวิไล	แผ่ประโยชน์ แพรไป ไทยมนทล
ตลอดเทศ ต่างด้าว ชาวโลกพุทธ	ช่วยกันจุด ไฟรั้ม ส่ากุสล
โดยวิธี ที่ลึก เพียรฝีกตน	ถ้าต้องการ ก็นิมนต์ มาพักเทอน.

สวนกัมถานหัวหิน จ.ว. ประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ระหว่างไกลก้งว

กับสถานีบ่อฝ้าย.

พัชณภิกษุ 10 มีนาคม 2486.

(ทั้งนี้ คณะรั้มทานเป็นเพียงช่วยประกาศ ตามคำขอรั้องของเจ้าของสำนักนั้นๆ เท่านั้น)